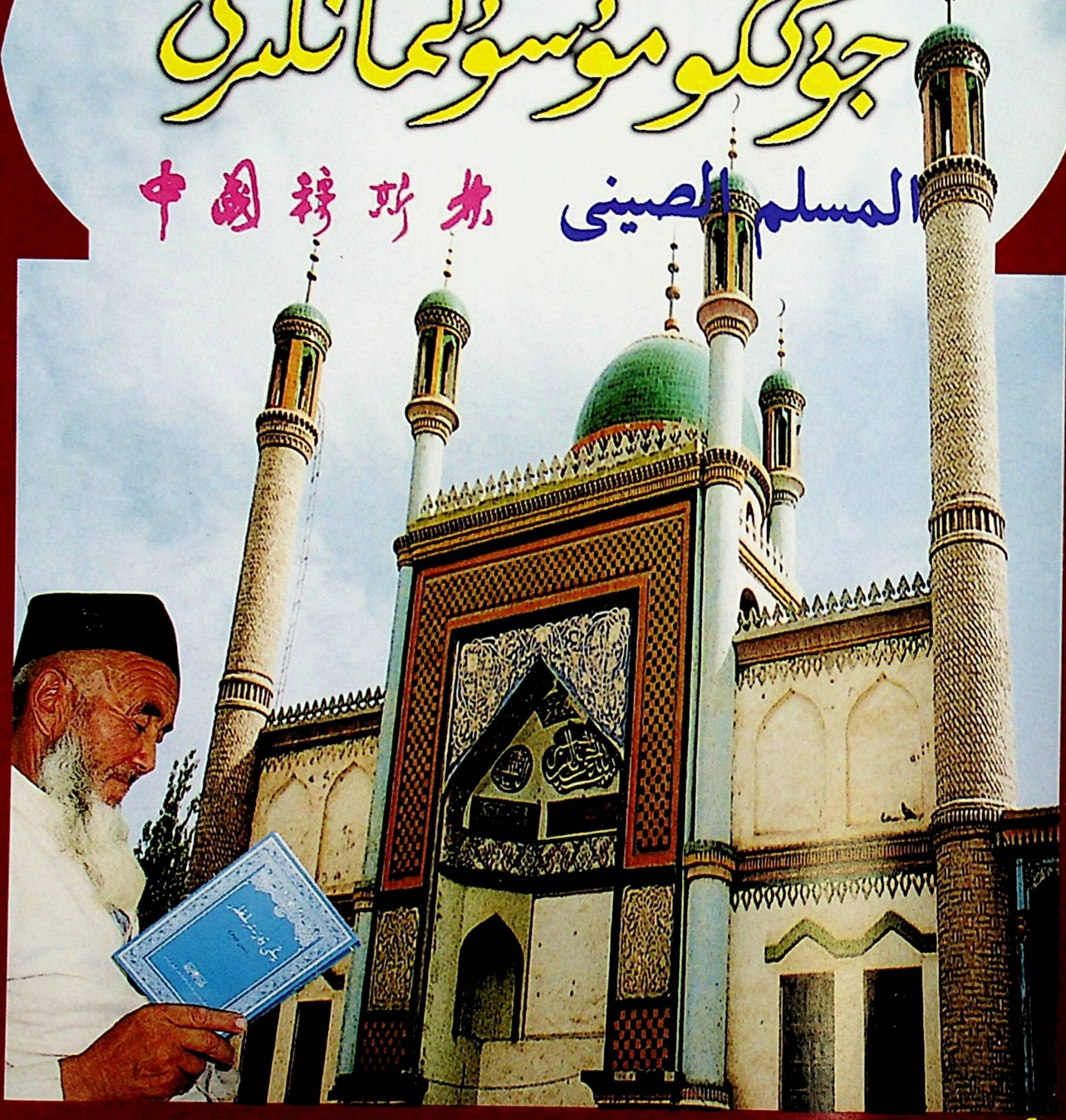
بسم الله الرحمن الرحيم

واعتصموا بحبل الله جميعا ولا تفرقوا

جونگکو موسولمانلری

中国穆斯林

المسلم الصينى

ISSN 1007-5836

مجلة إسلامية ثقافية علمية جامعة

4

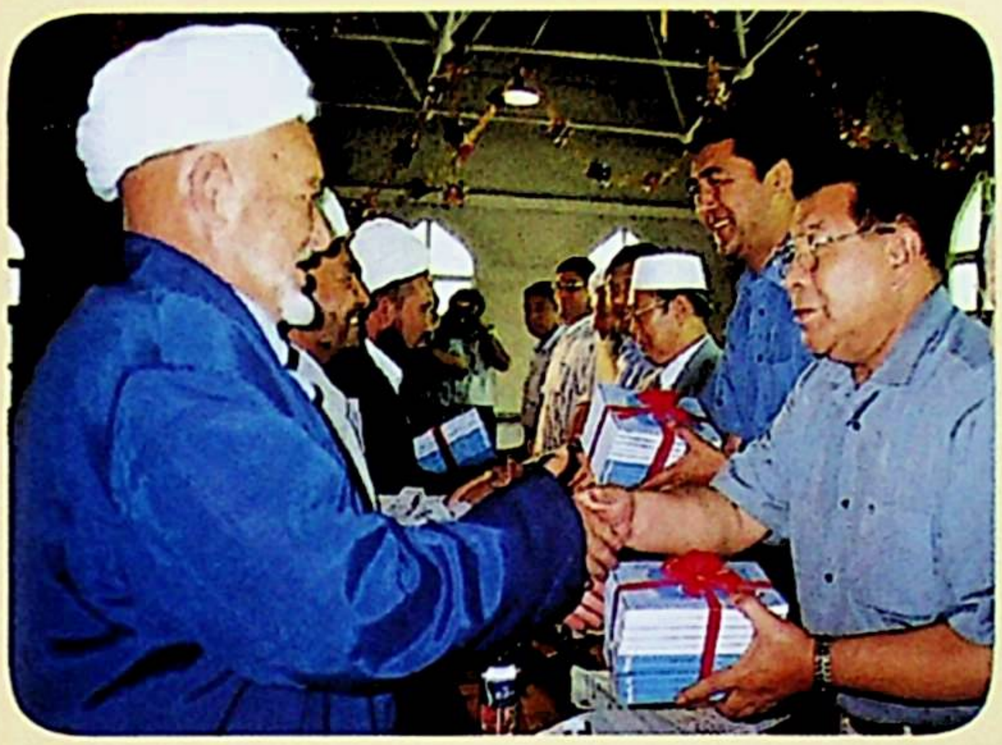
2001

جۇڭگو ئىسلام دىنى ئىشلىرىغا يېتەكچىلىك قىلىش ھەيئىتى تۈزگەن «يېڭى ۋەز-تەبلىغلەر» كىتابىنى ھەدىيە قىلىش مۇراسىمىدىن كۆرۈنۈشلەر

مۇراسىمغا مۇناسىۋەتلىك رەھبەرلەر ۋە ئېتىقادچى ئاممىنىڭ ۋەكىللىرى بولۇپ 300دەك كىشى قاتناشتى.

مۇراسىمدا رەھبەرلەر «يېڭى ۋەز-تەبلىغلەر» كىتابىنى ھەدىيە قىلماقتا.

جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى رەئىسى، ھەيئەت مۇدىرى چېن گۇاگيۇەن مۇراسىمدا سۆز قىلماقتا.

ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى نۇر بەكرى سۆز قىلماقتا.

دۆلەتلىك دىن ئىشلىرى ئىدارىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى ياڭ تۇڭشياڭ سۆز قىلماقتا.

لۇئىيە ئىسلام دەئۇمەت جەمئىيىتىنىڭ باش كاتىپى دوكتور مۇھەممەد ئەھمەد شەرىف جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىنى زىيارەت قىلدى.

جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى ۋەكىللىرى بىرۇناي دارۇسسالامدا خەلقئارالىق ئىسلام مەدەنىيىتى كۆرگەزمىسىگە قاتناشتى.

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ﴿١﴾

ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٢﴾ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ﴿٣﴾

مَٰلِكِ يَوْمِ ٱلدِّينِ ﴿٤﴾ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ

نَسْتَعِينُ ﴿٥﴾ ٱهْدِنَا ٱلصِّرَٰطَ ٱلْمُسْتَقِيمَ ﴿٦﴾

صِرَٰطَ ٱلَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ ٱلْمَغْضُوبِ

عَلَيْهِمْ وَلَا ٱلضَّآلِّينَ ﴿٧﴾

«فاتىھە»(1-سۈرە)

ئوقۇلۇشى:

بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىم(1)

ئەلھەمدۇ لىللاھى رەببىل ئالەمىن(2) ئەررەھمانىررەھىم(3) مالىكى يەۋمىددىن(4) ئىياكە نەئبۇدۇ ۋەئىياكە نەستەئىن(5) ئىھدىنەس سىراتەل مۇستەقىم(6) سىراتەل لەزىينە ئەنئەمتە ئەلەيھىم غەيرىل مەغزۇبى ئەلەيھىم ۋەلەززالىن(7)

تەرجىمىسى:

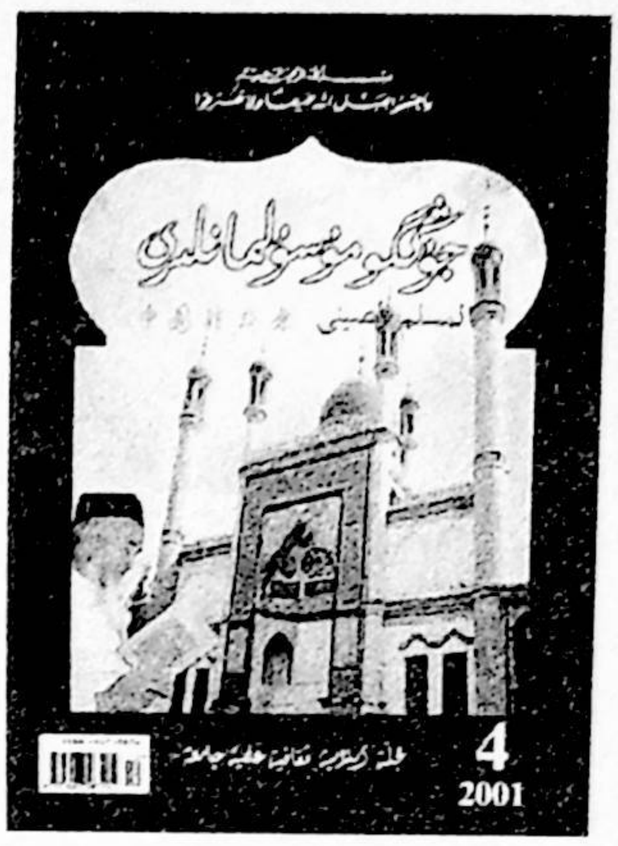
ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن.(1)

جىمى ھەمدۇسانا ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى ئاللاھقا خاستۇر(2). ئاللاھ ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىباندۇر(3). قىيامەت كۈنىنىڭ ئىگىسىدۇر(4). (رەببىمىز) ساڭلا ئىبادەت قىلىمىز ۋە سەندىنلا ياردەم تىلەيمىز(5). بىزنى توغرا يولغا باشلىغىن(6). غەزىپىڭگە يولۇققانلارنىڭ ۋە ئازغانلارنىڭ يولىغا ئەمەس، سەن ئىنئام قىلغانلارنىڭ يولىغا (باشلىغىن)(7).

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرلار كتابلىرىنىڭ بىرىنچى كتابلارنىڭ بىرىنچى تورىدىن

مۇندەرىجە

المسلم الصينى

جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى

中国穆斯林

(پەسىللىك ژۇرنال 刊季)

(ئومۇمىي61 -سان 期61第总)

(2001- يىل 12-ئاينىڭ 1-كۈنى نەشردىن چىقتى)

باش مۇھەررىر :

شە مشىدىن ھاجى

مۇئاۋىن باش مۇھەررىر :

ھاجى بارات رەجەپ

تېخنىك تەھرىرى :

ئەنۋەر مۇھەممەد

مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى :

شە مشىنۇر ھوشۇر

主　　编: 夏米西丁·哈吉

副 主 编: 巴拉提·热吉甫

技术编辑: 安瓦尔·穆罕默德

封面设计: 夏美希努尔·吾守尔

خەلقئارالىق نومۇرى: ISSN1007-5836

刊号

دۆلەت ئىچى نومۇرى: CN11-1346/B

پوچتا ۋاكالەت نومۇرى: 167—58 邮发代号:

ئالاھىدە خەۋەرلەر

جۇڭگو ئىسلام دىنى ئىشلىرىغا يېتەكچىلىك قىلىش ھەيئىتىنىڭ «يېڭى ۋەز-تەبلىغلەر» كىتابىنى ھەدىيە قىلىش مۇراسىمى شىنجاڭدا ئۆتكۈزۈلدى.....بارات رەجەپ (4)

ئۇيغۇرچە «جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى»ژۇرنىلى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەنلىكىنىڭ بەش يىللىقى سۆھبەت يىغىنى ئۆرۈمچىدە ئۆتكۈزۈلدى.....بارات رەجەپ (6)

ئاپتونوم رايونلۇق مىللەتلەر دىن ئىشلىرى كومىتېتىنىڭ مۇدىرى ئابدۇللا ھەمدۇللانىڭ سۆھبەت يىغىندا قىلغان سۆزى..... (7)

جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، باش مۇھەررىر شە مشىدىن ھاجىنىڭ سۆھبەت يىغىندا بەرگەن دوكلاتى.....(9)

جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى ئۇيغۇرچە «جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى»ژۇرنىلى مۇكاپاتلىغان مۇنەۋۋەر ئاپتورلار ۋە مۇشتەرى توپلاش، تارقىتىش خىزمەتچىسى ئىلغار ئۇرۇنلار ۋە شەخسلەر.....(12)

ئىسلام ئىلمى تەتقىقاتى

ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرى ۋە سۈپەتلىرى.....

.....مۇھەممەد سالىھ داموللا ھاجى (13)

«قۇرئان كەرىم» تەتقىقاتى

«قۇرئان كەرىم»نىڭ نازىل بولۇشى توغرىسىدا قىسقىچە بايان.....

.....يۈسۈپجان سەمەت (18)

ئالىم-ئۇلىمالار

ئىسلام دىنى، يۈسۈپ خاس ھاجىپ ۋە «قۇتادغۇبىلىك».....

..... مۇھەممەتجان ئىبراھىمجان (21)

ۋەز-تەبلىغ

مۇسۇلمانلارنىڭ ئىتتىپاقلىقى ئاللاھنىڭ چاقىرىقىدۇر.....

.....سابىر ئىمام (36)

ئىسلام ئەدەب-ئەخلاقى

ئانىلارنىڭ ھەم بالىلارنىڭ تەربىيىلىنىشىگە ئەھمىيەت بېرىلى.....

.....ياقۇپ ھەمدۇللا (38)

ئانىلارنى ھۆرمەتلەش توغرىسىدا.....ئابلىكىم ئابلىز (43)

ئىسلام دىنىدىكى پەرزەنت تەربىيىلەش توغرىسىدا.....

.....ئەخمەتجان ئابلىمىت (45)

مۇندەرىجە

CHINA MUSLIM

2001

4

بلىشقۇرغۇچى: جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى

تۈزگۈچى، نەشىر قىلغۇچى: «جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى» ژۇرنىلى ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمى

باسقۇچى: مەركىزىي مىللەتلەر ئۇنىۋېرسىتېتى باسما زاۋۇتى

تارقاتقۇچى ۋە مۇشتەرى قوبۇل قىلغۇچى: مەملىكەتنىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىكى پوچتخانىلار

«جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى» ژۇرنىلى ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمى

ئادرېس: بېيجىڭ شەھىرى شۇەنۇۋ رايونى نەنخېڭشجې كوچىسى 103-قورۇ

پوچتا نومۇرى: 100053

تېل: 83520073 ، 63513181 - 010

شىنجاڭ تارقىتىش پونكتى:

ئۈرۈمچى يەنئەن يولى119-قورۇ

پوچتا نومۇرى: 830001

تېل: 0991-2566193

主　　办: 中国伊斯兰教协会

编辑出版: 《中国穆斯林》维文编辑部

印　　刷: 中央民族大学印刷厂

发行订阅: 全国各地邮局

《中国穆斯林》维文编辑部

地址: 北京市宣武区南横西街103号

邮编: 100053

电话: (010) 63513181, 83520073

新疆发行站:乌鲁木齐市延安路119号

邮编:830001电话: (0991) 2566193

ئىسلام قائىدە-يوسۇنلىرى

قەبرە زىيارەت قىلىش توغرىسىدا .....ئىسمائىل ياقۇپ (46)

بۇۋى پاتىمەنىڭ تويلۇقى ۋە تۇرمۇشى.....ئابدۇۋاھىت توختى (51)

ئىسلام دىنى ۋە ئۇيغۇرلار

ئەھلى ئىلىملەر ئوبرازىغا نۇقسان يەتكۈزىدىغان ئىللەتلەردىن قەتئىي ساقلىنايلى.....ئابدۇرەھمان ئىسمائىل (52)

ئىسلام دىنىغا يات بۇنداق بىمەنە ئىشلار قاچان تۈگەر؟.....

.....خۇرشىدە قادىر (54)

مەسجىت-مەدرىسلەر

شىنجاڭ تارىخىدىكى تۇنجى مەسچىت..... ماپىنيىن (55)

ئىسلام بايرىمىلىرى

ھاراقنىڭ ھارامليقى ھەققىدە ھېكايەت.....دېھقانى (57)

باشقىلارنىڭ مال-مۈلكىگە چېقىلماسلىق توغرىسىدا.....نىزامىدىن قارى(57)

خەلقئارالىق بېرىش-كېلىشلەر

لۇبيە ئىسلام دەۋىدە جەمئىيىتى ۋەكىللەر ئۆمىكى جۇڭگودا زىيارەتتە بولدى؛

جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى ۋەكىللەر ئۆمىكى بىرۇناي دارۇسسالامدا ئۆتكۈزۈلگەن خەلقئارالىق ئىسلام مەدەنىيىتى كۆرگەزمىسىگە قاتناشتى: جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى ۋەكىللەر ئۆمىكى كورىيەدە زىيارەتتە بولدى..... ئادىل ھاجى كېرەم (58)

ئىسلام جەمئىيەتلىرى بائالىيەتلىرى

مەتنىياز ئىمىن،يالقۇن سىراجى،ئابدۇلئەھەد ئالىم،مايۇچى،ئادىل ئەمەر خەۋىرى..... (59)

ئىسلام مائارىپى

مۇسا ئىمىن، ياقۇپ ھاجى مۇھەممەد، مۇھەممەد تۇرسۇن، تۆمۈر دوستالى، ئابلىمىت ئابدۇخالىق، ئابدۇكېرىم قۇربان، ھەسەنجان قۇربان،مۆمىنجان قادىر خەۋىرى.....(60)

تۇھپىكار دىنىي زاتلار

مەخمۇت مۇھەممەت، غالىپجان مۇھەممەد، ياقۇپ ھاجى، توختى ئاۋۇت، تۇرسۇن ئۇسمان، ھىدايەت ئەخمەت، شاھمەردان، روزى مويدىن، ھامۇتجان خەۋىرى.....(61)

ساخاۋەتلىك مۇسۇلمانلار تەسىمى خەۋىرى سەھىپىلەندە ھاجى ياقۇپ ئۆمەر، ئابدۇرەھىم مۇھەممەد، مەخمۇت مۇھەممەد خەۋىرى.....(62)

مۇقاۋىنىڭ 4- بېتىدە: 2002- يىللىق سىلادىيە، ھىجرىيە كالىندارلىرىنىڭ سىلىشتۇرما جەدۋىلى

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ بېكى تورىسى

جۇڭگو ئىسلام د ىنى ئىشلىرىغا يېتەكچىلىك قىلىش ھەيئىتىنىڭ«يېڭى ۋەز-تەبلىغلەر» كىتابىنى ھەدىيە قىلىش مۇراسىمى شىنجاڭدا ئۆتكۈزۈلدى

2001-يىل 8-ئاينىڭ 14-كۈنى جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى، جۇڭگو ئىسلام دىنى ئىشلىرىغا يېتەكچىلىك قىلىش ھەيئىتى ئۇرۇمچىدە داغدۇغىلىق ھالدا«يېڭى ۋەز-تەبلىغلەر» كىتابىنى ھەدىيە قىلىش مۇراسىمى ئۆتكۈزدى. دۆلەتلىك دىن ئىشلىرى ئىدارىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى ياڭ تۇڭشياڭ، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومىنىڭ دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى نۇر بەكرى، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى ئابدۇقادىر نەسىردىن قاتارلىق رەھبەرلەر يىغىنغا ئىشتىراك قىلدى. جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى، جۇڭگو ئىسلام دىنى ئىشلىرىغا يېتەكچىلىك قىلىش ھەيئىتىنىڭ مۇدىرى ئىمام ھىلالىددىن چېك گۇاڭيۈەن ئاخۇن، جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، جۇڭگو ئىسلام دىنى ئىشلىرىغا يېتەكچىلىك قىلىش ھەيئىتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى ھارۇنخان دامولا ھاجى، مۇھەممەد سەئىد مايۇنفۇ، جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى شەمشىدىن ھاجى، مۇھەممەد سالىھ دامولا ھاجى، جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، جۇڭگو ئىسلام دىنى ئىشلىرىغا يېتەكچىلىك قىلىش ھەيئىتىنىڭ ئەزاسى ھاجى ئەكبەر قوگۇر، نىياز قارىي ھاجى، جۇڭگو ئىسلام دىنى ئىشلىرىغا يېتەكچىلىك قىلىش ھەيئىتىنىڭ ئەزاسى سۇلايمان ما كەيشىيەن، مۇسا نۇرىددىن لۇي جىنخۇ ھەمدە شىنجاڭ ئىسلام دىنى ساھەسىدىكى ھەر مىللەت ۋەكىللىرىدىن 300كىشى يىغىنغا قاتناشتى. كىتاب ھەدىيە قىلىش مۇراسىمىغا مۇھەممەد سەئىد مايۇنفۇ رىياسەتچىلىك قىلدى، چېن گۇاڭيۈەن ئاخۇن، نۇر بەكرى، ياڭ تۇڭشياڭ قاتارلىق رەھبەرلەر ۋە جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى، جۇڭگو ئىسلام دىنى ئىشلىرىغا يېتەكچىلىك قىلىش ھەيئىتىنىڭ ئەزاسى سادىق قارىي ھاجى، شىنجاڭ ئىسلام دىنى ساھەسى ۋەكىللىرىدىن جارۇللا قارىي مۇراسىمدا سۆز قىلدى.

كىتاب ھەدىيە قىلىش مۇراسىمدا رەئىس ھىلالىددىن چېن گۇاڭيۈەن ئاخۇن جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى ۋە جۇڭگو ئىسلام دىنى ئىشلىرىغا يېتەكچىلىك قىلىش ھەيئىتىگە ۋاكالىتەن سۆزقىلىپ، «يېڭى ۋەز-تەبلىغلەر»كىتابىنى يېزىش، تەكشۈرۈپ بېكىتىش، نەشر قىلىشقا مۇناسىۋەتلىك ئەھۋاللارنى ئېيتىپ ئۆتتى. ئۇ مۇنداق دېدى: ”بىز بۇ يىل 4-ئايدا جۇڭگو ئىسلام دىنى ئىشلىرىغا يېتەكچىلىك قىلىش ھەيئىتى قۇرۇلۇشى بىلەن تەڭ«يېڭى ۋەز-تەبلىغلەر»نى تەكشۈرۈپ بېكىتىش خىزمىتى باشلاندى. ھەيئەتلەر ئۆز زىممىسىدىكى يۈكنىڭ ئېغىر ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىپ، بۇنىڭغا ناھايىتى ئەستايىدىل پوزىتسىيە تۇتتى. دۆلەتكە مەسئۇل بولۇش، ئىسلام دىنىغا مەسئۇل بولۇش پوزىتسىيىسى بىلەن، كىتابتىكى بىر مۇنچە چۈشەنچە، ھۆكۈملەر ئۈستىدە باش قاتۇرۇپ، نەقىل ئېلىنغان ھەر بىر ئايەت، ھەدىسنى ئەسلى نۇسخىسى بىلەن بىر-بىرلەپ سېلىشتۇرۇپ چىقتى. جۇڭگو ئىسلام دىنى ئىشلىرىغا يېتەكچىلىك قىلىش ھەيئىتى مەسئۇلىيەتچانلىقى كۈچلۈك بىر ئورگان. بۇ كىتابنى يېزىش ئۆچۈن ئالدىنقى يىلى 9-ئايدىن باشلاپ جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى نۇرغۇن كۈچ ئاجراتتى. يېزىشقا قاتناشقۇچىلار بىر نەچچە قېتىم شىنجاڭغا كېلىپ ئەھۋال ئىگىلەپ پىكىر ئالدى ھەمدە شىنجاڭ يېزىپ تارقاتقان «ۋەز-نەسىھەتتە پايدىلىنىش ماتېرىيالى» نى ئۆگەندى ۋە تەتقىق قىلدى. موشۇ ئاساستا 12 پارچە ۋەز-تەبلىغ ماقالىسىنى يەتتە قېتىم ئۆزگەرتىپ چىقتى، ئەڭ ئاخىردا جۇڭگو ئىسلام دىنى ئىشلىرىغا يېتەكچىلىك قىلىش ھەيئىتىنىڭ تەكشۈرۈپ بېكىتىشىدىن ئۆتكۈزدى. بۇ ۋەز-تەبلىغلارنى يېزىش جەريانىدا باشتىن ئاخىر ئىمام-خاتىپلارنىڭ ۋەز-تەبلىغ سۆزلىشىگە ئۈيغۇن بولۇش، مۇسۇلمان ئاممىسىنىڭ ئېھتىياجىغا ئۈيغۇن بولۇش، ئاممىغا يېقىن بولۇش، ئەمەلىيەت بىلەن ماسلاشقان بولۇشتىن ئىبارەت بىر نەچچە نۇقتا تەكتلىنىپ، ماقالىلار پىششىقلاندى. شىنجاڭنىڭ بىر قىسىم جايلىرىدىكى مەسچىتلەردە ۋەز-تەبلىغ قىلىش سىناق قىلىنىپ، كەڭ مۇسۇلمانلارنىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشتى“. چېن گۇاڭيۈەن ئاخۇن ئاخىردا ئىمام-خاتىپلارنىڭ بۇ كىتاب ئارقىلىق كەڭ مۇسۇلمانلارغا ئىسلام دىنىنىڭ ساپ ئەقىدىسى ۋە ئىدىيىسىنى تەشۋىق قىلىپ، ئىسلام دىنىنىڭ ۋەتەنىنى، دىنىنى، تىنچلىقنى سۆيۈشتەك ئېسىل ئەنئەنىسىنى جارى قىلدۇرۇپ، شىنجاڭنىڭ ئىسلام دىنى ئىشلىرىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئىشلىرىغا ھەسسە قوشۇشنى ئۈمىد قىلدى.

مۇراسىمدا ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومىنىڭ دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى نۇر بەكرى ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم، خەلق ھۆكۈمىتىگە ۋاكالىتەن مۇھىم سۆز قىلدى. ئۇ مۇنداق دېدى: ”«يېڭى ۋەز-تەبلىغلەر»نىڭ نەشر قىلىنىپ تارقىتىلىشى ئىسلام دىنىنى سوتسىيالىستىك جەمئىيەتكە ئۈيغۇنلىششقا پائال يېتەكلەشتىكى يېڭى تەدبىر، دىنىي ئىشلارنى باشقۇرۇش خىزمىتىنىڭ ئۆزلۈكسىز چوڭقۇرلاشقانلىقىنىڭ، باشقۇرۇش سەۋىيىسىنىڭ ئۆزلۈكسىز يۇقىرى كۆتۈرۈلگەنلىكىنىڭ ئىپادىسى. شىنجاڭدا ئىسلام دىنىنى سوتسىيالىستىك جەمئىيەتكە ئۈيغۇنلىششقا يېتەكلەشتىكى ئەڭ ئالدىنقى ۋەزىپە مۇسۇلمانلار ئاممىسىنى ئىنتىپاقلاشتۇرۇش،

تەربىيەلەش، مىللىي بۆلگۈنچىلىككە، دىنىي ئەسەبىي كۈچلەرگە، تېررورلۇق ھەرىكەتلىرىگە قەتئىي تاقابىل تۇرۇپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ۋە ۋەتەننىڭ بىرلىكىنى قوغداشتىن ئىبارەت. ئەمەلىيەتنى چىقىش قىلىپ، ئىسلام دىنىنى سوتسىيالىستىك جەمئىيەتكە ئۇيغۇنلاشتۇرۇشقا يېتەكلەشتىكى ئەڭ مۇھىم خىزمەتلەرنىڭ بىرى كىتاب-ئەدەبىيلەرنى توغرا ئىزاھلاپ، ئىسلام دىنىنىڭ ئېسىل ئەنئەنىسىنى جارى قىلدۇرۇشتۇر". نۇر بەكرى تەكىتلەپ مۇنداق دېدى: "ئاپتونۇم رايونلۇق ھەر دەرىجىلىك بىرلىكسەپ، دىنىي خىزمەت ئورۇنلىرى ۋە ئاساسىي قاتلامدىكى خىزمەت تارماقلىرى«يېڭى ۋەز-تەبلىغ»لەرنى ئەستايىدىللىق بىلەن ئومۇملاشتۇرۇشى، ھەر دەرىجىلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ رولىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇپ، دىنىي تەشكىلاتلارنىڭ تەسىر كۈچى ئارقىلىق دىنىي زاتلارنىڭ ۋەز-تەبلىغ قىلىش مەزمۇنىنى قېلىپلاشتۇرۇشى كېرەك. كۇرس ئېچىش،كۆرەككە ئورۇنلاشتۇرۇش قاتارلىق كۆپ خىل شەكىللەرئارقىلىق «يېڭى ۋەز-تەبلىغلەر»نى ۋەز-تەبلىغ قىلىش تەربىيسى خىزمىتىنى ياخشى ئورۇنلاشتۇرۇشى كېرەك. دىنىي زاتلار جامائەت بىلەن بۇاستە ئالاقىلىشىدۇ، ئۇلار مۇسۇلمانلارغا تەسىر كۆرسىتىش ھەم ئۇلارنى ئىتتىپاقلاشتۇرۇشتەك ئۇلۇغ بۇرچنى ئۈستىگە ئالغان. دىنىي زاتلار چوقۇم ۋەتەننى، دىنىنى سۆيۈش روھىنى داۋاملىق ئۇرغۇتۇپ، مىللىي بۆلگۈنچىلىككە قارشى تۇرۇشنىڭ ئالدىنقى سېپىدە ئاۋۋالقىدەكلا چىڭ تۇرۇپ، ئىسلام ئەقىدىلىرىنى ئەستايىدىل تەتقىق قىلىپ، «يېڭى ۋەز-تەبلىغلەر»دىكى دىنىي ئەقىدە، شەرىئەت بىلىملىرىنى ئاممىغا چۈشەندۈرۈشى، ۋەز-تەبلىغ قىلىش جەريانىدا دەۋرىنىڭ تەرەققىيات ئېھتىياجىغا ئۇيغۇنلىششى، بۆلگۈنچى ۋە دىنىي ئەسەبىي كۈچلەرنىڭ ھۇجۇملىرىغا تاقابىل تۇرۇپ، كەڭ مۇسۇلمانلارنى پارتىيە ۋە ھۆكۈمەتنىڭ ئەتراپىغا زىچ ئۇيۇشتۇرۇپ، شىنجاڭنىڭ ئىجتىمائىي مۇقىملىقى، ئىگىلىك تەرەققىياتى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا تېخىمۇ زور تۆھپە قوشۇشى لازىم.

ئاخىردا دۆلەتلىك دىن ئىشلىرى ئىدارىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى يېڭ تۇڭشياڭ مۇھىم سۆز قىلدى. ئۇ ئالدى بىلەن جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى، جۇڭگو ئىسلام دىنى ئىشلىرىغا يېتەكچىلىك قىلىش ھەيئىتىنىڭ «يېڭى ۋەز-تەبلىغلەر»نى تۇزۇش، تەكشۈرۈپ بېكىتىش، نەشر قىلىش خىزمىتىدە قولغا كەلتۈرگەن نەتىجىلىرىنى تولۇق مۇئەييەنلەشتۈردى، ئۇ مۇنداق دېدى: "يېقىنقى يىللاردىن بېرى، جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى ئىسلام دىنىنىڭ سوتسىيالىستىك جەمئىيەتكە ئۇيغۇنلىششى مەسىلىسىگە ناھايىتى ئەھمىيەت بېرىپ كەلدى. مەملىكەت بويىچە كۆپ قېتىم ۋەز-تەبلىغ مۇسابىقىسى ئۇيۇشتۇرۇپ، ئىسلام دىنى ساھەسىدىكى ۋەتەنپەرۋەر زاتلارنىڭ يېڭى ۋەز-تەبلىغ يېزىش، يېڭى ۋەز-تەبلىغ ئۇگىنىش، يېڭى ۋەز-تەبلىغ سۆزلەش قىزغىنلىقىنى ئۇرغۇتتى. جۇڭگو ئىسلام دىنى ئىشلىرىغا يېتەكچىلىك قىلىش ھەيئىتىدىكى ئالىم-ئۇلىما، ئىمام-خاتىپلار«يېڭى ۋەز-تەبلىغلەر» ماقالىلىرىنى تەكشۈرۈپ بېكىتىش ئىشىغا ناھايىتى ئەھمىيەت بەردى. جۇڭگو ئىسلام دىنى ئىشلىرىغا يېتەكچىلىك قىلىش ھەيئىتى قۇرۇلۇپ ئىككىنچى كۈنىلا رەئىس ھىلالىددىن چېن گۇاگيۈەن ئاخۇنلىرىنىڭ رياسەتچىلىك قىلىشى بىلەن 12 پارچە ۋەز-تەبلىغ ماقالىسىنى ئەستايىدىللىق بىلەن ئۆزگەرتىش، تەكشۈرۈپ بېكىتىش خىزمىتىگە تۇتۇش قىلدى. كۆپچىلىك ئىنتايىن مەسئۇلىيەتچان بولۇپ، ۋەز-تەبلىغ ماقالىسىنىڭ سۆز-جۈملىلىرىنى بىر-بىرلەپ تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلدى ھەم نۇرغۇنلىغان ئەھمىيەتلىك تۇزىتىش پىكىرلىرىنى بەردى. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ كىتابقا مەملىكىتىمىزدىكى ئىسلام دىنى ساھەسىدىكى زاتلارنىڭ ئورتاق ئەقىل-پاراسىتى ۋە جاپالىق ئەمگىكى مۇجەسسەم بولدى دېيىشكە بولىدۇ". يېڭ تۇڭشياڭ ئۆز سۆزىدە يەنە كەڭ-ئىمام-خاتىپلاردىن كۇتىدىغان ئارزۇ-ئۈمىدلىرىنى ئوتتۇرىغا قويدى. ئۇ مۇنداق دېدى: "ئىسلام دىنى ساھەسىدىكى ھەر بىر زات ئۈچۈن ئىيتقاندا مۇسۇلمانلارنى توغرا يولغا يېتەكلەش، تەربىيەلەش، مۇسۇلمانلارنىڭ ئومۇمىي ساپاسىنى يۇقىرى كۆتۇرۇش مۇقەددەس بىر دىنىي ۋەزىپىلا بولۇپ قالماستىن، يەنە ئۇ ئۇلۇغۋار ئىجتىمائىي بۇرچتۇر. سىلەرنىڭ «يېڭى ۋەز-تەبلىغلەر» كىتابىنى ياخشى ئۆگىنىپ، ئىنچىكە تەتقىق قىلىپ، دىنىي ۋە ئىدىيۋى سەۋىيەگىلارنى ئۆستۇرۇپ، شىنجاڭنىڭ ئەمەلىيىتىگە ماسلاشتۇرۇپ، قايىل قىلارلىق، دەۋر روھىغا باي ۋەز-تەبلىغ سۆزلىشىگىلارنى ئۈمىد قىلىمەن".

«يېڭى ۋەز-تەبلىغلەر»كىتابى جۇڭگو ئىسلام دىنى ئىشلىرىغا يېتەكچىلىك قىلىش ھەيئىتى تۇزگەن، جۇڭگو دىن مەدەنىيىتى نەشرىياتى رەسمىي نەشر قىلغان بىرىنچى توپلام بولۇپ، ئۇيغۇرچە ۋە خەنزۇچە نۇسخىسى بېسىلىپ، شىنجاڭ ۋە مۇناسىۋەتلىك ئۆلكە، ئاپتونۇم رايونلارغا ھەدىيە قىلىندى.

كىتاب ھەدىيە قىلىش مۇراسىمىدىن بۇرۇن رەئىس ھىلالىددىن چېن گۇاگيۈەن ، مۇھەممەد سەئىد مايۇنفۇ، سۇلايمان ما كەيشىيەن، مۇسا نۇربەددىن لۇي جېنخۇ ۋە ئىسلام دىنى ئىشلىرىغا يېتەكچىلىك قىلىش ھەيئىتى كاتىبات گۇرۇپپىسىنىڭ ئەزالىرىدىن ئادىل ھاجى كېرەم، جىن رۇ بىڭ، ما لىچياڭ قاتارلىقلار 8-ئاينىڭ 12-كۈنى شىنجاڭ ئاقسۇ ۋىلايىتىگە تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىشقا بارغان ۋە«يېڭى ۋەز-تەبلىغلەر» كىتابىنى ھەدىيە قىلغانىدى. (بارات رەجەپ)

ئۇيغۇرچە كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى نۇسخىسى

ئۇيغۇرچە «جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى» ژۇرنىلى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەنلىكىنىڭ بەش يىللىق سۆھبەت يىغىنى ئۇرۇمچىدە ئۆتكۈزۈلدى

ئۇيغۇرچە «جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى» ژۇرنىلى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن بەش يىلدىن بۇيانقى خىزمەتلەرنى خۇلاسىلاش، مۇنەۋۋەر ئاپتورلار، ژۇرنال تەشۋىقاتى، مۇشتەرى توپلاش، تارقىتىش خىزمىتىدىكى ئىلغار ئورۇنلار ۋە شەخسلەرنى مۇكاپاتلاش، ئۆز ئارا تەجرىبە ئالماشتۇرۇش، ژۇرنالنىڭ تەھرىرلىك ۋە تارقىتىلىش خىزمىتىنى ئىلگىرى سۈرۈش، پارتىيىنىڭ دىنىي ئېتىقاد ئەركىنلىكى سىياسىتىنى تەشۋىق قىلىش ۋە ئىسلام دىنىنى سوتسىيالىستىك جەمئىيەتكە ئۇيغۇنلىشىشقا پائال يېتەكلەش قاتارلىق جەھەتلەردە مەزكۇر ژۇرنالنىڭ رولىنى تېخىمۇ ياخشى جارى قىلدۇرۇش ئۈچۈن، دۆلەتلىك دىن ئىشلىرى ئىدارىسىنىڭ تەستىقلىشى، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق پارتىيە، ھۆكۈمەتنىڭ مۇناسىۋەتلىك تارماقلىرىنىڭ قوشۇلۇشى بىلەن «جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى» ژۇرنىلى ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمى 2001-يىل 8-ئاينىڭ 23-كۈنىدىن 26-كۈنگىچە ئۇرۇمچىدە سۆھبەت يىغىنى ئۆتكۈزدى.

سۆھبەت يىغىنىنىڭ باشلىنىش مۇراسىمى 8-ئاينىڭ 23-كۈنى چۈشتىن بۇرۇن ئاپتونوم رايونلۇق مۇھاجىرلار مېھمانخانىسىنىڭ يىغىن زالىدا ئېچىلدى؛ مۇراسىمغا جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن باش كاتىپى، ئۇيغۇرچە «جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى» ژۇرنىلىنىڭ مۇئاۋىن باش مۇھەررىرى بارات رەجەپ رىياسەتچىلىك قىلدى. مۇراسىمغا شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق سىياسىي كېڭەشنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى بېك مۇھەممەت مۇسا، جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، ئۇيغۇرچە «جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى» ژۇرنىلىنىڭ باش مۇھەررىرى شەمشىدىن ھاجى. مەملىكەتلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ ئەزاسى، جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى مۇھەممەد سالىھ داموللا ھاجى ، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مىللەتلەر-دىن ئىشلىرى كومىتېتىنىڭ مۇدىرى ئابدۇللا ھەمدۇللا، شىنجاڭ ئىشلەپچىقىرىش-قۇرۇلۇش بىڭتۈەنى مىللەتلەر-دىن ئىشلىرى كومىتېتىنىڭ مۇدىرى روزى ئىبراھىم، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى توختى روزى، ئاپتونوم رايونلۇق بىرلىك سەپ بۆلۈمىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى ھاپىز نىياز، ئاپتونوم رايونلۇق مىللەتلەر-دىن ئىشلىرى كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى رىشىت نىياز، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن نازىر دەرىجىلىك تەكشۈرۈپ-تەتقىق قىلغۇچىسى سۈنجى، شىنجاڭ ئىسلام دارىلفۇنۇنىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى غوپۇر رىشىت، ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى ئىبراھىم روزى، باش كاتىپى ئىبراھىم ۋۇ جىگۈاڭ ھەمدە ئاپتونوم رايونلۇق ئاخبارات-نەشرىيات ئىدارىسى، ئاپتونوم رايونلۇق شىنخۇا كىتابخانىسى، ئاپتونوم رايونلۇق گېزىت-ژۇرناللارنى تارقىتىش ئىدارىسى قاتارلىق ئورۇنلارنىڭ رەھبەرلىرى؛ بىر قىسىم ۋىلايەت، ئوبلاست، شەھەر، ناھىيىلەرنىڭ مىللەتلەر- دىن ئىشلىرى ئىدارىسى، ئىسلام جەمئىيەتلىرىنىڭ مەسئۇللىرى. مۇنەۋۋەر ئاپتورلار، مۇشتەرى توپلاش ۋە تارقىتىش خىزمىتىدىكى ئىلغار ئورۇنلار، ئالاقىدار گېزىت، تېلېۋىزىيە مۇخبىرلىرى بولۇپ 80دىن ئارتۇق كىشى قاتناشتى.

باشلىنىش مۇراسىمىدا جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، ئۇيغۇرچە« جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى» ژۇرنىلىنىڭ باش مۇھەررىرى شەمشىدىن ھاجى ژۇرنال ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەندىن بۇيانقى بەش يىللىق خىزمەتلەردىن دوكلات بېرىپ ئۆتتى (قىسقارتىلمىسى ئايرىم بېرىلدى)، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مىللەتلەر-دىن ئىشلىرى كومىتېتىنىڭ مۇدىرى ئابدۇللا ھەمدۇللا ئۇيغۇرچە «جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى» ژۇرنىلىنىڭ تەشۋىقات، مۇشتەرى توپلاش، تارقىتىش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەش توغرىسىدا مۇھىم سۆز قىلدى (ئايرىم بېرىلدى). باشلىنىش مۇراسىمىنىڭ ئاخىرىدا بارات رەجەپ جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى«جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى» ژۇرنىلى ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمىنىڭ مۇنەۋۋەر ئاپتورلار ۋە مۇشتەرى توپلاش، ژۇرنال تارقىتىش خىزمىتىدىكى ئىلغار ئورۇنلار ۋە شەخسلەرنى مۇكاپاتلاش توغرىسىدىكى قارارىنى ئوقۇپ ئۆتتى. مۇراسىمغا قاتناشقان رەھبەرلەر مۇنەۋۋەر ئاپتورلارغا ھەم مۇشتەرى توپلاش، تارقىتىش خىزمىتىدىكى ئىلغار ئورۇن ۋە شەخسلەرگە گۈۋاھنامە، مىس لەۋھە ۋە مۇكاپات سوممىسى تارقىتىپ بەردى.

يىغىنىنىڭ كۈنتەرتىپىگە ئاساسەن 8-ئاينىڭ 23-كۈنى چۈشتىن كېيىندىن 26-كۈنگىچە يىغىن ۋەكىللىرى سۆھبەتكە تۈيۇشتۇرۇلدى، يىغىندا ئىلغار ئورۇنلار ۋە شەخسلەر، مۇنەۋۋەر ئاپتورلار ۋەكىللىرى ژۇرنالنى تەشۋىق قىلىش، مۇشتەرى توپلاش، تارقىتىش، ماقالە يېزىش قاتارلىق جەھەتتە ئۆزلىرىنىڭ ئىلغار تەجرىبىلىرىنى تونۇشتۇرۇپ ئۆتتى ھەمدە ژۇرنالنىڭ تەھرىرلىك، ماقالە تاللاش، سەھىپىلىرىنى ياخشىلاش ھەققىدە قىممەتلىك پىكىر-تەلەپلىرىنى ئوتتۇرىغا قويدى. مۇناسىۋەتلىك رەھبەرلەر يىغىن قاتناشچىلىرى بىلەن خاتىرە سۈرەتكە چۈشتى. يىغىن ئاخىرىدا يىغىن ئەھلى ئۇرۇمچى نەنسەن سايامەت رايونىغا سايامەتكە ئۇيۇشتۇرۇلدى.

يىغىن ئەھۋالىنى ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ئالاقىدار ئاخبارات ۋاستىلىرى خەۋەر قىلدى، شىنجاڭ تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى ئۇيغۇرچە«جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى» ژۇرنىلى توغرۇلۇق مەخسۇس پروگراممىا ئىشلىدى. (بارات رەجەپ)

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مىللەتلەر-دىن ئىشلىرى كومىتېتى مۇدىرى ئابدۇللا ھەمدۇللانىڭ سۆھبەت يىغىندا قىلغان سۆزى

(2001-يىل 8-ئاينىڭ 23-كۈنى)

يولداشلار !

يېقىندا بىز «يېڭى ۋەز-تەبلىغلەر» دېگەن كىتابنى ھەدىيە قىلىش مۇراسىمىنى مۇۋاپىقلىيەتلىك ئۆتكۈزدۇق. بۈگۈن مەن يەنە ئۇيغۇرچە«جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى»ژۇرنىلىنىڭ ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەنلىكىنىڭ بەش يىللىقى سۆھبەت يىغىنىغا قاتناشقانلىقىمدىن ناھايىتى خۇشالمەن. چۈنكى بۇ يىغىننىڭ ئېچىلىشى ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ دىن ساھەسىدىكى چوڭ ئىش، شۇنداقلا بىزنىڭ دىن خىزمىتىمىزدىكى چوڭ ئىش، ئالدى بىلەن ئاپتونوم رايونلۇق مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتى(دىن ئىشلىرى ئىدارىسى)غا ۋاكالىتەن يىغىننىڭ ئېچىلغانلىقىنى قىزغىن تەبرىكلەيمەن ھەمدە جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ كۆپ يىللاردىن بۇيان ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ دىن خىزمىتىنى قوللىغانلىقىغا چىن قەلبىمدىن رەھمەت ئېيتىمەن.

دۆلەتلىك دىن ئىشلىرى ئىدارىسىنىڭ زور كۈچ بىلەن قوللىشى، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ ئەھمىيەت بېرىشى ۋە غەمخورلۇق قىلىشى ئارقىسىدا 1996-يىلى ئۇيغۇرچە «جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى» ژۇرنىلى ئەسلىگە كەلتۈرۈلۈپ تارقىتىلىشقا باشلىدى. بەش يىلدىن بۇيان مەزكۇر ژۇرنال ۋەتەننى سۆيۈش، دىننى سۆيۈش بايرىقىنى باشتىن ئاخىر ئېگىز كۆتۈرۈپ، پارتىيە ۋە دۆلەتنىڭ دىنغا دائىر سىياسەت ، قانۇن، قائىدە-نىزاملىرىنى ئەستايىدىل تەشۋىق قىلىپ، ئىسلام دىنىنىڭ ئېسىل ئەنئەنىلىرىنى جارى قىلدۇرۇپ، مىللىي بۆلگۈنچىلىك ۋە دىنىي ئەسەبىيلىككە قارشى تۇرۇپ، ھەر مىللەت مۇسۇلمانلىرىنى سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشى ئىشلىرىغا ئاكتىپ سەپەرۋەر قىلىپ ۋە ئۇيۇشتۇرۇپ، ئىسلام دىنىنى سوتسىيالىستىك جەمئىيەتكە ئۇيغۇنلىشىشقا ئاكتىپ يېتەكلەپ ئىجتىمائىي مۇقىملىقنى قوغداش ۋە ئىقتىسادىي تەرەققىياتنى ئىلگىرى سۈرۈش جەھەتتە ئىنتايىن مۇھىم رول ئوينىدى. نۆۋەتتە ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ تۇرلۇك قۇرۇلۇش ئىشلىرى جۇش ئۇرۇپ تەرەققىي قىلىۋاتىدۇ، سەككىز مىليوندىن ئارتۇق ھەر مىللەت مۇسۇلمانلىرىنىڭ غەربىي رايونلارنى كەڭ-كۆلەمدە ئېچىشقا قاتنىشىش قىزغىنلىقى مىسلىسىز يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. موشۇنداق ۋەزىيەتتە جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ بۇ يەردە ئۇيغۇرچە«جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى»ژۇرنىلىنى تارقىتىش خىزمىتى سۆھبەت يىغىنى ئاچقانلىقى بۈنىڭدىن كېيىن مەزكۇر ژۇرنالنى قانداق قىلىپ ياخشى چىقىرىش جەھەتتە مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە، شۇنداقلا بۇ يىغىن ژۇرنالنىڭ يېڭى ۋەزىيەتتە ئىسلام دىنىنى سوتسىيالىستىك جەمئىيەتكە ئۇيغۇنلىشىشقا تېخىمۇ ياخشى يېتەكلىشىدە پائال رول ئوينايدۇ. مەن موشۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ژۇرنالنى تارقىتىش خىزمىتى توغرىسىدا بىر نەچچە پىكرىمنى سۆزلەپ ئۆتمەن.

1. ھەر دەرىجىلىك مىللەتلەر-دىن خىزمىتى تارماقلىرى ئۇيغۇرچە«جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى» ژۇرنىلىنى ياخشى چىقىرىشنىڭ ئەھمىيىتىنى تولۇق تونۇشى، ژۇرنالنى تارقىتىش خىزمىتىنى پائال ياخشى ئىشلىشى لازىم. ئۇيغۇرچە«جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى»ژۇرنىلى مەملىكىتىمىزدىكى ئىسلام دىنى ساھەسىدىكىلەر ۋە كەڭ مۇسۇلمانلارنىڭ ۋەتەنپەرۋەر دىنىي تەشكىلاتى—جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى چىقارغا ژۇرنال، موشۇنداق بىر ژۇرنالنى ياخشى چىقىرىش دىنىي زاتلارغا ۋە دىنغا ئېتىقاد قىلىدىغا ئاممىغا دىنغا دائىر سىياسەت، قانۇن، قائىدە-نىزاملارنى تەشۋىق قىلىشىمىزغا پايدىلىق. ئىسلام دىنىنىڭ ئېسىل ئەنئەنىلىرىنى جارى قىلدۇرۇشقا پايدىلىق، ئاپتونوم رايونىمىزدا ئىسلام دىنىنىڭ سوتسىيالىستىك جەمئىيەتكە ئۇيغۇنلىشىشىنى

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ئىلگىرى سۈرۈشكە پايدىلىق. ھەممىگە مەلۇمكى، يېقىنقى يىللاردىن بۇيان چېگرا سىرتىدىكى دۇشمەن كۈچلەرنىڭ ئاپتونوم رايونىمىزغا سىڭىپ كىرىش، بۇزغۇنچىلىق قىلىش ھەرىكەتلىرى بارغانسېرى كۆپەيدى؛ ئۇلار تۇرلۇك ۋاستىلەرنى قوللىنىپ، تۇرلۇك يوللار ئارقىلىق ئاپتونوم رايونىمىزدا مىللىي بۆلگۈنچىلىك، دىنىي ئەسەبىيلىك ئىدىيىسىنى تارقىتىپ، بىر قىسىم ئامما ئاڭسىدا يامان تەسىرلەرنى پەيدا قىلدى، بەزىلەر ھەتتا خەلق بىلەن دۇشمەنلىشىش يولىغا ماڭدى، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا يەنە ئىسلام دىنىغا قارىتا يامان تەسىرلەرنى پەيدا قىلدى. شۇڭا بۇ ژۇرنالنى ياخشى چىقىرىش دۇشمەن كۈچلەر تارقاتقان بىدئەت تەلىماتلارغا رەددىيە بېرىپ، ھەر مىللەت مۇسۇلمانلىرىنى قولغا كەلتۈرۈپ ۋە ئىتتىپاقلاشتۇرۇپ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئىجتىمائىي مۇقىملىقىنى قوغداشتا مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە. ئۇيغۇرچە«جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى»ژۇرنىلىنى ياخشى چىقىرىش ئاپتونوم رايونىمىز دىن خىزمىتىنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمى.ئىكەنلىكىنى تولۇق تونۇشىمىز كېرەك. ھەر دەرىجىلىك دىن خىزمىتى تارماقلىرى بۇنىڭغا يۇكسەك ئەھمىيەت بېرىشى، تارقىتىش خىزمىتىنى چوقۇم تەلەپ بويىچە ياخشى ئىشلىشى لازىم.

2. ھەر دەرىجىلىك مىللەتلەر-دىن ئىشلىرى تارماقلىرى ۋە ئىسلام جەمئىيىتى تەشكىلاتلىرى تارقىتىش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەش بىلەن بىر ۋاقىتتا تەھرىرلەش خىزمىتىنى پائال قوللىشى لازىم. يېقىنقى يىللاردىن بۇيان پارتىيىنىڭ مىللەتلەر-دىن سىياسىتىنىڭ ئىلھامى بىلەن ئاپتونوم رايونىمىزدىكى مۇسۇلمانلار ئىسلاھات-ئېچىۋېتىشنىڭ ئۇلۇغۋار ئىشلىرىغا پائال قاتناشتى، ئۇلار ئاڭسىدا نۇرغۇنلىغان ياخشى ئادەم، ياخشى ئىشلار مەيدانغا كەلدى. بىز ئۇيغۇرچە«جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى»دىن ئىبارەت بۇ كۆزنەك ئارقىلىق ھەر قايسى جايلاردىكى ئىسلام دىنى ساھەسىدىكىلەر ۋە مۇسۇلمانلار ئاڭسىدىكى ۋەتەننىڭ بىرلىكىنى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى ۋە ئىجتىمائىي مۇقىملىقىنى قوغداش، قانۇن-ئىنتىزامغا رىئايە قىلىش، ئىقتىسادنى تەرەققىي قىلدۇرۇش قاتارلىق جەھەتلەردە بارلىققا كەلگەن تىپىك شەخسلەر ۋە سورۇنلارنىڭ تىپىك ئىش-ئىزلىرىنى زور كۈچ بىلەن تەشۋىق قىلىشىمىز، ھەر قايسى جايلاردىكى ئىسلام دىنى ساھەسىدىكىلەرنىڭ سوتسىيالىستىك جەمئىيەتكە ئۇيغۇنلىشىش جەھەتتىكى يېڭى ئىشلىرى، يېڭى تەجرىبىلىرىنى تەشۋىق قىلىشىمىز ۋە ئۇلارنى جارى قىلدۇرۇشىمىز، شۇ ئارقىلىق جەمئىيەتتە ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ئىسلام دىنى ساھەسىدىكىلەرنىڭ يېڭى ئۇلۇغۋار دەۋردىكى يېڭى ئوبرازىنى تىكلىشىمىز كېرەك.

3. جايلاردىكى ئىسلام جەمئىيەتلىرىنىڭ رولىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇش، ئۇلارنىڭ تارقىتىش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلىشىنى زور كۈچ بىلەن قوللاش لازىم. تارقىتىش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەش ھەر دەرىجىلىك ئىسلام جەمئىيەتلىرىنىڭ باش تارتىپ بولمايدىغان ۋەزىپىسى. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇلارنىڭ دىنىي زاتلار ۋە مۇسۇلمانلار بىلەن بولغان ئالاقىسى زىچ بولغاچقا، ئۇلار ژۇرنالنى تارقىتىش خىزمىتىنى قانات يايدۇرۇشتا ئىنتايىن پايدىلىق شارائىتقا ئىگە. شۇڭا ھەر دەرىجىلىك ئىسلام جەمئىيەتلىرى بۇ خىزمەتنى پائال تەشەببۇسكارلىق بىلەن قانات يايدۇرۇشى،كەك مۇسۇلمانلارغا بۇ ژۇرنالنى تونۇشتۇرۇشى، تەشۋىق قىلىشى، خىزمەتنى پۈختا، ئۇنۇملۇك ئىشلەش ئارقىلىق تارقىتىش خىزمىتىدە يېڭى ۋەزىيەت يارىتىشى لازىم. ھەر دەرىجىلىك دىن خىزمىتى تارماقلىرى ئۇلارنى زور كۈچ بىلەن قوللىشى كېرەك.

يولداشلار! ئۇيغۇرچە«جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى»ژۇرنىلىنىڭ ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەنلىكىنىڭ بەش يىل بولغانلىقى مۇناسىۋىتى بىلەن، بىز ئۇيغۇرچە«جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى»ژۇرنىلىنىڭ بۇنى باشلىنىش نۇقتىسى قىلىپ، ئۆزىنىڭ ئۆزگىچە ئالاھىدىلىكى ئارقىلىق مۇسۇلمانلارنى جۇڭگوچە سوتسىيالىزىم يولىدا دادىل ئالغا ئىلگىرىلەشكە ئۈيۈشتۇرۇشنى، رىغبەتلەندۈرۈشنى، يېتەكلىشنى ئۈمىد قىلىمىز!

جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، باش مۇھەررىر شەمشىدىن ھاجىنىڭ سۆھبەت يىغىندا بەرگەن دوكلاتى(قىسقارتىلمىسى)

(2001-يىل8-ئاينىڭ 23-كۈنى)

مەركەزدىكى مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلارنىڭ كۆڭۈل بۆلۈشى، شىنجاڭدىكى پارتىيە، ھۆكۈمەت تارماقلىرىنىڭ غەمخورلۇقى ۋە قوللىشى ئارقىسىدا، دۆلەتلىك دىن ئىشلىرى ئىدارىسىنىڭ تەستىقلىشى ھەم ئاپتونوم رايونلۇق پارتىيە، ھۆكۈمەتنىڭ مۇناسىۋەتلىك تارماقلىرىنىڭ قوشۇلۇشى بىلەن ئويغۇرچە«جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى» ژۇرنىلى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەنلىكىنىڭ بەش يىللىقى سۆھبەت يىغىنى بۈگۈن بۇ يەردە ئېچىلدى. مەن ئاۋۋال جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىگە ۋاكالىتەن بۇ يىغىنغا قەدەم تەشرىپ ۋە يېتەكچىلىك قىلغان ئاپتونوم رايونلۇق پارتىيە، ھۆكۈمەت رەھبەرلىرىگە، مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ مەسئۇللىرىغا ۋە ۋەكىللەرگە چىن قەلبىمدىن رەھمەت ئېيتىمەن؛ يىغىنغا قاتناشقان، ئۆتكەنكى بەش يىلدا ژۇرنىلىمىزنى ئاكتىپ قوللىغان،ژۇرنىلىمىزنى نەشر قىلىش، تەشۋىق قىلىش، ژۇرنالغا مۇشتەرى توپلاش ۋە ئۇنى تارقىتىش قاتارلىق جەھەتلەردە تۆھپە قوشقان ھەر دەرىجىلىك مىللەتلەرـدىن ئىشلىرى كومىتېتى ۋە ئىسلام جەمئىيەتلىرى ھەم ئاپتورلار ۋەكىللىرىگە چىن كۆڭلۈمدىن رەھمەت ئېيتىمەن ۋە سەممىي سالام يوللايمەن.

«جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى»ژۇرنىلى دۆلەتلىك دىن ئىشلىرى ئىدارىسى قارىمىقىدا، جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى باشقۇرۇشىدا، مەركەزدىكى مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ تەستىقلىشى بىلەن نەشر قىلىنىپ، دۆلەت ئىچى ۋە سىرتىغا ئاشكارا تارقىتىلىدىغان ئۇنىۋېرسال ئىسلام ژۇرنىلى، بۇ ژۇرنال مەركەزدىكى مۇناسىۋەتلىك رەھبەرلەر ھەم تارماقلارنىڭ كۆڭۈل بۆلۈشى بىلەن 1957-يىلى تەسىس قىلىنىپ، پارتىيە ۋە ھۆكۈمەتنىڭ دىنى ئېتىقاد ئەركىنلىكى سىياسىتىنى نامايان قىلىپ، ھەر ساھەدىكى ئوقۇرمەنلەرنىڭ قارشى ئېلىشىغا ئېرىشكەنىدى، بىراق تۇرلۇك سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن ئارىلىقتا ئىككى قېتىم توختاپ قالدى. 1993-يىلى 12- ئايدا ئېچىلغان جۇڭگو ئىسلام دىنى 6-قېتىملىق ۋەكىللەر يىغىنى شىنجاڭدىكى كەڭ مۇسۇلمانلارنىڭ تەلىپىگە ئاساسەن ئۇيغۇرچە«جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى»ژۇرنىلىنى تىزدىن ئەسلىگە كەلتۈرۈشنى قارار قىلغان ۋە بىر يىل تەييارلىق قىلىپ 1995-يىلنىڭ كېيىنكى يېرىمىدا ئەينى ۋاقىتتىكى گوۋۇيۈەن دىنىي ئىشلار ئىدارىسىگە مەخسۇس دوكلات يوللىغاندى، گوۋۇيۈەن دىنىي ئىشلار ئىدارىسى مۇناسىۋەتلىك رەسمىيەتلەرنى بېجىرىپ بېرىش بىلەن بىر ۋاقىتتا بۇ ژۇرنالنىڭ تارقىتىلىش مەسلىسىنى ياخشى ھەل قىلىش ئۈچۈن 1995-يىل 11-ئايدا مەخسۇس ئالاقە چۈشۈرۈپ، ئۇيغۇرچە«جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى»ژۇرنىلىنى ياخشى چىقىرىشنىڭ مۇھىملىقىنى كۆرسىتىش بىلەن بىر ۋاقىتتا، شىنجاڭ دىن ئىشلىرى ئىدارىسى ۋە مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ ئۇيغۇرچە بۇ ژۇرنالنى تارقىتىش قاتارلىق جەھەتلەردە زور كۈچ بىلەن قوللىشىنى ۋە قولايلىق يارىتىپ بېرىشىنى تەلەپ قىلغان. ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم بىرلىك سەپ بۆلۈمى، دىن ئىشلىرى ئىدارىسى، ئىسلام جەمئىيىتى قاتارلىق تارماقلار بۇ خىزمەتكە ناھايىتى كۆڭۈل بۆلدى ھەم ئۇنى ئاكتىپ قوللىدى. ئاپتونوم رايونلۇق دىن ئىشلىرى ئىدارىسى 1995-يىل 11-ئايدا ھەر قايسى ۋىلايەت، ئوبلاست، شەھەرلىك مىللەتلەرـدىن ئىشلىرى ئىدارىلىرىگە «ئۇيغۇرچە‹جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى›ژۇرنىلىنى تارقىتىش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەش توغرىسىدا ئۇقتۇرۇش»تارقىتىپ، ھەر دەرىجىلىك دىنىي خىزمەت تارماقلىرىنىڭ ۋە ئىسلام جەمئىيەتلىرىنىڭ بۇنىڭغا ئاكتىپ ماسلىشىپ، بۇ ژۇرنالغا مۇشتەرى توپلاش ھەم ئۇنى تارقىتىش خىزمىتىنى تېرىشىپ ياخشى ئىشلەش، تەشۋىق قىلىش، ئىسلام دىنى ساھەسىدىكى زاتلار، مەسچىتلەر، كەڭ مۇسۇلمانلار ۋە مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنى مەزكۇر ژۇرنالغا قىزغىن مۇشتەرى بولۇشقا سەپەرۋەر قىلىش ھەمدە بۇ ژۇرنالغا ئاكتىپ تۈردە ماقالە ئۈيۈشتۇرۇشنى تەلەپ قىلدى. شۇنىڭ بىلەن بىرگە شىنجاڭ ئىسلام جەمئىيىتى بۇ خىزمەتنى ئۆزىنىڭ مۇھىم خىزمىتى قاتارىغا كىرگۈزدى ۋە مەخسۇس ھۆججەت تارقىتىپ ھەر دەرىجىلىك ئىسلام جەمئىيەتلىرىنىڭ مۇشتەرى توپلاش، تارقىتىش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلىشىنى تەلەپ قىلدى.

بۇ ژۇرنال ئەسلىگە كەلتۈرۈلۈش ۋاقتىدا مەركەزدىكى ئالاقدار مەسئۇل يولداشلار بۇ ژۇرنالنىڭ ئەسلىگە كەلتۈرۈلۈشىگە ئىنتايىن ئەھمىيەت بەردى. مەملىكەتلىك سىياسىي كېڭەشىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى سەيپىدىن ئەزىزى، دۆلەت ئىشلىرى كومىسسارى ئىسمائىل ئەھمەد، دۆلەتلىك دىن ئىشلىرى ئىدارىسىنىڭ باشلىقى يې شاۋۇېن، مەركىزىي كومىتېت بىرلىكسەپ بۆلۈمىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى (دۆلەتلىك مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتىنىڭ مۇدىرى)لى دېجۇ قاتارلىق رەھبەرلەر ژۇرنىلىمىزغا مەخسۇس بېغىشلىما يېزىپ بېرىپ، ژۇرنالنى ياخشى ئىشلەشكە رىغبەتلەندۈردى.

ئۇيغۇر كتاب ئوريگىنالى www.uyghurkitap.com

مەركەز ۋە شىنجاڭدىكى مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ كۆڭۈل بۆلۈشى ۋە قوللىشى ژۇرنىلىمىزغا پايدىلىق شارائىتلار يارىتىپ بەرگەنلىكى ئۈچۈن، 1996-يىلنىڭ بېشىدا بۇ ژۇرنال رەسمىي ئەسلىگە كەلتۈرۈلۈپ، نەشر قىلىنىپ تارقىتىلدى.

بۇ ژۇرنال ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەندىن كېيىن ژۇرنىلىمىز جەمئىيىتىمىزنىڭ تۈپ مەقسىتى ۋە ژۇرنال ئىشلەش يۆلۈنۈشىدە چىڭ تۇرۇپ، شىنجاڭنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىغا زىچ بىرلەشتۈرۈپ، پارتىيە ۋە دۆلەتنىڭ دىنىي سىياسىتىنى، ھەر خىل ئالاقىدار قانۇن، قائىدە-نىزاملارنى تەشۋىق قىلىش، ئىسلام دىنىنىڭ ئېسىل ئەنئەنىلىرى ۋە ئەقىدە ئەھكاملىرىنى ئەمەلىيەتكە بىرلەشتۈرۈپ چۈشەندۈرۈش، ۋەز سۆزلەش مەزمۇنى ۋە ئۇسۇلىنى قېلىپلاشتۇرۇش، ئىسلام دىنىنى سوتسىيالىستىك جەمئىيەتكە ئۇيغۇنلىشىشقا پائال يېتەكلەش، ئىسلام دىنى ساھەسىدىكىلەر ۋە ھەر مىللەت مۇسۇلمانلىرىنىڭ ئىككى مەدەنىيەتلىك قۇرۇلۇشىغا تۆھپە قوشۇش ئاكتىپچانلىقىنى يەنمۇ قوزغاش، ئىسلام دىنىنىڭ ئىلغار مەدەنىيەت بىلىملىرىنى تارقىتىش، ھەر مىللەت مۇسۇلمانلىرى ئارىسىدا ئىسلام دىنى ئەقىدە-ئەھكاملىرىنى قېلىپلاشتۇرۇش، ھەر خىل بىدئەت تەلىماتلارغا تاقابىل تۇرۇش، ئىبادەت، قائىدە-يوسۇن، رەسمىيەتلەرنى يەنمۇ قېلىپلاشتۇرۇش، ھەر دەرىجىلىك ئىسلام جەمئىيەتلىرىنىڭ "ۋاستىلىق، كۆۋرۈكلۈك" رولىنى يەنمۇ جارى قىلدۇرۇشنى ئىلگىرى سۈرۈش، دىنىي زاتلار ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ ۋەتەننى، دىننى سۆيۈش روھىنى ئۇرغۇتۇپ، ئۇلارنى شىنجاڭنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى، جەمئىيەت مۇقىملىقى ۋە ئىقتىسادىي تەرەققىياتىنى يۇكسەلدۈرۈشكە تۆھپە قوشۇشقا يېتەكلەش قاتارلىق جەھەتلەردە بىر قەدەر ياخشى رول ئويناندى.

بەش يىلدىن بۇيان ژۇرنىلىمىزدا 160 پارچىدىن ئارتۇق ھەر خىل دىنىي ماقالە، دىنىي زاتلارنىڭ ئىلغار ئىش-ئىزلىرىنى مەدھىيىلەيدىغان 100پارچىدىن ئارتۇق ماقالە، دىنىي زاتلار، كارخانىچىلار، مۇسۇلمانلارنىڭ مائارىپقا ئىئانە بېرىش، ھۆكۈمەتكە ھەمكارلىشىپ يول، كۆۋرۈك ياساش، نامراتلارغا، يېتىم-يېسىرلارغا، مېيىپلارغا ياردەم قىلىش، ئىتتىپاقلىق، دوستانىلىق روھىنى نامايان قىلىش مەزمۇندا نەچچە يۈز پارچە ماقالە ئېلان قىلىندى.

بەش يىلدىن بۇيان ژۇرنىلىمىزنىڭ ئاپتورلار قوشۇنى ئۈزلۈكسىز كېڭىيىپ باردى؛ پىشقەدەملەر، ئوتتۇرايا‌شلىقلار ۋە ياشلاردىن بىر تۈركۈم ئاپتورلار مەيدانغا كەلدى، بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇر، خۇيزۇ، قازاق، قىرغىز قاتارلىق مىللەتلەر ئاپتورلىرى بار، ئۇيغۇرلاردىن شېرىپجان دامولا، ئابدۇللا دامولا، مۇھەممەد سالىھ دامولا، قازاقلاردىن قازىز دامولا، ھاجى ئەكبەر دامولا، قىرغىزلاردىن ھۈسەيىن ھاجى قاتارلىق پىشقەدەم ئۆلىمالىرىمىز ئۆزلىرىنىڭ ياشىنىپ، تېنىنىڭ ئاجىزلىشىپ قالغانلىقىغا قارىماي ئاكتىپلىق بىلەن ماقالە يېزىپ، پىشقەدەم ئۆلىمالارنىڭ دۆلىتىمىزنىڭ سوتسىيالىستىك يېڭى دەۋردىكى ئىسلامىيەت ئىشلىرىغا بولغان مەسئۇلىيەتچانلىقىنى ۋە مۇسۇلمانلار ژرنىلىغا بولغان كۆيۈنۈشى ۋە قوللىشىنى ئىپادىلىدى ھەمدە ئوتتۇرا ياش ۋە ياش ئۆلىمالارنىڭ ئاكتىپ ماقالە يېزىشىغا تۈرتكە بولدى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ئازاتلىقتىن كېيىن ئۆزىمىز يېتىشتۇرگەن، ھەتتا چەتئەلگە چىقىپ ئوقۇپ كەلگەن ئىسلام دارىلفۇنۇنى ۋە دىنىي مەكتەپ ئوستازلىرىنى، ئىسلام دارىلفۇنۇنىنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن ھەر قايسى جايلاردىكى مەسچىتلەردە ۋەزىپە ئۆتەۋاتقان ئوتتۇرا ياش، ياش ئىمام-خاتىپلارنى ھەمدە ئىسلام دارىلفۇنۇنىدا ئوقۇۋاتقان، ۋەتەننى، دىننى سۆيىدىغان ياش تالىپلارنى مەركەز قىلغان بىر تۈركۈم ئاپتورلار مەيدانغا كېلىپ، مەملىكىتىمىز ئىسلام دىنى زاتلىرى ۋە ئۆلىمالىرى قوشۇننىڭ ئىز باسارسىز قالمىغانلىقىنى ئىپادىلىدى. شۇنداقلا ھۆكۈمىتىمىزدىنىي سىياسىتىنىڭ توغرىلىقى ۋە ئىزچىللىقىنى گەۋدىلەندۈردى. بولۇپمۇ كىشىنى خۇشاللاندۇرۇدىغىنى شۇكى، قەمبەرنىسا مۇھەممەتھاجى، زۇلپىيە ئوسمان، ھاجى ئاتىكە مىرەخمەت قاتارلىق بىر تۈركۈم مۇسۇلمان خانىم-قىز ئاپتورلار ژۇرنىلىمىزنىڭ ئاپتورلار قوشۇنىغا مۇبارەك قەدەملىرىنى باستى. ئۇلار ئىسلام دىنىنىڭ ئايالار نۇقتىنەزىرى، مۇسۇلمان ئاياللارنىڭ ئەخلاقىي تەربىيىلىنىشى، بالىلارنى سۈپەتلىك بېقىش قاتارلىق جەھەتلەردىن ياخشى ماقالىلارنى يېزىپلا قالماستىن يەنە ئىسلام دىنىدىكى ئەخلاق-پەزىلەت ۋە ئىجتىمائىي تەشەببۇسلارغا دائىر دىنىي ئەقىدە ماقالىلىرىنىمۇ يېزىپ، ژۇرنىلىمىز ئاپتورلار قوشۇنىنى يېڭى كۈچكە ئىگە قىلدى. ئۇلارنىڭ ماقالىلىرى خانىم-قىزلار تەربىيىسى، مۇسۇلمان ئاياللىرىنى توغرا يولغا يېتەكلەش، ئەمەلىي تۇرمۇشتا ئۇلارنىڭ ئاكتىپچانلىق روھىنى تېخىمۇ جارى قىلدۇرۇش قاتارلىق جەھەتلەردە ياخشى تەسىرات پەيدا قىلدى.

يەنە بىر مۇنچە ئاپتورلار شىنجاڭ رايونىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىغا زىچ بىرلەشتۈرۈپ، ئەمەلىي تۇرمۇشتا بولۇپمۇ ئۇيغۇرلار رايونىدا ساقلىنىۋاتقان، جەمئىيەتنىڭ يۇكسىلىشىگە ماس كەلمەيدىغان، ئەدەپ-ئەخلاققا ئۇيغۇن بولمىغان تۇرلۇك ناچار قىلمىش ۋە قائىدە-يوسۇنلارنى «قۇرئان كەرىم»، «ھەدىس شەرىپ» ۋە دۆلىتىمىزنىڭ قانۇن-نىزاملىرى ئارقىلىق تەھلىل قىلىپ، مۇسۇلمانلارنى توغرا يولغا يېتەكلىدى. مەسىلەن، مورى ناھىيىسىدىن ياقۇپ ھەمدۇللا، قەشقەر ۋىلايىتىدىن ھۈسەنجان تۇرسۇن، زۇلپىيە ئوسمان قاتارلىقلار بۇ جەھەتتە بىر مۇنچە ياخشى ماقالىلارنى ئېلان قىلدى. مەركىزىي مىللەتلەر ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ دۆلەت ئىچى ۋە سىرتىدا مەشھۇر ئىسلام ئالىمى ۋە قۇرئانشۇناس پروفېسسور ھاجى يەھيا سەنۇبەر لىن سۇڭ،

جۇڭگو ئىسلام دارىلفۇنۇنى ئىلمىي باشقارمىسىنىڭ مەسئۇلى ئابدۇۋەھھاب سۇڭ ئېنلىن قاتارلىق بىر تۈركۈم خۇيزۇ مۇسۇلمان ئالىملىرى ۋە دىنىي زاتلىرىنىڭ قۇرئانشۇناسلىق، ئەقىدە، فىقھە قاتارلىق جەھەتلەردىكى بىر مۇنچە مۇھاكىمە ۋە تەتقىقات ماقالىلىرى ئۈيغۇرچىغا تەرجىمە قىلىنىپ ئېلان قىلىنغاندىن كېيىن شىنجاڭدىكى ھەر مىللەت مۇسۇلمانلىرى ئارىسىدا ناھايىتى يۇقىرى باھاغا ۋە ئالقىشقا ئېرىشتى.

ژۇرنىلىمىز ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەندىن بۇيان، مۇسۇلمانلارنىڭ ئېچكى ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىش، ھەر خىل بىدئەت تەلىماتلارغا تاقابىل تۇرۇش، ھەر مىللەت مۇسۇلمانلىرىنىڭ ئېتىقادى، ئەدەب-ئەخلاقى، ھەربىرىكەت مىزانى قاتارلىقلىرىنى قېلىپلاشتۇرۇش جەھەتتە ئۇلۇغ كۆرسەتىش رولىنى ئويناندى. بەزى رايونلاردا بەزى ئەقىدە ۋە دىنىي رەسمىيەت جەھەتتە چۈشەنچىنىڭ ئوخشاش بولماسلىقى تۈپەيلىدىن ئېچكى ئىتتىپاقسىزلىق پەيدا بولغاندى، ھەتتا بەزىدە يامان كىشىلەر تەرىپىدىن سۈيئىستېمال قىلىنىپ زىددىيەت كېلىپ چىققاندى. بۇ رايونلاردىكى دىنىي زاتلار مەسچىتلەردە ۋەز-تەبلىغ قىلغاندا ژۇرنىلىمىزدىكى مۇناسىۋەتلىك ماقالىلارنى ئوقۇپ، ئوخشىمىغان پىكىرلەرنى بىرلىككە كەلتۈرۈپ، ئىتتىپاقلىقنى كۈچەيتكەن، مۇقىملىقنى ساقلىغان. پىشقەدەم دىنىي ز ات شېرىپجان دامۇللا ھاجىنىڭ «ئىسلام دىنىدىكى دەپنە مۇراسىمى» دېگەن ماقالىسىدا دەپنە قائىدىلىرى ئىسلام دىنى ۋە ئۇيغۇر قاتارلىق مۇسۇلمان مىللەتلەرنىڭ دەپنە قىلىش ئادىتى نۇقتىسىدىن بىر قەدەر تەپسىلىي بايان قىلىنغان. ئۇنىڭدىن بۇرۇن مېيىت يۇيۇش، كېپەنلىكە ئوراش، مېيىت ئۇزۇتۇش، قەبرىگە قويۇش قاتارلىق رەسمىيەتلەر شىنجاڭنىڭ بىر مۇنچە رايونلىرىدا ئانچە قېلىپلاشمىغاندى، ھەتتا بەزىدە ئىختىلاپ پەيدا بولۇپ، ئىتتىپاقلىق ۋە مۇقىملىققا تەسىر يەتكەندى. بۇ ماقالە ژۇرنالدا ئېلان قىلىنغاندىن كېيىن، بۇ ماقالە ددرسلىك قىلىنىپ، بۇ رايونلاردا غەسسال ۋە غەسسالەلەر (ئەر-ئايال مېيىت يۇيغۇچىلار) كۆرسى ئېچىلىپ، مېيىت يۇيۇش، مېيىت ئۇزۇتۇش قائىدىلىرى قېلىپلاشتۇرۇلغان ھەم ئىتتىپاقلىق كۈچەيتىلگەن.

ژۇرنىلىمىزنىڭ«ياش ئالىملىرىمىز»دېگەن سەھىپىسىدە ئۇيغۇر قاتارلىق مۇسۇلمان مىللەتلەردىن چەتئەلگە چىقىپ ئوقۇپ ۋەتەنگە قايتىپ كېلىپ ئىلمىي تەتقىقات، ئوقۇتۇش ئىشلىرى بىلەن شوغۇللىنىۋاتقان دوكتورئاشتى ۋە بىر قىسىم دوكتورلارنىڭ ئىختىساسلىق بولۇش يوللىرى تونۇشتۇرۇلۇپ، ھەر مىللەت ياشلىرى ۋەتەننىڭ پەن-تېخنىكا تەرەققىياتى ۋە ئىككى مەدەنىيىلىك قۇرۇلۇشى ئۈچۈن تۆھپە قوشۇشقا يېتەكلەنگەن ۋە ئىلھاملاندۇرۇلغان.

ژۇرنىلىمىزنىڭ «تۆھپىكار دىنىي زاتلار»، «ساخاۋەتلىك مۇسۇلمانلار» قاتارلىق سەھىپىلىرىدە ۋەتەننى، دىننى سۆيىدىغان دىنىي زاتلار، مۇسۇلمان كارخانىچىلار، جاپالىق ئىشلەپ باي بولغان ھەر ساھە زاتلىرىنىڭ ۋەتەننىڭ ئىككى مەدەنىيىلىك قۇرۇلۇشى ئۈچۈن قوشقان تۆھپىلىرى ۋە ماارىپقا، نامرات ئائىلىلەر، يېتىم-يېسىرلار، مېيىپ-ئاجىزلار، ئىگە چاقسىزلار، يول-كۆۋرۈك قۇرۇلۇشلىرى، ئاپەتكە ئۇچرىغان رايونلارغا ئىئانە ئاتاش قاتارلىق جەھەتتىكى ئىلغار ئىش-ئىزلىرى تونۇشتۇرۇلۇپ، ئىسلام دىنىنىڭ ئۇز ئارا ياردەم بېرىش ۋە كۆيۈنۈشتەك ئېسىل ئەنئەنىسىنى جارى قىلدۇرۇش تەشەببۇس قىلىنغان.

بەش يىلدىن بۇيان ژۇرنىلىمىزنىڭ تەھرىرلىك خىزمىتىدە ژرنال چىقىرىش نىشانىسىدا چىڭ تۇردۇق، تەكشۈرۈش تۈزۈمى ۋە كورراكتورلۇق تۈزۈمىنى قاتتىق ئىجرا قىلدۇق؛ سىياسىي ھالقىسى، ئىدىيە ھالقىسى، سىياسەت ھالقىسى، ئىتتىپاقلىق ھالقىسى، دىن ھالقىسى، ئىجابىيلىق ھالقىسى، شىنجاڭ ئەمەلىيىتى ھالقىسى، ئالاھىدىلىك ھالقىسى، تېخنىكىلىق كەسىپ ھالقىسى ۋە تىل-يېزىق ھالقىسىدىن ئىبارەت 10 ھالقىنى چىڭ ئىگىلەشكە تىرىشتۇق. بولۇپمۇ شىنجاڭنىڭ ئەمەلىيىتىگە زىچ بىرلەشتۇرۇپ، شىنجاڭنىڭ مۇقىملىقى، ئىتتىپاقلىقى ۋە تەرەققىياتى ئۈچۈن مۇلازىمەت قىلىشتىن ئىبارەت ئومۇمىي پرىنسىپتا چىڭ تۇردۇق. موشۇ ئاساستا ئۇزلۇكسىز تۇرده ژۇرنالنىڭ سەھىپىلىرىنى كۆپەيتىپ، مەزمۇنىنى موللاشتۇرۇپ، بەت ئورۇنلاشتۇرۇشىنى جانلاندۇرۇپ، ژۇرنال سۈپىتىنى ئۆستۈرۈپ، ئىمكانىيىتىمىزنىڭ بېرىچە ژۇرنىلىمىزنى بىلىملىك، ئوقۇشلۇق، يېتەكچىلىك ۋە دەۋر روھىغا ئىگە قىلىپ چىقىشقا تىرىشتۇق.

ئۆتكەن يىلى 11-ئايدا دۆلەت ئىشلىرى كومىسسارى ئىسمائىل ئەھمەدنىڭ دىن خىزمىتى، بولۇپمۇ ئىسلام دىنى توغرىسىدا سۆزلىگەن نۇتقى شىنجاڭنىڭ ئىسلام دىنى خىزمىتى ۋە ژۇرنىلىمىز ئۈچۈن يېتەكچى ئەھمىيەتكە ئىگە. بولۇپمۇ يېقىندا جۇڭگو ئىسلام دىنى ئىشلىرىغا يېتەكچىلىك قىلىش ھەيئىتىنىڭ قۇرۇلغانلىقى، دۆلەت ئىچى ۋە خەلقئارادا ھەر قايسى ساھەلەرنىڭ تېز سۈرئەتتە راۋاج تېپىۋاتقانلىقى، شىنجاڭ رايونىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالى، دىنىي ئەسەبىيلەر تارقاتقان ھەر خىل بىدئەت تەلىماتلارغا تاقابىل تۇرۇش ۋەزىپىسى قاتارلىقلار ژۇرنىلىمىزغا تېخىمۇ يۇقىرى تەلەپلەرنى ئوتتۇرىغا قويدى. ژۇرنىلىمىز يېڭى ۋەزىيەت ۋە رىقابەتكە دۇچ كەلمەكتە، بۇنداق ئەھۋالدا ژۇرنالنىڭ سۈپىتىنى يەنمۇ بىر قەدەم ئۆستۈرۈپ، ئىسلام دىنىنى سوتسىيالستىك جەمئىيەتكە ئۇيغۇنلىششقا ئاكتىپ يېتەكلەپ، ژۇرنالنى دەۋر تەرەققىياتىغا ماسلاشقان ژۇرنال قىلىپ چىقىشقا توغرا كېلىدۇ.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

ژۇرنىلىمىزنى تەھرىرلەش خىزمىتىدە يەنە بىر مۇنچە يېتىشسىزلىكلەر بار، ژۇرنالنىڭ مەزمۇنى ۋە بەت ياسىلىشى تېخى ئەمەس، قىلماقچى بولغان بەزى ئىشلىرىمىزنى قىلىشقا تېخى ئۇلگۈرەلمىدۇق؛ ئاساسىي قاتلامدىكى تارقىتىش تارماقلىرى بىلەن بولغان ئالاقىمىز كۆپ ئەمەس؛ ئاپتورلار قوشۇنى بىلەن بولغان ئالاقىمىز تېخى بەك قۇيۇق ئەمەس؛ بەزى جايلاردا تارقىتىش يوللىرى تېخى كەڭ ئېچىلمىدى.

ئاپتونۇم رايون رەھبەرلىرىنىڭ ژۇرنالنىڭ تارقىتىلىش سانىنى يەنمۇ ئاشۇرۇش توغرىسىدىكى يولىورۇقىغا ئاساسەن، كېلەر يىلى ژۇرنىلىمىزنى ئۆزىمىز تارقىتىش بىلەن پوچتا ۋە شىنخۇا كىتابخانىسى ئارقىلىق تارقىتىشنى بىللە ئېلىپ بارماقچىمىز. ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلەر ۋە يىغىن قاتناشچىلىرىنىڭ بۇ قېتىمقى ئىككى كۈنلۈك يىغىندا تەشۋىق قىلىش، تىراژ توپلاش، تارقىتىش تەجرىبىلىرىنى تولۇق ئالماشتۇرۇش بىلەن بىر ۋاقىتتا كۆكۈل ئازادىلىكى بىلەن پىكىر بايان قىلىپ، ژۇرنال سۈپىتىنى ئۆستۈرۈش، تىراژ توپلاش، تارقىتىش يوللىرىنى ئېچىش، تارقىتىش سانىنى ئاشۇرۇش، ژۇرنال مەزمۇنىنى بېيىتىش قاتارلىق جەھەتلەردە پىكىرلىرىنى بېرىپ، ژۇرنالنى تېخىمۇ ياخشى چىقىرىشقا ھەمدەمدە بولۇشنى ئۈمىد قىلىمىز.

جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى ئۇيغۇرچە «جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى» ژۇرنىلى مۇكاپاتلىغان مۇنەۋۋەر ئاپتورلار ۋە مۇشتەرى توپلاش، ژۇرنال تارقىتىش خىزمىتىدىكى ئىلغار ئورۇنلار ۋە شەخسلەر

1.ژۇرنال تارقىتىشتىكى ئىلغار ئورۇن، ۋىلايەت تەلەر(ئۈچ):

شىنجاڭ ئىسلام جەمئىيىتى، قەشقەر ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمئىيىتى، خوتەن ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمئىيىتى

2.ژۇرنال تارقىتىشتىكى ئىلغار ناھىيە(شەھەرلەر)[ئالتە]:

قەشقەر ۋىلايىتىدىن: يەكەن ناھىيىلىك ئىسلام جەمئىيىتى، قاغىلىق ناھىيىلىك ئىسلام جەمئىيىتى

خوتەن ۋىلايىتىدىن: قارىقاش ناھىيىلىك ئىسلام جەمئىيىتى

ئاقسۇ ۋىلايىتىدىن: ئونسۇ ناھىيىلىك ئىسلام جەمئىيىتى، باي ناھىيىلىك ئىسلام جەمئىيىتى

بايىنغۇلىن ئوبلاستىدىن: كورلا شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيىتى

3.مۇنەۋۋەر ئاپتورلار(توققۇز نەپەر):

مۇھەممەد سالىھ دامولىلا ھاجى (شىنجاڭ ئىسلام دارىلفۇنۇنىدىن)؛مۇھتەرەم ھاجى (شىنجاڭ ئىسلام دارىلفۇنۇنىدىن)؛ شىھابىدىن ئابدۇلئەھەد(شىنجاڭ ئىسلام دارىلفۇنۇنىدىن)؛ قەمەرىدىن ئەھمەد (شىنجاڭ ئىسلام دارىلفۇنۇنىدىن)؛ ياقۇپ ھاجى مۇھەممەد(قەشقەر ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمئىيىتىدىن)؛ ياقۇپ ھەمدۇللا(مورى قازاق ئاپتونۇم ناھىيىسىدىن)؛ خوجا ئابدۇللا ئوسمان(شىنجاڭ-ئاخبارات نەشرىيات ئىدارىسىدىن)؛ شاھمەردان ئىمىننىياز(تۇرپان ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمئىيىتىدىن)؛ قەيسەر قۇربان (مىللەتلەر نەشرىياتىدىن).

4.ژۇرنالغا مۇشتەرى توپلاشتىكى ئىلغار شەخسلەر(سەككىز نەپەر):

ھېمىت مجىت(شىنجاڭ ئىسلام جەمئىيىتىدىن)؛ ئالىم مجىت(شىنجاڭ ئىسلام جەمئىيىتىدىن)؛ ئابلا تۇرسۇن(يەكەن ناھىيىلىك ئىسلام جەمئىيىتىدىن)؛ خوجا ئابدۇللا قاسىم (قاراقاش ناھىيىلىك ئىسلام جەمئىيىتىدىن)؛ تۇنىياز قادىر (ئونسۇ ناھىيىلىك ئىسلام جەمئىيىتىدىن)؛ تۇنىياز يۈسۈپ(باي ناھىيىلىك ئىسلام جەمئىيىتىدىن)؛ يۈسۈپجان (كورلا شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيىتىدىن)؛ مەھەممەت تۇرسۇن(قەشقەر شەھىرى تەكرىتاغ كىتابخانىسىدىن).

ئاللاھنىڭ ئۇيغۇرلار ئىسمىلىرى ۋە سۈيەنتلىرى

مۇھەممەد سالىھ داموللا ھاجى

بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىم

(ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن)

ئىسلام ئەقىدىسى بويىچە ئېيتقاندا، مۇسۇلمان بەندىنىڭ ئىمانىنى كۈچەيتىدىغان ئەمەللەرمۇ بولىدۇ، ئۇنى ئاجىزلىتىدىغان سەۋەبلەرمۇ بولىدۇ. ئىمان تائەت-ئىبادەت بىلەن كۈچىيىدۇ، گۇناھ ئىشلار بىلەن كېمىيىدۇ. ئاللاھ تائالانىڭ قۇرئاندا ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرىدە بايان قىلىنغان گۈزەل ئىسىملىرىنى بىلىش، ئۇلارنىڭ چوڭقۇر مەنىلىرىنى چۈشىنىش ۋە شۇ بويىچە ئاللاھقا بەندىچىلىك قىلىش ئىمانىنى كۈچەيتىدىغان مۇھىم ئامىللارجۈملىسىدىندۇر.

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: ''**ئاللاھنىڭ توقسان توققۇز، يەنى بىر كەم يۈز ئىسمى بار، كىمكى ئۇلارنى ئىگىلسە جەننەتكە كىرىدۇ**''.

بۇ يەردە ''ئىگىلەش'' دېگەن سۆزنىڭ مەنىسى ئاللاھنىڭ ئىسىملىرىنى ئېسىدە تۇتۇش، ئۇلارنىڭ مەنىلىرىنى چوڭقۇر چۈشىنىش، ئۇلار ئارقىلىق ئاللاھقا سانا ئېيتىش، ئاللاھقا دۇئا-تەلەپ ئىلتىجادا بولۇش، چىن ئېتىقاد قىلىش، ئۇلارنىڭ مەزمۇنى بويىچە ئىش قىلىش، ئاللاھنىڭ بۇيرىغانلىرىنى ئورۇنلاش، چەكلىگەنلىرىدىن چەكلىنىش قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. يۇقىرىقى ھەدىسنىڭ ئاخىرىدا ئاللاھنىڭ ئىسىملىرىنى ئىگىلىگەن ئادەمنىڭ جەننەتكە كىرىدىغانلىقى ئېيتىلىدۇ. جەننەتكە مۆمىن ئادەملەرلا كىرەلەيدۇ. دېمەك ئاللاھنىڭ ئىسىملىرىنى ياخشى ئىگىلەش ئىمانىنىڭ ھاسىل بولۇشى ۋە كۈچىيىشىنىڭ مەنبەسىدۇر. چۈنكى ئۇلارنىڭ مەزمۇنى تەۋھىدنىڭ ھەممە تۈرىنى — تەۋھىدى رەبۇبىيەت، تەۋھىدى ئۇلۇھىيەت، تەۋھىدى ئەسمائى ۋەسىپاتلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

1. تەۋھىدى رەبۇبىيەت — ئاللاھ تائالانى ھەممە شەيئىنىڭ پەرۋەردىگارى، پەرۋىش قىلغۇچىسى، ئاللاھتىن باشقا پەرۋەردىگار، پەرۋىش قىلغۇچى يوق دەپ چىن ئېتىقاد قىلىش، يەنى مەخلۇقاتلارنى يارىتىش، ئۇلارغا رىزق بېرىش، ئۇلارغا ھاياتلىق بەخش ئېتىش، ئۇلارغا ئەجەل يەتكەندە ئۇلارنى قەبزى روھ قىلىش قاتارلىق ئاللاھقا خاس ئىشلاردا ئاللاھنى يېگانە دەپ ئېتىقاد قىلىش.

2. تەۋھىدى ئۇلۇھىيەت — ھەقىقىي ئىلاھ بىرلا، بىر ئاللاھتىن باشقا ھېچقانداق ئىلاھ يوق دەپ چىن قەلبى بىلەن ئېتىقاد قىلىش، بىر ئاللاھقىلا ئىبادەت قىلىش، يەنى نامىاز، روزا، ھەج، زاكات قاتارلىق ئىبادەتلەرنى ھېچقانداق غەرەز ئارىلاشمىغان ھالدا يالغۇز ئاللاھ ئۈچۈنلا قىلىش.

3. تەۋھىدى ئەسمائى ۋەسىپات — ئاللاھ تائالانى ئۆزىنىڭ گۈزەل ئىسىملىرى ۋە سۈيەتلىرىدە يېگانە دەپ بىلىش. دېمەك ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم»دە ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرىدە قانداق ئىسىملار ۋە قانداق سۈيەتلەر بىلەن سۈيەتلەنگەن بولسا، شۇ بويىچە ئاتاش ۋە سۈيەتلەشتىن ئىبارەت.

ئاللاھ تائالانىڭ گۈزەل ئىسىملىرى ۋە سۈيەتلىرى كامالەتكە يەتكەن، چوڭقۇر مەنىلىك بولۇپ، ئۇلارنى چوڭقۇر چۈشىنىش ۋە ئۇلار ئۈستىدە چوڭقۇر تەپەككۇر قىلىش ئارقىلىق ئاللاھ تائالانى ياخشى بىلگىلى ۋە بۇ جەھەتتە ئەتراپلىق مەرىپەت ھاسىل قىلغىلى بولىدۇ. بەندىنىڭ بۇ جەھەتتىكى تونۇشى چوڭقۇرلاشقانسېرى ئىمانى تېخىمۇ مۇستەھكەملىنىدۇ، ئاللاھنى شۇنچە دوست تۇتىدۇ، ئاللاھنى دوست تۇتقان ئادەمنى ئاللاھمۇ دوست تۇتىدۇ. كەلىمە تەۋھىد دېيىلگەن: '' لا إله إلاّ الله'' يەنى ''بىر ئاللاھدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوق'' سۆزىنىڭ مەنە شۇ تەۋھىد تۈرلىرىنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان.

'' أَسْماء الله الْحُسْنى '' يەنى ''ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرى'' دېگەن سۆز «قۇرئان كەرىم»دە ئايرىم-ئايرىم رەۋىشتە تۆۋەندىكى تۆت ئورۇندا تىلغا ئېلىنغان:

بىرىنچى، ''**ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرى بار، ئاللاھنى شۇ (گۈزەل ئىسىملىرى) بىلەن ئاتاڭلار، ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىنى كەلىسىكەلمەس قوللىنىدىغانلارنى تەرك ئېتىڭلار، ئۇلار (ئاخىرەتتە)**

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

قىلمىشلىرىنىڭ جازاسىنى تارتىدۇ" («ئەئراف» سۈرىسى [7-سۈرە]، 180-ئايەت).

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: ئاللاھنىڭ ئىسىملىرى ئاللاھنى ئۇلۇغلاش ۋە ئاللاھنى پاك دەپ بىلىشكە دالالەت قىلىدىغان ئىسىملار بولغانلىقتى ئۈچۈن ئەڭ چىرايلىق ئىسىملار ھېسابلىنىدۇ، ھەقىقىي مۆمىن ئاللاھنى شۇ ئىسىملار بويىچە ئاتايدۇ، شۇ ئىسىملارنى تىلغا ئېلىپ ئاللاھدىن تىلىكىنى تىلەيدۇ ۋە ئاللاھقا ئىبادەت قىلىدۇ، ئاللاھنىڭ چىقارغان ھۆكۈملىرىگە ساداقەتلىك بىلەن ئەمەل قىلىدۇ، ئاللاھنىڭ شەرئىتىدىن چېقىپ كەتمەيدۇ، ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىنى بۇرمىلىمايدۇ. مۇشرىكلارغا كېلىدىغان بولساق، ئۇلار "ئاللاھ" دېگەن سۆزنى ئۆزگەرتىپ، بۇتىنى "لات" دەپ ئاتىغان، ئاللاھنىڭ "ئەزىز" دېگەن ئىسمىنى ئۆزگەرتىپ، بۇتىنى "ئۇززا" دەپ ئاتىغان، ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىنى يالغانغا چىقارغان ۋە ئاللاھنى نالايىق سۈپەتلەر بىلەن سۈيەتلىگەن، ئۇلارنى تەرك ئەتكەن، ئۇلارنىڭ كۇپرى تۇيەيلىدىن جازالىنىدىغان ۋاقتى بار، دېگەن بولىدۇ.

ئىككىنچى، "**ئاللاھ دەپ ئاتىساڭلارمۇ بولىدۇ، رەھمان دەپ ئاتىساڭلارمۇ بولىدۇ، قايسىنى ئاتىساڭلار (ھەممىسى ياخشىدۇر). چۈنكى ئاللاھنىڭ نۇرغۇن گۈزەل ئىسىملىرى بار، دېگەن**"(«ئىسرا» سۈرىسى [17-سۈرە]، 110-ئايەت).

بۇ ئايەتنىڭ نازىل بولۇش سەۋەبى توغرىسىدا ئىبن ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ مۇنداق دېگەن: "**پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككىدىكى چاغدا بىر كېچە تەھەججۇد نامىزى ئوقۇغان، ئۇ سەجدىدە تۇرۇپ 'يا رەھمان، يا رەھىم' دېگەن. مۇشرىكلار بۇنى ئاڭلاپ: 'مۇھەممەد بولسا بىر ئىلاھقا ئىبادەت قىلىۋاتاتتى، ئەمدى ئىككى ئىلاھقا ئىبادەت قىلىدىغان بوپتۇ، بىز يەمامەنىڭ رەھمانى (مۇسەيلەمە كاززابنى دېمەكچى) دىن باشقىنى بىلمەيمىز' دېگەن. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئايەت نازىل بولغان". بۇ ئايەتتىكى "ئاللاھ دەپ ئاتىساڭلارمۇ بولىدۇ، رەھمان دەپ ئاتىساڭلارمۇ بولىدۇ" دېگەن سۆزنىڭ مەنىسى، بەرھەق ئىلاھنى ئاللاھ دېسەڭلارمۇ، رەھمان دېسەڭلارمۇ بەربىر ئوخشاش، ئاللاھ بىردۇر، يېگانەدۇر، ئاللاھنىڭ كۆپلىگەن گۈزەل ئىسىملىرى بولۇپ، ئۇلار ئاللاھ تائالانىڭ چەكسىز كامالەتلىرىگە دالالەت قىلىدۇ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى بىرلا زات ئاللاھنى كۆرسىتىدۇ، دېگەنلىك بولىدۇ.

ئۈچىنچى، "**تاھا (يەنى ئى مۇھەممەد) قۇرئاننى ساڭا سېنى جاپاغا سېلىش ئۈچۈن ئەمەس، پەقەت (ئاللاھدىن) قورقىدىغانلارغا ۋەز-نەسىھەت قىلىش ئۈچۈن نازىل قىلدۇق. ئۇ زېمىننى ۋە (كەڭ) ئىگىز ئاسمانلارنى ياراتقان زات تەرىپىدىن نازىل قىلىنغان. مەرھەمەتلىك ئاللاھ ئەرش ئۈستىدە (ئۆزىگە لايىق رەۋىشتە) قارار ئالدى. ئاسمانلاردىكى، زېمىندىكى، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ۋە يەر ئاستىدىكى شەيئىلەرنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىكىدۇر (يەنى ئاللاھنىڭ مۈلكىدۇر، ئاللاھنىڭ مەخلۇقاتىدۇر، ئاللاھنىڭ تەسەررۇپىي ئاستىدىدۇر). ئەگەر سەن ئاشكارا سۆزلىسەڭ (ياكى يوشۇرۇن سۆزلىسەڭ، ئاللاھنىڭ نەزىرىدە ئوخشاشتۇر)، چۈنكى ئۇ، سىرنى ۋە ئۇنىڭدىنمۇ مەخپىيرەك ئىشلارنى بىلىپ تۇرىدۇ. ئاللاھدىن باشقا ھېچ بىر مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر، ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرى بار**" («تاھا» سۈرىسى [20-سۈرە] 1— 8-ئايەتلەر).

روشەنكى، بۇ يەردە يەنى ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئاخىرقى ئايەتنىڭ ئالدىدىكى ئايەتلەردە ئاللاھنىڭ سەلتەنىتىنىڭ بۈيۈكلۈكى، مەلەكۈتىنىڭ كەڭلىكى، مەخلۇقاتىغا بولغان مەرھەمىتىنىڭ چوڭلۇقى، ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ياراتقان زاتنىڭ قۇرئانىنى خەيرىيەت ۋە بەرىكەت قىلىپ نازىل قىلغانلىقى، ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن شەيئىلەرنىڭ ھەممىسىنى بىلىپ تۇرىدىغانلىقى، پۈتۈن كائىناتنى باشقۇرۇپ تۇرىدىغانلىقى قاتارلىق بايانلاردىن كېيىن موشۇنداق ئۇلۇغ، يېگانە زاتنىڭ ئۇلۇغۋار، گۈزەل ئىسىملىرى بارلىقى تىلغا ئېلىنغان.

تۆتىنچى، "**ئاللاھدىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر، ئۇ يوشۇرۇننى، ئاشكارىنى بىلگۈچىدۇر، ئۇ ناھايىتى شەپقەتلىكتۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر، (يەنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە) كەڭ رەھمەت ئىگىسىدۇر. ئاللاھدىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر، ئۇ (مۇتلەق) پادىشاھدۇر (يەنى پۈتۈن مەخلۇقاتنىڭ مالىكىدۇر)، پاكتۇر (يەنى ھەممە نۇقساندىن پاكتۇر)، (مۆمىنلەرگە) سالامەتلىك بېغىشلىغۇچىدۇر، (دوستلارنى قورقۇنچتىن، ئازابتىن) ئەمىن قىلغۇچىدۇر، ھەممىنى كۆزىتىپ تۇرغۇچىدۇر، غالىپتۇر، قەھىر قىلغۇچىدۇر، ئۇلۇغلۇق ئىگىسىدۇر، (مۇشرىكلارنىڭ) شېرىك كەلتۈرگەن نەرسىلىرىدىن پاكتۇر. ئاللاھ (ھەممىنى) يارىتقۇچىدۇر، (يوقلۇقتىن) پەيدا قىلغۇچىدۇر، (ھەممە نەرسىگە) سۈرەت (شەكىل) بېغىشلىغۇچىدۇر، ئەڭ**

چىرايلىق ئىسىملارغا ئىگىدۇر. ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى نەرسىلەر ئۇنىڭغا تەسبىھ ئېيتىپ تۇرىدۇ. ئۇ غالىپتۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر" («ھەشر» سۈرىسى[59-سۈرە]، 22---24-ئايەتلەر).

يۇقىرقى ئۇچ ئايەتتە، ئالدى بىلەن ئاللاھنىڭ بىر قىسىم ئىسىملىرى بىردىن-بىردىن تىلغا ئېلىنغاندىن كېيىن، ئارقىدىنلا ئۇلار ئاللاھنىڭ چىرايلىق ئىسىملىرى مۇئەييەن سان بىلەن چەكلەنمەيدۇ. يۇقىرىدىكى ھەدىستە بايان قىلىنغان 99سان پەقەت ئاللاھنىڭ شۇ چىرايلىق ئىسىملىرىنى ئوبدان ئىگىلىگەن بەندىنىڭ جەننەتكە كىرىدىغانلىقىدىن بېرىلگەن بىشارەت، خالاس. ئۇنىڭدىن ئاللاھ تائالانىڭ 99دىن باشقا ئىسىملىرى ۋە سۈپەتلىرى يوق دېگەن مەنە چىقمايدۇ. ئاللاھنىڭ ئۆز بەندىلىرىنى خەۋەردار قىلمىغان، پەقەت ئۆزىنىڭ ئىلمى غەيبىكە خاس قىلغان ئىسىملىرىمۇ بار. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر ھەدىسىدە مۇنداق دېيىلگەن: "مۇسۇلمان ئادەم بىرەر غەم-قايغۇغا دۇچار بولۇپ قېلىپ، بۇ دۇئانى ئوقۇسا ئۇنىڭ غەم-قايغۇسى كۆتۈرۈلۈپ كېتىدۇ: 'ئى ئاللاھ! شۇبھىسىزكى، مەن سېنىڭ بەندەڭمەن، سېنىڭ بەندەڭنىڭ ئوغلىمەن، سېنىڭ ئايال بەندەڭنىڭ ئوغلىمەن، مېنىڭ كۆكۈلام سېنىڭ ئىلكىڭدىدۇر، سېنىڭ مېنىڭ ھەققىمدىكى ھۆكۈمىڭ ئىجرا بولغۇچىدۇر، مېنىڭ توغرامدىكى تەقدىرىڭ ئادىلدۇر. سەن ئۆزەڭنى ئاتىغان ياكى كىتابىڭدا نازىل قىلغان ياكى سېنىڭ ياراتقانلىرىڭدىن بىرەر نەرسىگە بىلدۈرگەن ياكى ئۆز دەرگاھىڭدىكى غەيب ئىلمىڭغا خاس قىلغان ھەر بىر ئىسمىڭنىڭ ھۆرمىتى بىلەن سورايمەنكى، قۇرئانىنى قەلبىمنىڭ باھارى، كۆكرىكىمنىڭ نۇرى ۋە بېشىمدىكى غەم-قايغۇنى كۆتۈرۈپبەرگەن يورۇقلۇق قىلغايسەن' ".

يۇقىرىدىكى دۇئادا تىلغا ئېلىنغان: "دەرگاھىڭدىكى غەيب ئىلمىڭغا خاس قىلغان ھەر بىر ئىسمىڭنىڭ ھۆرمىتى بىلەن سورايمەنكى..." دېگەن سۆز ئاللاھنىڭ ئۆزىلا بىلىدىغان، ئەمما بەندىلىرىگە بىلدۈرمىگەن خاس ئىسىملىرىنىڭ بارلىقىغا دالالەت قىلىدۇ.

بەزىلەر ئاللاھنىڭ مىڭ ئىسمى بار دەيدۇ، بەزىلەر ئاللاھنىڭ پەيغەمبەرلىرىنىڭ سانى قانچە بولسا، ئاللاھنىڭ ئىسىملىرىنىڭ سانىمۇ شۇنچىلىك، ھەر پەيغەمبەر بىر ئىسمىدىن مەدەت ئالسا، بىزنىڭ پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ ھەممە ئىسىملىرىدىن مەدەت ئالىدۇ، دەيدۇ.

ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرى ۋە سۈپەتلىرى تۇراقلىق بولۇپ، ئۇلار «قۇرئان كەرىم»نىڭ نۇرغۇن ئايەتلىرىدە ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرىدە بايان قىلىنغان. «قۇرئان كەرىم»نىڭ بىرەر سۈرىسى، بىرەر سەھىپىسىمۇ ئۇلاردىن خالىي ئەمەس. ئاللاھ ئۆزىنىڭ مۇقەددەس زاتى، ئىسىملىرى ۋە سۈپەتلىرىدە يېگانە بولۇپ، ئۇنىڭ ھېچ شېرىكى ۋە ئوخشىشى يوق. مەزكۇر ئىسىم ۋە سۈپەتلەر مەخلۇقاتنىڭ سۈپەتلىرىگە تۇيۇتتىن ئوخشىمايدۇ، ئۇلار ئاللاھقا لايىق ۋە مۇناسىپ خاس سۈپەتلەردۇر. ئاللاھنىڭ كامالەتلىك سۈپەتلىرى ئاللاھنىڭ زاتىغا ئوخشاش ئەزەلىيدۇر، ئەبەدىيدۇر. ئاللاھنىڭ زاتىنىڭ ئەزەلىي، ئەبەدىي ئىكەنلىكىنى «قۇرئان كەرىم»دىكى **"ئاللاھنىڭ ئىپتىداسى يوقتۇر، ئىنتىھاسى يوقتۇر"** («ھەدىد» سۈرىسى[57-سۈرە]، 3-ئايەت)؛ **"زېمىنىڭ ئۈستىدىكى ھەممە يوقلىدۇ، ئەزىمەتلىك ۋە كەرەملىك پەرۋەردىگارىڭنىڭ زاتى مەڭگۈ قالىدۇ"** («رەھمان» سۈرىسى[55-سۈرە]، 26-، 27-ئايەتلەر)؛ **"ئاللاھنىڭ زاتىدىن باشقا بارلىق نەرسە يوقلىدۇ"** («قەسەس» سۈرىسى[28-سۈرە]، 88-ئايەت قاتارلىق ئايەتلەرنىڭ مەزمۇنى كۆرسىتىپ تۇرۇپتۇ.

"ئاللاھ" دېگەن سۆز ياراتقۇچى ئۇلۇغ زات پەرۋەردىگارنىڭ خاس ئىسمى بولۇپ، مەيلى ھەقىقىي رەۋىشتە بولسۇن، مەيلى مەجازىي رەۋىشتە بولسۇن، ئاللاھدىن باشقىلار بۇ ئىسىم بىلەن ئاتالمايدۇ. "ئاللاھ" دېگەن ئىسىم ئاللاھنىڭ بارلىق گۈزەل ئىسىملىرىنىڭ، كامالەت سۈپەتلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان. "ئاللاھ" دېگەن سۆز ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ھەممىدىن ئۇلۇغ ئىسىمدۇر. ئۇلارنىڭ ھەر بىرى "ئاللاھ" سۆزىگە قوشۇلۇپ ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسمى دېيىلىدۇ. ئومۇمىي ئاتىلىشتىمۇ ئىزاپەت شەكلى بىلەن ئاللاھنىڭ ئىسىملىرى ئېنىقلىغۇچى، "ئاللاھ" سۆزى ئېنىقلانغۇچى بولۇپ، " أسماء الله الحسنى " يەنى "ئاللاھنىڭ چىرايلىق ئىسىملىرى" دەپ ئاتىلىدۇ. ئادەتتىمۇ "ئاللاھ" سۆزى "اسْمُ الْجَلالَةِ " يەنى "ئۇلۇغلۇق ئىسمى" دەپ قوللىنىلىدۇ. "ئاللاھ" دېگەن سۆز «قۇرئان كەرىم»دە 980 جايدا تىلغا ئېلىنغان.

"بەندە" سۆزى ئاللاھقا ئىزاپەت قىلىنىپ، يەنى ئېنىقلانغۇچى بولۇپ كەلسە" عَبْدُ الله " يەنى "ئاللاھنىڭ بەندىسى" دېگەن مەنىدە بولۇپ، شەرەپلىك نام ھاسىل

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ بىگى تارقىسى

قىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «قۇرئان كەرىم» سۈرە«جىن»(72-سۈرە)دىكى"و أَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللهِ يَدْعُوهُ "يەنى"**ئاللاھنىڭ بەندىسى (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) ئاللاھقا ئىبادەت قىلىشقا تۇرغاندا**...."دېگەن ئايەتتە موشۇنداق شەرەپلىك تىلغا ئېلىنغان.

ئاللاھ سۆزىنىڭ ئورنىدا ئۇيغۇر تىلىدا قوللىنىدىغان"تەڭرى، خۇدا، پەرۋەردىگار" سۆزلىرىمۇ"ئاللاھ" دېگەن سۆزگە ئوخشاش ھۆرمەتلىنىشى، ئېھتىرام بىلەن تىلغا ئېلىنىشى كېرەك. بۇرۇندىنلا ئاللاھدىن باشقا ھېچنېمە"ئاللاھ" دەپ ئاتالغان ئەمەس. ئەرەبلەر بۇتلىرىنى"ئالىھە"(ئىلاھلار) دەپ ئاتايتتى. ئۇلار پەقەت ئاللاھنىلا ئاللاھ دېگەن ئىسىم بىلەن ئاتايتتى. ئاللاھنىڭ «قۇرئان كەرىم»دىكى مونۇ سۆزى :"**ئەگەر ئۇلاردىن: 'ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى كىم ياراتقان؟' دەپ سورىساڭ، شۈبھىسىزكى، ئۇلار: 'ئاللاھ ياراتقان' دەيدۇ**" («زۇمەر» سۈرىسى[39-سۈرە]، 38-ئايەت) بۇنىڭغا دەلىل بولالايدۇ.

يەنە ئاللاھنىڭ مۇنۇ سۆزى:"**سەن ئۇنىڭ شېرىكى بارلىقىنى بىلەمسەن؟**" («مەريەم» سۈرىسى[19-سۈرە]، 65-ئايەت) ھەم بۇ نۇقتىنى ئىسپاتلايدۇ. ئاللاھقىلا خاس ۋلغان بۇ ئىسىم (ئاللاھ) ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرى ئىچىدە تەبئىيكى ئەڭ شەرەپلىك ئىسىم بولۇشقا تېگىشلىك.

ئىسمى ئەزەم دۇئانىڭ ئىجابەت بولۇشىغا مۇناسىۋەتلىك دەپ قارالغانلىقتىن، ئىسمى ئەزەمگە كىشىلەرنىڭ قىزىقىشى بىر قەدەر ئومۇملاشقان. ئىسمى ئەزەم ئەسلى" اسْمُ اللهِ الأَعْظَم" (ئىسمۇللاھىل ئەزەم) يەنى"ئاللاھنىڭ ئۇلۇغ ئىسمى" مەنىسىدە بولۇپ، ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرى ئىچىدە ئەڭ ئۇلۇغى ئاللاھ دېگەن سۆزدۇر. ئىسمى ئەزەمنى بېكىتىش توغرىسىدا ئۆلىمالار ئارىسىدا بىر-بىرىگە ئوخشىمايدىغان ئىككى خىل قاراش مەۋجۇت. بۇ توغرىدىكى ئوخشىمايدىغان قاراش بويىچە ئۇلار ئىككى پىرقىغا بۆلۈنگەن:

بىرىنچى پىرقىدىكىلەر:"ئىسمى ئەزەم" دېگەن مەلۇم خاس ئىسىم ياكى مەلۇم مۇئەييەن سۆز دەپ قارايدۇ،ئىمام ئىبنى ھەجەر1- پىرقىدىكىلەرنىڭ قارىشىغا ۋەكىللىك قىلىدىغان، ئىسمى ئەزەمنى بېكىتىشتە بىر-بىرىگە ئوخشىمايدىغان 14 خىل ئىسىم ۋە سۆزلەرنى ئوتتۇرىغا قويغان. بۇ يەردە بىز پەقەت مىسال تەرىقىسىدە ئۇلاردىن بىر قانچىسىنى كۆرسىتىپ ئۆتىمىز.

1- جالالەت يەنى ئۇلۇغلۇق ئىسمى ئاللاھ

2-الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ الحَيُّ القَيُّوم (ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھ تىرىكتۇر، مەخلۇقاتنى ئىدارە قىلىپ تۇرغۇچىدۇر).

3- ذو الجَلالِ و الإِكْرام (ئەزىمەتلىك ۋە كەرەملىك زات)

4- كَلِمَةُ التَّوْحِيد. لا اَلَهَ إلا الله (تەۋھىد كەلىمىسى: بىر ئىلاھتىن باشقاھېچ ئىلاھ يوقتۇر)

5- الحَنَّانُ المَنَّان، بَدِيعُ السَّمَوات وَ الأَرْض، ذو الْجَلال و الإِكْرام (ناھايىتى مەرھەمەتلىك،كۆپ ئاتا قىلغۇچى، ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى نۆرنەكسىز ياراتقۇچى، ئەزىمەتلىك ۋە كەرەملىك زات)

بىرىنچى پىرقىنىڭ قارىشى بويىچە يۇقىرىدىكىلەر ئىسمى ئەزەم ھېسابلىنىدۇ.

ئىككىنچى پىرقىدىكىلەر مۇنداق قارايدۇ: ئىسمى ئەزەم دېگەن بىر خىل پىسخولوگىيىلىك تۈيغۇ بولۇپ، كىشى ئاللاھنىڭ كاتتىلىقى ۋە كامالەتلىرىنى ھېس قىلغان ھالدا بېشىغا كۈن چۈشكەن ئادەم سىياقىدا ئاللاھقا يالۇرۇپ ئىلتىجا قىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئاللاھ ئۇنىڭ ئۈمىدىنى رويابقا چىقىرىپ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىدۇ.

ئىبنى ھەجەرنىڭ رىۋايەت قىلىشىچە، جەئفەر تەبەرى، ئەبۇ ھەسەن ئەشئەرى، ئەبۇ ھاتەم ئىبنى ھىببان، قازى ئەبۇ بەكرى، باقىلانى قاتارلىق بىر قىسىم ئالىملار. ئاللاھنىڭ ئىسىملىرىنىڭ بەزىسىدىن ئەۋزەل بىلىش دۇرۇس بولمايدۇ، ئاللاھنىڭ ئىسىملىرىنىڭ ھەممىسى ئۇلۇغلۇق ئېتىبارى بىلەن ئىسمى ئەزەمدۇر دەپ قارايدۇ.

ئەبۇ جەئفەر تەبەرى: ئىسمى ئەزەمنى بېكىتىشتە رىۋايەتلەر ئوخشىمايدۇ، مېنىڭچە مادامكى بىرەر رىۋايەتتە ئىسمى ئەزەم موشۇ، بۇنىڭدىن ئۇلۇغراقى يوق دېيىلمىگەن ئىكەن، رىۋايەتلەرنىڭ ھەممىسى توغرا دەيدۇ.

سەھمۇلىبۇخارى كىتابىنىڭ شەرھى فەتھۇ بارىدا ئىبىن ھىببانىنىڭ: قۇرئانىنىڭ سۈرە، ئايەتلىرىنىڭ ئۇلۇغلۇقى بايان قىلىنىشىدىن قۇرئان ئوقۇغان ئادەمگە بېرىلىدىغان ساۋابنىڭ كاتتىلىقى كۆزدە تۇتۇلغاندەك، ئىسمى ئەزەم ئۆستىدىكى رىۋايەتلەردىن ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن دۇئا قىلغۇچىنىڭ ساۋابىنىڭ چوڭلۇقى كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېگەنلىكى نەقىل قىلىنىدۇ.

رىۋايەت قىلىنىشىچە، ئىمامى جەئفەر سادىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن بىر ئادەم ئىسمى ئەزەم توغرۇلۇق سوراپتۇ، ئىمام جەئفەر سادىق ئۇنىڭغا :"ئورنۇڭدىن تۇر، بۇ كۆلگە چۈشۈپ يۇيۇنغىن، ئاندىن كېيىن ساڭا ئىسمى

ئەزەلدىن ئۆگىتىپ قويغان'' دەپتۇ. ئۇ ئادەم سۇغا چۈشۈپ يۇيۇنۇپتۇ. بۇ قېتىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىغا: ''ئۇ ئادەمنىڭ نېمە بىلەن دۇئا قىلغانلىقىنى بىلەمسىلەر، ئۇ كىشى دۇئا قىلسا ئاللاھ ئىجابەت قىلىدىغان، سورىسا ئاللاھ بېرىدىغان ئىسمى ئەزەلدىن ئۇنىڭ كىمدۇر؟'' دېدى. يۇقىرىدا ئىككى ئادەم ئىككى مەيداندا ئاللاھ ئۆلارنىڭ كۆڭلىگە سالغان، دىلىغا ئورناشقان، مەنسىنى چۈشەنگەن ئىسىملار بىلەن دۇئا قىلۇدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆلارنىڭ قىلغان دۇئاسىنى مەقبۇل كۆرۈپ، ئۆلارنىڭ ئىسمى ئەزدم بىلەن قىلىنغان، ئىجابەت بولغان دۇئا ئىكەنلىكىنى بايان قىلدى.

يەزىدىنىڭ قىزى ئەسمائدىن قىلىنغان بىر ھەدىسته، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ''**ھوشۇ ئىككى ئايەت ئىسمى ئەزەمنى ئۇز ئىچىگە ئالغان**'' دېگەن " و إلهكم إله واحد لا إلــه إلا هــو الرحمن الرحيم "(**سىلەرنىڭ ئىلاھىڭلار بىر ئىلاھتۇر، ناھايىتى شەپقەتلىك ، مېھرىبان، ئۇ ئاللاھدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر**). '' الم الله لا إلــه إلا هو الحي القــيوم'' (**ئەلىف، لام، مىم. ئاللاھدىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر، ئاللاھ (ھەممىنى) تىرىكتۇر، مەخلۇقاتنى ئىدارە قىلغۇچىدۇر**).

سەئىد ئىبنى مالىك پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: '' **كىشى دۇئا قىلسا ئىجابەت بولىدىغان، سورىسا ئاللاھ بېرىدىغان ئىسمى ئەزەمنى دەپ بېرەيمۇ؟ ئۇ بولسىمۇ يۇنۇس ئەلەيھىسسالامنىڭ قارىڭغۇلۇقتا، يەنى بېلىقنىڭ قارنىدا قىلغان مۇنۇ دۇئا سىدۇر: '' لا إلــه إلا أنْــتَ سُبْحانَكَ إنّي كُنْتُ منَ الظّــالمين**'' ('' **‹پەرۋەردىگارىم› سەندىن بۆلەك ھېچ مەبۇد ‹بەرھەق› يوقتۇر، سەن ‹جىمى كەمچىلىكلەردىن› پاكتۇرسەن، مەن ھەقىقەتەن ‹ئۆز نەپسىگە› زۇلۇم قىلغۇچىلاردىن بولدۇم**) دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم'' دەيدۇ، يەنە سەئىد مالىك: ''ئى رەسۇلۇللاھ، بۇ دۇئا يۇنۇس ئەلەيھىسسالامغا خاسمۇ ياكى مۆمىنلەرگە ئورتاقمۇ؟'' دېگەندى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: '' **ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزىنى ئاڭلىمامسەن**: '' **فَنَجَّيْناه مــنَ الغم وَ كذلكَ نُنْجي الْمُؤْمنينَ** " (**ئۇنى‹بېلىق يۇتقان چاغدىكى› غەمدىن خالاس قىلدۇق، شۇنىڭدەك مۆمىنلەرنى ‹ئېغىرچىلىقلاردىن› خالاس تاپقۇزىمىز**)''.

يۇقىرىقى ھەدىسلەر ئىسمى ئەزەم ئۈچۈن مەخسۇس مۇئەييەن بىر ئىسىم بېكىتىلگەن ئەمەس دېگەن قاراشنى كۈچلەندۈرىدۇ.

(داۋامى بار)

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ بېكى تورىسى

«قۇرئان كەرىم»نىڭ نازىل بولۇشى توغرىسىدا قىسقىچە بايان

يۈسۈپجان سەمەت

بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىم

(ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن)

«قۇرئان كەرىم»نىڭ نازىل بولۇشى قاچان باشلانغان؟

"ساماۋى كىتابلارنىڭ ئانىسى" دەپ تەرىپلىنىدىغان «قۇرئان كەرىم» پەيغەمبىرىمىز 40 ياشقا كىرگەن چېغىدا، رامىزاننىڭ 17-كۈنى نازىل بولۇشقا باشلىغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھىرا غارىدا ئىبادەت قىلىۋاتقان ۋاقتىتا، جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ھېكمەتلىك «قۇرئان كەرىم»نىڭ ئايەتلىرىنى ئېلىپ كەلگەن ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆكرىكىنى سىققان، ئاندىن قويۇۋەتكەن، بۇ ئىش ئۈچ قېتىم تەكرارلانغان، ھەر قېتىمدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا "ئوقۇ" دېگەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا "ئوقۇشنى بىلمەيمەن" دەپ جاۋاب بەرگەن. ئۈچىنچى قېتىمدا جىبرىئىل ئۇنىڭغا ئېيتقانكى: **"ياراتقان پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئىسمى بىلەن ئوقۇغىن. ئۇ ئىنساننى لەختە قاندىن ياراتتى. ئوقۇغىن، پەرۋەردىگارىڭ ئەڭ كەرەملىكتۇر. ئۇ قەلەم بىلەن (خەت يېزىشنى) ئۆگەتتى. ئىنسانغا بىلمىگەن نەرسىلەرنى بىلدۈردى"** («ئەلەق»سۈرىسى [96-سۈرە]، 1—5-ئايەت). بۇنىڭدىن ئىلگىرىمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بەزى ئالامەتلەر بىلدۈرۈلگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام چۈش كۆرسە ئەمەلىيەت خۇددى چۈشىدە كۆرگىنىدەكلا بولغان. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خلۋەتلىكنى، جىمجىتلىقنى، يالغۇزلۇقنى ياقتۇرۇپ، ھىرا غارىدا پەرۋەردىگارىغا ئىبادەت قىلىشقا باشلىغان... بۇخارىنىڭ رىۋايىتىدە قىلىشچە، ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ئېيتىدۇ: **"ئۈيقۇدا ياخشى چۈشلەرنى بىلدۈرۈش، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەلچىلىكى باشلانغان نەرسىنىڭ تۇنجىسى. ئۇ** خۇددى تاڭنىڭ نۇرىغا ئوخشاش كەلگەن چۈشنى كۆرەتتى. ئۇنىڭغا يالغۇزلۇق ياخشى كۆرسىتىلدى. ئۇ (ھىرا غاردا) خالىي بولاتتى ۋە ئائىلىسىگە قايتىپ كېلىشتىن ئىلگىرى بىر قانچە كېچە ئىبادەت قىلاتتى، ئاشۇ ئىبادەت ئۈچۈن ئۇزۇقلۇق ئېلىۋالاتتى، ئاندىن خەدىچە نىڭ يېنىغا قايتىپ كېلەتتى. ئۇ ھىرا غاردىكى چاغدا ھەقىقەت ئۇنىڭغا يېتىپ كەلگەنگە قەدەر ئاشۇنىڭدەك ئوزۇقلۇق ئېلىۋالاتتى. ئۇنىڭ قېشىغا پەرىشتە كەلدى ۋە :'ئوقۇ' دېدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام:' مەن ئوقۇشنى بىلمەيمەن' دېدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئېيتتى:' ئۇ مېنى قاتتىق سىقتى، ھەتتاكى مەن چارچاش ھېس قىلدىم، ئاندىن قويۇۋەتتى. ئاندىن :‹ياراتقان پەرۋەردىگارىڭنىڭ نامى بىلەن ئوقۇغىن. ئۇ ئىنساننى لەختە قاندىن ياراتتى. ئوقۇغىن، پەرۋەردىگارىڭ ئەڭ كەرەملىكتۇر. ئۇ قەلەم بىلەن (خەت يېزىشنى) ئۆگەتتى. ئىنسانغا بىلمىگەن نەرسىلەرنى بىلدۈردى› دېدى' ،شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يۈرىكى سېلىپ كەتكەن ھالدا قايتتى". (« سەھىھۇل بۇخارى»، ئىككىنچى قىسىم)

«قۇرئان كەرىم» قايسى تىلدا نازىل بولغان؟

«قۇرئان كەرىم» پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا روشەن ئەرەب تىلى بىلەن نازىل قىلىنغان. بۇ ھەقتە ئاللاھ: **"(قۇرئان) ئوچۇق ئەرەب تىلىدا (نازىل بولدى)"** («شۇئەرا»سۈرىسى[26-سۈرە]، 195-ئايەت) دېگەن. ئاللاھنىڭ «قۇرئان كەرىم»نى ئەرەب تىلىدا نازىل قىلىشىدىكى ھېكمەتلىرىدىن بىرى شۇكى، ئاللاھ تائالا مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ئەينى چاغدىكى سېھىر تەرەققىي قىلغان،

سېھرگەرلىك ئەۋج ئالغان، سېھرىگەرلەر كۆپەيگەن شارائىت ئاستىدا"سېھرلىك ھاسا" غا ئوخشاش ئىلاھىي مۆجىزىنى بېرىپ، ئۇنى بەنى ئىسرائىل(يەھۇدى) قەۋمىگە ئەۋەتىپ، ئۇلارنىڭ سېھىر-ئەپسۇنلىرىنى بىكار قىلغان.

شۇنىڭدەك ناسارا (خرىستىئان) لارنىڭ تىبابەتچىلىكى راسا تەرەققىي قىلغان بىر چاغدا، ئاللاھ ئىسا ئەلەيھىسسالامغا ئىنجىلنى ۋە تىبابەتچىلىك ئىلمىنى ئاتا قىلىش ئارقىلىق، ئۇزلىرىنى"قۇتقازغۇچ خۇدا" دەپ بىلجىرلىغانلارنىڭ ساختىلىقلىرىنى ئېچىپ تاشلىغان.

دەرۋەقە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ۋەھىي كېلىشتىن ئىلگىرى ئەرەبلەرنىڭ تىلى ئىنتايىن پاساھەتلىك بولۇپ، ئۇلار شېئىرغا ئۇستا كېلەتتى. ھەتتا سودا-سېتىق ، گەپ-سۆزلەردىمۇ شېئىر بىلەن پاراڭلىشاتتى. ھەر يىلى بىر قېتىم شېئىر مۇسابىقىسى ئۆيۈشتۇرۇپ، كىمنىڭ شېئىرى بىرىنچىلىكىنى ئالسا شۇنىڭ شېئىرىنى كەئبىنىڭ تېمىغا ئېسىپ قويۇشاتتى. مانا موشۇنداق بىر پەيتتە ئاللاھ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى پاساھەت-بالاغەتتە مۆجىزىلىك «قۇرئان كەرىم»بىلەن ئەۋەتكەن. شۇنىڭ بىلەن ئەرەبلەرنىڭ پاساھەتلىك، بالاغەتلىك شېئىرلىرى «قۇرئان كەرىم»نىڭ ئالدىدا ئەرزىمەس نەرسىلەرگە ئايلىنىپ قالغان. ئۇلار قۇرئاندىكى كىچىك بىر سۈرىچىلىك نەرسىنىمۇ كەلتۈرەلمىگەن، بۇنىڭدىن كېيىنمۇ كەلتۈرەلمەيدۇ. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا: **"بەندىمىز(مۇھەممەد) گە بىز نازىل قىلغان قۇرئاندىن شەكلەنسەڭلار، قۇرئانغا ئوخشاش بىرەر سۈرىنى مەيدانغا چىقىرىپ بېقىڭلار. (قۇرئانغا تەئەررۇز قىلىشتا) ئاللاھدىن باشقا يارده مچىڭلارنىڭ ھەممىسىنى (يارده مگە) چاقىرىڭلار، (قۇرئان ئىنسانىنىڭ سۆزى دېگەن گېپىڭلاردا) راستچىل بولساڭلار"** («بەقەرە» سۈرىسى [2-سۈرە]، 23-ئايەت) دەيدۇ.

«قۇرئان كەرىم»نى كىم ئېلىپ چۈشكەن؟

قۇرئانىنى جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ بۈيرۇقى بىلەن ئېلىپ چۈشكەن. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قۇرئاننى تىلاۋەت قىلىپ بېرەتتى ھەمدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ھەر يىلى رامىزاندا قۇرئاننى ئۆتكۈزۈۋالاتتى. ئۇ(جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام) قۇرئاندا"روھۇل ئەمىن"، "روھۇل قۇددۇس" دەپ ئاتىلىدۇ. چۈنكى، مۇپەسسىرلەرنىڭ بىرلىككە كېلىشىچە، ئۇ ۋەھىيگە ئەڭ ئىشەنچلىك پەرىشتە بولۇپ، بارلىق پەيغەمبەرلەرگە ۋەھىي ئېلىپ كەلگەن. رىۋايەتلەردە ئېيتىلىشىچە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى بىر قانچە قېتىم ئەسلى سۈرىتىدە كۆرگەن بولۇپ، ئۇ چاغدا ئۇنىڭ ئالتە يۈز قانتى بار ئىكەن.

«قۇرئام كەرىم»دىكى تۇنجى نازىل بولغان ئايەت قايسى؟ ئاخىردا نازىل بولغىنىچۇ؟

بەزى كىشىلەر سۈرە«مۇددەسسىر»نىڭ ئايەتلىرى تۇنجى نازىل بولغان دېيىشىدۇ. بۇخارىنىڭ ھەدىسىگە ۋە كۆپلىگەن مۇپەسسىرلەرنىڭ كۆز قارىشىغا ئاساسلانغاندا سۈرە«ئەلەق»تىكى **"ياراتقان پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئىسمى بىلەن ئوقۇغىن..."** دېگەن بەش ئايەت تۇنجى قېتىم نازىل قىلىنغان. سۈرە«مۇددەسسىر» بولسا سۈرە«ئەلەق»نىڭ بەش ئايىتىدىن كېيىن تولۇق نازىل بولغان سۈرىدۇر.

بىر قىسىم كىشىلەر **"بۇگۈن سىلەرنىڭ دىنىڭلارنى پۈتۈن قىلدىم، نېمىتىمنى تاماملىدىم، ئىسلام دىنىنى سىلەرنىڭ دىنىڭلار بولۇشقا تاللىدىم"**دېگەن ئايەتنى**"بۇگۈن سىلەرنىڭ دىنىڭلارنى پۈتۈن قىلدىم"** دېگەن مەزمۇنغا ئاساسلىنىپ تۇرۇپ، ئۇ ئايەتنى ئەڭ ئاخىردا نازىل قىلىنغان ئايەت دەپ قارايدۇ. يەنە بىر قىسىم كىشىلەر"**سىلەر شۇنداق بىر كۈندىن(يەنى قىيامەت كۈنىدىن) قورقۇنچلۇقكى، ئۇ كۈنده سىلەر ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىسىلەر، ئاندىن ھەر كىشى قىلغان(ياخشى-يامان) ئەمەلىنىڭ نەتىجىسىنى تولۇق كۆرىدۇ. ئۇلارغا زۇلۇم قىلىنمايدۇ**" («بەقەرە» سۈرىسى[2-سۈرە]، 281-ئايەت) دېگەن ئايەت ئەڭ ئاخىرقى قېتىم نازىل بولغان، چۈنكى،**"بۇگۈن دىنىڭلارنى پۈتۈن**

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

قىلدىم،، دېگەن ئايەت پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەرەفاتتىكى چاغدا«ھەججەتۇل ۋىدا» دا نازىل قىلىنغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ئايەت نازىل قىلىنغاندىن كېيىن 81 كۈن ياشىغان. ئەمما،،**سىلەر شۇنداق بىر كۈنىدىن (يەنى قىيامەت كۈنىدىن) قورقۇڭلاركى**....،، دېگەن ئايەت پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولۇشتىن توققۇز كۈن بۇرۇن نازىل قىلىنغان دەپ قارايدۇ. دېمەك بۇ ئايەت ئەڭ ئاخىرقى قېتىم نازىل بولغان. ئۇنداقتا ئاللاھ ،،**بۈگۈن دىنىڭلارنى پۈتۈن قىلدىم**... ،،دېگەن تۇرسا يەنە نېمە ئۈچۈن ئايەت نازىل بولىدۇ؟ چۈنكى،،**بۈگۈن دىنىڭلارنى پۈتۈن قىلدىم**،، دېگەن ئايەت شەرىئەت ھۆكۈملىرىنىڭ، چەكلىمە (ھالال-ھارام)لىرىنىڭ تۈگىگەنلىكىنى ئىسپاتلاپ بەرسىمۇ، لېكىن ئۇ ھەرگىز ئەمدى ئايەت چۈشمەيدۇ دېگەننى بىلدۈرمەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ،،**شۇنداق بىر كۈنىدىن (يەنى قىيامەت كۈنىدىن) قورقۇڭلاركى**... ،،دېگەن ئايەت ئەڭ ئاخىردا نازىل بولغان ئايەتتۇر.

«قۇرئان كەرىم» قانداق نازىل قىلىنغان؟

«قۇرئان كەرىم» ئىككى خىل نازىل قىلىنغان:

1. «قۇرئان كەرىم» لەۋھۇلمەھپۇزدىن دۇنيا ئاسمىنىغا قەدىر كېچىسىدە بىراقلا نازىل قىلىنغان. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا شۇنداق دېگەن: ،،**بىز قۇرئاننى ھەقىقەتەن شەبى قەدىرىدە نازىل قىلدۇق**،،(«قەدر» سۈرىسى[97-سۈرە]، 1-ئايەت).

2.«قۇرئان كەرىم» 23 يىل جەريانىدا، دۇنيا ئاسمىنىدىن زېمىنغا بۆلۈنۈپ-بۆلۈنۈپ نازىل قىلىنغان. بۇ ھەقتە ئىبنى ئابباس شۇنداق دەيدۇ: ،،«قۇرئان كەرىم» رامىزان ئېيىدىكى قەدر كېچىسىدە دۇنيا ئاسمىنىغا بىراقلا نازىل قىلىنغان، ئاندىن (زېمىنغا) بۆلۈنۈپ-بۆلۈنۈپ نازىل قىلىنغان،،. ئاللاھ «قۇرئان كەرىم»نىڭ بۆلۈنۈپ-بۆلۈنۈپ نازىل قىلىنغانلىقىنى سۈرە«بەنى ئىسرائىل» دە دەلىللەپ شۇنداق دەيدۇ: ،،**قۇرئاننى كىشىلەرگە دانە-دانە ئوقۇپ بېرىشىڭ ئۈچۈن ئۇنى بۆلۈپ-بۆلۈپ نازىل قىلدۇق، ئۇنى تەدرىجىي نازىل قىلدۇق**،،(«بەنى ئىسرائىل» سۈرىسى[17-سۈرە]، 106-ئايەت) ۋە يەنە سۈرە «فۇرقان»دىمۇ مۇنداق دەيدۇ: ،،**كاپىرلار: "قۇرئان نېمىشقا ئۇنىڭغا (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) بىر قېتىمدىلا نازىل قىلىنمىدى؟" دېدى. سېنىڭ دىلىڭنى مۇستەھكەم قىلىش ئۈچۈن، ئۇنى پارچە-پارچە نازىل قىلدۇق، ئۇنى ئايرىم-ئايرىم نازىل قىلدۇق**،،(«فۇرقان» سۈرىسى[25-سۈرە]، 32-ئايەت).

بۇ ئىككى ئايەتنىڭ نازىل بولۇش سەۋەبى شۇكى، رىۋايەت قىلىنىشىچە، يەھۇدىي مۇشرىكلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى قۇرئاننىڭ بۆلۈنۈپ-بۆلۈنۈپ نازىل قىلىنغانلىقىغا قاراپ ئەيىپلىشەتتى ۋە ئۇنى (قۇرئانىنى) بىراقلا چۈشۈرۈشكە زورلايتتى؛ ھەتتا بىر يەھۇدىي پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ،،ئى ئەبۇلقاسىم! قۇرئان خۇددى مۇسا ئەلەيھىسسالامغا تەۋرات نازىل قىلىنغانغا ئوخشاش، ھەرگىزمۇ بىراقلا نازىل بولمايدۇ!،، دېگەن. ئاللاھ بۇ ئىككى ئايەتنى ئۇلارغا رەددىيە بولۇشى ئۈچۈن نازىل قىلغان.

قۇرئاننىڭ بۆلۈنۈپ نازىل قىلىنىشىنىڭ ھېكمىتى:

1) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قەلبىنى مۇشرىكلارنىڭ ئەزىيەتلىرى ئالدىدا مۇستەھكەم قىلىش؛

2) ۋەھيى چۈشكەن چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سىلىق بولۇش (ئېغىر بولۇپ قالماسلىق)؛

3)ساماۋى ھۆكۈملەرنى يولغا قويۇشتا تەدرىجىي بولۇش؛

4)مۇسۇلمانلارنىڭ قۇرئانىنى يادلىشىغا، چۈشىنىشىگە ئاسان بولۇش؛

5)ئەمەلىيەت، رېئاللىققا ماس بولۇش؛

6)قۇرئاننىڭ كېلىش مەنبەسىگە يېتەكلەش.

«قۇرئان كەرىم» مۇسۇلمانلارنىڭ قانۇنى، كاپىرلارنى، مۇناپىقلارنى ئاگاھلاندۇرغۇچى ئىلىم-ھېكمەت دېگىزى. شۇنىڭ ئۈچۈن بىز ئۇنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىدىن گۆھەر، ئۇنچە-مەرۋايىتلارنى ئېلىپ چىقىشىمىز كېرەك.

(ئاپتور: شىنجاڭ ئىسلام دارىلفۇنۇنى تالىپى؛
تەھرىرلىگۈچى: شەمشىدىن ھاجى)

ئىسلام دىنى، يۈسۈپ خاس ھاجىپ ۋە «قۇتادغۇبلىك»

مۇھەممەدجان ئىبراھىمجان

ئىلاۋە. يۈسۈپ خاس ھاجىپ مىللىتىمىزنىڭ شان-شەرىپى، ئىپتىخارى ۋە ئالەمشۇمۇل ئالىمى. يۈسۈپ خاس ھاجىپ ھەققىدە خېلى يىللاردىن بېرى بارغانسېرى چوڭقۇر ۋە ئەتراپلىق ئىلىپ بېرىلۋاتقان تەتقىقات مۇنبىرى ئۇنىڭ ھەققانىي كۆپ تەرەپلىمە يېتۈك ئالىمىمىز ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ تۇرۇپتۇ. ئەمما شۇنىڭ بىلەن بىللە يەنى تەتقىقاتچىلىرىمىز يۈسۈپ خاس ھاجىپنى ۋە ئۇنىڭ ئالەمشۇمۇل داستانى «قۇتادغۇبلىك»نى كۆپرەك دەرىجىدە نۇقتىسىدىن ئىزاھلىدى، ھەتتا ئايرىم تەتقىقاتچىلىرىمىز ئۇنى "ئاتىزىمچى ئىدى" دېدى. بۇ، ھەقىقەتنى ئەمەلىيەتتىن ئىزدەش روھى بويىچە يەكۈنلەنمىگەن ھەم ئەمەلىيەتكە ئۇيغۇن بولمىغان بىر خىل بىر تەرەپلىمە قاراش، شۇنداقلا ئىسلام دىنىنىڭ يالغۇز ئېتىقاد جەھەتتىكى بىر خىل دىن بولۇپ قالماستىن بەلكى سىياسى، ئىقتىسات، قانۇن- تۈزۈم، تۇرمۇش، ھاكىمىيەت باشقۇرۇش، ئىجتىمائىي ئەخلاق- پەزىلەت، ئىلىم-پەن قاتارلىق نۇرغۇن ساھەلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان، ئىجتىمائىي ھاياتنىڭ ھەممە ساھەلىرىگە چېتىشىدىغان بىر خىل ئۇنىۋېرسال دىن ئىكەنلىكىنى تولۇق چۈشىنىپ يەتمىگەن كىشىلىرىمىزنىڭ قارىشى. يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ پۈتۈن ھاياتى، «قۇتادغۇبلىك» داستانىنىڭ پۈتۈن مەزمۇنى ئۇنىڭ مىللىتىمىزدىن چىققان، ئىسلام دىنىنىڭ ھەممە ئەھكاملىرىنى پۇختا ئىگىلىگەن، چوڭقۇر ئېتىقادلىق مۇسۇلمان ئالىم ئىكەنلىكىنى نامايان قىلىدۇ.ئۇ ئۆز ئەسىرىدە «قۇرئان كەرىم»، «ھەدىس شەرىف» ۋە فىقھە مەزمۇنلىرىدىن قىلچە چەتنىمىگەن، بۇ مەزمۇنلار پەقەت ئاپتورنىڭ تىلى بىلەن ئىپادىلەنگەن- خالاس. تەتقىقاتچى مۇھەممەتجان ئىبراھىمجانىنىڭ ئۆزىدىكى ماقالىسىنى ئوقۇرمەنلەرنىڭ بۇ جەھەتتە ئەتراپلىق چۈشەنچىگە ئىگە بولۇشىغا ياردەم بېرىدىغان، تەتقىقاتتىكى بۇ جەھەتتىكى بوشلۇقنى تولدۇرىدىغان مۇھىم ماقالە دەپ قارايمىز.

بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىم

(ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن)

ئۇلۇغ «قۇرئان كەرىم» ئۆزىگە سىغدۇرغان ئىلاھىي ھېكمەت، تۇگىمەس- پۈتمەس ئىلىم- ئىرپان بىلەن بارلىق مۇسۇلمان ئالىملار، كەڭ مۇسۇلمانلار ئاممىسىنىڭ ئەقلىگە ئەقىل، كۆچىگە كۈچ، ئىرادىسىگا جاسارەت بەخش ئېتىپ، ئۇلارنىڭ ئىلمىي تەتقىقات، سەھىي ئىجتىھاتلىرىغا كەڭ يول، ئەخلاقى ئۆچۈن نۇرلۇق چىراق بولۇپ، چەكسىز پەخرلىنىش ۋە ئۇلۇغلىنىشقا مۇيەسسەر بولۇپ كەلدى. چەكسىز ئالەمنىڭ ۋۇجۇتقا كەلتۈرۈلۈشى، ھايىاتلىق ۋە ماماتلىق، ياخشىلىق ۋە يامانلىق، تەقدىر-ئىرادە، تەبىئەت، جەمئىيەت ھەققىدىكى يۈكسەك ئىزدىنىشلەرگە كۆچلۈك نۇرلۇق چىراغ ۋە چەكسىز ئىلھام مەنبەسى بولدى.ئاللاھنىڭ قۇدرەتلىرىنى تەپەككۇر قىلىدىغان، چۈشەنگەن ئالىملار ئۆچۈن بىلىم-ئىرپان مەنبەسى بولۇپ، ئۇلارنىڭ تىرىشچانلىقلىرى ۋە ئىزدىنىشلىرىنى مۇۋاپىق پىكىرقىيەتكە ئىرىشتۈرۈپ، ئۇلارنىڭ جاپالىق ئەمگەكلىرىگە ئىككى ئالەم ملىك يۈكسەك شان-شەرەپلەرنى بەردى. ئۇيغۇر خەلقىنىڭ يېتۈك ئالىمى يۈسۈپ خاس ھاجىپ رەھمتۇللا ئەلەيھىن ئۇلۇغ «قۇرئان كەرىم»نىڭ پارلاق ئىلھامى ۋە ئۇلۇغ ئىزنىسى بىلەن، يۈكسەك ئىجتىھات بىلەن قەلەم تەۋرىتىپ، ئۇيغۇر خەلقى، جۇملىدىن ئىنسانىيەت مەدەنىيىتى خەزىنىسىگە زور تۆھپە قوشۇپ، ئۆزىنىڭ ئالىملىق بۇرچىنى ئادا قىلغان، ئىسلامىيەتنىڭ ئۇلۇغ ئەھكاملىرىنى چىن ھەقىقەت بىلەن تەبلىغ قىلغان پارلاق ئابىدىلەرنىڭ بىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

يۈسۈپ خاس ھاجىپ تەخمىنەن 1019- يىلى قاراخانىلارنىڭ پايتەختى ئوردۇ كەنتى قەشقەر يېنىدىكى قۇز ئوردۇسى بالاساغۇندا دۇنياغا كېلىپ، 1085 - يىلى قەشقەردە ئالەمدىن ئۆتكەن. ئۇنىڭ دۇنياغا مەشھۇر شاھ ئەسىرى «قۇتادغۇبلىك»" بەخت كەلتۈرگۈچى بىلىم" دېگەن مەنىدە بولۇپ، ساپ ئۇيغۇر تىلى، قەشقەر تىلى بىلەن يېزىلغان. يۈسۈپ خاس ھاجىپ كىتابنى قاراخانىلارنىڭ خانى ئەبۇ ھەسەن سۇلايمان بۇغراخانغا تەقدىم قىلغان بولۇپ، خان ئۇنىڭغا خاس ھاجىپ، يەنى مەخسۇس مەسلىھەتچى مەرتىۋىسىنى ئىنئام قىلغان. پۈتكۈل داستان 85 باب، 6654 بەيت، 13 مىڭ 300دىن ئارتۇق مىسرادىن تەشكىل تاپقان بولۇپ، مەسنەۋى(ئىككىلىك شەكىل)، ئارۇز ۋەزنىنىڭ مۇتەقارىپ بەھىرىدە يېزىلغان. ئۇ ئەرەب-پارس تىللىرىنى پەقەت

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ بېكى نادىرسى

ناھايىتى چوڭ زۆرۈرىيەت ئاستىدىلا ئىشلەتكەن بولۇپ، پۈتۈنلەي ئۇيغۇر تىلىدا يېزىلغان. داستان ھەجمىنىڭ چوڭلۇقى، پىكرىنىڭ چوڭقۇرلۇقى، بايان قىلىش شەكلىنىڭ ئۆزگىچىلىكى بىلەن جاھان مەدەنىيىتى ۋە ئەدەبىيات-سەنئىتى ساھەسىدە مىسلىسىز كاتتا ئەسەر ھېسابلىنىدۇ.

يۇسۇپ خاس ھاجىپ قاراخانىلارنىڭ ئىلىم-مەرىپەت راۋاج تاپقان، داڭلىق ئالىملارنى يېتىشتۈرگەن مەدرىس-مەكتەپلەردە ئاجايىپ دانا پىكرلىك، قابىل ئالىم-ئۆلىمالاردىن ئۆستاز تۇتۇپ ئىلىم تەھسىل قىلىپ، ئىلمىي، ئەدەبىي ئەمگەكلەر بىلەن شوغۇللانغان. نۇرغۇن پەيلاسوپلارنىڭ ئەسەرلىرى، قەدىمكى ئۇيغۇر مەدەنىيىتى قاتارلىقلارنى پىششىق تەتقىق قىلغان ۋە ئۆزىنىڭ نەزەرىيىۋى قابىلىيىتى، يېزىقچىلىق ئىقتىدارىنى ئۆستۈرگەن؛ شۇنداقلا ئۇ قاراخانىلارنىڭ دۆلەت دىنى بولغان ئىسلام دىنىنىڭ پارلاق مۇھىتىدا تەربىيە ئېلىپ «قۇرئان كەرىم»نى مۇكەممەل ئۆگەنگەن، «ھەدىس شەرىف»تىن ياخشى تەلىم ئالغان؛ دىنىي ئېتىقاد جەھەتتىكى ئىقتىدارىنى تىرىشىپ يۇقىرى كۆتۈرگەن، كامىل قابىلىيەت ۋە ئەخلاقىي پەزىلەت جەھەتتە ھۆرمەتكە سازاۋەر شەخسكە ئايلانغان.ئۇنىڭ ئەقىل-پاراسەت، بىلىم-ئىلھام، ئەقىل-تەپەككۇرلىرىنىڭ يۇكسەك نامايەندىسى بولغان«قۇتادغۇبىلىك» داستانىنى ھەققەت كۆزى، تارىخ ئەينەنلىكى بىلەن كۆرگەن، ئۆگەنگەن، چۈشەنگەن، ئۇنىڭ ھەر بىر باب، ھەر بىر بېيت، ھەر بىر مىسرادىن ئىبارەت باغۇ بوستان، گۈل-گۈلىستانغا قەدەم قويغان ھەر بىر كىشى ئۈنۈملۈك بىلىم-ھېكمەت، پەند-نەسىھەت ۋە ئىمانىنىڭ كۈچلۈك نۇرى، ھەقىقەتنىڭ جاراڭلىق ساداسىدىن ئالىمنىڭ ئۆلۈغ ۋە سائادەتمەن سىماسىنى، يېتىشكەن پاك، مۆمىن مۇسۇلمانىنىڭ قىياپىتىنى كۆرگەندەك بولىدۇ.

يۇسۇپ خاس ھاجىپ ئۆزىنىڭ يىگانە ئەسىرى«قۇتادغۇبىلىك»نى ئۆلۈغ «قۇرئان كەرىم»نىڭ ئىزناسى ۋە يۇكسەك ئىلھامى بىلەن ئۆز ۋۇجۇدىدىكى مۇستەھكەم ئىسلام ئېتىقادىنى چىقىش قىلىپ ئۆلۈغ ئىرادە بىلەن يېزىپ چىققان بولۇپ، داستانىنىڭ مۇقەددىمىسىدىن تارتىپ تاكى خاتىمىسىغىچە بولغان ئۇزۇن مۇساپە جەريانىدا بارلىق مۇسۇلمان ئالىملار قوللىنىپ كەلگەن روھ ۋە ئەنئەنە ئادەتلەرنى قوللىنىپ، داستانىنىڭ قۇرۇلما-ئۆلچەملىرىنى پۈتۈنلەي ئۇيغۇر ئىسلامغا ئۇيغۇنلاشتۇرغان.

«قۇتادغۇبىلىك»داستانى شېئىر-نەزمە بىلەن يېزىلغان بولۇپ، ئۇنىڭدا ئۆلۈغ«قۇرئان كەرىم»ئايەتلىرى «ھەدىس شەرىف»تىكى سۆھبەتلەرنى ئەينەن كۆچۈرمە جۈملە شەكلى بىلەن ئېلىشقا مۇمكىن بولمىسىمۇ، ئەمما ئاجايىپ سۆز سەنئەتكارى يۇسۇپ خاس ھاجىپ ئۇستۇن تىل ماھارىتى، بەدئىي تالانتى بىلەن ئاللاھنىڭ ئۆلۈغ كالامى، پەيغەمبىرىمىزنىڭ سۆھبەتلىرىنىڭ روھىنى ئۇستۈلۈق بىلەن ناھايىتى مۇۋاپىق، دەل جايىدا ناھايىتى روشەن ئەكس ئەتتۈرۈپ بەرگەن. مۇنداق يېزىقچىلىق ئىستىلى ئالىمنىڭ مۇۋاپىق مۇسۇلمانلىق، سادىق مۆمىنلىك ئىمان ئېتىقادى بىلەن چەمبەرچەس باغلانغان ۋە ئۇنىڭ شەكىل قۇرۇلمىسىنى تېخىمۇ مۇكەممەل قىلغان.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: "**ھەر قانداق بىر ئىش بىسمىللا بىلەن، ھەمدى بىلەن باشلانمسا ئۇ ئىش مۇكەممەل بولماي قالىدۇ**". يۇسۇپ خاس ھاجىپ مۇسۇلمان ئالىملارغا خاس پەزىلەت بىلەن «قۇتادغۇبىلىك» داستانىنىڭ مۇقەددىمىسىنى ئۇسۇلى ئىسلامنىڭ ئەڭ ئاساسىي نۇقتىسى«قۇرئان كەرىم»دىكى باشلانما ئايەت" **بىسمىللاھىر رەھمانىررەھىم**"، يەنى"**ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن**" دېگەن ئايەت بىلەن باشلىغان. پۈتكۈل باپ 33بېيت، 66 مىسرا بولۇپ، خۇددى ئاللاھنى ئۇلۇغلاپ"سۇبھان ئاللاھ"،"ئەلھەمدۇلىللاھ"،"ئاللاھۇ ئەكبەر" دىن ئىبارەت تەسبىھنى 33 قېتىمدىن ئېيتقان ئۇلچەم بويىچە ئاللاھقا چىن كۆڭۈل، سەممىي نىيەت بىلەن ھەمدۇ سانا ئېيتقان. ئۇ ئاللاھنى ئەزىزلەپ ۋە ئۇلۇغلاپ ئاللاھنى پۈتكۈل ئالەمنىڭ پەرۋەردىگارى، ياراتقۇچىسى، پادىشاھى، پۈتكۈل مەخلۇقات ۋە مەۋجۇدات ئاللاھنىڭ ئىلكىدە ۋە تەسەررۇپىدا دەپ قىلچە مۇجمەللەشمىگەن، دۇدۇقلىمىغان ھالدا قايتا-قايتا مۇئەييەنلەشتۈرگەن.

«قۇرئان كەرىم» دە مۇنداق دېيىلىدۇ: "**ئاللاھ ئاسمانلار ۋە زېمىننى يوقتىن بار قىلغۇچىدۇر، بىر ئىشنى ۋۇجۇدقا كەلتۈرۈشنى ئىرادە قىلسا «ۋۇجۇدقا كەل» دەيدۇ-دە، ئۇ ۋۇجۇدقا كېلىدۇ**" («بەقەرە» سۈرىسى[2-سۈرە]، 117-ئايەت).

خۇدا ئاتى بىرلە سۆزۈم باشلىدىم،
تۆرەلتكەن، ئۇستۇرگەن، كەچۈرگەن ئىزنىم.
(1- بېيت)

تولا مەدھى بىرلە تۇمەنمىك سەنا،
قادىر بىر خۇداغا، ئاڭا يوق پەنا.
(2-بېيت)

قوڭۇر يەر، يېشىل كۆك، كۆن، ئاي بىرلە تۇن،
ياراتتى زامان، ۋاقىت، مەخلۇق ۋە كۇن.
(3-بېيىت)
ئۇ خالاپ ياراتتى، يارالدى پۈتۈن،
ئۇ بىرلا دېدى "بول"، بار ئولدى پۈتۈن.
(4-بېيىت)
بۇ بارچە يارالغان مۇھتاجدۇر ئاڭا،
ئىگەم سەن بىھاجەت، يوق ھەمراھ ساڭا.
(5-بېيىت)
ئەي قادىر ۋە مەڭگۈ بىھاجەت بايات،
سېنىڭدىن بۆلەكنى ياراشماس بۇ ئات.
(6-بېيىت)

«قۇرئان كەرىم»دە مۇنداق دېيىلىدۇ: "**ئاللاھنىڭ ئىپتىداسى يوقتۇر، ئىنتىھاسى يوقتۇر، (ئاللاھ) ئاشكارىدۇر (يەنى مەۋجۇتلىقىنى كۆرسەتكۈچى دەلىللەر بىلەن ئەقللەرگە ئاشكارىدۇر)، مەخپىيدۇر (يەنى ئۇنىڭ زاتىنىڭ ماھىيىتىنى تونۇشقا ئەقللەر ئېرىشەلمەيدۇ)، ئاللاھ ھەممە نەرسىنى بىلگۈچىدۇر**" («ھەدىد» سۈرىسى[57-سۈرە]، 3-ئايەت).

ئاللاھنىڭ سۈپەتلىرى ھەققىدىكى تەپەككۇرنى يۇسۇپ خاس ھاجىپ مۇنداق مىسرالار بىلەن ئىپادىلەيدۇ:

ئىچۇ تاش بىلۈچى، ئەي ھەققانىيەتقىن،
كۆزۈمدىن يىراقسەن، كۆڭۈلگە يېقىن.
(11-بېيىت)
ئۇ يۇرمەس، ئۇ ياتماس، ئويغاق، ئۇخلىماس،
ئۇنىڭدىن يىراقتۇر تەسەۋۋۇر- قىياس.
(17-بېيىت)
ئورۇن ئول ياراتتى، ئورۇن يوق ئاڭا،
ئۇنىڭسىز ئورۇن يوق، ئىشەنگىن بۇڭا.
(19-بېيىت)
ئايا ھەققە پۈتكەن، ئاچ ھەمدەگە تىل،
دىلىڭ پۈتسە شەكسىز، يۇرۇتمە ئەقىل.
(25-بېيىت)
ئۇ قانداق دېمەكتىن كۆڭۈلنى كۆزەت،
پۈتۈپ بارلىقنىغا ئاسايىشقا يەت.
(26-بېيىت)
نېچۈك، قانچە دەپ يۇرمە، تۇتقىن ئۆزۈڭ،
نېچۈك، قانچسىز بىل، ئۇزارتما سۆزۈڭ.
(27-بېيىت)

داستاننىڭ مۇقەددىمىسىلا ئەمەس، بەلكى باشقا باپلارنىڭ بېشى ۋە ئاخىرلىرىدا داۋاملىق ھالدا ئاللاھقا ھەمدۇ-سانا ئېيتىش، ئاللاھدىن مەدەت ۋە ياردەم تىلەش، قىلغان سۆزلىرىنىڭ تىزىملىكى سەھۋە-خاتالىقلارغا مەغپىرەت تىلەشتەك بىر مۇسۇلمانغا خاس مەسىلە، قىزغىن كۆڭلىنى ئىزھار قىلىدۇ.

داستاننىڭ ئىككىنچى بابى ئۇسۇلى ئىسلام بويىچە نەبۇۋەت، يەنى پەيغەمبەرلەرگە ھۆرمەت-ئېھتىرامنى مەزمۇن قىلغان ماۋزۇسى« پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەدھىيىسى بايانىدا» بولۇپ، 15 بېيىت، 30 مىسرا ئارقىلىق مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ۋە دۇرۇت ئېيتىلغان.

ئەۋەتتى رەسۇلنى رەھمىلىك ئىگەم،
كىشى ياخشىسى تاللىنىلغىنى ھەم.
(34-بېيىت)
چىراق ئىدى خەلقە قاراڭغۇ تۇنى،
يورۇقلۇقنى چاچتى، يورۇتتى سېنى.
(35-بېيىت)
خۇدادىن دەۋەتچى ئىدى ئۇ ساڭا،
يىگىت، توغرا بىر يولنى تاپتىڭ، شۇڭا.
(36-بېيىت)
ئۇنىڭ مەن يولىغا كۆڭۈل باغلىدىم،
ئىشەندىم، سۆيۈپ ھەم سۆزىنى ئاڭلىدىم.
(46-بېيىت)

داستاننىڭ قالغان قىسىملىرىنىڭ مۇۋاپىق جايلىرىدا يەنە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈپەتلىرى، سۆھبەتلىرى نەقىل كەلتۈرۈلۈپ، قىزغىن مۇھەببەت ئىزھار قىلىنغان. 3-باب «تۆت ساھابىنىڭ مەدھىيىسى بايانىدا» دېگەن ماۋزۇ ئاستىدا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەڭ يېقىن ساھابىلىرىدىن بولغان چاھارياراڭ— ئەبۇ بەكرى سىدىق، ئۆمەر پاروق، ئوسمان زىننۇرەيىن، ھەزرىتى ئەلى قاتارلىقلارغا ئاتاپ 14 بېيىت، 28 مىسرا ئارقىلىق قىزغىن سالام ۋە ھۆرمەت بىلدۇرۇلگەن.

يۇسۇپ خاس ھاجىپ داستاننىڭ ئاۋۋالقى ئۇچ بابىدا 62 بېيىت، 124 مىسرادا بىر مۇسۇلمان شائىرنىڭ بەجا كەلتۈرۈشكە تېگىشلىك ئېپتىدا سۆزنىگە ئورۇن بەرگەن. داستاننىڭ مۇنداق ئايرىم بابلىرىدىن باشقا بابلىرىنىڭ باشلىنىش ۋە ئاخىرلىشىشلىرىدا ئالدى بىلەن ئاللاھقا سېغىنىش، پەيغەمبەرلەرگە سالام-دۇرۇت، چاھارياراڭغا ھۆرمەت مۇھىم تەشكىلىي قىسىم قىلىنغان بولۇپ، مۇنداق كومپوزىتسىيىلىك تەشكىلىي قۇرۇلما نوقۇل ھالدىكى ئەنئەنە، ئۇسلۇب، يېزىقچىلىق ئادىتى بولۇپ قالماي، بەلكى يۇسۇپ خاس ھاجىپنىڭ تەۋھىد ئەقىدىسى

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ بىگى تارقىسى

مۇستەھكەم بولغان مۆمىن مۇسۇلمان ئالىم، مۇسۇلمان شائىر ئىكەنلىكىنى روشەن ھالدا ئىسپاتلاپ تۇرىدۇ.

ھەر قانداق بىر تارىخىي دەۋردىكى ئالىم ۋە ئىجادىيەتچىلەرنىڭ دۇنيا قارىشى، ئىدىيە پەلسەپىلىرى ئۇلارنىڭ بارلىق پائالىيەتلىرى، ئىلمىي ئەمگەكلىرى ۋە ئۇلارنىڭ نامايەندىلىرى بولغان ئەسەرلىرىدە ھەل قىلغۇچ رول ئويناپدۇ. 11-ئەسىردە ياشىغان ئۇيغۇر ئالىمى يۈسۈپ خاس ھاجىپ مەشھۇر مۇسۇلمان ئالىم. ئۇنىڭ دۇنيا قارىشى، ئىلىم پەلسەپىسى ھەققىي مەنىسى بىلەن ئىسلامىي دۇنيا قاراش ۋە ئىسلامىي پەلسەپە. يۈسۈپ خاس ھاجىپ«قۇتادغۇبىلىك»تە كەڭ ساھە، نۇرغۇن مەسىلىلەر، جۈملىدىن مۇھىم قانۇنىيەتلەر، مۇكەممەل پەلسەپىلىك مەسىلىلەر ھەققىدە كەڭ ۋە چوڭقۇر مۇھاكىمە يۈرگۈزگەن، چوڭقۇر تەپەككۇر قىلغان. يۈسۈپ خاس ھاجىپ داستانىنىڭ بېيت نەزمىلىرىدە ئۆزىنىڭ ئاساسىي كۆز قارىشى ۋە ئىمان-ئېتىقادىغا ماس كەلمەيدىغان، يەنى ئاللاھنىڭ بارلىقى ۋە بىرلىكى، پۈتكۈل ئالەمنى ئاللاھنىڭ ياراتقانلىقى، پۈتكۈل ئالەمنىڭ ئاللاھنىڭ تەسەررۇپىدا ئىكەنلىكىگە زىت ياكى مۇجمەل بولغان ئىدىيە-پىكىرلەرنى قەستەن ياكى سەۋەنلىك بىلەن ئوتتۇرىغا قويۇپ، مۇجمەللىك ۋە شۇبھىگە قەتئىي ئورۇن قالدۇرمىغان. مۇنداق قىلچە مۇجمەللىك بولمىغان مۇستەھكەم دۇنيا قاراش ۋە ئاساسىي ئىدىيە پۈتكۈل داستانىنىڭ ھەر بىر باب، ھەر بىر قىسىملىرىغا باشتىن ئاخىر سىڭگەن بولۇپ، داستاندا چاقناپ تۇرغان پارلاق ئەقىل، پارلاق ئىمانىنىڭ ئالتۇن نۇرى ئۇنى تېخىمۇ يۇكسەك مەرتىۋە، ئۇلۇغ شان-شەرەپ،قەلبلەرنىڭ ئوتلۇق مۇھەببىتىگە مۇيەسسەر قىلىدۇ.

«قۇرئان كەرىم» دە مۇنداق دېيىلىدۇ: **''ئاللاھ سۇبھىنى (قارىڭغۇدەك) يېرىپ چىقارغۇچىدۇر (يەنى تاڭنى يورۇتقۇچىدۇر)، ئاللاھ كېچىنى(سىلەر ئۇچۇن) ئىستىراھەت قىلىپ ياراتتى، (سىلەرنىڭ) ۋاقىت ھېسابلىشىڭلار ئۇچۇن قۇياش بىلەن ئاينى ياراتتى. قۇرۇقلۇق ۋە دېڭىزنىڭ قارىڭغۇلۇقلىرىدا (يەنى كېچىلىك يول يۇرگىنىڭلاردا) يول تېپىشىڭلار ئۇچۇن ئاللاھ سىلەرگە يۇلتۇزلارنى يارىتىپ بەردى. (ئاللاھنىڭ ئۇلۇغلۇقىنى) بىلدىغان قەۋم ئۇچۇن، (ئاللاھنىڭ قۇدرىتىنىڭ) دەلىللىرىنى ھەقىقەتەن ئوچۇق بايان قىلدۇق''** («ئەنئام» سۈرىسى[6-سۈرە]، 96-، 97-ئايەت). «قۇرئان كەرىم»دە يەنە مۇنداق دېيىلىدۇ: **''ئاللاھ قۇياشنى نۇر چاچقۇچى ۋە ئاينى نۇرلۇق قىلىپ ياراتتى، يىللارنىڭ سانىنى ۋە (ۋاقىتلارنىڭ) ھېسابىنى بىلىشىڭلار ئۈچۇن ئايغا مەنزىللەرنى(يەنى بۇرجلارنى) تەيىن قىلدى. ئاللاھ ئۇلارنى بىكار ياراتقىنى يوق (بەلكى بۇيۇك ھېكمەت ۋە زور پايدىلىق ئۇچۇن يارىتتى)، ئاللاھ ئايەتلىرىنى (قۇدرىتى ئىلاھىيىنى) بىلىدىغان (ۋە ھېكمەتنى پىكىر قىلىدىغان) قەۋم ئۇچۇن تەپسىلىي بايان قىلدۇ. كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ نۆۋەتلىشىپ تۇرۇشىدا، ئاللاھ ئاسماندا ۋە زېمىندا ياراتقان شەيئىلەردە (ئاللاھنىڭ قورقىدىغان قەۋم ئۇچۇن ھەقىقەتەن (ئاللاھنىڭ بارلىقىنى ۋە بىرلىكىنى كۆرسىتىدىغان)نۇرغۇن ئالامەتلەر بار''** («يۇنۇس» سۈرىسى[10-سۈرە]، 5-، 6-ئايەت).

يۈسۈپ خاس ھاجىپ داستانىنىڭ 5-بابى «يەتتە يۇلتۇز ۋە ئون ئىككى بۇرج بايانىدا» ئۇ ئىسلام ئېتىقادىنى چىقىش قىلغان ھالدا ئالىملارغا خاس پىكىر يۈرگۈزىدۇ. يەنى قۇياش بىلەن ئاينىڭ يارىتىلىشىدىكى ھېكمەت، ئاللاھنىڭ**''بىز ھەقىقەتەن بېقىن ئاسماننى يۇلتۇزلار(نۇرى) بىلەن زىننەتلىدۇق''** («ساففات» سۈرىسى[37-سۈرە]، 6-ئايەت) دېگەن سۆزى ۋە **''ئاللاھ يەتتە ئاسماننى بىرىنى بىرىنىڭ ئۈستىدە قىلىپ ياراتتى، مېھرىبان ئاللاھنىڭ يارىتىشىدا ھېچ نۇقسانىنى كۆرمەيسەن، سەن (ئاسمانلارغا) قاراپ باققىنكى، بىرەر يوچۇق كۆرەمسەن''** («مۇلىك» سۈرىسى[67-سۈرە]، 3-ئايەت) دېگەن سۆزى ھەققىدە پاك قەلبى بىلەن تەپەككۇر قىلىپ، 24 بېيت، 48 مىسرا ئارقىلىق گۈزەل مەنزىرىلەرنى سىزىدۇ. بۇ رەسىمدە ئاسمان كۆكىدىكى يۇلتۇزلارنىڭ نامى، ئۇلارنىڭ بىپايان كۆكتىكى ئورنى، پەسىل، ۋاقىت ئۆزگىرىشلىرى ئاجايىپ ئوخشۇتۇش ئۇسۇلى ئارقىلىق تەسۋىرلەنگەن بولۇپ، ئۇنىڭدا دانىشمەن مۇنەججىم-ئاستىرونوم زاتنىڭ قىياپىتى نامايان بولىدۇ. بۇ باپتا بىر قىسىم يۇلتۇزلارنىڭ دەۋرلىكى ھەققىدە خېلىلا ئېنىق مەلۇمات بېرىلىدۇ. ئاددىي قورالىار، ئىنسان كۆزى بىلەن بىپايان كائىناتقا نەزەر سېلىپ ئېرىشىلگەن مۇنداق مەلۇمات ئاسماندىكى يۇلتۇزلارنى كۈزىتىدىغان زامانىۋى قورالىار تۇغۇل، ھەتتا گالىلېينىڭ تۇنجى تېلېسكوپىدىن 6-7يۇز يىل مۇقەددەم نەچچە يۇز مىڭ كىلومېتىر يىراقلىقتىكى سەييارىلەرنىڭ ئورنىنى دەل ھېسابلاپ چىقىش بولۇپ، ھازىرقى زامان ھېسابلاش ئىلمىدا ھېسابلانغىنى بىلەن خاتالىق پەرقى چوڭ ئەمەس. بۇ پەقەت ساپ ئەقلىنىڭ قۇدرىتى، ھېسابلاش ئىلمىنىڭ سېھرىي كۈچىدىن بولغان، تارىخىي مەلۇماتلاردىن قارىغاندا، قاراخانىلار خاندانلىقى

دەۋرىـــــده هېســـــابلاش ئىلمـــــى ـــ ئالگـــــېبرا، گـــئومېتريه(هەندىســـه) ۋە ماتـــېماتىكا ئانالىـــز قاتـــارلىق ساھەلەر خېلىلا تەرەققىي قىلغان ۋە ئۇلار بىر ئىلىم بولۇپ شەكىللەنگـــەن. شـــۇنداقلا ئىلمـــي نۇجـــۇم(ئاســـترونومىيه) خېلىلا تەرەققىي قىلغان. ئاسترونومىيه ئالىملىرى ئالەمدىكى يۇلتـــۇزلارنى تۈركۈملەرگـــه ئايـــرىپ، ئۇلاردىـــن يىل-پەسىل قاتـــارلىقلارنى تولـــۇق هېســـابلاپ چىققـــان. يۇسـۇپ خـــاس هـــاجىپ داستاندا يەتـــته يۇلتۇزنـــڭ تىزىلىشـــنى قىـــزىقارلىق قىلىپ تەسۋىرلىگەن.

قۇيـــاش سىستېمىســـىنڭ ئـــەڭ يۇقـــرى قىســـمىدا سەككىزىنچى (ساتورىن) بولـــۇپ، بىـــر بۇرجـــىدا ئىككـــى يىـــل، سەككىز ئـــاي تۇرىـــدۇ. ئىككـــىنچى قاتـــاردا ئوڭـــاي(يوپـــىتېر) بولـــۇپ، بىـــر بۇرجـــىدا 12 ئـــاي تۇرىـــدۇ. ئۈچىنچىســـى كۇرۇد (مـــارس) بولـــۇپ، ئـــۇ ئاپـــەت-ئـــوت يۇلـــتۇزى دەپ ئـــاتىلىدۇ. تۆتىنچىســـى، ياشـــىق(قۇيـــاش) بولـــۇپ، ئۇ خۇشاللىق يۇلتۇزى دەپ ئـــاتىلىدۇ.بەشىنچىســـى ســـەۋىت (ۋېنـــېرا) يۇلـــتۇزى بولـــۇپ،ئـــۇ زۆھـــرە يۇلـــتۇزى يـــاكى چولپـــان يۇلـــتۇزى دېيىلىدۇ. ئالتىنچىســـى، ئـــارزۇ (مـــېركورى) بولـــۇپ، ئۇ بەخـــت يۇلتۇزى دېيىلىدۇ. يەتتىنچىســـى، يـــالچىق (ئـــاي) بولـــۇپ ، ئۇ تولۇن، غەيرىـــى تولـــۇن ھالەتـــته كـــۆرۈنىدۇ. داســـتاندا تەسۋىرلەنگـــەن 12 بـــۇرج (ئوكـــەك) مۇنـــداق ئىپادىلەنگـــەن. ئـــۇلار قـــوزى(ھەمـــەل)، ئـــۇي (ســـەۋر)، ئەرمىنـــدىز(جـــەۋزا)، قۇچـــىق (ســـەرتان)، ئارسلان(ئەســـەد)، بۇغـــداي بېشـــى(ســـۇمبۇلە)، ئۇلگـــۇ(مـــىزان)، چايـــان(ئەقـــرەب)، يـــا (قـــەۋس)، ئوغـــلاق(جـــەدى)، ســـوغا(كونـــەك، دەلـــۋە)، بېلىق(ھـــۇت)تىن ئىبارەت. 12 بـــۇرج يۇلتۇزلار تۈركۈمى تۆت پەسلىدە ئۆچتىن كـــۆرۈنۈپ، پەســـل ئالامەتلىرىـــنى ھاسىل قىلىدۇ. ئۇ ھەمەل، ســـەۋر، جـــەۋزا يۇلتۇزلىرىـــنى باھـــارلىق؛ ســـەرتان، ئەســـەد، ســـۇمبۇلە يۇلتۇزلىرىـــنى يـــازلىق؛ مـــىزان، ئەقـــرەب، قـــەۋس يۇلتۇزلىرىـــنى كۈزگـــى، جـــەدى، دەلـــۋە، ھـــۇت يۇلتۇزلىرىـــنى قىشـــقى يۇلـــتۇزلار تۈركۈمـــى دەپ قارىغـــان ھـــەمدە بىپـــايان ئاسماندىكى بىـــر قىســـىم يۇلتۇزلارنـــڭ ناملىرىـــنمۇ ئاتىغان. ئۇنـــڭ ئالـــەمدىكى يۇلـــتۇزلار ھـــەمدە ئـــۇلار ھـــەققىدىكى ھېسابلاشـــلىرى ھازىـــرقى زامـــان يۇلـــتۇز ئىلمـــى ـــ ئاســـترونومىيەدىكى ئىلمـــي ئىسپـــاتلاش ۋە پەرەزلەرگـــه تامامـــەن ئۇيغـــۇن. ئۇنـــڭ يەنـــه بىـــر ئـــالاھىدىلىكى، بـــۇ يۇلتۇزلارنـــڭ ناملىرىـــنى پـــۇتۇنلەي ئۇيغۇرچـــه نـــام بىلـــەن ئاتىغان. داستاندا مۇنداق يېزىلىدۇ.

ياراتتى پەلەك كۆر، دائىم ئايلىنۇر،
ھايات ھەم ئۇ بىرلە تىنماي چۆرگىلۇر.
(126-بېيت)

ھازىـرقى زامـان ئىلىملىرى ئىسپاتلاپ چىقتىكى، ھايات مېتابولىزىمى(مـاددا ئالمىشـىش) يـەر شـارىنىڭ ئايلىـنىش ۋاقـتى بىلـەن توغـرا تاناسـىپ بولـىدۇ، يـەنى پـەلەكنىڭ ئايلىنىشـى بىلـەن ھايـاتلىق ۋە مـاددا ئالمىشـىش مـاس قـەدەمدە بولـىدۇ. يۇسـۇپ خـاس ھـاجىپ ئۇلـۇغ «قۇرئـان كـەرىم» دىكـى ئاللاھنـىڭ ھايـاتلىق ۋە دۇنيا ھەققىدىكى ئۇلۇغ كالا ملرىدىـن ئىلھاملىـنىپ، 1000يىـل مۇقـەددەم ئالـەم بىلـەن ھايـاتلىق ھـەققىدىكى پەلسەپـىۋي ۋە ئىلمـي قاراشلىرىنى ئۇتـتۇرىغا قويـىدى. ھازىرقى زامان ئالەم ئىلمى ۋە ئالەم تەتقىقاتى بۇ قاراشنىڭ توغرىلىقىنى ئىسپاتلىدى.

ياراتتى يېشىل كۆكتە يۇلتۇزنى ئۇ،
ياراتتى قارا تۈن ۋە كۈندۈزنى ئۇ.
(127-بېيت)

كۆكتىكى يۇلتۇزلار بەزىسى بېزەك،
يول باشلار بەزىسى، بەزىسى يەزەك.
(128-ئايەت)

تۆتىنچى قۇياشتۇر يورۇتار جاھان،
يېقىن ھەم ئۇدۇل كەلگەننى ھامان.
(134-بېيت)

بۇلاردىن تۆۋەنرەكتە يالچىق تۇرار،
قۇياشقا ئۇدۇل باقسا، تولۇن بولار.
(137-بېيت)

يۇسـۇپ خـاس ھـاجىپ «قۇتـادغۇبىلىك» داسـتاندا ناھايـىتى روشـەن ۋە ئوچـۇق پـىكىرلەر ئـارقىلىق ئۆزىنـىڭ تەۋرەنمـەس بىـر مۇسـۇلمان ئىكەنلىكىگـه مۇناسـىپ ھـالدا ئەيـىنى زامـاندىكى مۇسـۇلمان ئالىخمـىيه ئالىملـىرى، مېدىتسـىنا-تـىبابەت ھەكىملىرىنـىڭ كـىتابلىرىدا قەيـىت قىلـىنغان ۋە راۋاجلاندۇرۇلـۇپ، ئىلمـي ئـېقىم بولـۇپ شەكىللەنگـەن"تـۆت زات" (تـۆت تـادۇ)ئاناسـىر- ئـابى، ئاتـەش، بـادى، خـاك يـەنى سۇ، ئوت، شامال ۋە تۇيراقتىن ئىبارەت تـۆت ماددا ھەمدە تىبابەتتىكى تۆت خىلىت، يەنى قـان، سەپـرا، سـەۋدا، بەلغەم ۋە ئىنسان مىجەزىدىكى ھۆل، قـۇرۇق، ئىسسـىق، سـوغۇق قاتـارلىق مىجـەز، ئىنسـان ھايـاتىدىكى باللىق،ئۆسـمۈرلۈك(ياشـلىق)، ئوتـتۇرا ياشـلىق، قېرىلىقتـىن ئـىبارەت تـۆت مەزگـىل ھـەققىدە توخـتۇلۇپ، ناھايىتى ئۆستىلىق بىلەن مۇنداق تەسۋىرلىگەن.

ئۆچى سۇ، ئۆچى يەل، ئۆچى بولدى ئوت،
ئۆچى تۇيراق، بۇلاردىن دۇنيا مەۋجۇت.
(143-بېيت)

يىغىدۇر بۇلارنىڭ بىرىگە بىرى،
قويۇپ ياۋغا ياۋ قىلدى جەڭنى نېرى.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

(144-بېيت)

ئۇرۇشماس بۇ ياۋلار، ياراشقان ئۆچۈن،
كۆرەشمەس بۇ ياۋلار كۆتۈرگەچ ئۆچۈن.

(145-بېيت)

يېتىشلىك ئىلاھىم سېلىپ ئىزغا ئۆز،
ياراتتى ئۇلارنى، ياراشتۇردى تۈز.

(146-بېيت)

تېگىدۇر قوگۇر يەر بىلەن يېشىل سۇ،
ئۇستى سۇپ-سۇزۇك يەل بىلەن ئۆتتۇر ئۇ.

(3725-بېيت)

قۇرۇق، ھۆل بىلەن بۇ ئىسسىق، سوغوقنى،
ياراشتۇردى، بەردى خەلقە رىزقىنى.

(3726-بېيت)

مىجەزىگىنى ئېيتاي ئوچۇق ساڭا بىل،
سېرىق، ئاق، قارادۇر ۋە ياكى قىزىل.

(4632-بېيت)

يۈسۈپ خاس ھاجىپ داستاندا پۈتكۈل كائىناتنى، ئاسمان سەييارىلىرىنى، ھاياتلىقنى تەسۋىرلىگەن بولۇپ، ئۇنىڭ مۇندەك سەھىپە ئاجرىتىشى ئۆز داستانى ئۆچۈن گۈزەل مەنزىرىلەرنى سىزىپ كۆرسىتىش ياكى تەسۋىرىي يول بىلەن سۆز ئويۇنى قىلىش بولماستىن، بەلكى بىر ئۇلۇغ ئىلاھىي ھېكمەتنى، ئاللاھنىڭ يەنە بىر ئۇلۇغ ئىجادىيىتى بولغان پۈتكۈل تەبىئەتنى، ئۇنىڭدىكى ئىنسان ھاياتى ئۆچۈن زور پايدىلىق بولغان تەرەپلەر، روشەن ئالامەت ۋە پاكىتلار ھەققىدە مۇلاھىزە يۈرگۈزۈش، ئۇنىڭغا چىن قەلبىدىن قايىل بولۇش، كىشىنىڭ ئوقۇرمەنلىرىنىڭ چەكسىز قۇدرىتىگە، ئىنسان ئۆچۈن بەرگەن رەھمەت ۋە نېمەتلىرىگە چوڭقۇر تەشەككۈر بىلدۈرۈشكە دەۋەت قىلىشتىن ئىبارەت.

يۈسۈپ خاس ھاجىپ ئۆزىنىڭ مەڭگۈلۈك ئەمگىكى بولغان«قۇتادغۇبىلىك»تىن ئىبارەت بۇ سەلتەنەتلىك ئىمارەتنى ھەيۋەتلىك تۆۋرۈك ئوستىگە قۇرغان. بۇ غايەت زور تۇۋرۇك ئەدلى، ئىلىم، ئەقىل ۋە سەۋرىدىن ئىبارەت. بۇنىڭ ئەۋزەلقى ئىككىسى بولغان ئەدلى بىلەن ئىلىم ئۇلۇغ ئاللاھنىڭ زات سۈيەتلىرى بولۇپ، ئەدلى-ئادالەت، ئىلىم-ھېكمەت ئاللاھقا مەنسۇپ. كېيىنكى ئىككىسى بولغان ئەقىل بىلەن سەۋر ئۇلۇغ ئاللاھنىڭ ئىنسانغا بەرگەن سۈيەتلىرى بولۇپ، ئەقىل-پاراسەت، سەۋر-قانائەت ئىنسانغا مەنسۇپ. پۈتكۈل مەخلۇقات ۋە مەۋجۇداتنىڭ ۋۇجۇتقا كېلىشى، ئالەمنىڭ پەيدا بولۇشى، ئىنسانىنىڭ خەلق ئېتىلىشى، پۈتكۈل ئالەمنىڭ ئۆلچەملىك ۋە قانۇنلۇق بولۇشى، ئۇنىڭدىكى مۆجىزە-سىر ھېكمەتلەرنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىڭ ئادالىتى ۋە ئىلىم ھېكمىتىدىن بولغان. ئىنسان ئاللاھ بەرگەن ئەقىل-پاراسەت بىلەن ئاللاھنىڭ ئەدلى-ئادالىتى، ئىلىم-ھېكمەتلىرىنى، ئاللاھ بىلدۈرۈشكە ئىرادە قىلغان شەيئىلەر ۋە ئۇلارنىڭ ماھىيەتلىرىنى تونۇيدۇ، ئاللاھقا ھەقىقىي مەنىسى بىلەن قۇلچىلىق ۋە ئىبادەت قىلىدۇ، يەنى ئاللاھنىڭ ئەدلىدىن قورقۇپ، پەزلىدىن ئۈمىتۋار بولۇپ، ئىككى ئالەم ملىك بەخت-سائادەتكە ئىگە بولىدۇ. ئۇلۇغ سۆز سەنئەتكارى يۈسۈپ خاس ھاجىپ ئەدەبىياتنىڭ مەجازى ۋاستىلىرى، ئوبرازلىق تەپەككۇر شەكلى بىلەن بۇ تۆت سۈيەتنى تۆت زات — تۆت پىرسۇناژ قىياپىتى بىلەن ئوقۇرمەنلەر ئالدىدا نامايان قىلىپ، ھېكايە شەكلى بىلەن ئۇلۇغ ئىسلامىي ھەقىقەتنى مۇكەممەل شەرھلەپ بەرگەن.ئۇ ئەدلى-ئادالەتكە ئۇلۇغ پادىشاھنى تەمسىل قىلغان، ئۇنىڭ ئىسمى كۈنتۇغدى ئىلىك؛ ئىلىم-ھېكمەتكە ۋەزىر تەمسىل بولۇپ، ئۇنىڭ ئىسمى ئايتولدى؛ ئەقىل-پاراسەتكە ۋەزىرنىڭ ئوغلى تەمسىل بولۇپ، ئۇنىڭ ئىسمى ئۆگدۈلمىش؛ سەۋر ۋە قانائەتكە ۋەزىرنىڭ قېرىندىشى تەمسىل بولۇپ، ئۇنىڭ ئىسمى ئودغۇرمىش دەپ ئاتالغان. يۈسۈپ خاس ھاجىپ داستانىنىڭ ھەر بىر بۆلەك، ھەر قايسى باپلىرىدا ئۆزىنىڭ ھېسابسىز باي تەپەككۇرى بىلەن ئۆز قەلبىدىكى ئۇلۇغ ئىمان-ئېتىقاد، تەسەۋۋۇرلىرىنى زىچ ماسلاشتۇرۇپ، كىتاب مەزمۇنىنى يۇقىرىقى تۆت سۈيەت قىياپىتىدىكى تۆت زات — تۆت پىرسۇناژ ئەتراپىدا تەرتىپلىك ھالدا دەۋر قىلدۇرىدۇ. داستاندىكى ۋەقەلىك-داستان سيۇژىتى باشتىن ئاخىر موشۇ تۆت شەخس ئوتتۇرىسىدىكى كۆچلۈك سۇئال-جاۋاب، مۇنازىرە ئارقىلىق راۋاجلىنىپ بارىدۇ. موشۇ مۇنازىرە جەريانىدا يۈسۈپ خاس ھاجىپ ئۆزىنىڭ تەشۋىق قىلماقچى بولغان دۆلەت ۋە جەمئىيەتنى قانۇن، بىلىم، ئەخلاق-پەزىلەت بىلەن ئىدارە قىلىش ۋە باشقۇرۇش ھەققىدىكى ئۇلۇغ ئىسلامىي ئەقىدىگە خاس غايە ۋە قاراشلىرىنى بايان قىلىدۇ. ئۇ بىلىم-ھېكمەت ۋە ئەخلاقنى پۈتكۈل جەمئىيەتنى ئىدارە قىلىشنىڭ تۈپ ئۇسۇلى دەپ قارايدۇ. بىلىمگە ئىگە بولغاندا ئادالەتنى جارى قىلدۇرغىلى، قانۇنغا ئەمەل قىلىپ ئۇنى يۈرگۈزگىلى، قالايمىقانچىلىق، نەپسانىيەتچىلىك، جىنايەتنى چەكلىگىلى، خەلقنى، دۆلەتنى ھەقىقىي بەخت-سائادەتكە ئېرىشتۇرگىلى بولىدۇ، بىلىمگە سەل قاراش قانۇن، ئادالەت، ئەخلاق-پەزىلەت، بەخت-سائادەتنىڭ ئاساسىنى ۋەيران قىلغانلىق بىلەن باراۋەر دەپ ھېسابلايدۇ.

مەشھۇر دۆلەت ئەربابى يۈسۈپ خاس ھاجىپ

ئۇزىنىڭ ئىمان-ئېتىقادىغا مۇناسىپ ھالدا ئۇزىنىڭ دۆلەت، قانۇن ۋە ئادالەت ھەققىدىكى دادىل تەسەۋۋۇر، ئىلمىي تەشەببۇسلىرىنى شېئىرنەزمىسى بىلەن داستان شەكلىدە ئوتتۇرىغا قويىدى. ئۇنىڭ غايىۋى دۆلەت تەسەۋۋۇرى دېموكراتىك خاراكتېرگە ئىگە دۆلەت فورمىسى بولۇپ، قانۇن بىلەن ئەلنى ئىدارە قىلىش، قانۇن ئالدىدا ھەممە كىشى باراۋەر بولۇش، ئادالەت، ئىنسانپەرۋەرلىكنى چىقىش قىلىش دەپ قارايدىغان ئىدىيە ئۇزىنىڭ تارىخىي ئورنى، تارىخىي شارائىتى بولغان 1000يىل مۇقەددەم ئوتتۇرا خاقانىيە دەۋرى ئېتىبارى بىلەن يۇكسەك ئىلغارلىق ۋە تەرەققىيپەرۋەرلىككە ئىگە. بۇنداق شانلىق نامايەندە ھازىرقى زامانداشلىرىمىزنى پەيلاسوپلارنى، قانۇنشۇناسلارنى ئاجايىپ ھەيرەتتە قالدۇردى. ئۇلار بىردەك: ''بۇ ئاجايىپ يۇكسەك تارىخىي نامايەندە، ئۇلۇغ تۆھپە'' دەپ ھېسابلىدى.

«قۇرئان كەرىم»دە مۇنداق دېيىلىدۇ: ''**بىز ھەققەتەن پەيغەمبەرلەرنى روشەن مۆجىزىلەر بىلەن چۈشۈردۇق ۋە ئۇلار بىلەن ئىنسانلارنى ئادالەتنى بەرپا قىلسۇن دەپ كىتابنى، قانۇننى چۈشۈردۇق**'' («ھەدىد» سۈرىسى[57-سۈرە]، 25-ئايەت).

«قۇتادغۇبىلىك» داستانىدا ئادالەتنىڭ سۈپەتلىرى مۇنداق تەسۋىرلەنگەن:

ئېلى بولدى باي، يۇرتنى تۇزگەچ خاقان،
بۆرە، قوي سۈ ئىچتى بىر جايدا شۇنان.
(449-بېيت)

قىلۇرمەن ئادالەت بىلەن ھەل ئىشىن،
ئايرىماسمەن بەگ ۋە قۇل دەپ ھېچ كىشىن.
(809-بېيت)

ئادالەت ئۇستىدە بۇ بەگلىك ئۇلى،
بۇ بەگلىك ئاساسي ئادالەت يولى.
(821-بېيت)

ئۆزى ياخشى بولسا بۇ بەگلەر ئەگەر،
بېيىپ ھەممە خەلقى جاھان تۇزىلەر.
(895-بېيت)

ئىككى نەرسە ئەلگە باغ، ئاچقۇچى ئۆزى،
ھۇشيارلىق ۋە قانۇن ئەلنىڭ يىلتىزى.
(2015-بېيت)

زۇلۇم-ئوت، يېقىنلاشسا، ئۇ كۆيدۇرەر،
قانۇن-سۇ، ئۇ ئاقسا، نېمەتلەر ئۈنەر.
(2032-بېيت)

ئەل ئارتار قانۇن بىرلە، تۇزىلۇر جاھان،
زۇلۇم بىرلە كېمىسېپ ئەل، بۇزۇلار جاھان.
(2034-بېيت)

تۇزەپ بەگ كۆڭلىنى يۇرۇتسە قانۇن،
بۇ بەگلىك بۇزۇلماس، تۇرار بەك ئۇزۇن.
(2036بېيت)

قانۇن سۇ كەبىدۇر، زۇلۇم ـــ ئوت،بالا،
ئېقىتتىك سۇزۇك سۇ، ئۆچتى ئوت مانا.
(3107-بېيت)

ئادىل قانۇن كۆككە بىر تۇتۇرۇك ئىرىۇر،
ئۇ قانۇن بۇزۇلسا، ئاسمان يىقىلۇر.
(3463-بېيت)

يۈسۈپ خاس ھاجىپ بىلىملىك، دانىشمەن پادىشاھلار، ئۇلارنىڭ لاياقەتلىك خادىملىرى دۆلەتنى گۈللەندۈرۈپ، خەلقنى باي قىلىشنىڭ ئاساسىي قۇرالى، ئادالەتلىك قانۇن ئۇنى جارى قىلدۇرغۇچىلارنىڭ بىلىمى، ئەقلى ۋە ئىمان-ئېتىقادىنى ئىپادىلەيدۇ دەپ قاراپ، مۇنداق سۆز ئويۇنىنى كەلتۈرىدۇ:

بەگ ئاتى بىلىك بىرلە باغلىق تۇرۇر،
بىلىك''لا مى'' كەتسە، بەگ ئاتى قالۇر.
(1953-بېيت)

ئەمەلدارلارنىڭ قابىلىيىتى ۋە بىلىمى خەلقنىڭ تىنچ-ئامان، خاتىرجەم، ئاسايىشلىق زامان ئاستىدا ياشىشىغا كاپالەتلىك قىلىدۇ. ئادالەتنى، ئىنسانىنىڭ ئاللاھ بەرگەن ھەق-ھوقۇقلىرىنى قانۇن قوغدىمىسا، خەلقنىڭ پاراۋان تۇرمۇشى، بەخت-سائادىتى ھەرگىز كاپالەتكە ئىگە بولمايدۇ دەپ قاراپ مۇنداق چاقىرىق قىلىدۇ:

بىرى، توغرا قانۇننى خەلقگە بەر،
بىرىنى بىرى ئەزمەكنى ئەلدىن كۆتەر.
(5576-بېيت)

يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ ئەلنى قانۇن بىلەن ئىدارە قىلىش، ئەخلاق بىلەن ئىدارە قىلىش، قانۇن ئالدىدا ھەممە ئادەم باراۋەر بولۇش دەپ قارايدىغان جەمئىيەت تەلىپى 11-، 12-ئەسىردەك فېئوداللىق جاھالەت ھۆكۈم سۈرگەن،''خانىنىڭ دېگىنى— قانۇن'' دەپ قارايدىغان مۇستەبىت، زالىم سىياسەتكە نىسبەتەن ئېيتقاندا ئىلغار، دېموكراتىك پىكىر ئېقىمى بولۇپ، ئۇنى ئالاھىدە مەدھىيىلەشكە ئەرزىيدۇ. داستاندا ئادالەتنى، ياخشىلىق، باراۋەرلىك، ئادىمگەرچىلىكنى ئاساس قىلغان خانلار قىزغىن مەدھىيىلەنگەن، ئاچكۆز، زالىم، مۇستەبىت، فىرئەۋن، زاھاكەتەك شاھلار «قۇرئان كەرىم»نىڭ روھى بويىچە قاتتىق قامچىلىنىپ، ئۇلارغا لەنەت-نەپرەت

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ بېكى تورىسى

بىلدۇرۇلگەن. مۇنداق ئىككى خىل پوزىتسىيە ئەينى تارىخىي شارائىت نۇقتىسىدىن ئېيتقاندا، ئاجايىپ جاسارەت ۋە قەھرىمانلىق روھىغا ئىگە. داستاندا سېلىشتۇرۇش ئارقىلىق ئىپادىلىنىپ كىشى قەلبىنى زىل-زىلىگە سالىدىغان مۇنازىرە ۋە كەسكىن پىكىرلەردە ئەكس ئەتكەن دۆلەت ۋە ھوقۇق، ئەركىنلىك، باراۋەرلىك، ئادالەت ھەققىدىكى ئېنىق كۆز قاراش يۇسۇپ خاس ھاجىپنىڭ پاك ئىمان-ئېتىقادى، مۇستەھكەم ئەقىدىسى بىلەن زىچ باغلىنىشلىق بولۇپ. بۇ خىل تەلەپ ۋە تەشەببۇس ئالىمنىڭ دۇنيا قارىشى ۋە ئىلمىي پەلسەپىسىنىڭ مۇقەررەر لوگىكىسى.

«قۇرئان كەرىم»دە مۇنداق دېيىلدۇ: **"ياراتقان پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئىسمى بىلەن ئوقۇغىن. ئۇ ئىنساننى لەختە قاندىن ياراتتى. ئوقۇغىن، پەرۋەردىگارىڭ ئەڭ كەرەملىكتۇر. ئۇ قەلەم بىلەن(خەت يېزىشنى) ئۆگەتتى، ئىنسانغا بىلمىگەن نەرسىلەرنى بىلدۈردى"** («ئەلەق» سۈرىسى[96-سۈرە]، 1—5-ئايەتلەر).

"مېھرىبان ئاللاھ قۇرئاننى تەلىم بەردى(ئۇنى ھېپىزى قىلىشنى ۋە چۈشىنىشنى ئاسانلاشتۇرۇپ بەردى). ئىنسانىنى ياراتتى. ئۇنىڭغا (مەقسىتىنى ئۆقتۇرۇش ئۈچۈن) سۆزلەشنى ئۆگەتتى"(«رەھمان» سۈرىسى[55-سۈرە]، 1—4-ئايەتلەر).

ئاللاھ «قۇرئان كەرىم» دە"ئوقۇغىن" دەپ بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ۋەھىي قىلدى. ئوقۇش ۋە بىلىشنى بارلىق ئىنسان بالىسىنىڭ شەرەپلىك مەجبۇرىيىتى ۋە مۇقەددەس ھوقۇقى قىلىپ بەلگىلىدى. دانىشمەن يۇسۇپ خاس ھاجىپ ئۇلۇغ «قۇرئان كەرىم»دىكى ئىلاھىي ھۆكۈمنى رەھنەما تۇتۇپ، ئۇنىڭ ئىلھامى ۋە ئىزنىسى بويىچە ئېلىپ بارغان ئىزدىنىش ۋە چوڭقۇر تەپەككۇرنىڭ شەرەپلىك مېۋىسى بولغان «قۇتادغۇبىلىك»داستاندا ناھايىتى كۆپ سەھىپە ئاجرىتىپ ئوقۇشنى، بىلىم ئىگىلەپ بىلىملىك بولۇشنىڭ ئىنتايىن شەرەپلىك ئىكەنلىكىنى كۈچلۈك تەشەببۇس قىلدى. ئەقىل-پاراسەت ۋە بىلىمنى ئىنسان بىلەن ھايۋاننىڭ تۈپكى پەرقى دەپ قاراپ، ئىلىمغا يۈكسەك باھا بەردى. بۇ خىل قاراش كىشىلىك جەمئىيەتتە قىممىتى مەڭگۈ ئۆزگەرمەيدىغان بىر ھەقىقەتنى ئىپادىلەپ بېرىدۇ. ئۇ، ئاللاھ ئىنسانىنى ياراتتى، ئۇنىڭغا ئۆز پەزىلىدىن ئەقىل-ئىدراك بەردى، سۆزلەشكە لايىق قىلدى، شەيئىلەرنىڭ ناملىرىنى بىلدۈردى، بىلىملىك قىلدى ھەمدە بىلىمنىڭ ئەڭ گۈزەل گۈلتاجى بولغان ئىنسانىي خسلەت، ياخشى ئەدەپ-ئەخلاق بەردى. مۇشۇ بىلىم ۋە ئەخلاق بىلەن ئىنسان بالىسى بۇ ئالەمدىمۇ، ئۇ ئالەمدىمۇ بەختلىك ۋە يۈزى يورۇق بولىدۇ، دەپ قارىدى.

ئەقىل قايدا بولسا، ئۇلۇغلۇق بولۇر،
بىلىم كىمدە بولسا، بۇيۇكلۇك تاپۇر.
(154-بەيت)

ئەقىللىق ئۇقار ئول، بىلىملىك بىلۇر،
بىلىملىك، ئەقىللىق تىلەككە يېتۇر.
(155-بەيت)

كىشىگە ئېرۇر كۆپ بىلىم پايدىسى،
بىلىم بىلسە ئىنسان ئەزىز بولغۇسى.
(160-بەيت)

ئەقىللىق تىرىكتۇر، ئەقىلسىز ئۆلۈك،
ئەقىل ئەرنى ئايرۇر، سۇ خىل تەك بۆلۈك.
(1839-بەيت)

كىشى تۇن كەبى بىر قاراڭغۇ ئۆيدۇر،
ئەقىل بىر چىراغتەك ئۇنى يورۇتۇر.
(1840-بەيت)

بىلىم ئىگەللەشنىڭ دائىرىسى ناھايىتى كەڭ بولۇپ، ئۇ يالغۇز دىنىي بىلىم بىلەنلا چەكلەنمەستىن، بەلكى كەڭ دائىرىنى يەنى تەبىئەت، جەمئىيەت ۋە ئىنسان تەپەككۇرىنىڭ تۈرلۈك قانۇنىيەتلىرىنى تەتقىق قىلىش، پىكىر يۈرگۈزۈش ھەمدە ھازىرقى زامان پەن-تېخنىكىسىغا دائىر مەسىلىلەرنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئىنسان مۇشۇ ساھەلەردىكى ئىزدىنىش ئارقىلىق ئېرىشكەن بىلىمى، ئەقلى ۋە تەپەككۇرى بىلەن ئۆزىنىڭ ئاجايىپ ماھارەت ۋە قابىلىيىتىنى، تىزگىنلەش، پايدىلىنىش ئىقتىدارىنى ئىشقا سېلىپ، ئاللاھ ياراتقان، ئىنسان ئۆچۈن پايدىلىق بولغان مۆجىزىلەردىن بەھرىمەن بولۇش، ئۇنى تىزگىنلەش ۋە تونۇش ئارقىلىق، ئاللاھنىڭ ئىنسانىنى دۇنياغا ئاپىرىدە قىلىشىدىكى ئىلاھىي ھېكمەتنى چۈشىنىدۇ. يۇسۇپ خاس ھاجىپ نۇرغۇن ئىلمىي مەسىلىلەر، مۇرەككەپ پەنلەرنى مىسال كەلتۈرۈپ، ئىلىم-پەننى دۆلەتنى باشقۇرۇشنىڭ كۈچلۈك قۇرالى، تىرىكچىلىكنىڭ ۋاستىسى، دىننى ھمايە قىلىش، ئۆزىنىڭ ئىمان-ئېتىقادىنى قوغداش ۋە ئۇنى راۋاجلاندۇرۇشنىڭ ئەڭ ئۈنۈملۈك يولى دەپ خۇلاسە قىلىدۇ. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: **"ئالىم بولغىن ياكى ئۆگەنگۈچى بولغىن، ئاڭلىغۇچى بولغىن ياكى بىلىم ئاشقى بولغىن، بەشىنچىسى بولمىغىن، مۇنداق بولساڭ ھالاك بولسەن"** (تەبرانى رىۋايەت قىلغان «قۇتادغۇبىلىك»تە مۇنداق يېزىلغان:

ئككى خىل ئىنسان كىشى ئاتىلۇر،
بىرى ئۆرگىتوچى، بىرى ئۆرگىنۈر.
(3217-بەيت)
ئككىدىن بۆلەكنى سەن يىلقى سانا،
يا ئۇ بول، يا بۇ بول، تاللاپ ئال مانا.
(3218-بەيت)

يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ ئۇمۇمىي خەلق مائارىپى ئىدىيىسى يۈقىرىقى ھەدىسنىڭ روھىنى ئاساس قىلغان بولۇپ، ئىلىم ئۆگىنىش ۋە ئىلىم-مەرىپەت ئۆگىتىشنىڭ ئىنتايىن ياخشى پەزىلەت، بولۇپمۇ بىر مۆمىن مۇسۇلماندىكى مەسئۇلىيەت ۋە مەجبۇرىيەت ئىكەنلىكىنى ئالاھىدە تەكىتلىگەن ھەم ئۆزىمۇ جاپا-مۇشەققەتلىك ئەمگەك ئارقىلىق ئۆز قەلبىدىكى ئىلىم ۋە قابىلىيەتنى جارى قىلىپ «قۇتادغۇبلىك»داستاندا كەڭ ئاممىغا ئىسلامىيەتنىڭ بارلىق ئەھكاملىرىنى، ئاللاھ بۇيرىغان ئەخلاق مىزانلىرىنى، توغرا ھىدايەت ۋە سۆزنەتلەرنى تەشۋىق قىلىپ، ئۆزىنىڭ بۇرچىنى ئادا قىلدى ھەمدە ئىلىم-مەرىپەت ئۆگەتكۈچىلەرگە بېرىلىدىغان كاتتا ساۋاب، مەغپىرەت ئىززىتى-ھۆرمەتكە نائىل بولدى.

«قۇتادغۇبلىك»داستاندا ئىلىم ئۆگىنىشنىڭ زۆرۈرلىكى ۋە ئۇنىڭ ئىبادەت بىلەن بولغان چەمبەرچاس مۇناسىۋىتى ناھايىتى ئېنىق قىلىپ تەسۋىرلەنگەن:

ئىبادەتكە ئاۋۋال بىلىم كۆپ ئۆگەن،
ئىلىمسىز ئىبادەت بىپايدا، چۈشەن.
(3216-بەيت)
تائەتكە بىلىمله سەن بارغىن يېقىن،
بىلىم تامغۇلايدۇ دوزاخ ئىشىگىن.
(3223-بەيت)
بىلىپ قىلسا تائەت ساۋابى تۇمەن،
ساۋاب كۆتمە بىلىمسىز ئىبادەت بىلەن.
(3224-بەيت)
بىلىمسىز قىلىنغان تائەتتىن كۆرە،
گەر ئۇخلار بىلىملىك ساۋابى ئۆرە.
(3225-بەيت)

«قۇرئان كەرىم»دە مۇنداق دېيىلىدۇ: **"ئى مۆمىنلەر! ئاللاھ سىلەرگە ھالال قىلغان پاك نەرسىلەرنى (تەركىي دۇنيا بولۇش يۈزىسىدىن ئۆزۈگىلارغا) ھارام قىلمىغىلار"** («مائىدە» سۈرىسى[5-سۈرە]، 87-ئايەت).

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: **"سىلەردىن دۇنيانى دەپ ئاخىرەتنى، ياكى ئاخىرەتنى دەپ دۇنيانى تەرك قىلغان(تاشلاپ قويغان) ئادەم ياخشى بولماستىن، ھەر ئىككىسىنى تەك تۇتقان ئادەم ياخشى ئادەمدۇر"**.(ئىبنى ئەساكىر رىۋايەت قىلغان) مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: **"سىلەر مۇنداق دەيسىلەر، ئاللاھ بىلەن قەسەم قىلمەنكى، مەن سىلەرگە قارىغاندا ئاللاھدىن بەك قورقمەن، ئەك تەقۋادارمەن، روزىنىمۇ بەزىدە تۇتمەن، بەزىدە تۇتمايمەن. كېچىسى ھەم ناماز ئوقۇيمەن ھەم ئۇخلايمەن. خوتۇنمۇ ئالمەن. كىمكى مېنىڭ سۈننىتىمنى تەرك ئېتىدىكەن، ئۇ مېنىڭ سۈننىتىمگە مەنسۇپ ئەمەس"**.(بۇخارى رىۋايەت قىلغان)

يۈسۈپ خاس ھاجىپ «قۇتادغۇبلىك»داستاندا زاھىد ئۆدغۇرمىش بىلەن قىلغان سۆھبەت-مۇنازىرە جەريانىدا، ئاللاھنىڭ كالامى ۋە ھەدىستىكى مۇھىم نۇقتىلارنى روشەن گەۋدىلەندۈرگەن بولۇپ، ئىنسانىنىڭ بەندىلىك مەجبۇرىيىتى، ئىجتىمائىي مەسئۇلىيىتى، مەجبۇرىيەت بىلەن مەسئۇلىيەتنىڭ ئۆز ئارا مۇناسىۋىتى، يەنى بۇ ئالەم بىلەن ئۇ ئالەم ئوتتۇرىسىدىكى ئايرىلماس باغلىنىش ھەققىدە تەپسىلىي توختۇلىدۇ.

"ئۆدغۇرمىش" نامى بىلەن ئاتالغان زاھىد كىشى ناھايىتى بىلىملىك، قابىل كىشى بولسىمۇ، لېكىن ئۆزىنىڭ ئۇ ئالەملىك ئىشلىرىغا يەنى ئىبادەتكە دەخلى يېتىپ قالدۇ دەپ قاراپ، جەمئىيەتكە، خەلققە، ئائىلە بالا-چاقىلىرىغا، دوست-بۇرادەرلىرىگە خىزمەت قىلىشنى، ئۆز ئەقلى قابىلىيىتىنى ئۆلارغا بەخشەندە قىلىشنى خالىماي، بەلكى كىشىلەردىن قېچىپ، تاغدا، غارلاردا ئولتۇرۇپ"خاس ئىبادەت" بىلەن مەشغۇل بولۇشنى ھەققىي تەقۋادارلىق، ئۇ ئالەملىك ئىشلىرىنى تولۇق ئادا قىلغانلىق دەپ قارايدۇ. ئۇنىڭ كۆز قارىشى مۇنداق:

تونۇم—— قوي يۈكى، بەس، غىزا—— ئاريا-ئاش،
تولۇق بولدى دۇنيا ماڭا، ئەي قاياش.
(4765-بەيت)
نە دەر بىر مېھرىبان كىشى، ئىشتىكىن سۆزى،
ماكانى ئېرۇر غار، تەقۋادار ئۆزى.
(4766-بەيت)
نەسۇھم تېپىپمەن جاھاندىن بۇنى،
يېيىشكە كېپەكنى، تونغا قوي يۈكى.
(4767-بەيت)
كېپەك كۆپ لەززەتلىك شېكەردىن ماڭا،
بۇ ئاق تون باسار ئۇ يىپەك ئورنىنى.
(4768-بەيت)
قورساق تۇيغىچەدۇر بۇ ئىچكۈ—— يېمەك،
تېرىق ياكى ئاريا تويارلىق دېمەك.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

(4769-بېيت)

ئۇ دۇنيادا تاپماق ئۇچۇن ياخشى جاي،
جاهان ئارزۇسىنى تامام تاشلىغاي.

(4802-بېيت)

زاهىد ئۆدغۇرمىش پەقەت جمجىت ئىبادەتتىن باشقىسى بىكار گەپ، ئۆي-ئوچاقلىق بولۇش، ئۆيلىنىپ پەرزەنتلىك بولۇش ئىنسان ئۇچۇن جەۋر-جاپا ھەمدە ئارتۇقچە بىر يۈك، يېمەك-ئىچمەك، كىيىم-كېچەك، دۇنيا ئىشلىرى ئىنسانىنى گۇناھقا پاتۇرىدۇ، دەپ قاراپ مۇنداق دەيدۇ.

بۇ دىن "دالى" دۇنيا "دالى" قارىشىدۇر،
يېقىنلاشماس، يولى كېسىشمەس ئېرۇر.

(5311-بېيت)

شۇڭا ئۇ دۇنيادىن، ئىنسان تىرىكچىلىكىدىن قول ئۈزۈپ، يامغۇر سۇيىنى ئىچىپ، دەرەخلەرنىڭ يىلتىزىنى يەپ، ئىگىز تاغلارنىڭ غارلىرىدا ئىبادەت قىلىش ئىنسانىنىڭ ھەر خىل گۇناھلاردىن ساقلىنىشىنىڭ ئەڭ ياخشى چارىسى، ئەل-جەمئىيەت ئۇچۇن، ئائىلە ئۇچۇن خىزمەت قىلىش ھۆددىسىدىن چىقىش بەك تەس بولغان ئىغىر يۈك، ئۆزىگە ئۆزى جەۋر-جاپا تېپىشتىن ئىبارەت، دەپ قاراپ، ئۆگدۈلمىشىنىڭ ئۇنى ئەل خىزمىتىگە تەكلىپ قىلىپ كەلگەن ئۇچ قېتىملىق دەۋەتلىرىنى رەت قىلىدۇ. ئۇنىڭ ئۇنداق ئىبادەت قىلىش ئۆسۈلى ئىسلامىي ئىبادەت ئەمەس، بەلكى ئەينى زاماندا ساقلىنىپ قالغان، شەكلى ئۆزگەرگەن بۇددىزىمچە ئىبادەتنىڭ تېپىك كۆرۈنىشىدىن ئىبارەت. ئۇنىڭ ئىبادەت كۆز قارىشى ئىبادەتنىڭ كەڭ ۋە ئۇلۇغ ئەھمىيىتى ۋە مەزمۇنىنى كىچىكلىتىپ، ئۇنى نوقۇل بىر خىل ئاددىي قائىدە، رەسم-يوسۇنغا ئايلاندۇرۇۋېلىشتىن باشقا نەرسە ئەمەس.

بىر ئىنسانىنىڭ جەمئىيەت، دۆلەت، ئائىلە ئالدىدا كۆپلىگەن ئەمەلىي خىزمەتلەرنى قىلىپ، ئۇنىڭ گۇللىنىشى، ئاۋاتلىقى، بەخت-سائادىتى ئۇچۇن ئۆزىنىڭ ئەقىل-پاراسىتى، كۈچ-قۇدرىتىنى سەرپ قىلىشتەك مەسئۇلىيىتى بار. مانا بۇ تۆھپە، ئۇلۇغ ئىبادەت بولۇپ، ئىنسان موشۇ تۆھپىسى بىلەن ئاخىرەتلىكى ئۇچۇن نىجاتلىق يولى ھازىرلايدۇ، يەنى بۇ ئالەم ملىك تۆھپىسى بىلەن ئاللاھنىڭ ئىنسانىنى ئالەمنىڭ خەلىپىلىكىگە بەلگىلىگەنلىكىدەك ئۇلۇغ ئوبرازىنى نامايان قىلىدۇ.

«قۇرئان كەرىم»دىكى بىر قىسىم ئايەتلەر، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ھەدىسلىرىنىڭ روھى ئىسلامىيەتنىڭ تەركىي دۇنياچىلىق، زاھىدلىققا قارىتا ناھايىتى ئېنىق ھۆكۈمى بولۇپ، بۇ خىل روشەن ئېنىق ئىدىيە «قۇتادغۇبلىك»تە يۇسۇپ خاس ھاجىپنىڭ زاھىد ئۆدغۇرمىشنىڭ نۇقتىئىنەزەرلىرىگە كەسكىن رەددىيە بېرىش، ئىسلامىيەتنىڭ ئىككى ئالەم ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەت، بۇ ئالەم تىرىكچىلىكى، دۇنيالىق خىزمەت بىلەن ئۇ ئالەملىك خىزمەتنىڭ مۇناسىۋىتىنى توغرا بىر تەرەپ قىلىپ، توغرا ئەقىدە، توغرا سۇننەتنى كۆچلۈك تەشەببۇس قىلغانلىقىدا روشەن ئەكس ئېتىدۇ. ئاللاھقا بولغان ئىبادەت، ئىنسانىنىڭ ئاللاھ ئالدىدىكى بەندىلىك مەجبۇرىيەتلىرىنى تولۇق ئادا قىلىپ، ئۇ ئالەمدە ئاللاھ ۋەدە قىلغان "ئاستىدىن ئۆستەكلەر ئېقىپ تۇرغان، نازۇ نېمەتلىك جەننەت" نى قولغا كەلتۈرۈش، ئۇ ئالەمدە ئاللاھنىڭ ئالدىدا يۈزىنى يورۇق قىلىش ھەر بىر مۆمىن مۇسۇلمانىنىڭ مۇقەددەس مەجبۇرىيىتى بولغاندەك، ئەل ۋەتەن، خەلق ، مىللەت ئۈچۇن قىلىنغان ياخشى خىزمەت، ياخشى ئەمەل، ساۋابلىق ئىشلارمۇ، بۇ دۇنيادا قىلىشقا تېگىشلىك مەسئۇلىيەتمۇ قۇشنىڭ يەنە بىر قانىتىغا ئوخشاش ئۇنى يۇكسەكلىككە ئېلىپ چىقىپ، چەكسىز سائادەتكە ئېرىشتۈرىدىغان مۇھىم يول ھەمدە ئىنسان ئۈچۇن شەرەپلىك قەرز ۋە پەرزىدۇر. بۇ ئىككى يولنىڭ بىرىنى يەنە بىرىگە قارىمۇ قارشى قىلىپ قويۇش، بىرىنى دەپ يەنە بىرىگە زىيان يەتكۈزۈش توغرا ئەمەس، ئىسلام روھىغا ئۇيغۇن كەلمەيدۇ. «قۇتادغۇبلىك»تە مۇنداق يېزىلىدۇ.

جامائەت بىلەن قىل پەرز ۋە نامаз،
پەقرلەر ھەجدۇر بۇ جۇمە نامаз.

(3239-بېيت)

ھالالدىن تېپىپ مال پەقرلەرگە بەر،
تۇتۇپ ئەل قولىن، بول ئۇلارنى يۆلەر.

(3240-بېيت)

سانالغان بۇ ھەممە بىر تائەت ئېرۇر،
بۇ تائەت بىرلا بارچە راھەت كۆرۈر.

(3241-بېيت)

قىلىپ تەرك بۇلارنى، سەن ئەي خۇلقى ساز،
تۇتۇپ روزا، يالغۇز ئوقۇرسەن نامаз.

(3242-بېيت)

بۇ روزا، نامازلار ئۆز پايداك ئېرۇر،
ئۆز نەپسىن دېگەنلەر بەك خۇدبىن بولۇر.

(3243-بېيت)

خۇدا بەردى قۇلغا ئىككى كۆز قۇلاق،
بىرىن دۇنياغا، بىرىن ئاخىرەتكە باق.

(3657-بېيت)

ئىككى قول بەرىلدى، سۈنۈپ تۇتقىلى،
بىرى دۇنياغا، ئاخىرەتكە بىرى.
(3658-بەيت)

ياراتتى خۇدايىم بۇ ئىككى جاھان،
بىرىنى تاپسىاڭ ئىزلە ئۇ بىرىنى ھامان.
(3662-بەيت)

خۇدانىڭ سۆيۈنچىن تىلەسەڭ ئۆزۈڭ،
مۇسۇلمان سۆيۈنچىن تىلە، كەس سۆزۈڭ.
(3250-بەيت)

ئەمەس تائىتىگگە ھاجەتمەن خۇدا،
تىلەپ ياخشى نام، ئەيلە قۇللۇق ئادا.
(3251-بەيت)

ئۇيغۇرلار قەدىمىي تارىخ مۇساپىسىدە بۇددا دىنى قاتارلىق ھەر خىل دىنلارغا ئېتىقاد قىلغان. پەقەت خاقانىيە دەۋرىگە كەلگەندە ئىسلام دىنىغا ئېتىقاد قىلغان. لېكىن ئۇزاق تارىخىتكى دىنىي ئېتىقادىنىڭ ساقىتلىرى ھەر خىل شەكىللەر بىلەن ساقلىنىپ، ئۇزۇنىڭ تەسىر دائىرىسىنى كېڭەيتىشكە ئۇرۇنۇپ، ئىدىيە، روھىي ھالەت، تۇرمۇش، ئۆرپ-ئادەت جەھەتلەردە جان-جەھلى بىلەن ئىسلام ئەقىدىلىرى ۋە شەرىئەت ئەھكاملىرىغا قارشىلىق كۆرسەتمەكتە ئىدى. «قۇتادغۇبلىك» داستانىدا يۈسۈپ خاس ھاجىپ بۇددا راھىبى زاھىد ئۇدغۇرمىش بىلەن مۇنازىرە قىلىش ئارقىلىق بۇددا ئەقىدىسىنىڭ ئىسلامغا تۆپىتىن قارىمۇ قارشى ئىكەنلىكىنى زاھىد ئۇدغۇرمىشنىڭ ئۆز ئاغزى بىلەن ئىقرار قىلدۇرۇش يولى بىلەن ئىسلام دىنى ۋە شەرىئىتىنى كەڭ تەشۋىق قىلغان. زاھىدلىققا قارشى توغرا ئەقىدە ۋە شەرىئەتنى ئىلگىرى سۈرۈپ، ئىنسان تەرەققىياتى، ھايات مەسىلىلىرىگە جاۋاب بېرىپ، ئىككى ئەقىدە، ئىككى خىل دۇنيا مۇنازىرىسىگە ئالاھىدە ئورۇن بېرىپ، ئۇقۇرمەنلەرنىڭ سائادەتمەن يولىنى تاللاپ، ئۆزلىرىنىڭ ھدايەت تېپىشىغا ئىمكانىيەت بەرگەن. ئول زامانلاردىن بېرى باش كۆتۈرۈپ قالغان تەركىي دۇنياچىلىق روھىي ھالىتىنىڭ، بۇددىزىم ۋە زاھىدلىققا قارشى ھارماي كۈرەش قىلغان يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ تەلىماتلىرىغا قارشى تۇرۇشى، بۇ تەلىماتلارنى چەتكە قېقىشى، ئالمىنىڭ شەرەپلىك نامىغا ئورۇن بەرمەسلىكلىرى ھەرگىز ئەجەپلىنەرلىك ئەمەس. تارىخقا قارايدىغان بولساق، ھەر خىل "ئەۋلىيا"، مازار- ماشايىخلارنىڭ تەزكىرە-خاتىرىلىرىنىڭ كۆپلىكى، لېكىن پەخر-ئىپتىخارىمز بولغان يۈسۈپ خاس ھاجىپ ھەققىدىكى خاتىرىلەرنىڭ يوقلۇقى يۈقىرىقى كۆز قاراشنى روشەن ھالدا ئىسپاتلاپ تۇرىدۇ.

«قۇرئان كەرىم»دە مۇسۇلمانلاردا بولۇشقا تېگىشلىك ئەخلاق مىزانلىرى كۆرسىتىلگەن. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ ئەملىيتىدە ئىنسان ئەخلاقىنىڭ ئەڭ يۇكسەك نەمۇنىسىنى تىكلەپ، ئاللاھنىڭ: "**(ئى مۇھەممەد!) سەن ھەقىقەتەن بۇيۇك ئەخلاقنى ئىگىسەن**" («قەلەم» سۈرىسى[68-سۈرە]، 4-ئايەت) دەپ مەدھىيىلىشىگە مۇشەررەپ بولدى. ئىجتىمائىي ئەخلاق مەسىلىسى ئىنسانىيەت دۇنياسىغا نىسبەتەن ئېيتقاندا مەڭگۈلۈك تېما. ئىسلام دىنىدا ئەخلاق مەسىلىسى ھەر بىر مۇسۇلمانىنىڭ كامىل ئىمانى، چوڭقۇر بىلىمى، ساغلام روھىي دۇنياسى، ئىتائەتمەن ھەربىكىتى بىلەن مۇستەھكەم باغلىنىشلىق بىر مەسىلە سۈپىتىدە قارىلىدۇ. يۈسۈپ خاس ھاجىپ «قۇتادغۇبلىك»تە «قۇرئان كەرىم» ۋە «ھەدىس شەرىف»تە قەيت قىلىنغان ئىسسل ئەخلاقىي پەزىلەتلەرنى قىزغىن مەدھىيىلەيدۇ ۋە كىشىلەردىن گۈزەل ئەخلاقىي پەزىلەتلەرنى يېتىشتۇرۇشنى تەلەپ قىلىپ، ئۇسۇلى ئىسلام بويىچە نەھى مۇنكەر، ئەمر-مەرۇپ قىلىدۇ، يەنى ئىسلام ھەقىقىتىنى چۈشەندۈرۈپ، ياخشىلىققا دەۋەت قىلىپ، يامان ئىشلاردىن توسىدۇ. ئۇ ھالال ئەمگەك قىلىش، سېخىيلىق، كىشىلەرگە خەير-ساخاۋەت قىلىش، كىشىنىڭ ھەققىگە خىيانەت قىلماسلىق، ئىناق- ئىتتىپاق بولۇش، ئۇغرىلىق قىلماسلىق، ھالالغا يېقىن تۇرۇپ ھارامدىن قېچىش، ھەسەد، غەيۋەت-شىكايەتتىن ساقلىنىشنى كۆچلۈك تەشەببۇس قىلىدۇ.

«قۇرئان كەرىم»دە مۇنداق دېيىلىدۇ: "**بىر-بىرىگىلارنىڭ غەيۋىتىنى قىلماڭلار، سىلەرنىڭ بىرىگىلار ئۆلگەن كىشىنىڭ گۆشىنى يېيىشنى يامۇرامسىلەر! ئۇنى يامۇرمايسىلەر**"(«ھۇجۇرات» سۈرىسى[49-سۈرە]، 12-ئايەت).

ئېگىز-پەس سۆز ئېيتما، تۇرغىن ئەيمىنىپ،
زەھەردۇر ئۆلارنىڭ گۆشى قال بىلىپ.
(4349-بەيت)

ھەسەد بىر كىسەلدۇر داۋاسى ئۇزاق،
ئۆزىنى ئۆز يەپ، سېزمەر ئۇ ئاداق.
(4253-بەيت)

قوشۇلما پىتنىخورغا، بارما يېقىن،
ئۇنىڭكى تىلىدىن چىقار ئوت-چېقىن.
(4212-بەيت)

قېتىلما ئىككى خىل ئەرگە، يىراق تۇر،
قېتىلساڭ كۆر ئەمدى، چاتاق چىقادۇر.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى نۇسخىسى

(4271-بېيت)

بىربىدۇر چېقمچى، پىتنە-پاساتچى،
بىرى ئىككى يۈزلۈك، ئۆز مەنپەئەتچى.

(4272-بېيت)

سائادەتنى تاپقان پاساتتىن قاچار،
ھەر ئۆچكەن ئوتنى ئۆ پاسات ياندۇرار.

(4412-بېيت)

پاساتنىڭ يېنىغا يېقىن بارمىغىن،
پاسات نەدە بولسا خارلىق شۇندا، بىل

(4414-بېيت)

پاسات بىرلە دۆلەت تۇرالماس قاچار،
تۇنەپ ئۆتسە مېھمان، سەن تاڭ قالمىغىل.

(4415-بېيت)

ھارامغا قوشۇلما ۋە كۆرسەتمە كۈچ،
خۇسۇمەت قىلىپ تۆكمە قان، ئالما ئۆچ.

(1433-بېيت)

كىشىنىڭ سەر خىلى ئۈياتلىق كىشى،
ئۈياتلىق كىشىدۇر، كىشىلەر بېشى.

(2201-بېيت)

بىر گۆشسىز سۆڭەكتۇر ئۈياتسىز يۈزى،
ئېتىلمەس تۆشۈكتۇر، ئۈياتسىز كۆزى.

(2206-بېيت)

ئۈياتسىز كىشىدىن يىراق تۇر، يىراق،
ئۈياتسىز كۆزىدە خۇنۇك بىر قاداق.

(2205بېيت)

ئۈيات بىرلە ئەر ئابرويلۇق بولۇر،
ئۈيات بىرلە ئادەم كۆزى نۇرلىنۇر.

(2207-بېيت)

«قۇرئان كەرىم»دە مۇنداق دېيىلىدۇ: **"زىناغا يېقىنلاشماڭلار، چۈنكى ئۇ قەبىھ ئىشتۇر، يامان يولدۇر"** («ئىسرائىل» سۈرىسى[17-سۈرە]، 32-ئايەت). **"ئى مۆمىنلەر! ھاراق ئىچىش، قىمار ئويناش، بۇتلار (يەنى چوقۇنۇش ئۈچۈن تىكلەنگەن تاشلار)غا چوقۇنۇش، پال ئوقلىرى بىلەن پال سېلىش شەيتاننىڭ ئىشى، پاسكىنا قىلمىشلاردۇر. بەختكە ئېرىشىشكىلار ئۇچۇن شەيتاننىڭ ئىشىدىن يىراق بولۇڭلار. شەيتان ھاراق، قىمار ئارقىلىق ئارىڭلاردا دۈشمەنلىك، ئىداۋەت تۇغدۇرماقچى، سەلەرنى نامازدىن، ئاللاھنى ياد ئېتىشتىن توسماقچى بولىدۇ. سەلەر ئەمدى (ھاراقتىن، قىماردىن) يانمامسىلەر؟"** («مائىدە» سۈرىسى[5-سۈرە]، 90-، 91-ئايەت). مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام: " ھارلىق بارلىق گۇناھلارنىڭ ئانىسى" دەپ كۆرسەتكەن.

يۇسۇپ خاس ھاجىپ «قۇتادغۇبىلىك»تە ئەنە شۇ ئۇلۇغ تەلىمنىڭ ئىزنىسى بويىچە زىناخورلۇق، مەيخورلۇق-ھاراقكەشلىكنى قاتتىق تەنقىد قىلىپ، مۇنداق ئەخلاقى چۈشكۈنلۈكلەرنى ئىنسان ئۆچۈن ئىنتايىن زىيانلىق، جەمئىيەت ئۆچۈن يېتەرلىك ئاپەت، ئۇنىڭدىن ساقلىنىش ھەر بىر ساغلام ئەقىل ئىگىسىنىڭ ۋەزىپىسى، زىناخورلۇق ۋە مەيخورلۇق تەننى زەئىپ، مىللەتنى خاراپ قىلىدىغان، كىشىنىڭ ئىمان-ئېتىقادىنى يوقىتىپ، ئىقتىسادقا ئەجەللىك زەربە بېرىدىغان قارا كۈچ، بارلىق ئىجتىمائىي پاسكىنىلىق، بالايى-ئاپەتنىڭ يىلتىزى ئىكەنلىكىنى قەيت قىلىپ مۇنداق يازىدۇ:

مەي ئىچمە، بۇزۇقلۇقتىن بولغىن يىراق،
زىنا قىلما، پاسىق دەپ ئالما ئاتاق.

(1334-بېيت)

مۇبارەك بەخت بۇ قىلىقتىن قاچار،
ئۇ ئەلگە پەقىرلىك يولىنى ئاچار.

(1335-بېيت)

مەي ئىچمە، زىنادىن سەن ئەيلە ھەزەر،
ئۇ ئىشلار گادايلىق تونىن كەيدۇرەر.

(1337-بېيت)

ھاراق مىڭ گۇناھقا پاتۇرغاي سېنى،
قاچار بەخت زىنادىن يۈزۈڭ تۆكۈلەر.

(1338-بېيت)

ھاراقتۇر بىلىم ۋە ئەقلىنىڭ دۈشمىنى،
جىدەل-غەۋغا ھاراقنىڭ ئېتىدۇرچىنى.

(2651-بېيت)

نە ياڭلىغ ھايالىق، ئۆز خۇلق، سىلىق،
مەي ئىچسە قىلۇر ئۇ پەسكەش قىلىق.

(2653-بېيت)

كىشى ئاڭ- بىلىم، ھۇش، ئۈياتنى ئېرىغ—
نىجىس بۇ ھاراقتا بېرۇر ۋادەرىغ!

(2654-بېيت)

مەي ئىچمە، مەي ئىچسە كېتۇر دۆلتى،
مەي ئىچسە بولۇر تەلۈە، ئاخماق ئېتى.

(2655-بېيت)

بىلىملىك مەي ئىچسە بولۇر بىر قارا،
نادان ئىچسە كىچىكلەپ، بولۇر بىر بالا.

(2659-بېيت)

«قۇرئان كەرىم»دە مۇنداق دېيىلىدۇ: **"ئاللاھنىڭ رەھمىتى بىلەن سەن ئۇلارغا مۇلايىم بولدۇڭ؛ ئەگەر**

قوپال، باغرى قاتتىق بولغان بولسا‌ك، ئۇ‌لار چۆرە‌گىدىن تارقا‌پ كېتە‌تتى؛ ئۇ‌لارنى ئە‌پۇ قىل، ئۇ‌لار ئۇ‌چۇن مە‌غپىرە‌ت تىلىگىن، ئۇ‌شتا ئۇ‌لار بىلە‌ن كېگە‌شكىن؛ (كېگە‌شكە‌ندىن كېيىن) بىر ئىشقا بە‌ل باغلىسا‌ك، ئا‌للاهقا تە‌ۋە‌ككۇ‌ل قىلغىن. ئا‌للاه هە‌قىقە‌تە‌ن تە‌ۋە‌ككۇ‌ل قىلغۇ‌چىلارنى دوست تۇ‌تىدۇ‌" («ئا‌ل ئىمران»سۇ‌رىسى[3-سۇ‌رە]، 159-ئايە‌ت).

نېمە دە‌يدۇ ئا‌گىلا پە‌يغە‌مبە‌ر نە‌بى،
كېگە‌ش هە‌ممە ئىشنىڭ داۋا‌سى-ئە‌مى.
(5651-بېيت)

يېقىنلار بىلە‌ن سە‌ن ئە‌يلىگىن كېگە‌ش،
يېشىلگە‌ي كېگە‌ش بىرلە هە‌ر تۇ‌رلۇ‌ك ئىش.
(5652-بېيت)

كېگە‌ش بىرلە تۇ‌زۇ‌لۇ‌ر كىشىنىڭ ئىشى،
پۇ‌شايمانلىق ئۇلغاي كېگە‌شمە‌س كىشى.
(5653-بېيت)

كېگە‌ششە كىشىدە بىلىم كېڭىيۇ‌ر،
كېگە‌شكە قوشۇ‌لسا بىلىم، ئىش ئۆڭۇ‌ر.
(5657-بېيت)

نە ئىش قىلماق ئۇلسا‌ك كېگە‌ش ئە‌ر بىلە،
كېگە‌شمە‌س كىشىدىن يىراقلىق تىلە.
(5659-بېيت)

نېچۇ‌ك ئىشنى قىلسا‌ك كېگە‌ش بىرلە قىل،
كېگە‌ش بىرلە كۇ‌تكە‌ن تىلە‌كلە‌ر كېلە‌ر.
(5660-بېيت)

«قۇ‌رئا‌ن كە‌ريم»دە مۇ‌نداق دېيىلىدۇ: **"ئى مۇ‌ئمىنلە‌ر! سە‌ۋ‌ر ئا‌رقىلىق، نامىز ئا‌رقىلىق يا‌رە‌م تىلە‌ڭلا‌ر، ئا‌للاه هە‌قىقە‌تە‌ن سە‌ۋ‌ر قىلغۇ‌چىلار بىلە‌ن بىللە‌دۇ‌ر"** («بە‌قە‌رە» سۇ‌رىسى[2-سۇ‌رە]، 153-ئايە‌ت). «قۇ‌رئا‌ن كە‌ريم» دە يە‌نە مۇ‌نداق دېيىلىدۇ: **"ئۇ‌لار شۇ‌نداق كىشىلە‌ركى، ئا‌للاه ياد ئېتىلسە ئۇ‌لارنىڭ دىللىرى قورقۇ‌پ (تىترە‌يدۇ)، ئۆزلىرىگە يە‌تكە‌ن ئە‌زىيە‌تلە‌رگە سە‌ۋ‌ر قىلىدۇ، نامىز ئۆتە‌يدۇ، ئۇ‌لارغا بىز رىزىق قىلىپ بە‌رگە‌ن نە‌رسىلە‌ردىن (ياخشىلىق يوللىرىغا) بېرىدۇ"** («ھە‌ج» سۇ‌رىسى[22-سۇ‌رە]، 35-ئايە‌ت).

يۇ‌سۇ‌پ خاس ھاجىپ «قۇ‌تادغۇ‌بىلىك»تە مۇ‌سۇ‌لمانلاردا بولۇ‌شقا تېگىشلىك شۇ‌كرى-قانائە‌ت، ئا‌للاهنىڭ تە‌قدىرىگە رىزا بولۇ‌ش مە‌سىلىسى ھە‌ققىدە مۇ‌نداق يازىدۇ:

خۇ‌دا كىمگە قىلسا ئىنايە‌ت، مە‌دە‌ت،
هە‌ر ئىككى جاهاندا تاپۇ‌ر سائادە‌ت.
(1267-بېيت)

خۇ‌دا پە‌زلى كىمگە يار ئولسا ئە‌گە‌ر،
ئۇ هە‌ممە نېئىمە‌تنى ئارزۇ‌غا يېتە‌ر.
(1269-بېيت)

ئىگە‌م ساقلىسا كىمنى ئۇ ساقلىنۇ‌ر،
تىلە‌ككە يېتىپ، ياخشى نېئىمە‌تلىنۇ‌ر.
(1271-بېيت)

قايۇ قۇ‌ل خۇ‌داغا ئىشە‌نسە تۇ‌رۇ‌پ،
بالانىڭ ئىشكى يېپىقلىق تۇ‌رۇ‌ر.
(2158-بېيت)

رىزا بول خۇ‌دادىن نە كە‌لسە ساڭا،
رىزا ۋە رىزالىق قۇ‌للۇ‌قۇ‌ڭ ئاڭا.
(2159-بېيت)

«قۇ‌رئا‌ن كە‌ريم»دە مۇ‌نداق دېيىلىدۇ: **"سىلە‌رگە بىر كىشى سالام بە‌رسە، ئۇ‌نىڭغا تېخىمۇ‌ ياخشى سالام بىلە‌ن جاۋاب قايتۇ‌رۇ‌ڭلار (يە‌نى بىر كىشى ئە‌سسالامۇ‌ ئە‌لە‌يكۇ‌م دە‌پ سالام بە‌رسە، ئۇ‌نىڭغا ئە‌سسالامۇ‌ ئە‌لە‌يكۇ‌م ۋە‌رە‌ھمىتۇ‌للاهى ۋە‌بە‌رە‌كاتۇ‌ھۇ‌ دە‌ڭلار)، يا‌كى ئۇ‌نىڭ سالامنى ئە‌ينە‌ن قايتۇ‌رۇ‌ڭلار (يە‌نى ۋە‌ئە‌لە‌يكۇ‌م ئە‌سسالام دە‌ڭلار)"** («نىسا» سۇ‌رىسى[4-سۇ‌رە]، 86-ئايە‌ت).

بىلۇ‌رسە‌ن سالام پە‌زلى بە‌ك چوڭدۇ‌ر ئول،
كىم ئاۋۋال سالام بە‌رسە ئاچتى بۇ يول.
(5052-بېيت)

سالامدۇ‌ر كىشىگە ئېسىلىك يولى،
سالام‌لە قويۇ‌لۇ‌ر ئېسىلىك ئۆلى.
(5055-بە‌ت)

سالامدۇ‌ر كىشىگە ئە‌منلىك ئامان،
قىلسا سالام ساق بولۇ‌ر ئۇ‌شبۇ‌ جان.
(5056-بېيت)

ئامان بە‌ردى ئە‌لگە سالام بە‌رگۇ‌چى،
سالامە‌ت بولۇ‌ر ئۇ ئىلىك ئالغۇ‌چى.
(5058-بېيت)

سالام ساقلار يامان كىشى شە‌رىدىن،
سالامە‌تلىك ئالدى جاۋاب قىلغۇ‌چى.
(5059-بېيت)

شە‌رقىنىڭ مە‌دە‌نىيە‌ت تارىخىدا شە‌رە‌پلىك نامغا مۇ‌يە‌سسە‌ر بولغان تۇ‌رکىي خە‌لقلە‌ر، جۇ‌ملىدىن ئۇ‌يغۇ‌ر خە‌لقى ئۆزىنىڭ مە‌دە‌نىيە‌ت جە‌ۋھە‌رلىرى قاتارىدا يېزىقنى ئە‌ك ئاۋۋال قوللىنىپ، ئۆزلىرىنىڭ ئە‌قىل-پاراسە‌ت، سە‌بىر قانائە‌تلىرى، شۇ‌كۇ‌ر- مە‌دھىيىلىرىنى يېزىق ئارقىلىق

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

خاتىرىلەپ، تاش پۈتۈكلەردىن تارتىپ يىپەك، قەغەز ۋە باشقا كاتتا سەھىپىلەرگە يېزىپ، ئەۋلادلارنىڭ ئۆلۈغ قەدەملىرىگە غەلىبە-نۇسرەت ئاتا قىلغاندەك، دانىشمەن ئۇستاز يۈسۈپ خاس ھاجىپ دەرياسىدەك ئىلمىنى ھارماس قەلىمى بىلەن يېزىق ئارقىلىق خاتىرىلەپ، ئۇنى ئەقىل-پاراسەت، ساغلام ئەقىدە، مۇسۇلمانچىلىقنىڭ نەمۇنىسى سۈپىتىدە كىتاب بېتىگە چۈشۈرگەن بولۇپ، مىڭ يىللىق تارىخنىڭ ئۇچقۇر قەدەملىرىدە يوقالماي، تارىخ ئەگىرى-توقايلىرىدا دات باسماي، ئۆزىنىڭ پارلاق نۇرى بىلەن چاقناپ بۈگۈنگىچە يېتىپ كەلدى. بۇ ئاللاھ بەرگەن ئىلمنىڭ خاسىيىتى، ئەقلنىڭ بۈيۈك كەشپىياتى. ئۇنىڭ ھەر بىر بېيىتى ۋە ھەر بىر مىسراسىدىكى ئاجايىپ پاساھەت، بالاغەت، ئۆزگىچە ئىلمي ھېكمەت، شېئىرىي لەززەتنى ئۆزىنىڭ ئەسلى ئاساسى بىلەن چۈشىنىپ، ئۇنىڭدىن ياڭراپ تۇرغان سېھرىلىك ساداdىن ئىلھام ئېلىپ، قەلبىمىزنى تېخىمۇ روشەن قىلىش بۈگۈنكى تارىخ بەخش ئەتكەن بىز ئەۋلادلارنىڭ پەخرلىنەرلىك قىسمەتلىرىدۇر.

تېتىكلىك نىشانى ئېرۇر بۇ بېتىك،
يېزىقنى بىلگەن ئەر بولۇر بەك تېتىك.
(2224-بېيىت)

يېزىقنى بىلمەس ئەرسە ئادەم ئوغلانى،
بىلەلەيتتى قانداق يىل، ئاي ، كۈن سانى.
(2225-بېيىت)

يېزىپ قويمىغان بولسا ئالىم بېتىك،
ھېسابتا بولۇر ئەردى چارە نىچۈك.
(2226-بېيىت)

ياراتماستىن ئاۋۋال خۇدا بۇ ئالەم،
ياراتتى، يورۇتتى بۇ لەۋھۇ قەلەم.
(2227-بېيىت)

پۈتۈپ قويمىغان بولسا ئالىم، ھېكىم،
بۇرۇنقىنى بىزدىن ئېيتار ئىدى كىم؟
(2699-بېيىت)

ئەگەرچە پۈتۈكچى پۈتمىسە بېتىك،
نىچۈك بىلگەي ئەردىڭ بۇ ھېكمەت بىلىك.
(2698-بېيىت)

«قۇرئان كەرىم»دە مۇنداق دېيىلىدۇ: **"ھەر بىر جاندار ئۆلۈمىڭ تەمىنى تېتىغۇچىدۇر، ئاندىن بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا قايتۇرۇلسىلەر"** («ئەنكە بۇت» سۈرىسى [2-سۈرە]، 57-ئايەت). مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: **"نەسەھەت ئۆچۈن ئۆلۈم يېتەرلىكتۇر"**. يۈسۈپ خاس ھاجىپ «قۇتادغۇبىلىك»تە ھايات-ماماتلىق، يەنى ئۆلۈم مەسىلىسىدە خېلى كۆپ سەھىپە ئاجراتقان، بۇ بارلىق كىشىلەرنى ھاياتلىقنى قەدىرلەش، ھاياتتىن ئىبارەت ئاللاھ بەرگەن نېمەت ۋە سىناقنى توغرا چۈشىنىپ، ئۇنىڭدىن توغرا پايدىلىنىپ، ساۋابلىق ئىشلارنى كۆپرەك قىلىش، ئىنسانغا، ئىنسانىيەتكە پايدىلىق ئىشلارغا ئالدىراش، ھاياتنى بىھۇدە ئۆتكۈزمەسلىك، ئۇ ئالەمگە بارغاندا ئاللاھنىڭ ئالدىدا جاۋابكار ۋە گۇناھكار بولماسلىقا ئاگاھلاندۇرۇش بېرىشتەك ئومۇمىي مۇراجىئەتنى ئىپادىلەپ، تارىخىتكى مەشھۇر شەخسلەردىن مىسال كەلتۈرگەن.

قېنى ئۇ بۇ دۇنيا تىلەپ تاپقۇچى،
ئۆزىگە تۆمۈر تۇر، شەھەر قۇرغۇچى.
(شەددات، 4710-بېيىت)

قېنى ئۇ گۈستاخ ئىت، دۇنيا دەپ يۈرۈپ،
يېشىل كۆككە ئۇچقان قارا قۇش مىنىپ؟
(نەمرۇد، 4711-بېيىت)

قېنى ئۇ خۇدا مەن دېگۈچى جاھىل،
خۇدا قىلدى دەريا غەرق ئۇنى، بىل.
(فىرئەۋن، 4712-بېيىت)

بۇ دۇنيا مېلىنى يىغقۇچى قېنى؟
مېلى بىرلە كەتتى، يۈتۈپ يەر ئۇنى.
(قارۇن، 4713-بېيىت)

قېنى شەرقتىن غەربكە قەدەر بارغۇچى،
بۇ دۇنيانى كېزىپ جاھان تۇتقۇچى.
(ئىسكەندەر، 4714-بېيىت)

قېنى ئۇ تاياغى ئىلان بولغۇچى،
دېڭىز يېرىلىپ ئۇڭا يول بەرگۈچى.
(مۇسا، 4715-بېيىت)

قېنى ئۇ پەرى، قۇش ۋە ئىنسان ئۆزە،
ئۆلۈغ بولغۇچى ئۇ خۇلقى پاكىزە.
(سۇلەيمان، 4716-بېيىت)

قېنى ئۇ ئۆلۈكنى تىرگۈزگەن كىشى،
ئۆلۈمگە تۇتۇق بولدى ئاخىر ئىشى.
(ئىسا 4717-بېيىت)

قېنى ئۇ، كىشىلەر ئارا خىل ئۆلۈغ،
بوشاپ قالدى دۇنيا، كېمىيىپ تولۇقلۇق.
(مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام، 4718-بېيىت)

«قۇرئان كەرىم» دە نۇرغۇن پەيغەمبەرلەر ۋە نۇرغۇن قەۋملەرنىڭ قىسسىلىرى بايان قىلىنغان بولۇپ، ئۇلار پۈتكۈل ئىنسانلار ئۈچۈن ناھايىتى روشەن ئىبرەت

خاتىرىسىدۇر. يۈسۈپ خاس ھاجىپ «قۇتادغۇبىلىك» داستانىدا ئەنە شۇ قىسسىلەر ھەققىدە توختالغان بولۇپ، ئۇنىڭ كۆز قارىشى پۈتۈنلەي «قۇرئان كەرىم» دىكى نۇقتىئىنەزەرلەرگە ئوخشاش. ئۇ، پەيغەمبەرلەردىن ئادەم ئەلەيھىسسالام، نوھ پەيغەمبەر، لۇت، ئەيۈپ، مۇسا، سۇلەيمان، ئىسا، ئىبراھىم قاتارلىق مەشھۇر پەيغەمبەرلەرنىڭ نامىلىرى، ئۇلارنىڭ خسلەتلىرى ھەققىدە توختىلىپ، ئۇلارغا ھۆرمەت ۋە سالاملارنى ئىزھار قىلغان. جۇملىدىن ئاد، سەمۇد ۋە باشقا قەۋملەرنىڭ نامىلىرى ئۇلارنىڭ بەك ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈش، جىسمانىي جەھەتتىن كۈچلۈك بولۇش، ئۇلار قۇرغان قۇدرەتلىك سەلتەنەت، تاجۇ تەختلەر، بىنا-ئىمارەتلەر، شەھەر-قەلئەلەر ھەمدە تەلۇبلىكتە چېكىدىن ئاشقان لۇت قەۋمى قاتارلىقلارنىڭ ئاللاھنىڭ غەزەپلىرى بىلەن بەزىلىرىنىڭ كەلكۈن سۇ، بەزىلىرىنىڭ قەھرىلىك بوران، دەھشەتلىك ئاۋاز، تاشبوران، دۇم كۆمتۇرۇش بىلەن ھالاك قىلىنغانلىق ئىبرەت خاتىرىسىنى ئەسلەش ئارقىلىق ھەددىدىن ئاشقان، يامان خۇيلۇق فىرئەۋن، زاھىھاكىتەك ۋە ئىران شاھلىرىدەك زالىم مۇستەبتەلەرنىڭ ھالاك بولۇش تەقدىرىدىن قېچىپ قۇتۇلالمايدىغانلىقىنى ئاگاھلاندۇرىدۇ.

«قۇتادغۇبىلىك»تىن ئىبارەت بۇ جاھاننە مادا يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ ئۆز قەلبىمى ئارقىلىق سىزىلغان ھەيۋەتلىك ئوبرازى ۋە پاك قەلبىگە نەزەر سالىدىغان بولساق، ئۇنىڭ مىلادى 11-ئەسىردە ياشىغان يېتۈك شائىر،ھەر قايسى ئىلىم-پەنلەر بويىچە شۆھرەت قازانغان ئالىم، بەدئىي ئىجادىيەتچى بولۇپلا قالماي، ئۇنىڭ ئالدى بىلەن كامىل مۇسۇلمان، يېتىشكەن مۇسۇلمان ئالىم، ئۇيغۇر خەلقى ئارىسىدىن يېتىشىپ چىققان بۈيۈك مۇجتەھىت ئىكەنلىكىنى چوڭقۇر ھېس قىلىمىز. ئۇ ئۆزىنىڭ ئەنە شۇ پەزىلىتى ۋە ئىجتىھاتى بىلەن ئۇيغۇر خەلقىنىڭ شان-شەرىپى ۋە پەخر-ئىپتىخارى بولۇشقا مۇناسىپ.

«قۇرئان كەرىم»دە مۇنداق دېيىلىدۇ. ''**سىلەرنىڭ ئارىڭلاردا خەيرلىك ئىشلارغا دەۋەت قىلىنغان، ياخشى ئىشلارغا بۇيرۇپ، يامان ئىشلارنى مەنئىي قىلىنغان بىر جامائە بولسۇن، ئەنە شۇلار مەقسىتىگە ئېرىشكۈچىلەردۇر**''(«ئال ئىمران»سۈرىسى[3-سۈرە]، 104-ئايەت). يۈسۈپ خاس ھاجىپ ئۆزىنىڭ ئۇلۇغ ئەمگىكى بىلەن ئاللاھ بۇيرۇغانىنى ئۇلۇغلاپ، توسقانلارنى مەنئىي قىلىپ، ئىنسانىنى ئەقىل، ئەخلاق بىلەن پاك ياشاشقا ئۈندەپ، تەبلىغ-ئەھكام قىلىپ ئاللاھنىڭ مۇكاپاتىغا سازاۋەر بولغۇچى مەشھۇر زاتلارنىڭ بىرى. ئۇنىڭ دۇنيا قارىشى ۋە قىممەتلىنەماسى، ئىلىم-پەلسەپىسى ئۇلۇغ «قۇرئان كەرىم»، «ھەدىس شەرىف»، ئۇنىڭ داڭلىق داستانى«قۇتادغۇبىلىك»، ''**ھەممە نەرسىنى (يەنى كىشىلەر مۇھتاج بولىدىغان دىنىي ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى)چۈشەندۈرۈپ بېرىدىغان، (دىللارغا) ھىدايەت، (بەندىلەرگە) رەھمەت، مۇسۇلمانلارغا مەڭگۈلۈك سائادەت بىلەن خۇشخەۋەر يەتكۈزىدىغان**''(«نەھل»سۈرىسى[16-سۈرە]،89-ئايەت) ئۇلۇغ «قۇرئان كەرىم»نىڭ ئىلھامى ۋە ئىزنىسى، مۇئەللىپنىڭ ئەقىل-پاراسىتى، مۇستەھكەم دىنىي ئېتىقادى، ۋايىغا يەتكەن يېزىقچىلىق قابىلىيىتى، توپلىغان مول بىلىملىرىنىڭ مۇستەھكەم جۇغلانمىسى، ئەدەبىيات، يەنى شېئىر-نەزمىسى ئارقىلىق «قۇرئان كەرىم» ۋە «ھەدىس شەرىف»تىكى ئۇلۇغ روھنى يۈكسەك ھاياجان، تايماس ئەقىدە بىلەن تەبلىغ قىلىشىنىڭ يۈكسەك نەمۇنىسى. داستاندىكى پەيلاسوپلارچە قىلىنغان پەند-نەسىھەت، رىغبەت ۋە ئاگاھ ، ئىلىم-مەرىپەت بىر يىلتىزدىن چىققان باراخسان شاخ، بىر قىزىل يىپ بىلەن مۇستەھكەم باغلىنىپ كۆزلەرنى قاماشتۇرىدىغان ئونچە-مەرۋايىت. داستاندىكى مول بىلىم، يۈكسەك پەلسەپە، ئاپتورنىڭ دۇنيا قارىشى بىرلىشىپ ئۇنىڭ پۈتكۈل ئىدىيىۋى قۇرۇلمىسىنى تەشكىل قىلغان. ئۇ ئۆزىنىڭ چوڭقۇر مەزمۇنى، ئۆز ئىچىگە ئالغان كەڭ دائىرىسى بىلەن مىڭ يىللار مابەينىدە كونىرىماي، ئىلھامى، بەدئىي قىممىتىنى يوقاتماي، قايسى مەزمۇن، قايسى ساھە، ھەتتا ھەر بىر بېيىت، ھەر بىر مىسراسى ئارقىلىق بىلىم ئىلىشقا تەلپۈنگەن ئىلىم تەشنالىرى، ھېكمەت ئىزدىگۈچىلەرنىڭ ئۆمىد ۋە ئىزدىنىشلىرىگە تولۇق جاۋاب بېرىپ، ئۆزىنىڭ ئىلمىي قىممىتى، تارىخىي ئەھمىيىتى ۋە بەدئىي شان-شەرىپى، مەنە ھېكمەتلىرىنى تولۇق ساقلاپ كەلمەكتە. بۇ باھا ۋە بۇ سۈپەت بۇگۈنكى باھا ۋە سۈپەت بولۇپ قالماستىن، بەلكى مىلادى 11-ئەسىردىكى تارىخىي شارائىت، ھەقىقىي ئىدىيە، ھەقىقىي مەقسەت بولۇپ، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ شان-شەرىپى بولغان يۈسۈپ خاس ھاجىپ ۋە ئۇنىڭ داڭلىق داستانى«قۇتادغۇبىلىك»كە نىسبەتەن ھەقىقىي باھا، ئەينى خىسلەت، ھەقىقىي پەزىلەت ۋە يۈكسەك ئوبراز ھېسابلىنىدۇ.

(ئاپتور. قەشقەر شەھىرىدىن؛
تەھرىرلىگۈچى. شە مشىدىن ھاجى)

ئۇيغۇر كتاب تورى يىگانە
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى نادىرسى

مۇسۇلمانلارنىڭ ئىتپاقلىقى ئاللاھنىڭ چاقىرىقىدۇر

سابىر ئىمام

بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىم

(ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن)

”جانلارنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىڭ بۇيرۇقىنى كۈتۈپ تۇرىدۇ. بۇ جانلارنىڭ ئىچىدە ئۆز ئارا تونۇشۇپ دوستلىشىدىغانلىرى ھەم ئۆز ئارا قارشىلىشىپ بىر-بىرىنى ئىتتىرىپ تۇرىدىغانلىرى بار“. («ھەدىس شەرىف»تىن) «قۇرئان كەرىم» پۈتۈن دۇنيا مۇسۇلمانلىرىنىڭ ئېتىقادىنى مەركەزلەشتۈرىدىغان، تەقۋادار مۇسۇلمانلارنى ئىتتىپاقلىقا چاقىرىدىغان ھەم ئىتتىپاقلاشتۇرىدىغان مۇقەددەس كىتابتۇر. مۇسۇلمانلار چوقۇم قۇرئاننىڭ روھىغا ئەمەل قىلىشى، ئىمانىنى تۇتقا قىلغان ئاساستا مۇكەممەللىككە يۈزلىنىشى كېرەك، مانا بۇ ئاللاھنىڭ چاقىرىقى، شۇنداقلا ئىسلام دىنىنىڭ تۈپ نىگىزىدۇر. ئاللاھ تائالا ئىلاھىي كالام ئارقىلىق ”پۈتۈن دۇنيا مۇسۇلمانلىرىنى بىر جەسەتتەك ھەم بىر ئانىدىن تۇغۇلغان قېرىنداشلاردەك“ دەپ تىلغا ئالغانىدى. بۈنىڭدىن 14 ئەسىر مۇقەددەم بولغان تارىخ ۋە ئۈنىڭدىن كېيىنكى بىر قانچە يۈز يىل ئىچىدە يۈز بەرگەن ئىشلارنى چۈشىنىپ يەتكىنىمىزدە شۇنى ھېس قىلالايمىزكى، ئىتتىپاقلىقنى قولغا كەلتۈرمىگەن ئەلدە قانداقمۇ تىنچلىق ۋە يۈكسىلىش بولسۇن؟ شۇڭا «قۇرئان كەرىم» 1400يىل ئىلگىرىلا مۇسۇلمانلارنى سۆزلەشكە چاقىرىق قىلغانىدى، بۇ چاقىرىق تا قىيامەتكىچە ھەر قانداق مۇسۇلماننىڭ قۇلىقىدا جاراڭلاپ تۇرۇشى كېرەك. ئاللاھ تۆۋەندىكى ئايەت ئارقىلىق دۇنيا مۇسۇلمانلىرىنى ئىتتىپاقلىشىشقا چاقىرىدۇ. **”ھەممىڭلار ئاللاھنىڭ ئارغامچىسىغا (يەنى ئاللاھنىڭ دىنىغا) مەھكەم يېپىشىڭلار، ئايرىلماڭلار (يەنى سىلەردىن ئىلگىرىكى يەھۇدى ۋە ناسارالار ئىختىلاپ قىلىشقاندەك، دىندا ئىختىلاپ قىلىشماڭلار)، ئاللاھنىڭ سىلەرگە بەرگەن نېمەتلىرىنى ئەسلەڭلار، ئۆز ۋاقتىدا سىلەر ئۆز ئارا دۈشمەن ئىدىڭلار. ئاللاھ ئىمان ئارقىلىق دىلىڭلارنى بىرلەشتۈردى. ئاللاھنىڭ نېمىتى بىلەن ئۆز ئارا قېرىنداش بولدۇڭلار. سىلەر دوزاخ چوقۇرىنىڭ گىرۋىكىدە ئىدىڭلار. ئاللاھ سىلەرنى (ئىسلام ئارقىلىق) ئۇنىڭدىن قۇتقۇزدى. سىلەرنىڭ ھىدايەت تېپىشىڭلار ئۈچۈن، ئاللاھ ئايەتلىرىنى سىلەرگە شۇنداق بايان قىلىدۇ“** («ئال ئىمران» سۈرىسى[3-سۈرە]، 103-ئايەت).

”ئۆز ۋاقتىدا سىلەر ئۆز ئارا دۈشمەن ئىدىڭلار. ئاللاھ ئىمان ئارقىلىق دىلىڭلارنى بىرلەشتۈردى. ئاللاھنىڭ نېمىتى بىلەن ئۆز ئارا قېرىنداش بولدۇڭلار“ دېگەن مۇبارەك سۆز ئاللاھنىڭ ئىماندىن ئىبارەت بۇ يۈكسەك نېمەتنى بىزگە تاقىيامەتكىچە مۇيەسسەر قىلىپ بەرگەنلىكىنى، ئىمان ئارقىلىق بىزنى ئۆز ئارا دوستلۇق ۋە قېرىنداشلىقنى كۈچەيتىشكە چاقىرىق قىلغانلىقىنى، ئىسلام قېرىنداشلىقىنىڭ يەنىلا ئىمان بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ بېرىۋاتىسا، بۈگۈنكى كۈندىكى بەزى مۇسۇلمان قېرىنداشلىرىمىزنىڭ ئۆز ئارا ئىتتىپاقلىشالماسلىقى ئىمانىمىزنىڭ مۇكەممەللىكىنى ئىپادىلەپ تۇرۇپتۇ!

ئىتتىپاقلىق مۇسۇلمانلار ئۈچۈن يېمىرىلمەس كۈچ-قۇدرەت. شۇڭا ئۇلۇغ پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام كۈچىنى مەركەزلەشتۈرۈپ مەككە مۇشرىكلىرىگە تاقابىل تۇرۇش ئۈچۈن تۇنجى نۆۋەتتە ساھابىلەر ئارىسىدا قېرىنداشلىق تۈزۈمى ئورناتقانىدى. بۇ ئىسلامي قېرىنداشلىق ئابروي يېكى مەنپەئەت ئۈستىگە قۇرۇلمىغانىدى. مۇھاجىرلار ۋە ئەنسارىلارنىڭ بىرلىكى ئاساسىغا تىكلەنگەن ئىسلام قېرىنداشلىقى ھەر قانداق يۇرت، قەبىلە، ئىرق ئايرىمىچىلىقى ئاساسىدىكى ئىتتىپاقلىقتىن ئۈستۈن بولغانلىقى ئۈچۈن ئاخىر نۇرغۇنلىغان دىن دۈشمەنلىرىنى سۈپۈرۈپ تاشلىدى. چۈنكى ئاللاھنىڭ رەھمىتى ئىمان ئىسلامنى ئاساسي نىشان قىلغان ۋە بىرلىكنى ساقلىغان جامائەتلەرگە بولىدۇ. بۇ توغرۇلۇق پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: ”سىلەر جامائەتنى لازىم تۇتۇڭلار، چۈنكى ئاللاھنىڭ يارىدىمى ۋە رەھمىتى جامائەتنىڭ ئۈستىدە، سىلەر بۆلۈنۈپ كېتىشتىن ھەزەر قىلىڭلار. شەيتان جەزمەن بىر ئادەمگە كۆپرەك ھەمراھ بولىدۇ، ھالبۇكى ئىككى كىشىدىن يىراق“. (تىرمىزى رىۋايەت قىلغان) بۇ ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام«قۇرئان كەرىم»نىڭ ئەتراپىغا زىچ ئۇيۇشۇپ، بىرلىكنى قولغا كەلتۈرۈشكە چاقىرىق قىلىش بىلەن بىرگە، ھەر قانداق كىشىنىڭ ئىسلام دېگەن بايراقنى ئېگىز كۆتۈرىۋېلىپ مۇسۇلمانلار جامائىتىنى بۆلۈۋېتىشىنى قاتتىق چەكلىگەن.

ئۆز ئارا ئىختىلاپ قىلىشىپ چىقىشالماسلىق ھالاكەتكە

يۈزلىنىشىنىڭ مەنبەسى بولۇپ قالىدۇ. رەسۇلۇللاھ بۇ توغرۇلۇق مۇنداق دېگەن: ”ئىختىلاپ قىلىشماڭلار، سىلەردىن بۇرۇنقىلار ئىختىلاپ قىلىشقانلىقى سەۋەبىدىن ھالاك بولغان“. (بۇخارى رىۋايەت قىلغان) مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈممىتىدىن ئىلگىرىكى ئۈممەتلەر دىنىي ھۆكۈملەردە ئۆز ئارا ئىختىلاپ قىلىشقانلىرى ھەم توغرا كۆز قاراشقا قايىل بولمىغانلىقى ۋە ئۇنىڭغا بويسۇنمىغانلىقى يۈزىدىن ئاللاھ تەرىپىدىن چۈشكەن تەۋرات ۋە ئىنجىلنىڭ ئەينەن ئىبارىلىرىنى ئۆز مەنپەئەتلىرىنى دەپ ئۆزگەرتكەنلىكى، شۇنىڭدەك بىر قىسىم ئاقسۆڭەكلەرنىڭ مەنپەئەتىنى دەپ نۇرغۇنلىغان ھۆكۈملەرنى ئەمەلدىن قالدۇرغانلىقى ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ بۇنداق ئەشەددىي قىلمىشى تۈپەيلىدىن ئاللاھ كېينكىلەرگە ئىبرەت بولسۇن ئۈچۈن ئۇلارنى ئوخشىمىغان ئازاپلار بىلەن يەر شارىدىن سۈپۈرۈپ تاشلىدى.

بۈگۈنكى كۈندىكى بىر تۈركۈم كىشىلىرىمىز«قۇرئان كەرىم»نىڭ ھەرپىلىرىنى ۋە ھۆكۈملىرىنى ئۆزگەرتەلمىگەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇلارنىڭ دىندا ۋە مۇسۇلمانلار ئارىسىدا پەيدا قىلغان ئىختىلاپىي ئاز ئەمەس. بىر قىسىم مۇسۇلمانلىرىمىز بىر دىنغا ئېتىقاد قىلىپ، بىر «قۇرئان كەرىم»گە ئىشەنگەن تۇرۇقلۇق بىر-بىرىنى ”كاپىر، يەھۇدى، ئەھلى كىتاب“ دېيىشىپ، ئۆزلىرىنىڭ قانچىلىك مۇسۇلمان بولۇپ كەتكەنلىكى بىلەن ئويلاشماي، باشقىلارنىڭ ئىش-ھەرىكەت، ئىبادەتلىرىنى ياراتماي، ئۇنى ئاز دەپ نۇرغۇن بىلىملىك زاتلىرىمىزنى ھاقارەتلەپ تەپرىق-ئىناقسىزلىق پەيدا قىلىپ گۇناھقا پاتماقتا. ئاللاھ تائالانىڭ بۇنىڭغا قارىتا جازاسى ئاز بولمىسا كېرەك. بۇ ھەقتە پەيغەمبىرىمىز مۇنداق دېگەن: ”كىمكى بىر قېرىندىشىنى كاپىر دېسە، بۇ سۆز ئاسمان-زېمىننى ئايلىنىپ شۇ كىشىنىڭ بىرسىگە يانىدۇ“. (مۇسلىم رىۋايەت قىلغان)

ئەگەر مۇسۇلمانلىرىمىز بىر-بىرىمىزنى كۆزگە ئىلماي، قۇرئان ۋە ھەدىسىنىڭ روھىنى توغرا شەرھىلەيدىغان تەقۋا ئۆلىما-ئالىملىرىمىزنىڭ ئەتراپىغا زىچ ئۇيۇشماي، ئۆز ئىچىمىزدىن جاھىللارچە گۇروھۋازلىق، تەپرىق-نىزا شەكىللەندۈرىدىغان بولساق ئاللاھ تائالانىڭ بىزگە بولغان ياردىمى تېخىمۇ يىراقلىشىپ كېتىدۇ. شۇڭا ئاشۇنداق ناچارلىقنى تۇغىتىپ، كىمنىڭ توغرا بولسا شۇنىڭكىنى قوبۇل قىلىپ، بىر-بىرىمىزگە مەسئۇل بولغان ئاساستا خاتالىمىزنى تۈزەپ، مۇسۇلمانلىق بىر گەۋدىمىزنى ساقلىشىمىز، قېرىنداشلىق مۇناسىۋەتكە بۇزغۇنچىلىق قىلماسلىقىمىز لازىم.

كىمكى، مېنىڭ توغرا، مېنىڭ دېگىنىم قوبۇل قىلىنىشى كېرەك دەپ چىڭ تۇرىۋېلىپ، كەينىگە نادان ئەگەشكۈچىلىرىنى توپلاپ بىرلىك-ئىناقلىقنى زىيان يەتكۈزىدىكەن، ئۇ كىشى مۇتئەسسىپ، جاھىل، ھەتتا بۇزغۇنچى ھېسابلىنىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: ”ئارىغا بۆلگۈنچىلىك سالغۇچى ئادەم، بېخىل ئادەم ۋە قول ئاستىدىكىلەرگە ياخشى مۇئامىلە قىلمايدىغان ئادەم جەننەتكە كىرمەيدۇ“. (تىرمىزى رىۋايەت قىلغان)

خېلى كۆپ ئىسلامىي مولىلىرىمىز قۇرئان ۋە ھەدىسنىڭ روھىنى مۇسۇلمانلارغا توغرا يەتكۈزۈپ بىرلىك شەكىللەندۈرۈۋاتسا، ئىسلام بايرىقىنى كۆتۈرۈۋالغان يەنە بىر قىسىم خاراكتېرى ئاجىز كىشىلەر ئابروي، تەسىر-دائىرە تىكلەش مەقسىتىدە قۇرئان ۋە ھەدىس روھىنى جامائەتكە خالىغىنىچە شەرھىلەپ، مۇسۇلمانلار ئارىسىنى بۆلۈۋېتىش، ياش-قېرىنى ئايرىۋېتىش، ھەتتا ئۇلارنى بىر-بىرىگە ئۆچ قىلىۋېتىشكە كۈچەۋاتىدۇ. ئەگەر ھەر قانداق كىشى موشۇ مەقسەتتە بولىدىكەن، يۇقىرىقى ھەدىسنىڭ روھىغا ئاساسەن جەننەتتىن يىراقلاشتۇرۇلىدۇ. رەسۇلۇللاھ مۇنداق دېگەن: ”ئۆز ئارا دۇشمەن نەلەشمەڭلار، ئۆز ئارا قېرىنداشلارچە بولۇڭلار“. (بۇخارى رىۋايەت قىلغان)

بىر نەچچە يىل مابەينىدە ئىسلام دىنىنىڭ ماھىيىتىنى چۈشەنمەيدىغان بىر قىسىم كىشىلەر دىننى دەستەك قىلىپ ئۆزىنىڭ رەزىل مەقسىتىگە يېتىش ئۈچۈن مۇسۇلمانلىرىمىز ئارىسىدا نۇرغۇن زىددىيەتلەرنى پەيدا قىلىپ، مۇسۇلمانلار ئارىسىدىكى مېھىر-مۇھەببەت ۋە بىر-بىرىگە ئىشىنىش روھىغا ئېغىر تەسىر يەتكۈزدى ۋە يەتكۈزۈۋاتىدۇ، بىز بۇنداقلارغا ئارىمىزدىن ئورۇن بەرمەسلىكىمىز كېرەك. دۇنيالىق پايدا-مەنپەئەتنى كۆزلىمەيدىغان ساھابىلارنىڭ ئىش-ئىزلىرىنى بىلگىنىمىزدە مۇسۇلمانلارنىڭ ئىناق-ئىتتىپاق بولۇشىنىڭ ئەھمىيىتىنى تونۇپ يېتەلەيمىز. زامانىمىز مۇسۇلمانلىرى قېرىنداشلارچە مېھىر-مۇھەببەت ۋە ئۆز ئارا ئىتتىپاقلىقنى قولغا كەلتۈرۈپ، چوڭلار كىچىكلەرنى قانات ئاستىغا ئېلىپ ئۇلارنى ئاسرايدىغان، كىچىكلەرمۇ چوڭلارنى ھۆرمەتلەيدىغان، تىنچ-ئىناق بىر ئىجتىمائىي ھالەتنى شەكىللەندۈرۈشىمىز كېرەك. ئاللاھ ھەممىزنى ئىسلامىي قېرىنداشلىق مۇناسىۋىتىگە مۇشەررەپ قىلغاي -ئامىن!

(ئاپتور: ئۇيغۇرىيان ناھىيىسىدىن؛
ماقالىنى كۆرۈپ بەرگۈچى: ئۇيغۇرىيان رەستە
مەسچىتىنىڭ خاتىپى ئۆمەرجان مەخسۇم ھاجى)

ئۇيغۇرچە كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بىرىنچى تورىسى

ئانىلارنىڭ ھەم بالىلارنىڭ تەربىيىلىنىشىگە ئەھمىيەت بېرەيلى

ياقۇپ ھەمدۇللا

بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىم

(ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن)

دۇنيانىڭ كۆركى ھەم زىننىتى ئايال،
ھاياتنىڭ مەنىسى، لەززىتى ئايال.
ئايال ئۇ قەدىرلىك، ئەڭ ئۇلۇغ ئىنسان،
ئاللاھنىڭ نېمىتى، رەھمىتى ئايال.

ئايال ئىنسانىيەتنىڭ يىلتىزى، ئۆينىڭ چىرىغى، يازنىڭ گۈلى، قىشنىڭ ئوتى. ئىنسان ئۇلۇغ، شۇ ئىنسانىنى تۇغقان، باققان، تەربىيىلىگەن ئانىلار تېخىمۇ ئۇلۇغ! مۇسۇلمانلار ئانىنى بەك ھۆرمەتلەيدۇ. چۈنكى ئىنسانلار يەر شارىغا ئانىدىن تارالغان. «قۇرئان كەرىم»دە: **"ئى ئىنسانلار! بىز سىلەرنى ھەققەتەن بىر ئەر، بىر ئايالدىن (ئادەم بىلەن ھەۋۋادىن)، بىر ئاتا، بىر ئانىدىن ياراتتۇق"** («ھۇجۇرات» سۈرىسى[49-سۈرە]، 13-ئايەت) دەپ ئېنىق كۆرسىتىلگەن. ئىپتىدائىي جەمئىيەتتە ئىنسانلار ئۇرۇق-جامائىلەرگە بۆلۈنگەندە، ئەڭ دەسلەپتە ئۇرۇقلانى ئانىلار باشقۇرغان. دېمەك ئانىلار ئىنسانىيەت جەمئىيىتىنىڭ ئانىسى.

ئايالار دۇنيادا ئەڭ گۈزەل. ئايالار بولغاچ ھايات گۈزەل. ئاللاھ تائالا رەھمەت-شاپائىتى، قۇدرەت-كارامىتى بىلەن ئادەم ئەلەيھىسسالامنى زېمىندىن ئەرشكە ئەچقىپ، جەننەتنىڭ 70 خىل كىيىمىنى كەيدۈرۈپ، بېشىغا تاج تاقاپ، قولىغا پۈتۈن ئەرشئالانىڭ پادىشاھلىقىنى نامايان قىلدىغان ئەگگۈشتەرنى تاقاپ، ئالتۇن كۆرسىتا ئولتۇرغۇزۇپ، پۈتكۈل بېھىشنىڭ ھاۋايى ھەۋەس، نازۇ-نېمەت، شېرىن-شەربەتلىرىنى ئاتا قىلغان بولسىمۇ، ئۇ جەننەت لەززىتىدىن ھوزۇرى قانماي ئايالدىن جۈپتى تەلەپ قىلغان. "ئۇنىڭ كۆڭلىنى خوتۇن ھەۋىسى تەقەززا قىلدى ۋە دېدى: 'مۇنداق ئىززەت ۋە ھۆرمەت، دۆلەت-سائادەت بار يەردە بىر جۈپتۈم بولسا ئىكەن، ئۇنىڭ بىلەن مۇڭداش ۋە سىرداش بولۇپ ئۆتسەك!'" («قىسسەسۇل ئەنبىيا»، 19-بەت) دېمەك، ئايال دۇنيانىڭ راھىتى، لەززىتى، كۆڭۈل ھوزۇرى. ئايالسىز تۇرمۇش چاڭقاق، قاغجىراق ۋە سوغۇق.

ئايالار ئەڭ گۈزەل. ئۇلاردىكى گۈزەل جامال ھېچ نەرسىدە يوق ئىدى. ھەق سۈبھانەھۇ ۋەتائالا ئۆزىنىڭ نۇرىدىن بىر زەررە ئېلىپ ئۇنى يۈزگە بۆلۈپ 99 پىرسەنتىنى ھەۋۋا ئانىغا بەردى («قىسسەسۇل ئەنبىيا» 20-بەت) دېمەك، ئايالار گۈزەل، ئايالار بولغاچ ھايات گۈزەل، تۇرمۇش بەختىيار ئۆتەر.

بىز ئايالارنىڭ ئىنسانلار جەمئىيىتىدىكى، تۇرمۇشتىكى، ئەۋلاد قالدۇرۇش ۋە ئۇلارنى تەربىيىلەشتىكى ئورنى ۋە رولىغا ھەرگىز سەل قارىماسلىقىمىز كېرەك. جەمئىيەت ئادەملەردىن، ئائىلىلەردىن شەكىللىنىدۇ. ئائىلە جەمئىيەتنىڭ كۆزنىكى، ئايالار ئائىلىنىڭ ئىش بېجىرگۈچى ئىگىسى. ئايالنىڭ قانداق بولۇشى ئائىلىنىڭ قانداق بولۇشىنى بەلگىلەيدۇ. ئايالنىڭ سەۋىيىسى يۇقىرى، بىلىملىك، ئەخلاقلىق، ئىقتىدارلىق بولۇشى پۈتۈن ئائىلىنىڭ بولۇپمۇ بالىلارنىڭ رونىقى تېپىشى، بەختىنى تېپىشىغا تۇرتكىلىك رول ئويناىدۇ. تارىختا نامى مەڭگۈ ئۆلمەيدىغان مەھمۇد كاشغەرى، يۈسۈپ خاس ھاجىپ، ئەلشىر نەۋائى قاتارلىق ئالىملارنى تەربىيە كۆرگەن، مەربىپەتپەرۋەر، دانا پىكىرلىك ئانىلار تۇغقان ئىدى. ئىلىم-پەن تەرەققىي قىلىپ بۈگۈنكى سەۋىيىگە يەتكەندە مائارىپشۇناس دوكتورلاردىن ھەكىمە ئەرشىدىن، رەيھانگۈل پەتتار، تىببىي پەن دوكتورى ئادالەت قاسىم، ھەدىيە ھاشىم قاتارلىق مۇتەخەسسىس ئالىملار ئېسىل خىسلىتى، ئاجايىپ تالانتى بىلەن دۇنياغا تونۇلۇپ، ئۇيغۇرلارنىڭ پەخىر-غورۇرى بولۇپ قالدى.

ئايالارنىڭ نەسەپ قالدۇرۇش، بالا تەربىيەلەشتىكى رولى ناھايىتى زور. ئانىنىڭ قانداق بولۇشى بالىنىڭ قانداق بولۇشىدا ھەل قىلغۇچ رول ئويناىدۇ. ئانىنىڭ ساپاسى يۇقىرى بولسا بالىنى سۈپەتلىك تۇغۇپ، ئىلمىي بېقىپ، ئىجتىھات بىلەن تەربىيىلەپ سۈپەتلىك يېتىلدۈرىدۇ. "ئالا ئىنەكنىڭ بالىسى چالا قۇيرۇق" دېگەن تەمسىلدە ئاشۇنداق چوڭقۇر مەنە يەكۈنلەنگەن. بالا ئائىلىنىڭ نەسەپ

يىلتىزى، مىللەتنىڭ ئۆمىدى، دۆلەتنىڭ كەلگۈسى. بالىلار سۈيىەتلىك تۇغۇلۇپ ساپالىق تەربىيىلەنسە مىللەتنىڭ ساپاسىي يۇقىرى بولىدۇ. ئىشلەپچىقارغۇچىلارنىڭ ساپاسى يۇقىرى بولسا ئىش ئۈنۈمى يۇقىرى، تەرەققىيات تېز بولىدۇ. دۆلەتنىڭ قۇدرەت تېپىشىدا، جەمئىيەتنىڭ تەرەققىياتىدا ئانىلارنىڭ رولى زور بولىدۇ، قەيەردە خوتۇن-قىزلار قابىلىيەتلىك، مەدەنىيەتلىك، ئەخلاقلىق، تىرىشچان، تەلەپچان بولسا شۇ جايدىكى بالىلار، ياشلار بىلىملىك، ئەدەپلىك، غەيرەتلىك، مەدەنىيەتلىك، تىرىشچان، ئەمگەكچان بولىدۇ. بالىغا ئانىنىڭ ناھايىتى كۆپ ئەجرى سىڭگەن بولىدۇ. «قۇرئان كەرىم»دە: **"ئىنسانىنى ئانىسى مۇشەققەت بىلەن قورساق كۆتۈرۈپ، مۇشەققەت بىلەن تۇغدى، ئۇنىڭغا قورساق كۆتۈرۈش مۇددىتى ۋە ئۇنى سۈتتىن ئايرىش مۇددىتى 30 ئايدۇر. تاكى ئۇ (بۇۋاق ئۆسۈپ)، كۈچ-قۇۋۋەتكە تولۇپ، قىرىق ياشقا يەتكەندە، (ئۇ): «پەرۋەردىگارىم! سېنىڭ ماڭا ۋە ئاتا-ئانامغا بەرگەن نېمىتىگە شۈكۈر قىلىشنى ۋە سەن رازى بولىدىغان ياخشى ئىشنى قىلىشىمنى ماڭا ئىلھام قىلغىن، مەن ئۈچۈن مېنىڭ ئەۋلادىمنى تۈزىگىن (يەنى مېنىڭ ئەۋلادىمنى ياخشى ئادەملەر قىلغىن)...دەيدۇ"** («ئەھقاف» سۈرىسى[46-سۈرە]، 15-ئايەت) دەپ، ئانىلارنىڭ مۇشەققەتلىك ئەجرىنى مۇئەييەنلەشتۈرىدۇ. بالا ئانىنىڭ جىسمىدىن ئايرىلىپ چىققان تۇنجى پارچىسى، يۈرەك پارىسى. بالىنى سۆيۈش، بالىغا كۆيۈنۈش، ئۇنى ئاسراشتەك چوڭقۇر مېھىر-مۇھەببەتنى ئاللاھ تائالا ئانىلار قەلبىگە سالغان. شۇڭا ئانىلار بالىغا بەكلا كۆيىدۇ. ھېچقانداق كۈچ ئانىنىڭ بالىغا بولغان مېھىر-مۇھەببىتىگە تەڭ كېلەلمەيدۇ. ئانىلار بالا ئۈچۈن كېچە-كۈندۈز، ئۇن-تىنسىز جاپالىق ئىشلەپ، كۆيۈپ پىشىپ ئۆزىدە بارىنى بېغىشلايدۇ، پەرزەنتنىڭ ئىككى دۇنيالىق بەخت-سائادەتلىك بولۇشى ئۈچۈن پىداكارلىق بىلەن كۈرەش قىلىدۇ. ئىنسان ئۆزىنىڭ جەمئىيەتكە قوشقان تۆھپىسى بىلەن قەدىرلىك. ئاياللارنىڭ ئىنسانلار جەمئىيىتىگە قوشقان تۆھپىسى زور بولغاچقا تېخىمۇ قەدىرلىنىشكە تېگىشلىك.

لېكىن بىزنىڭ بەزى نادان، قالاق قېرىنداشلىرىمىز ھەمىشە ئاياللىرىنى كەمسىتىدۇ. ئاياللارنى خورلايدۇ، ئۇلارنىڭ كىشىلىك ھوقۇقىنى دەپسەندە قىلىدۇ. قەبىھ تىلىلار بىلەن ھاقارەتلەپ، ئېشەكتەك دۇمبالايدۇ. ئاياللارنى ئويۇنچۇق قاتارىدا بىلىپ بۇگۈنى ئېلىپ نەچچە كۈندىن كېيىن تاشلايدۇ. ئۇزىنىڭ قەدىناس جۈپتىنى ئۆيگە بەنت قىلىپ قويۇپ، ئۆزى ئاشنىدارچىلىقتىن كۆڭۈل ئاچىدۇ. ھايۋان چېغىدا ئۇرغاچلىرىنىڭ پەسلى يېتىپ كۈيلىمىسە چاپمايدۇ. بىزنىڭ بەزى ئەرلىرىمىز ھاۋايى ھەۋەستە ھايۋاندىن ئېشىپ، بالاغەتكە يەتمىگەن سەبىيلەرگىمۇ نەجىس قولىنى سېلىپ نابۇت قىلىدۇ. مۇنداقلار: "بالا دېگەن بەلدە، خوتۇن دېگەن يولدا" دەپ يۇرۇۋېرىدۇ. ئائىلىنىڭ بۇزۇلۇشى، ئاياللارنىڭ ئازاب چېكىشى، بالىلارنىڭ يېتىم قېلىشىنى ھېچ ئەرزىمەس ئىش دەپ سانايدۇ. بۇلار ئۆچۈن ھايات يەپ-ئىچىش ئويناپ-كۈلۈش پۇرسىتى ھېسابلىنىپ، ئۆزىنىڭ ئىنسان قېلىپىدىن چىققان ئىككى پۇتلۇق ھايۋان ئورنىغا چۈشۈپ قالغىنى بىلەن ھېسابلاشمايدۇ. بەزى ئاتا-ئانىلار ئائىلىگە كۆيۈنۈپ، ئايالىنى ئاسرىسىمۇ، بالىلارنىڭ تەربىيىسىگە، ئوقۇشىغا، يۇقىرى بىلىم يۇرتلىرىغا بېرىپ ئوقۇشىغا سەل قارايدۇ. بولۇپمۇ قىزلىرىنىڭ يۇقىرىلاپ ئوقۇشىغا ئانچە يول قويمايدۇ."قىز بالا دېگەن ئۆي ئادىمى، يۇقىرىلاپ ئوقۇتۇپ نېمە كەپتۇ" دەپ ئۆزىنىڭ جان-جىگەر بالىسىنىڭ ئىستىقبالىنى نابۇت قىلىدۇ. دەل موشۇنداق قالاقلىق، قاششاقلىق بولغاچقا بىزدە نادانلار كۆپ، نادانلىق ھەممە يامانلىقنىڭ ئانىسى. بىلىپ-بىلمەي كۇفرى سۆزلەش، گۇناھ ئۆتكۈزۈش، ھەتتا جىنايەت ئۆتكۈزۈشتەك قەبىھ ئىشلار نادانلىقتىن بولىدۇ. نادانلىق—ئىپلاسلىق، نادانلىق—ئەڭ چوڭ ئاپەت. نادانلىقتىن قۇتۇلماي تۇرۇپ قەد كۆتۈرەلمەيمىز، نادانلىقتىن قۇتۇلماي تۇرۇپ دەۋر تەرەققىياتىغا يېتىشەلمەيمىز. شۇڭا بالىلىرىمىزنىڭ مەكتەپلەردە ئوقۇشىغا، بولۇپمۇ قىزلىرىمىزنىڭ يۇقىرى بىلىم يۇرتلىرىدا بىلىم ئېلىشىغا باربىمىزنى تەسەددۇق قىلىشىمىز كېرەك.

ئىسلام دىنى ئاياللارنى ئۇلۇغلايدىغان، دۇنيادا تۇنجى بولۇپ ئاياللارغا تەڭ-باراۋەرلىك ھوقۇقى بەرگەن دىن. ئىسلام دىنىنىڭ ئىلاھىي كىتابى، شەرئى دەستۇر«قۇرئان كەرىم»دە ئاياللارنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان ئالتە سۈرە بار. ئاياللارنىڭ رولى، ئورنى، ھوقۇقى، مەجبۇرىيىتى توغرىسىدا نۇرغۇن ئايەتلەر نازىل بولغان: **"ئاياللار بىلەن ئۇنسى-ئۇلپەت**

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

ئېلىشىڭلار ئۈچۈن (ئاللاھنىڭ) ئۈلارنى سىلەرنىڭ ئۆز تىپىڭلاردىن ياراتقانلىقى، ئاراڭلاردا (يەنى ئەر-خوتۇن ئارىسىدا) مېھىر-مۇھەببەت ئورناتقانلىقى ئاللاھنىڭ (كامالى قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىدىندۇر، پىكىر يۈرگۈزىدىغان قەۋم ئۈچۈن، شەك-شۈبھىسىزكى، بۇنىڭدا نۇرغۇن ئىبرەتلەر بار" («رۇم»سۇرىسى[30-سۈرە]، 21-ئايەت)؛"**ئەگەر (ئاياللىرىڭلارغا) ياخشىلىق قىلساڭلار، (ئۈلارغا زۇلۇم قىلىشتىن) ساقلانساڭلار (ئاللاھ سىلەرنى مۇكاپاتلايدۇ). ئاللاھ ھەقىقەتەن قىلمىشىڭلاردىن خەۋەردارىدۇر**" («نىسا»سۇرىسى[4-سۈرە]، 128-ئايەت)،"**ئەرلەر ئاياللارنىڭ ھامىلىرىدۇر**"(«نىسا» سۇرىسى[4-سۈرە]، 34-ئايەت)؛" **مەن سىلەردىن ئەر بولسۇن، ئايال بولسۇن، ھەر قانداق بىر ياخشى ئىش قىلغۇچىنىڭ قىلغان ئەمەلىنى بىكار قىلمۇەتمەيمەن. سىلەر بىر-بىرىڭلاردىن تۆرەلگەن**" («ئال ئىمران»سۇرىسى[3-سۈرە]، 195-ئايەت). بىزنى ھەقىقەت يولغا يېتەكلىگۈچى، ئاگاھلاندۇرغۇچى، ئىلمىگە دەۋەت قىلغۇچى، دىلىمىزنى نۇرلاندۇرۇپ، يولىمىزنى يورۇتقۇچى پەيغەمبىرىمىز ئاياللارنى ئاسراپ، ئۈلارنى ھۆرمەتلەشنىڭ ئۈلگىسى ئىدى. ئۇ ئاياللىرىغا ئادىل مۇئامىلە قىلاتتى، ئۈلارنى ھۆرمەتلەيتتى، ئۈلارغا قىزغىن يارەمدە بولاتتى. كىيىملىرىنى ئۆزى يۇيۇپ، ئۆزى يامايتتى. ئۆچكە، قوي ساغاتتى. ئاياللىرىنى ھەرگىز ھاقارەتلەپ، سەتلەپ، مەسخىرە قىلىپ، بوزەك قىلىپ ئۇرمايتتى. پەيغەمبىرىمىز :"**مۇسۇلمان ئىچىدىكى ئىمانى ئەڭ كامىل بولغىنى گۈزەل خۇلقلىق بولغىنىدۇر. سىلەرنىڭ ياخشىلىرىڭلار ئاياللىرىغا ياخشى مۇئامىلە قىلغان ئادەمدۇر. ئاياللىرىغا ھەممىدىن ياخشى مۇئامىلە قىلغان ئادەم مەن بولىمەن**". (ماججە رىۋايىتى) "بىر ئادەم پەيغەمبىرىمىزدىن ئالدىنقا كېلىپ: 'ئى رەسۇلۇللاھ، مېنىڭ ئەڭ ياخشىلىق قىلىشقا ئەڭ ھەقلىق ئادىمىم كىم؟' دەپ سورىدى. رەسۇلۇللاھ: '**ئاناڭ**' دېدى. ئۇ ئادەم: 'ئاندىن قالسچۇ؟' دەپ يەنە سورىدى. رەسۇلۇللاھ: '**ئاناڭ**' دېدى. ئۇ ئادەم: 'ئاندىن قالسچۇ؟' دەپ يەنە سورىدى. رەسۇلۇللاھ: '**ئاناڭ**' دېدى. ئۇ ئادەم: 'ئاندىن قالسچۇ؟' دەپ يەنە سورىدى. رەسۇلۇللاھ: '**ئاندىن قالسا ئاتاڭ**'-دېدى".(بۇخارى رىۋايىتى) "**جەنەت ئانىلارنىڭ ئايىغى ئاستىدا**" (ئەھمەد رىۋايىتى) دەپ كۆپتىن كۆپ ۋەزنە سەھەت قىلغاندى. ئاياللارغا كۆيۈنۈش، ئۈلارنى ئاسراش، ئۈلارغا ياردەم بېرىش پەيغەمبەر سۇننىتى.

بالا ئائىلىنىڭ زىننىتى، ئائىلە گۈلىستانىنىڭ گۈلى، ئاتا-ئانىنىڭ كۆڭۈل شادلىقى، قەلب ھوزۇرى، ئاللاھنىڭ بەرگە بەرگەن ئامانىتى. بالىلارنى تەربىيىلەش، ئوقۇتۇپ ياراملىق ئادەم قىلىپ يېتىشتۈرۈش ئاللاھ بەرگە تاپشۇرغان ئەڭ مۇشەققەتلىك، شەرەپلىك، مۇقەددەس ۋەزىپە؛ بالىلارنى تەربىيىلەش، ئوقۇتۇش ئاتا-ئانىنىڭ مەسئۇلىيىتى، مەجبۇرىيىتى، قەرزى ھەم پەرزى. ئائىلە بالىلارنىڭ ئېپتىدائىي مەكتىپى، ئانىلار بالىلارنىڭ تۇنجى مۇئەللىمى، مۇئەللىم قانداق بولسا شاگىرتى شۇنداق بولىدۇ. ئانىلار تىرىشىپ- تىرمىشىپ بالا تەربىيىلەش سەنئىتىنى ئىگەللىشى كېرەك. مېنىڭچە ئانىلار تۇڭۇندىكى شەرتلەرنى ئورۇنلىسا ياخشى ئانا، ياخشى تەربىيىچى بولالايدۇ.

1. ئانىلار ئەخلاقلىق، پەزىلەتلىك، ئەدەپلىك بولۇشى كېرەك. ئەخلاق—ئىنسان زىننىتى. ئەخلاق بىلەن ئادەمنىڭ قەلبى گۈزەل بولىدۇ، ھەقىقىي گۈزەللىك قەلب گۈزەللىكىدە بولىدۇ. قەلبى گۈزەل، خۇيى گۈزەلنى ھەممە ئادەم سۆيىدۇ. پەيغەمبىرىمىز: "**ئاراڭلاردىكى كىشىلەرنىڭ ياخشىلىرى ئەڭ گۈزەل ئەخلاقلا ئىگە بولغانلاردۇر**" (بۇخارى رىۋايىتى) دېگەنىدى.

2. بىلىملىك، قابىلىيەتلىك بولۇش كېرەك." **ئاللاھ سىلەردىن ئىمان ئېيتقانلار ۋە ئىلىم بېرىلگەنلەرنى بىر قانچە دەرىجە يۇقىرى كۆتۈرىدۇ**" («مۇجادىلە»سۇرىسى[58-سۈرە]، 11-ئايەت) دېگەن ئايەت كەرىملەر بار. ئىلىم ئۆگىنىش ئەر-ئاياللار ئۈچۈن پەرز. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىلىم توغرىسىدا ئىنتايىن پايدىلىق نۇرغۇن نەسىھەتلەرنى قالدۇرغان: "**كىمكى ئاللاھ يولىدا ئىلىمنى گۈللەندۈرۈپ ئادەم تەربىيىلەشتە بىر يارىماق ئىشلەتسە، ئاللاھ ئۇنىڭغا جەننەتتە بىر ساراي ئاتا قىلىدۇ**". ئىلىم ئىنسانىنىڭ ئەڭ كۈچلۈك قۇرالى. ھەر قانداق قەۋم، ھەر كىم بىلىم بىلەن قورالىنىسا تەرەققىي قىلىدۇ، قۇدرەت تاپىدۇ؛ "بىلىكى چوڭ بىرنى يېڭەر، بىلىمى چوڭ مېڭىنى"(خەلق ماقالى) ، بىلىم بۇ دۇنيالىق بەختنىڭ ئاچقۇچى، ئادەمنىڭ كۆچ قۇۋۋىتى، ھۆرمەت-زىننىتىدۇر، ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ئەڭ ئەتىۋار، ئەڭ ساۋابلىق، پايدىسى باقىي ئىشتۇر. كىم بىلىملىك بولسا

شۇ ئۇ دۇنيا ھەم بۇ دۇنيادا يۈزى يورۇق، يولى ئوچۇق كىشىدۇر.

3. ئەمگەكچان، تىرىشچان ئىقتىسادچان بولۇش كىرەك. ئىنسان ھاياتى ياشاش ئۈچۈن كۆرەش قىلىش دېمەكتۇر. كۆرەش ئۈچۈن قورال كىرەك. بۇ قورال بىلىم، ھۈنەردىن ئىبارەتتۇر. بىلىم، ھۈنەر ئىش-ئەمگەكتىن كېلىدۇ. ئەمگەك قىممەت ۋە بايلىق يارىتىدۇ. "ئەمگەك بىلەن ئەر كۆكرەر، يامغۇر بىلەن يەر"(خەلق ماقالى). كىم تىرىشچان، ئىقتىسادچان بولسا شۇ خاتىرجەم، بايلىقلىق ياشايدۇ. رەسۇلۇللاھ "**ئىقتىسادچانلىق بىلەن ئىش كۆرگەن ئادەم كەمبەغەللىشىپ قالمايدۇ**" (ئەھمەد رىۋايىتى) دېگەنىدى.

4. ھايالىق، ئىپپەتلىك بولۇش، كەمتەر، ئېھتىياتچان بولۇش لازىم. ھايا ئىمان جۈملىسىدىندۇر. ھايا ئايالارنىڭ زىننىتى، ئىپپەت قىزلارنىڭ ئەڭ قىممەتلىك گەۋھىرى. كەمتەرلىك ئالغا بېسىشنىڭ بىرىنچى قەدىمى، كەمتەرلىك پەيغەمبەرلەرنىڭ پەزىلىتى. ئېھتىياتچان بولسىڭىز ئامان بولسىز.

5. ۋاپادار، كۆيۈمچان، راستچىل بولۇش كىرەك. ئەر-ئايالار بىر-بىرىگە ۋاپادار، كۆيۈمچان، سەممىي بولۇشى، راست سۆزلىشى لازىم. ۋاپادارلىق مۇھەببەت رىشتىسىنى چىڭىتىدۇ. راستچىل بولسىڭىز، ئىشەنچلىك، ئابرويلۇق بولسىز.

6.ساغلام بەدەن، تازىلىققا كۆڭۈل بۆلىدىغان بولۇش كىرەك. ساغلاملىق ھەر قانداق ئىشنىڭ ياخشى ئورۇنلىنىشىنىڭ ماددىي كاپالىتى. تازىلىق ساغلاملىقنىڭ ئاساسى. ياخشى تازىلىق ئادىتىنى يېتىلدۈرۈش، بەدەننى، كىيىم-كېچەكنى، ئۆينى، قورۇ-جايىنى پاكىز تۇتۇش كىرەك. بالىلارنى كىچىكىدىنلا پاكىز باقسىڭىز ئۇلار ساغلام، ئەقىللىق، زېرەك، تېتىك چوڭ بولىدۇ. تازىلىق ئىمانىنىڭ يېرىمى، ئاللاھ تائالا پاك، پاكىز نەرسىنى ياخشى كۆرىدۇ.

7. ئۇلگە بولۇش كىرەك. ئۇلگىنىڭ بالىلار تەربىيىسىدە رولى چوڭ. ئانا بولغۇچى ھەر بىر سۆز ھەرىكىتىدە بالىغا ئۇلگە بولۇشقا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىشى كىرەك. بالىلارنىڭ دوراش خاراكتېرى كۈچلۈك بولىدۇ. دائىم ئۆچرىشىپ تۇرىدىغان، ياخشى كۆرىدىغان كىشىلەردىن دوراپ ئۆگىنىدۇ. بالىلارغا ياخشى سۆز، ياخشى ئىش، ياخشى خۇلق بىلەن ئۇلگە كۆرسەتكەن ئەلا، ئون ئاكىلىغاندىن بىر كۆرگەن ئەلا ئەمەسمۇ.

8.بالا تەربىيىلەشكە ماھىر بولۇش كىرەك. بالىنى ياخشى تەربىيىلەش ئانىنىڭ يۈرەك ئارزۇسى. ئانىنىڭ بىرىنچى دەرىجىلىك ۋەزىپىسى بالىنى ياخشى تەربىيىلەش؛ ئۇنىڭ ئۈچۈن ياخشى مېتود، ياخشى ئۇسۇل، تەدبىر قوللىنىش لازىم. "ئەتىگەن تۇرۇپ بالاڭنىڭ ئوينىشىغا باق" دېگەن گەپ بار. بالىنى ھەمىشە كۆزىتىپ ئۇنىڭ پسىخىك ھالىتى، مىجەز خۇلقى، غايىسى، ئىنتىلىشى، ھەۋىسى، بىلىمى، ئىقتىدارىنى ھەمىشە ئىگىلەپ، بالىدا ئالاھىدىلىك ئارتۇقچىلىق بولسا شۇ ئالاھىدىلىكى بويىچە ئارتۇقچىلىقىنى جارى قىلىشىغا رىغبەت بېرىپ، كەمچىلكىنى، ئەستايىدىل، ئىنچىكە تەربىيە بېرىپ تۇزىتىپ ھەيدەكچىلىك قىلىش، ھەمىشە ئىلھام مەدەت بېرىپ، ئىجابىي يېتەكلەشكە ئەھمىيەت بېرىش كىرەك؛ قوپال، ئاددىي ئۇسۇلدا ئۇرۇش، تىللاشنىڭ ئۇنۇمى ياخشى بولمايدۇ.

9. ئۆگىنىشكە قادىر بولۇش كىرەك. بىلىم بىزنىڭ ھايات يولىمىزنى يورۇتۇپ تۇرىدىغان مەشئەل. بىلىم ئۆگىنىشتىن، ئەمەل ئىزدىنىشتىن، تالانت تىرىشچانلىقتىن كېلىدۇ. ھەر كىم ئىلىم تەشنالىقى، كىتاب ئاشنالىقى بولسا ئىلىم كەۋسىرىدىن تامچىغا قانمايدۇ. شىجائەت بىلەن كەۋسەر دېگىزىغا سەكرەيدۇ. ئىلىم ئىزلەپ تەر تۆكۈش دۇنيا ئىزدەپ ياش تۆككەندىن مىڭ ئەلا. ئىنسان ئۈچۈن بىلىم ئۆگىنىش ئەڭ مەنىلىك، ئەڭ كۆڭۈللۈك ئەقلىي ئەمگەك ھېسابلىنىدۇ. ھەر ئادەمنىڭ ئۆز ئىشىنى غەلىبىلىك ئاياغلاشتۇرۇش ئىستىكى بولىدۇ. ئارزۇغا گۈزەل خىيال بىلەن يەتكىلى بولمايدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن ھەر كىم بىلىمگە چوڭقۇر مۇھەببەت باغلاپ، ئىجتىھات بىلەن ئۆگىنىشى، قەتئىي نىيەتكە كېلىپ زېرىكمەي ئىزدىنىشى، توغرا، ئىلمىي ئۇسۇلدا مەڭگۈ توختىماي ئۆگىنىشى لازىم.

10. ئائىلە تەربىيىسى مەكتەپ تەربىيىسىگە ۋە جەمئىيەت تەرەققىياتىغا ماسلىشىشى كىرەك. بالا تەربىيىسىگە ئائىلىدە ئاساس سېلىنىدۇ، مەكتەپ ئۇ تەربىيىنى ئۆستۈرىدۇ. مەكتەپ ئادەم تەربىيىلەپ يېتىشتۈرىدىغان زاۋۇت، مۇئەللىم شۇ زاۋۇتنىڭ مۇتەخەسسىلىرى. ئۇلار بالىلارنى تەلىم-تەربىيە يۆنىلىشى، قانۇنىيىتى بويىچە نىشانلىق، پىلانلىق سىستېمىلىق تەربىيىلەيدۇ، ئائىلە تەربىيىسى ھەمىشە مەكتەپ تەربىيىسىگە ماسلاشقاندا ئۇنۇمى يۇقىرى بولىدۇ. ئاتا-ئانىلار بالىلارنى تەربىيىلەشكە دائىر

ئۇيغۇر كتاب ئورنى www.uyghurkitap.com

ماتېرىياللارنى، پىداگوگىكا، پسىخولوگىيە بىلىملىرىنى ئۆگىنىۋېلىشى كېرەك. تەبىئەت، جەمئىيەت يېزىقسىز مەكتەپ. بىز بالىلارنى تەبىئەت بىلەن كۆپ ئۇچراشتۇرۇپ ئۇلارغا تەبىئەت بىلىملىرىنى ئۆگىتىشىمىز، ئۇلارنى جەمئىيەتكە كۆپ ئارىلاشتۇرۇپ، ئىجتىمائىي بىلىملەردىن خەۋەردار قىلىشىمىز كېرەك. بالا مەكتەپتىن قايتقاندا ئۇنىڭ ئائىلىدىكى ۋاقتىنى ئىلمىي ئۇسۇلدا مۇۋاپىق ئورۇنلاشتۇرۇش كېرەك، دەم ئېلىش، ئائىلە ئىشلىرىنى قىلىش، كىتاب ئوقۇش، تېلىۋىزور كۆرۈش، تىل ئۆگىنىش قاتارلىقلاردىن باشقا، شارائىت يار بەرسە ئۇلارنى كومپيۇتېر ئۆگىنىشكە ئورۇنلاشتۇرۇش كېرەك ، شۇنداقلا ئۇلارغا دائىم كۆز-قۇلاق بولۇپ، ياخشى روھىغا مەدەت بېرىپ تۇرۇشىمىز كېرەك.

ھۆرمەتلىك خانىم قىزلار، سۆيۈملۈك ئانىلار! ئاللاھ تائالا بىزگە: "**ئاللاھ سىلەرگە ئۆگىتىدۇ(يەنى سىلەرگە ئىككىلا دۇنيادا پايدىلىق بولغان ئىلمىنى بېرىدۇ)**" («بەقەرە» سۈرىسى[2-سۈرە]، 282-ئايەت) دېگەن. رەسۇلۇللاھ ئىلىم-مەرىپەتنى ئىنتايىن قەدىرلەيتتى. ئۇ: "**ھەر كىم پەخىرلىنىشكە توغرا كەلسە پەقەت ئىلمى بىلەنلا پەخىرلىنىش كېرەك**" دەيتتى. «قۇرئان كەرىم»دە ئىلىم سۆزى 721 ئورۇندا تەكىتلەنگەن. ئىنسان بىلىم-مەرىپەتلىك، گۈزەل ئەخلاقلىق، ئىقتىدار-قابىلىيەتلىك بولغاندىلا ھەقىقىي بەختلىك تۇرمۇش كەچۈرەلەيدۇ. دۆلەتنىڭ قۇدرەت تېپىشى، باي-ئاۋاتلىقى پەن-تېخنىكىنىڭ تەرەققىياتىغا باغلىق. ھەر قانداق مىللەتنىڭ بىلىملىك، قابىلىيەتلىك ئالىملىرى كۆپ بولسا دۇنياغا تونۇلىدۇ، قەد كۆتۈرىپ راۋاج تاپالايدۇ. چۈنكى دۇنيانى تونۇش، ئۇنىڭ قانۇنىيىتىنى تېپىش ۋە ئۇنى ئۆزگەرتىشتە ھەر قانداق ئەل ئۆزىنىڭ ئالىملىرى، ئىنژېنېرلىرىغا تايىنىدۇ. ئەگەر بىز مەنىلىك، بەختلىك ھايات كەچۈرۈشنى ئارزۇ قىلىدىكەنمىز چوقۇم باللىرىمىزنى، ئۇلارنىڭ كېلىچەك ئىستىقبالىنى ئويلىشىمىز، باللىرىمىزنى بىلىملىك، ئەخلاقلىق، قابىلىيەتلىك، غايىلىك، ئىرادىلىك، مەدەنىيەتلىك قىلىپ يېتىشتۈرۈپ چىقىشقا بەل باغلىشىمىز، ئۆزىمىزگە ئىشىنىپ ئۆمىدۋار بولۇپ قەتئىي ئىرادە بىلەن نادانلىق، خۇراپاتلىق، ئەخلاقسىزلىق، ھورۇنلۇق قاتارلىق ئىللەتلەرگە قارشى كۈرەش قىلىشىمىز كېرەك. ئىلىم-پەن بۇ دۇنيانى ئەقىل-ئىدراك بىلەن تونۇپ ھەقىقەتنى تاپىدۇ. ئىسلام دىنى ئاللاھقا، «قۇرئان كەرىم»گە ئېتىقاد قىلىش ئارقىلىق شەرىئەتنى تاپىدۇ. دىن پەننى رەت قىلمايدۇ، بۇ ئىككىسىنى ئوبدان بىرلەشتۈرگىلى بولىدۇ. مۇھەممەد پەيغەمبەر: "**ئاراڭلاردىكى ئەڭ ياخشى كىشىلەر ئىلىم تەلەپ قىلغان ،«قۇرئان كەرىم»نى ئوقۇغان كىشىلەردۇر**" دېگەنىدى. ئىسلام دىنى بىزگە ئىلاھىيەت، شەرىئەت، خەيرىيەت، ھىدايەت يوللىرىنى كۆرسەتكەن بىلەن بىرگە يەنە تەبىئەت دۇنياسىنى ئۆگىنىش ۋە ئۇنى بويسۇندۇرۇشنىمۇ تەۋسىيە قىلىدۇ. شۇڭا بىز پەندىن ھەم دىندىن تولۇق خەۋەردار ئىككى بىسلىق، كۆپ قىرلىق، قابىلىيەتلىك بولۇپ چىقىش ئۈچۈن تىرىشىشىمىز كېرەك. بىر ئادەمنىڭ ئىززەت-ھۆرمىتى، بىر مىللەتنىڭ قەدىر-قىممىتى ئىلىم-پەننىڭ يۇقىرى چوققىسىغا قاراپ ئۇزلۇكسىز يۇقىرى ئۆرلىشىدە. ئۇلۇغ ئەجدادلىرىمىز ئىلىم-پەن كۆكىدە خۇددى كۈندەك، ئايدەك نۇر چېچىپ ئىلىم-مەرىپەت، ھۈنەر-سەنئەت، پەن-تېخنىكا ساھەلىرىدە قىممەتلىك مىراسلارنى قالدۇرۇپ كەتتى. بىز ئەجدادلىرىمىزنىڭ تەۋرۈكلىرىگە ۋارسلىق قىلىپ ۋە ئۇنى چىن قەلبىمىزدىن قەدىرلەپ، ۋۇجۇدۇمىزدا ئۆركەشلەۋاتقان ۋەتەننى سۆيۈش، مىللەتنى سۆيۈشتەك قىزغىن ھېسسىيات بىلەن ئائىلىمىزنىڭ ئۆمىد يۇلتۇزى، مىللەتنىڭ ئۆمىد چېچىكى، دۆلەتنىڭ كەلگۈسى ئىگىسى بولغان ئەۋلادلارغا كۈچلۈك مەسئۇلىيەت، ۋىجدانىي مەجبۇرىيەت تۇيغۇسىدا بولۇپ، ئۇلارغا بەختلىك، گۈزەل كېلىچەك، پارلاق ئىستىقبال يارىتىپ، ئانىلىق ۋەزىپىمىزنى ياخشى ئادا قىلىشىمىز كېرەك. ئۇرلۇق ئەتىگە ئۆمىد بىلەن قاراپ ئەۋلادلارنىڭ بەختىنى ئويلاپ، ئەۋلادلار ئۈچۈن بەخت يولى ئېچىپ بېرەيلى. چىن ئەقىدە، قەتئىي ئىرادە بىلەن غەيرەت كەمىرىنى باغلاپ، جاسارەت دولدولىغا مىنىپ، مۇۋاپىقىيەت مەنزىلىگە ئات چاپالىغانلار ئىلىم-پەننىڭ يۇقىرى پەللىسى، ئېلېكترون، ئۈچۇر، رىقابەت سەلدەك يامىرىغان يېڭى ئەسىردە ئىجتىھات بىلەن چىشىنى چىشلەپ، بەلنى چىڭ باغلىغان مەرتلەر ئۈتۈپ چىقىدۇ.

ئىزگۈ نىيەت، چىن ئەقىدە، قەتئىي نىيەت بىلەن بۇ دۇنيا، ئۇ دۇنيالىق ئۈچۈن كۆزلىگەن نىشانىمىزغا يېتىشكە ئاللاھ كۈچ قۇۋۋەت ئاتا قىلغاي، ئامىن!

(ئاپتورى: مورى ناھىيىسىدىن؛
تەھرىرلىگۈچى: شەمشىدىن ھاجى)

ئانىلارنى ھۆرمەتلەش توغرىسىدا

ئابلىكىم ئابلىز

بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىم

(ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن)

جىمى ھەمدۇ سانا ئالەملەرنى بەرپا قىلغۇچى ئاللاھقا بولسۇن، دۇرۇت پاسىبانىمىز رەسۇل ئەكرەمگە بولسۇن، سالام پاك-دىيانەتلىك ياخشى كىشىلەرگە بولسۇن.

ئانا ـــ يۇرەكتىن يۇرەك ئاجراتقۇچى، ئىنسانىيەت ئالىمىنى پەرۋىش قىلغۇچى، ئۆلۈم قالدۇرغان مۇدھىش بوشلۇقنى تولدۇرغۇچى ئۇلۇغ ئىنسان. ئانىغا كۆيۈنۈش، ئانىغا ۋاپادار، مېھرىبان بولۇش، ھەر بىر ئىمانلىق، ۋىجدانلىق ئىنسان بالىسىنىڭ باش تارتىپ بولمايدىغان مۇقەددەس بۇرچى. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **"بىز ئىنساننى ئاتا-ئانىسىغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇدۇق. ئىنساننى ئانىسى مۇشەققەت بىلەن قورساق كۆتۈرۈپ مۇشەققەت بىلەن تۇغدى، ئۇنىڭغا قورساق كۆتۈرۈش مۇددىتى ۋە سۈتتىن ئايرىش مۇددىتى ئوتتۇز ئايدۇر"** («ئەھقاف» سۈرىسى[46-سۈرە]، 15-ئايەت). رەببىمىز يەنە مۇنداق دەيدۇ: **"ئىنساننى ئاتا-ئانىسىغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇدۇق. ئانىسى ئۇنى(قورسىقىدا) ئۇستى-ئۇستىگە ئاجىزلىق بىلەن كۆتۈردى. ئىككى يىلدا ئۇنى ئەمچەكتىن ئايرىدى.(ئى ئىنسان!) ماڭا ۋە ئاتا-ئانىڭغا شۈكۈر قىلغىن، ئاخىر قايتىدىغان جاي مېنىڭ دەرگاھىمدۇر"** («لوقمان» سۈرىسى [31-سۈرە]، 14-ئايەت). شۇنداق! ئۇلۇغ ئاللاھ سېنى يارىتىشقا ئىرادە قىلغاندىن باشلاپ توققۇز ئاي، 10كۈن ئانىڭ سېنى ئۆزىنىڭ قورسىقىدا ئۇستى-ئۇستىگە ئاجىزلىق بىلەن كۆتۈردى، سېنى دەپ توي-تۆكۈن، ھېيت-بايرامىلاردىن قالدى. ئاي-كۈنۈڭ يېقىنلىشىپ، پۇت-قولى ئېغرىلاشقانلىرىدا، تەرەت قىلغان، ئۇخلىغانلىرىدا ئازادە ئەسنىيەلمىدى، ئاش-تاماقتىن قالدى، كۆڭلى تارتقۇدەك نەرسىنى ئېتىپ يېيەلمىدى. تۇغۇشنىڭ غەم-قايغۇسىدا خۇشال كۈلۈپ باقمىدى. يالغۇزلۇق-غېرىبلىق ئىچىدە سېنىڭ ساق-سالامەت تۇغۇلۇپ بىر ۋاپادار ئىز باسار بولۇشۇڭنى تىلەپ ئاللاھقا سېغىنىپ ئىلتىجا قىلدى، يىغلىدى، ياش تۆكتى. تۇغۇلماق سائىتى يېتىپ ئاناڭنىڭ قورسىقى ئاغرىدى، دەھشەتلىك تولغاق ئازابىدا ئىڭرىدى، خۇددى ئۆچەيلىرى ئۆزۈلۈپ كېتىدىغاندەك، قورسىقى يېرىلىپ كېتىدىغاندەك، قاتتىق ئاغرىق ئىچىدە ئوتقا چۈشكەن قىلدەك تولغاندى، تاقىتى تاق بولدى، چىداشقا ئامالى قالمىدى، ئاندىن "مەندىن رازى بولۇڭلار، مەندىن رازى بولۇڭلار" دەپ سېنى تۇغۇش، سېنى ھاياتلىق روھىي خېتىگە ئالدۇرۇش ئۈچۈن ئۆزىنىڭ ھاياتىدىنمۇ ئۈمىدىنى ئۈزدى. ئەمما جان چىققىنى يوق، تولغاق توختىغىنى يوق، ئاناڭ شۇ يېرىم كېچىدە دوختۇرخانىغا بېرىشقا مەجبۇر بولۇپ قالدى، ئوكسىگىن بىلەن سۈنئىي نەپەسلەندۈرۈلدى، ئاناڭنىڭ ھاياتى قىل ئۈستىدە قالدى، ئېيتىپ باقە ئىنسان، بۇ ئاناڭغا نېمە كۈن، نېمە تارتقۇلۇق؟

ئۇلۇغ مەرھەمەتلىك ئاللاھنىڭ رەھمىتى بىلەن سەن ئاخىر يورۇق دۇنياغا كۆز ئاچتىڭ، كۆزۈڭدىكى نۇرنى كۆرۈپ ئاناڭنىڭ كۆزلىرىدە ياش ئەگمىدى، يۈزىدە تەبەسسۇم جىلۋىلەندى، ساڭا ئانىلىق مېھرى بىلەن باقتى، نەچچە سائەتلەپ تارتقان جاپا-مۇشەققەتلىرىنىڭ ھەممىسى بىراقلا ئۇنتۇلدى. شۇنىڭ بىلەن سەن ھاياتلار قەۋمىنىڭ بىر ئەزاسى بولدۇڭ. ئەمما بۇ چاغدا سەن تېخى بىر چايىنام نان يېيەلمەيدىغان، مۇشۇك بوغۇپ قويسا ئۆلۈپ قالىدىغان، مىدىرلاپلا تۇرىدىغان بىر پارچە گۆش ئىدىڭ خالاس.

ئاناڭ سېنى ئىللىق قوينىغا ئالدى، ئاشۇ ماغدۇرسىزلىقىدا كۈچ-قۇۋۋىتىنىڭ جەۋھىرى بولغان ئاپئاق سۈتى بىلەن سېنى ئېمىتتى، سەن ئىككى يىلغىچە ئاناڭنىڭ يىلىكىنى شوراپ ياشىدىڭ. بۇ ئىككى يىلدا ئاناڭ تالاي كېچىلەرنى پوق-سۈيدۈكۈڭنى ئادالاش، ئىگىلەپ يىغلىساڭ ئەمچەك سېلىش،، بۆشۈك تەۋرىتىش،قىزىتماڭ ئۈرلەپ قالسا بېشىڭدا قاراپ ئولتۇرۇش بىلەن ئۇيقۇسىز ئوتكۈزدى.

نىھايەت، سەن سۈت يېشىڭدىن چىقتىڭ، ئۆمىلەشنى،تەمتىلەپ مېڭىشنى ئۆگەندىڭ، لېكىن بۇنىڭلىق بىلەن جېنىڭنى جان ئېتەلەيتتىڭمۇ؟ ئاناڭ يەنىلا نانىنى چايناپ يېگۈزمسە، بۇلماق ئېتىپ بەرمسە، كىيىمىڭنى

ئۇيغۇر كتاب نۇر يېكتى www.uyghurkitap.com

كىيگۈزۈپ قويمىسا بولمايدۇ، ئىسسىقتا ئىسسىق ئۆتۈپ كېتەرمىكىن، سوغوقتا سوغوق ئۆتۈپ كېتەرمىكىن دەپ بىئارام بولسا، يولغا چىقساڭ ماشىنا بېسىۋالارمىكىن، سۇغا چۈشۈپ كېتەرمىكىن دەپ غەمخانە بولىدى. پۈتۈڭگا بىر تال تىكەن كىرسە ئۇنىڭ يۈرىكىگە سانچىلغاندەك بولدى، كۆزۈڭدىن بىر تامچە ياش چىقسا ئۇنىڭ يۈرىكى ئېچىشىپ كەتتى.

ئەمدى سەن ئۆسمۈرلۈك مەنزىلگە قەدەم قويدۇڭ، ئاناڭ ھامانەم قورسىقىڭ ئاچسا تامىقىڭنى ئېتىش، كىيىمىڭ يىرتىلسا يامىقىنى ياماش، كىيىمىڭ كىرلاشسا يۇيۇش بىلەن ئاۋارە ئىدى. سەن توقلۇقتىن شوخلۇق قىلىپ كەپسىز بالىلار بىلەن جىدەل قىلدىڭ. ئاناڭ سېنى دەپ بالىلار ئارىسىغا كىرىپ يېقىن ئۇرۇغ-تۇغقان، قۇلۇم-قوشنىلار بىلەنمۇ ياتلىشىپ كەتتى، بىر سەن ئۆچۈن، سېنىڭ مېھىر-ئوتۇڭ ئۆچۈن شۇنداق قىلدى.

كۈنلەر ئايلارنى، ئايلار يىللارنى قوغلاپ ئۆتۈۋەردى. سەنمۇ بوي تارتىپ، بۇرۇتۇڭ خەت تارتىپ چوپچوكلا ئادەم بولدۇڭ. ئەمما بۇنىڭلىق بىلەن ئاناڭنىڭ ئىشى تۈگەپ قالمىدى، بەلكى بىر باش ئاغرىقى ئىككى بولدى. غەم-قايغۇسى تېخىمۇ كۆپەيدى. سەن بويۇڭ يەتمەيدىغان ئېگىز شاخلارغا ئېسىلىپ دۇم چۈشكەن چاغلىرىڭدا ئاناڭ سەن ئۆچۈن كۆزلىرىنى ئېگىز قورۇ-تاملارغا مۆلدۈرلەتتى؛ يات، دۆلەتمەن كىشىلەرگە تەلمۈردى. سەن ھەسرەتلىك تولغانساڭ، ئاناڭ ئازاپلىق ياش تۆكتى، چۈنكى، ھېچ ئەجەپلىنەرلىك ئەمەسكى، سېنىڭ ئارمىنىڭ ئاناڭنىڭ ئارزۇسى، سېنىڭ بەختىڭ ئاناڭنىڭ خۇشاللىقى ئەمەسمۇ؟

ئەلھال بۇ كۈنلەرمۇ ئۆتۈپ كەتتى، ياشلىقىڭ ئارقاڭدا قالدى. سەنمۇ ئۆي-ئوچاقلىق، بالا-چاقلىق بولدۇڭ. يىللارنىڭ بوران-چاپقۇن، يامغۇر- يېشىنلىرىدا قىرانلىق يېشىغا ئۆلاشتىڭ، ئەمدىلىكتە بىچارە ئاناڭ بالىلىرىڭنى بېقىشقا، ئايىغىنى قۇرۇغداشقا، تامىقىنى ئېتىپ كىيىملىرىنى كىيگۈزۈشكە، ئۆيۈڭنىڭ ئىغىر-يېنىك ئىشلىرىنى قىلىشقا باشلىدى؛ دەردىڭگە دەرمان، مېھرىڭگە پەرۋانە بولدى؛ قانچە كېچىلەرنى تاڭلارغا، قانچە تاڭلارنى كېچىلەرگە ئۇلاپ سېنىڭ ھەم بالىلىرىڭنىڭ غېمىدە سەكپارە بولدى، لېكىن قىلچە ۋايسىماپ باقمىدى.

ۋاقىت ئۆتكەنسېرى چوڭ ئادەم بولدۇڭ، نى-نى ئاۋات شەھەرلەرنى زىيارەت قىلدىڭ، ھاياتنىڭ شىرىنلىكىنى، دۇنيانىڭ گۈزەللىكىنى كۆرىدۇڭ، ھالبۇكى بىر نەرسىنى كۆرەلمىدىڭ. ئۇ بولسىمۇ، سېنى مەڭ بىر جاپا-مۇشەققەتنە ئېچىدە بېقىپ چوڭ قىلىپ ئوقۇتۇپ قاتارغا قاتقان، ئادەملىك ئاتا قىلغان، مىننەتسىز مېھنەت سىڭدۈرگەن كۆيۈمچان ئاناڭنىڭ چولپان يۈلتۈزدەك كۆزلىرىنىڭ نۇرى ئۆچۈپ، تولۇن ئايدەك رەڭگى-رۇخسارىغا يول-يول قورۇقلارنىڭ چۈشكەنلىكى، چاچلىرىغا تەكشى قىرو قونۇپ، ئىلپىتەك قامىتىنىڭ يادەك ئېگىلىپ ۋاقتىسىز قېرىلىق يەتكەنلىكى ئىدى.

ۋاقىت ئۆتكەنسېرى چوڭ بولدۇڭ، ھېس-تۇيغۇلارغا باي ئادەم بولۇپ يېتىلدىڭ، ئەمما بىر نەرسىنى ھېس قىلالمىدىڭ، ئۇ بولسىمۇ بۇ ئۆتكۈنچى دۇنيانىڭ ھېچ بىر خۇۋلىقىنى كۆرمىگەن ئاناڭنىڭ ھايات كارۋىنىنىڭ ئەڭ ئاداققى بىر مەنزىلگە بېرىپ قالغانلىقى ھەم ساڭا ئاق سۈت بېرىپ باققان ئەجرى ئۆچۈن ئۇنى ھاپاشلاپ مۇرات-مەقسەتلىرىگە يەتكۈزۈش بۇرچۇڭنىڭ تېخى ئاداسىز قالغانلىقى ئىدى.

مۇھتەرەم مۇسۇلمان دوستۇم. پىشقان قوغۇن سېپىدا تۇرمايدۇ.ئەتە نېمە ئىشلار بولىدۇ، بۇنى ھېچكىم بىلمەيدۇ. سەن يول تاپقان، پۇل تاپقان، ئەمدى خىزمىتىنى قىلاي دېگەن چېغىڭدا ئاناڭ بارسا كەلمەس سەپەر رەگە كېتىپ قالغان بولىدۇ. يىغلا-قاقشا، زارلىنىپ-خارلىنىپ مۆڭلان، پۈشايمان ئورنىغا كەلمەيدۇ.''ئاققان سۇلار، ئاتقان تاڭلار قايتىلانمايدۇ'' .

قەدىرلىك مۇسۇلمان قېرىندىشىم! مەن نۇرغۇنلىغان سالىھ، پەرىزكار كىشىلىرىمىزنىڭمۇ رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالامنىڭ''**جەننەت ئانىلارنىڭ تاپىنى ئاستىدا**'' دېگەن بۇيۇك ھەدىسىنى ئۇنتۇپ قېلىپ ئانىسىنى قاقشىتىپ، كۆزىنى ياشلىتىپ، ئۇنىڭ قارغىشىغا كېتىشىدىن، ئاندىن قىيامەت كۈنى مەھشەرگاھقا بارغاندا ئاللاھ تائالانىڭ غەزىپىگە ئۇچراپ جازالىنىپ، دوزاخنىڭ ئوت-ئاتەشلىرىگە ئامالسىز، ئىختىيارسىز يېقىلغۇ بولۇپ كېتىشىدىن تولىمۇ ئەنسىرەيمەن.

ئەنە شۇ ۋەجدىن ئۇرۇغ-تۇغقان، ئەل-ئاغىنە، ئاكا-ئىنى مۇسۇلمان قېرىنداشلىرىمغا ئاناڭلارنى رەنجىتمەڭلار، ئۇلارنىڭ كۆزىدىن ياش ئاققۇزماڭلار، ئۇلارنىڭ رازىلىقىنى ئىزدەڭلار، سۈت ھەققىنى ئادا قىلىڭلار، ئۇلاردىن ھېچ نەرسەڭلارنى ئايىماڭلار، ئۇلارنىڭ سىلەرگە بولغان مېھىر-مۇھەببىتى ھەققەتەن تاغدىن ئېگىز، دېڭىزدىن چوڭقۇر دەپ بار ئاۋازىم بىلەن ۋاقىرىغۇم كېلىدۇ. ئاللاھ تائالا ھەممەيلەنگە ئىمان، ھىدايەت ئاتا قىلسۇن-ئامىن! (ئاپتور. خوتەن ناھىيىسىدىن)

ئىسلام دىنىدىكى پەرزەنت تەربىيىلەش توغرىسىدا

ئەخمەتجان ئابلىمىت

بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىم

(ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن)

ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم!

ھۆرمەتلىك قېرىنداشلار، ھەممىمىزگە مەلۇم ئىنسانىيەت يېڭى ئەسىرگە قەدەم قويدى. يېڭى ئەسىر قانداق ئاتا-ئانىلارغا مۇھتاج؟ قانداق قىلغاندا يېڭى ئەسىرگە لايىق ئاتا-ئانىلاردىن بولغىلى بولىدۇ؟ مانا بۇ ھەر بىر ئاتا-ئانىنىڭ ئالدىغا قويۇلغان مۇھىم مەسىلە. مېنىڭچە، ھەر بىر ئاتا-ئانا ئىشنى ئاۋۋال ئۆزلىرىدىن باشلىشى لازىم. چۈنكى ھەر بىر ئاتا-ئاندا يېڭى ئەسىرگە نىسبەتەن يېڭى كۆز قاراش، يېڭى كەيپىيات، يېڭى ئىنتىلىش، يېڭى تەپەككۇر بولمىغاندا پەرزەنتلىرىنى يەنىلا ''ئاتام ئېيتقان بايىقى'' دېگەندەك كونا سەنە مگە دەسسىتىپ قويىدۇ. چۈنكى ئاتا-ئانىلار بالىلارنىڭ دەسلەپكى ئۇستازى. بۇگۈنكى كۈندە مىللىتىمىز ئىچىدە مۇتلەق كۆپ ساندىكى كىشىلەرنىڭ بالىلىرىغا ھەر جەھەتتىن كۆيۈنۈشى كۈندىن كۈنگە كۈچىيىۋاتقان بولسىمۇ، ئەمما بەزىلەردە بۇ خىل روھ ئىنتايىن كەم.

يېقىنقى يىللاردىن بېرى جەمئىيەتنىڭ تەرەققىي قىلىشى بىلەن تەڭ پەرزەنتلەر ئېگە-چاقسىز، تەربىيىسىز قېلىپ ئۇلار ھەر خىل يامان يوللارغا ماڭىدىغان، ئوقۇشقا قىزىقماي پۈتۈلدىن باشقىنى ئويلىمايدىغان، مۇناپىق دەللاللىرىمىز تەرىپىدىن ئىچكىرىگە ئېلىپ كېتىلىپ يانچۇقچىلىقنى، ئاق چېكىشنى ئۆگىنىدىغان... قاتارلىق ئىجتىمائىي مەسىلەرمۇ كۆپەيمەكتە. مانا بۇ پۈتۈن خەلقنىڭ ۋە ئاتا-ئانىلارنىڭ، مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلارنىڭ كۆڭۈل بۆلۈشىگە تېگىشلىك مۇھىم مەسىلە.

ياش ئەۋلادلارغا ئېگە بولماسلىق، كۆيۈنمەسلىك، ئۇلارنى تەربىيىلىمەسلىك ھەم ياراملىق ئادەم قىلىپ يېتىشتۇرمەسلىك ئىسلام دىنىنىڭ ئەخلاق پرىنسىپلىرىغا مۇخالىپ. پەرزەنتلەرنى ئادەم قىلىش ھەقىقەتەن سەل قارىغىلى بولمايدىغان مۇھىم مەسىلە بولغاچقا، ئىسلام دىنى بىز مۇسۇلمانلاردىن پەرزەنتلەرنى ئوبدان بېقىشنى ۋە تەربىيىلەپ قاتارغا قېتىشنى كۈچلۈك تەلەپ قىلىدۇ. پەرزەنتلەرگە ئاتا-ئانىلىق مېھرى ۋە بۇرچىنى يەتكۈزمەسلىك خەلقىمىزنىڭ ئېتىقادى، غۇرۇر-ۋىجدانى، ئىنسانپەرۋەرلىكنى ئاساس قىلغان مىللىي ئەنئەنىلىرىگىمۇ ئەزەلدىن زىت كېلىدۇ، چۈنكى پەرزەنتلەرنىڭ ھاياتى، تەقدىرى بىلەن ئوينىشىش ئۇلارنىڭ ئىستىقبالىنى تۈگەشتۈرگەندىن باشقا، ئاتا-ئانىسىنىڭ نام-شەرىپىگىمۇ ئۆچمەس داغ چۈشۈرىدۇ. شۇڭا بۇ ئىشقا ھەر بىر ئاتا-ئانا يۈكسەك مەسئۇلىيەتچانلىق بىلەن كۆڭۈل بۆلۈشى كېرەك.

ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم»دە مۇنداق دەيدۇ: **''ئى مۆمىنلەر! ئۆزۈڭلارنى ۋە بالا-چاقا-ئىلارنى ئىنسان ۋە تاشلار يېقىلغۇ بولىدىغان، ئەھىم قىلمايدىغان قاتتىق قول پەرىشتىلەر مۇئەككەل بولغان دوزاختىن ساقلاڭلار''** («تەھرىم» سۈرىسى [66-سۈرە]، 6-ئايەت). مانا بۇ ئايەتتە ئاتا-ئانىلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ ۋە پەرزەنتلىرىنىڭ ئۇستىدىكى ھەقلىرىنى ئادا قىلىشنىڭ زۆرۈرلىكى ئوچۇق قەيت قىلىنغان. پەرزەنتلەر ئاللاھ تائالانىڭ ئاتا-ئانىلار قولىغا تاپشۇرغان ئامانىتىدۇر، بۇ ئامانەتنىڭ ئاخىر ھېسابى بار.

پەرزەنتلەرنى تەربىيىلەشتە ئاتا-ئانىلار تۆۋەندىكىلەرگە ئەھمىيەت بېرىشى لازىم:

1) بالا تۇغۇلغاندا ئالدى بىلەن ئىسلام دىنىغا ئۇيغۇن كېلىدىغان ياخشى ئىسىم قويۇشى لازىم.

2)بالىنىڭ تىلى چىققاندا بالىغا ئالدى بىلەن ئىمان كەلىمىلىرىنى ئۆگىتىشى لازىم.

3) بالىلارنى ئاتا-ئانىلارنى ھۆرمەتلەيدىغان، چوڭلارنى كۆرگەندە سالام قىلىدىغان، كىتاب ئوقۇشنى ياخشى كۆرىدىغان، ھەقانىيەتنى ياقلايدىغان، ئەمگەكنى سۆيىدىغان، پاكىزلىققا دىققەت قىلىدىغان، قېرىنداشلار ئارا ئىناق ئۆتىدىغان قىلىپ تەربىيىلىشى لازىم.

4) بالا ئوقۇش يېشىغا تولغاندا ئۇنى مەكتەپكە بېرىشى، ئۇلارنىڭ ئۆگىنىش نەتىجىسىگە دىققەت قىلىشى ۋە ئىلھام بېرىشى، شارائىت يار بەرسە ئۇلارنىڭ دەرس تەييارلايدىغان ۋە ياتىدىغان ھۇجرىسىنى ئايرىم قىلىپ بېرىشى لازىم.

5) بالاغەتكە يەتكەندىن كېيىنمۇ پەرزەنتلەرنىڭ ئىمان-ئېتىقادلىق، پەزىلەتلىك، بىلىملىك، يۈكسەك ئىرادىلىك، باتۇر، چىدامлىق ئادەم بولۇشنى قولىغا كەلتۈرۈشى ، ئۆيلۈك-ئوچاقلىق بولۇشىغا يارەمدە بولۇشى لازىم.

مانا بۇ ئىسلام دىنىمىزنىڭ تەشەببۇسى، شۇنداقلا جەمئىيىتىمىزنىڭ تەلىپى.

(ئاپتور: قەشقەر كونىشەھەردىن)

ئۇيغۇر كتاب تورىدىن ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ پۈتۈن تورىسى www.uyghurkitab.com

قەبرە زىيارەت قىلىش ھەققىدە

ئىسمائىل ياقۇپ

بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىم

(ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن)

بىز مۇسۇلمانلارنى بارلىق نېمەتلەرنىڭ ئەڭ ئۈلۈغى بولغان ئىسلام نېمىتىگە مۇشەررەپ قىلغان (يەنى مۇسۇلمان قىلغان) ئاللاھقا ھەمدۇ-سانا ئېيتىمىز. پەيغەمبەرلەرنىڭ خوجىسى بولغان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، ئۇنىڭ ئائىلە-تاۋابئاتلىرىغا ۋە ساھابىلىرىغا ئاللاھدىن رەھمەت ۋە ئامانلىق تىلەيمىز.

ئىسلام دىنىمىزنىڭ ئاساسىي يولباشچىسى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام 23 يىل جەريانىدا دىنىمىزنىڭ كۆرسەتمىلىرىنى، ئېتىقاد، ئىبادەت، ئۆرپ-ئادەت، ئەدەپ-ئەخلاق، رەسم-قائىدە، جۈملىدىن قەبرە زىيارەت قىلىش ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش بارلىق چوڭ-كىچىك ئىشلارنى كۆرسىتىپ ئۆتكەن، شۇڭا دۇنيادىكى بارلىق مۇسۇلمانلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىورۇقلىرىغا ئەمەل قىلىدۇ.

قەبرە زىيارەت قىلىش مۇسۇلمانلارغا ھەر ۋاقىتتا سۇننەتتى مۇستەھەبbe (يەنى ياخشى سانالغان ئىشتۇر). قەبرە زىيارەت قىلغۇچى قەبرىستانغا بارغاندا ۋەز-نەسىھەت ئېلىپ تەپەككۇر قىلىشى، ھاياتلىقنىڭ قەدىر-قىممىتىگە يېتىشى، ئۆلۈم ئالدىدا مال-دۇنيا، ھوقۇق-مەنسەپ ۋە بالا-چاقىلىرىنىڭ قىلچە پايدا بەرمەيدىغانلىقىنى ئەسلەپ ھۇشىنى تېپىشى، پات ئاردا ئۆلۈپ كېتىش مۇمكىنلىكىنى ئويلاپ، ياخشى ئەمەل ۋە ياخشى ئىشلارنى كۆپرەك قىلىشى لازىم. شۇڭا بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: **"مەن سىلەرنى (ئىلگىرى) قەبرە زىيارەت قىلىشتىن توسقانىدىم. قەبرىنى زىيارەت قىلىڭلار، چۈنكى ئۇ ئاخىرەتنى ئەسلىتىدۇ".**

قەبرە زىيارەت قىلىشنىڭ ئەدەب قائىدىلىرى

1. قەبرە زىيارەت قىلىدىغان ئادەم قەبرىستانغا كىرگەندە مېيىتلەرگە سالام بېرىشى ۋە ئۇلارنىڭ گۇناھىنىڭ مەغپىرەت بولۇشىنى تىلەپ ئاللاھقا ئىلتىجا قىلىپ تۆۋەندىكى دۇئانى ئوقۇشى لازىم. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىگە بۇ دۇئانى بىلدۈرۈپ مۇنداق دېگەن: **"ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ئەھلەد دىيارى مىنەل مۇئمىنىنە ۋەل مۇسلىمىنە ۋە ئىننا ئىنشائەللاھۇ بىكۇم لاھىقۇنە، نەسئەلۇللاھۇ لەنا ۋەلەكۇمۇلئاپىيە تە".** (تەرجىمىسى: ئى مۆمىن مۇسۇلمانلار يۇرتىنىڭ ئاھالىسى، سىلەرگە سالامەتلىك تىلەيمەن، خۇدا خالىسا بىزمۇ چوقۇم سىلەرنىڭ ئارقاڭلاردىن باربىمىز، ئۆزىمىز ئۈچۈنمۇ، سىلەر ئۈچۈنمۇ ئاللاھدىن ئامانلىق تىلەيمىز).

دېمەك، بىز مۇسۇلمانلار قەبرە زىيارەت قىلغاندا يۈقىرىدىكى دۇئانىڭ روھى بويىچە ئاخىر بىر كۈن ئۆلۈپ كېتىدىغانلىقىمىزنى ئەسلەپ ئۆزىمىزنىڭ گۇناھى ئۈچۈن ئاللاھدىن كەچۈرۈم سوراپ تەۋبە قىلىشىمىز ۋە ئىلگىرى ئۆلۈپ كەتكەن ئاتا-بوۋىلىرىمىز، ئۇستازلىرىمىز، ئۇرۇغ-تۇغقان ۋە بارلىق مۇسۇلمان قېرىنداشلىرىمىزغا ئاللاھدىن رەھمەت ۋە مەغپىرەت تىلەپ دۇئا قىلىشىمىز لازىم. ئاللاھ تائالا مۇنداق دېگەن: **"ئۇلاردىن كېيىن كەلگەنلەر: پەرۋەردىگارىمىزا! بىزگە ۋە بىزدىن ئىلگىرى ئىمان ئېيتقان قېرىنداشلىرىمىزغا مەغپىرەت قىلغىن، دىللىرىمىزغا مۆمىنلەرگە قارشى دۇشمەنلىك پەيدا قىلمىغىن، پەرۋەردىگارىمىزا! سەن ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىسەن، مېھرىبانسەن".** («ھەشىر» سۈرىسى[59-سۈرە]، 10-ئايەت). ئاللاھ تائالا يەنە مۇنداق دەيدۇ: **"بىلگىنكى، ئاللاھدىن باشقا ھېچ مەبۇد(بەرھەق) يوقتۇر، گۇناھىڭ ئۈچۈن مەغپىرەت تىلىگىن، ئاللاھ سىلەرنىڭ (بۇ دۇنيادىكى) ھەرىكىتىڭلارنى ۋە (ئاخىرەتتىكى) جايىڭلارنى بىلىدۇ(شۇڭا ئاخىرەتلىك ئۈچۈن تەييارلىنىڭلار)"** («مۇھەممەد» سۈرىسى[47-سۈرە]، 19-ئايەت). بۇ ئايەتلەر ئۆلۈپ كەتكەن مۇسۇلمانلارغا دۇئا قىلىپ تۇرۇشنىڭ ئەڭ مۇھىم ئىكەنلىكىنى

ئىسپاتلايدۇ.

2. قەبرىنى زىيارەت قىلغاندا مەخسۇس كۈن بەلگىلەپ چىقماسلىق كېرەك، نۇرغۇن كىشىلەر زۇرۇر ئىشلىرىنى، ھەتتا ئىشچى-خىزمەتچىلەر ئىشىنى تاشلاپ ئالاھىدە پەيشەنبە، جۈمە كۈنلىرى قەبرە زىيارەت قىلىدۇيۇ، خىزمەتلىرىنىڭ تاشلىنىپ قېلىۋاتقانلىقىنى سەزمەيدۇ. دېمەك، قەبرىنى ئىشتىن بىكار بولغاندا قايسى ۋاقىتتا زىيارەت قىلسا بولۇۋېرىدۇ.

شەھىرىمىز سىرتىدىكى قەبرىستانلىققا شەنبە، يەكشەنبە كۈنلىرى چىقىپ قالساق قەبرىستانلىقتا بىرمۇ ئادەمنى ئۇچرىتالمايمىز. ئەگەر پەيشەنبە، جۈمە كۈنلىرى سەھەردە چىقىپ قالساق، شەھەر ئىچىدىكى تىلەمچىلەرنىڭ قەبرىستانلىققا چىقۇۋېلىپ مەرھۇملارنىڭ روھىغا ئاتاپ سەدىقە بېرىشىنى تىلەپ نالە-پەريات قىلىپ ئادەمنى بىزار قىلىشلىرى، قەبرە زىيارەتچىلىرىنىڭ كۆپ قىسمىنى ئىگەللىگەن ھەم سەۋر-تاقىتى ئاز ئايالارنىڭ ئىسلام دىنىمىزغا يات ھالدا قالايمىقان ۋاقىراپ يىغلاشلىرى كۆزىمىزگە چېلىقىدۇ، قەبرە زىيارەتچىلىرىنىڭ كۆپلىكىدىن مازار خۇددى بازارغا ئايلىنىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: **"مېنىڭ قەبرەمنى ھېيتگاھ قىلۋالماڭلار، ماڭا دۇرۇت ئېيتىڭلار، سلەر قەيەردە دۇرۇت ئېيتساڭلار ماڭا يېتىدۇ"**. بۇ ھەدىسنىڭ مەزمۇنىدىن رەسۇلۇللاھقا قەيەردە دۇرۇت ئېيتساق يېتىدىغانلىقى، ئۆلۈپ كەتكەن مۇسۇلمانلارنىڭ قەبرىسىگە بارالمىغان شارائىتتا نەدە دۇئا قىلساق ئۇلارغا يېتىدىغانلىقى ۋە **"مېنىڭ قەبرەمنى ھېيتگاھ قىلۋالماڭلار"** دېگەن سۆزدىن قەبرىنى كۈن بەلگىلەپ زىيارەت قىلىشنىڭ چەكلەنگەنلىكى ئاشكارا بولىدۇ. شۇڭا بىز قەبرە زىيارەت قىلغاندا مۇمكىنقەدەر باشقىلار بارمىغان كۈندە بېرىپ دۇئا قىلىشىمىز لازىم.

3. قەبرە زىيارەت قىلغاندا قەبرىنىڭ ئۈستىگە دەسسەپ مېڭىش، ئۇنىڭغا يۆلىنىش ۋە ئۇنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇش چوڭ گۇناھ ھېسابلىنىدۇ. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: **"سلەرنىڭ بىرىڭلارنىڭ قەبرە ئۈستىدە ئولتۇرغىنىدىن، ئۇنىڭ چوغىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ (بەدەنلىرى) كۆيۈپ كەتكىنى ياخشىدۇر"**.

4- قەبرە زىيارەت قىلىدىغان بىر قىسىم كىشىلەر، بولۇپمۇ ئايالار قەبرىگە باشلىرىنى قويۇپ ھەر خىل قوشاقلارنى قېتىپ يىغلايدۇ، بۇ ئىنتايىن قامالشمىغان ئەھۋال. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: **"ئۆلگەن ئادەم قەبرىدە ئۇنىڭغا باشقىلار ئۇن سېلىپ يىغلىغانلىق سەۋەبلىك ئازاپ چېكىدۇ"**. بۇ ھەدىس مەيلى ئۆلۈپ كەتكەن ۋاقتتا بولسۇن ياكى قەبرىستانلىقتا بولسۇن، مېيىتكە يىغلاشنىڭ چوڭ گۇناھ ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ.

5-ئاياللارنىڭ قەبرە زىيارەت قىلىشى جائىز ئەمەس. بۇ ھەقتە ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ: **"پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قەبرە زىيارەت قىلغۇچى ئاياللارغا لەنەت قىلدى"** دېگەن. بۇ ھەدىس ئاياللارنىڭ سەۋر-تاقىتىنىڭ ئاز بولۇشى ۋە چىدامسىزلىقىنىڭ كۆپ بولۇشى ئۇلارنى قەبرىدىكى مېيىتلاردىن يارەدەم سوراشتەك شېرىك ئېتىقادقا ئېلىپ بارىدىغانلىقى ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ قەبرە زىيارەت قىلىشى مەھرۇم قىلىنغان.

لېكىن ئۇلار چىدامليق، سەۋرچانلىق شەرتى بىلەن، كۆپ ياسانماستىن، ئۆزىنىڭ ئېرى ياكى بىر تۇغقانلىرى بىلەن قەبرىنى زىيارەت قىلسا، بۇمۇ ئۇ ئاياللار ئۈچۈن جائىزدۇر. بۇ ھەقتە ئابدۇللا ئىبنى ئەبى مۇلەيكە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: **"ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا بىر كۈنى قەبرىستانلىقتىن قايتىپ كەلگەندى، مەن ئۇنىڭغا: 'ئى مۇمىنلەرنىڭ ئانىسى! قەيەردىن كەلدىڭ' دېدىم. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا: 'قېرىندىشىم ئابدۇرەھمان ئىبنى ئەبۇبەكرىنىڭ قەبرىسىدىن كەلدىم' دېدى. مەن ئۇنىڭغا: 'پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قەبرە زىيارىتى قىلىشتىن توسقان ئەمەسمۇ؟' دېگەندىم. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا: 'شۇنداق، توسقاندى، ئاندىن ئۇنى زىيارىتى قىلىشقا بۇيرۇدى' دېدى"**.

6-ئاللاھتائالاغا يېقىنلىشىش مەقسىتىدە بەيتۇللا (كەئبە)دىن باشقا ھەر قانچە ئۇلۇغ ئەۋلىيا ۋە ياخشىلار بولغان تەقدىردىمۇ، ئۇلارنىڭ قەبرىسىنى چۆگىلەپ تازىم قىلىش جائىز ئەمەس. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دېگەن: **" قەدىمي بەيت (يەنى بەيتۇللا)نى تاۋاپ قىلسۇن"** («ھەج» سۈرىسى [22-سۈرە]، 29-ئايەت).

7- يىراق جايدىكى مەشھۇر خان غوجام، ئەۋلىيا پىرىم ۋە خان پادىشاھىملارنىڭ قەبرىلىرىنى ئالاھىدە سەپەرگە ئاتلىنىپ زىيارەت قىلىش توغرا ئەمەس.

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى www.uyghurkitap.com

چۈنكى بىز ئۆلارغا قەيەردە تۇرۇپ دۇئا قىلساق يېتىۋېرىدۇ. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: "**ئۇچ مەسچىتنىن باشقا مەسچىتكە يۈك-تاقا چېگىپ بارمائىلار، ئۇلار: مەسچىت ھەرەم (كەئبىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان مۇقەددەس مەسچىت)، بۇ مېنىڭ مەسچىتىم (مەدىنە مۇنەۋۋەرەدىكى رەسۇلۇللاھ مەسچىتى) ۋە مەسچىدى ئەقسا (قۇددۇس شېرىپتىكى مۇقەددەس مەسچىت)لەردىن ئىبارەت**". بۇ ھەدىس ئۆلارنىڭ قەبرىلىرىگە زىيارەت قىلىش ۋە تاۋاپ قىلىش نىيىتى بىلەن ساۋاپ ئۈمىد قىلىپ، يىراق-يېقىن جايلارغا بېرىشنىڭ بىدئەت ۋە زەلالەت (ھەق يولدىن ئېزىپ كەتكەنلىك) ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ.

8- قەبرىدىكى ئۆلۈكلەردىن مەدەت ۋە ياردەم تەلەپ قىلىش (پەيغەمبەر ياكى ئەۋلىيا بولغان تەقدىردىمۇ) چوڭ مۇشرىكلىققا ئېلىپ بارىدۇ. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم»دە مۇنداق دېگەن: "**ئاللاھنى قويۇپ ساڭا پايدا-زىيان يەتكۈزەلمەيدىغان نەرسىلەرگە ئىبادەت قىلمىغىن، ئەگەر ئۆلارغا ئىبادەت قىلساڭ چوقۇم ئۆزۈڭگە زۇلۇم سالغۇچىلاردىن بولىسەن**"(«يۇنۇس» سۈرىسى[10-سۈرە]، 106-ئايەت)

دېمەك ئاللاھدىن باشقا، ئۆلۈكلەر ياكى خۇدا قىلمىغان بۇتلاردىن مەدەت ۋە ياردەم تىلىگۈچىلەر بۇ دۇنيادا بولسا ھېچقانداق پايدا-مەنپەئەتكە ئېرىشەلمەيدۇ، ئاخىرەتتە بولسا دەھشەتلىك ئازابقا قالىدۇ.

نۇرغۇن مۇسۇلمانلىرىمىز تەۋھىد بىلەن شېرىك ئېتىقادىنى ئايرىپ ئىبادەت قىلغان بولسىمۇ، ئاز ساندىكىلىرىمىز بۇ ئېتىقادنى ئايرىيالماي ھەتتا ھەر كۈندىكى بەش ۋاق نامازدا 32 قېتىم" (**رەببىمىز ساڭىلا ئىبادەت قىلىمىز ۋە سەندىنلا ياردەم تىلەيمىز**" («فاتىھە» سۈرىسى[1-سۈرە]، 5-ئايەت) دەپ ئاللاھ تائالاغا بەرگەن ئەھدىسىنى بۇزۇپ، ئۆزىنىڭ مەدەت ۋە ياردەملىرىنى قولىدىن كەلمەيدىغان كىشىلەرگە، ھەتتا مازار- ماشايىخلارغا (يەنى مەشھۇر شەخسىلەرنىڭ قەبرىلىرىگە) قاراتماقتا. بىر قىسىم كىشىلەر ئىلىم تەلەپ قىلىش، قۇرغاقچىلىقتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن سۇ تەلەپ قىلىش ۋە ساقىيالمىغان كېسەللىرىگە شىپالىق تەلەپ قىلىشتەك ئىشلارنى مەشھۇر شەخسىلەرنىڭ قەبرىلىرىدىن ئىزلەيدۇ. كۇفرىلىققا ئېلىپ بارىدىغان بۇ خىل ئېتىقادنىڭ تەسىرىگە نادانلىق ۋاقتىمدا مەنمۇ ئۇچرىغان، بۇ تەۋبە قىلىش ئارقىلىق ئاز ساندىكى نادان قېرىنداشلىرىمنى ئىقتىدارىمنىڭ يېتىشىچە ئاگاھلاندۇرىمەن. بۇ سۆزۈمنىڭ دەلىلى سۈپىتىدە تۆۋەندىكى مىسالنى كەلتۈرۈشنى لايىق تاپتىم.

بۇنىڭدىن 10 يىل ئىلگىرى (1990-يىللار ئەتراپىدا) مەن كۆپىنچە قەشقەر كونىشەھەر ناھىيىسىگە تەۋە خاڭدى يېزىسىنىڭ سۆگەت تاغ مەھەللە 3- كەنتىدىكى بوۋامنىڭ ئۆيىدە چوڭ بولغانىدىم. شۇ چاغلاردا يېزىمىزغا يامغۇر، قار ياغمىغانلىق سەۋەبىدىن قۇرغاقچىلىق ئاپىتى يۈز بەرگەنىدى، شۇ ۋاقىتتا بۇ يېزا كىشىلىرىدە ئىسلام دىنىغا بولغان تونۇشىنىڭ تۆۋەنلىكىدىن ئىسلام ھەقىقىتىنى توغرا چۈشەندۈرۈپ بېرەلەيدىغان ئۇچۇر-تۆت ئالىملىرىمىزنىڭ ئىلغار پىكرىنى قوبۇل قىلماي، يېزىلىق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ توسۇشىغا پەرۋا قىلماي، ئىبادەت تۈسىنى ئالغان بىر خىل خاتا كۆز قاراش بىلەن 300گە يېقىن ئادەم ئاللاھ يولىدا خەيرى-ساخاۋەت، نەزىر قىلىپ قۇرغاقچىلىقتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن ئېقتىساد توپىلاپ، ئۇنىڭغا ياغ، گۈرۈچ، بىر قوي ۋە باشقا نەرسىلەرنى ئېلىپ يامغۇر تەلەپ قىلىش مەقسىتىدە تۆت-بەش ماتورلۇق قاتناش بىلەن، قەشقەر شەھىرى ئايرودروم يولىنى توغرا كېسىپ ئاقىدىغان ئاۋات ئۆستەڭنىڭ بېشى، قەشقەر كونىشەھەر ناھىيىسىگە تەۋە سۇلۇغ (سۇ ئۇلۇغ) يېزىدىكى ھېلىقى ئۆستەڭنىڭ تۈۋىدىكى "ئەۋلىيا" دەپ نام بېرىلگەن "بۇغزىمە خېنىم" دېگەن ئايالنىڭ قەبرىسى بار قەبرىستانلىققا كېلىپ توختىدۇق، ئاندىن قوينى ئۆستەڭ قىرغىقىدا بوغۇزلاپ ئۆستەڭ ئۈچۈن قان قىلدۇق، ئاندىن ھەممىز ئۆستەڭ بىلەن قەبرىستانلىق ئارىسىدىكى كەڭ تۈزلەڭلىككە توپلۇشۇپ يىغا-زارە قىلىپ دەردىمىزنى تۆكتۇق، ئاندىن شۇ قەبرىستاندىكى مەرھۇملارنىڭ روھىغا ياغ پۈرتىش ئۈچۈن قازان ئېسىپ، گۈرۈچ تامىقى ئېتىپ پىشۇرۇپ، ئۆزىمىزنىڭ خەيرى-ئېھسان قىلغان نەزىر ئېشىمىزنى ئۆزىمىز يەپ قورسىقىمىزنى تويغۇزۇپ، بىر كۈنىنى بىكار ئۆتكۈزۈپ كەلگىنىمىز ھېلىمۇ ئېسىمدە. (ھازىر بۇ يېزىمىزدىكى خېلى كۆپ مۇسۇلمانلىرىمىز شۇ چاغدا قىلىپ قويغان بىدئەت، خۇراپىي ئىشلىرىدىن ئەپسۇسلىنىدۇ.)

دېمەك بىز مۇسۇلمانلار ھەر ۋاقىت ئاللاھ

تائالانىڭ سۆزىگە، رەسۇلۇللاھنىڭ يولىيورۇقلىرىغا ۋە ئىلغار پىكىرلىك ئالىم-ئۇستازلىرىمىزنىڭ كۆرسەتمىلىرىگە تەيىار تۇرۇپ، قۇرغاقچىلىق ئاپىتى يۈز بەرگەندە پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىيورۇقىغا ئاساسەن ئىككى رەكئەت سۇ تەلەپ قىلىش نامىزى ئوقۇش ئارقىلىق سەۋر-تاقەت قىلىپ، ئاللاھنىڭ مەدەت-ياردەم بېرىشىدىن ھەرگىزمۇ نائۈمىد بولمىساق ۋە يۇقىرىقىدەك ئىقتىسادىنى ۋەتەن، مىللەت، دىن ئۈچۈن، ھەتتا پەرزەنتلىرىمىزنىڭ مەنئۇي ساپاسىنى ئاشۇرۇۋاتقان ئىلىم-پەن ۋە مائارىپ ئۈچۈن ئىشلەتسەك ھەر ھالدا ساپاسى يۇقىرى مىللەتكە ئايلانغان بولاتتۇق.

بىزنىڭ يۇقىرىقىدەك نادانلىق، خۇراپىيلىقتىن چىقىش يولىمىزنىڭ بىردىنبىر ئاساسى تەۋھىد (ئاللاھ تائالاغىلا ئىبتىقاد قىلىش)دۇر. شۇڭا 21-ئەسىرگە قەدەم قويغان، ئىلىم-پەن ئۈچىقاندەك تەرەققىي قىلىۋاتقان ۋە پەن-تېخنىكا كۈندىن كۈنگە يۇكسىلىۋاتقان مۇنداق پەيتتە، قەبرە زىيارەت قىلىش جەريانىدا ئۆلۈكلەردىن مەدەت، ياردەم تەلەپ قىلىش، ئۇلارغا يالۇرۇپ يىغلاش، چوقۇنۇش يۈزىسىدىن قەبرىلەرنى قۇچاقلاپ، سىلاپ تاۋاب قىلىش بىز مۇسۇلمانلار ئۈچۈن تولىمۇ بىمەنىلىك ۋە ئىنتايىن ئەخمەقلىق. چۈنكى ئادەم ئۆلگەندىن كېيىن ئۇنىڭدا ھېچقانداق قۇدرەت ۋە ئىقتىدار قالمايدۇ، ئۆزىگە ھەم باشقىلارغا قىلچە پايدا-زىيان كەلتۈرەلمەيدۇ، بەلكى ئۇلار گۇناھلىرىنىڭ كەچۈرۈم قىلىنىشى ئۈچۈن، بىز ھايات ياشاۋاتقان كىشىلەرنىڭ دۇئا قىلىشىمىزغا، ياخشى ئىشلارنى قىلىپ، ساۋابىنى ئۇلارغا بېغىشلىشىمىزغا مۇھتاج.

پەرزەنت يۈزى كۆرمىگەن يەنە بىر قىسىم ئەر-ئاياللار قەبرىدىكى ئۆلۈكلەردىن پەرزەنت تەلەپ قىلىدۇ، بىز ئۇلارغا: " بۇ ئىشىڭىز ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرگەنلىك بولىدۇ. مەدەت، ياردەم ۋە ھاجەتنى بىر ئاللاھدىن تىلەيمىز" دېسەك ئۇلار: "توغرا ، لېكىن بىز نىيىتىمىزدە ئاللاھقىلا ئىبتىقاد قىلىمىز، ئەمما پادىشاھنىڭ ھوزۇرىغا ۋەزىر ياكى بىرەر ۋاستە ئارقىلىق كىرگىنىمىزگە ئوخشاش، ئاللاھنىڭ قەبرىدىكى يېقىن بەندىلىرى بولغان ئەۋلىيالارنى ئاللاھقا ۋاستە قىلىمىز" دەپ، ئادالەتپەرۋەر بولغان ئۇلۇغ ئاللاھنى ئادەتتىكى بەندىگە ئوخشىتىدۇ. بۇنداق خاتا كۆز قاراشقا قارىتا ئاللاھ تائالا ئۆزىنىڭ ئۇلۇغلۇق سۈپىتىنى پاكلاپ مۇنداق دېگەن: "**ھېچ شەيئى ئاللاھقا ئوخشاش ئەمەستۇر، ئاللاھ ھەممىنى ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، ھەممىنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر**"(«شۇرا»سۈرىسى[42-سۈرە]، 11-ئايەت). دېمەك، ئاللاھ تائالا ئاشكارا-يوشۇرۇن سۆز-ھەرىكەتلىرىنى بىلگەنلىكى ئۈچۈن ھېچقانداق ۋاستىگە مۇھتاج بولمايدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دەۋرىدىكى مۇشرىكلار "ئاللاھ بىر، ئاللاھ ھەممىنى ياراتقۇچى ۋە ھەممىگە رىزق بەرگۈچى" دەپ ئېتىقاد قىلاتتى. لېكىن ئۇلار كاتتا ئەۋلىيالىرىنىڭ ئوخشىشىدا بۇت ياساپ، ئۇ ھەيكەللەرنى ئاللاھقا يېقىنلاشتۇرىدىغان ۋاستە قىلىپ ئىبادەت قىلاتتى. ئاللاھ تائالا ئۇلارنىڭ مۇنداق ۋاستىسىگە رازى بولماي، ئۇلارنى كۇفرى قاتارىدا ھېسابلاپ مۇنداق دېگەن: "**ئاللاھنى قويۇپ بۇتلارنى ھېمايىچى قىلىۋالغانلار: 'بىزنىڭ ئۇلارغا چوقۇنىشىمىز پەقەت ئۇلارنى بىزنى ئاللاھقا يېقىنلاشتۇرۇشى ئۈچۈندۇر' (دەيدۇ). ئاللاھ ھەقىقەتەن (قىيامەت كۈنى) ئۇلارنىڭ ئىختىلاپ قىلىشقان نەرسىلىرى ئۈستىدە ھۆكۈم چىقىرىدۇ، ئاللاھ ھەقىقەتەن يالغانچىنى، (ئاللاھنىڭ نېمەتلىرىگە) كۇفرىلىق قىلغۇچىنى ھىدايەت قىلمايدۇ**" («زۇمەر»سۈرىسى[39-سۈرە]، 3-ئايەت). ئاللاھ تائالا بىز بەندىلىرىگە داۋاملىق يېقىندۇر، سۆزىمىزنى ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، مەدەت، ياردەم ۋە دۇئادا ھەرگىز ۋاستىسىگە مۇھتاج ئەمەستۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا تەلىم بېرىپ مۇنداق دېگەن: "**مېنىڭ بەندىلىرىم سەندىن مەن توغرۇلۇق سورىسا (ئۇلارغا ئېيتقىنكى)، مەن ھەقىقەتەن ئۇلارغا يېقىنمەن (يەنى ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى، سۆزلىرىنى بىلىپ تۇرىمەن)، ماڭا دۇئا قىلسا، مەن دۇئا قىلغۇچىنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىمەن**" («بەقەرە»سۈرىسى[2-سۈرە]، 186-ئايەت).

9- ياخشىلىق ئۈمىدى بىلەن پەيغەمبەرلەر ياكى ئەۋلىيالارنىڭ قەبرىسى يېنىدا مال بوغۇزلاش، ئەگەر نىيىتىدە ئاللاھ ئۈچۈن بۇغۇزلايدىغان بولسىمۇ قەتئىي جايىز ئەمەس. چۈنكى بۇ ئىش ئىلگىرىكى جاھالەت دەۋرىدىكى كىشىلەرنىڭ ئۇلۇغلىرىنىڭ ھەيكەللىرى ئالدىدا مال بۇغۇزلىغانغا ئوخشايدۇ. بۇ ھەقتە

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى www.uyghurkitap.com

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: **"ئاللاھنىڭ غەيرىيگە (مال) بوغۇزلىغان كىشىگە ئاللاھ لەنەت قىلدى"**. بۇ ھەدىس مازار-ماشايىخلارغا ياكى رەمچى، داخانلار ئۈچۈن بوغۇزلىغان مالنىڭ گەرچە ئاللاھنىڭ نامى بىلەن بوغۇزلانغان بولسىمۇ ھارام ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ.

10- ئۆلۈپ كەتكەن ئاتا-ئانىلار ياكى ئۇرۇغ-تۇغقانلار ھەققىدە خەير-ساخاۋەت ۋە سەدىقە قىلىش ياخشى ئىش ھېسابلىنىدۇ. چۈنكى بىر ئادەم ئۆلۈپ كەتكەن ئاتا-ئانىسى ھەققىدە نامرات تۇل خوتۇن، يېتىم-يېسىرلەرگە ياردەم قىلسا ياكى توي قىلالمىغان بويتاق ئەر-ئاياللارنىڭ بەختىنى ئوڭلاپ قويسا، مەكتەپ-مەسچىت سېلىپ قويسا ياكى يول-كۆۋرۈك ياساپ قويسا بۇنداق ياخشى ئىشلارنىڭ ساۋابى ئۇ ئادەمنىڭ ئاتا-ئانىسىغا ئۇزاق مۇددەت يېتىپ تۇرىدۇ. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرى مېيىتلەرگە سەدىقە قىلىشقا توغرا كەلسە، سەدىقە جارىيە (كىشىلەر ئۇزۇن مۇددەت پايدىلىنالايدىغان سەدىقە)لەرگە بۇيرىلاتتى.

سەئد ئىبنى ئۇبا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، "ئۇ: 'ئى رەسۇلۇللاھ! **سەئدنىڭ ئانىسى ۋاپات بولدى. ئۇنىڭ ھەققىدە قانداق سەدىقە قىلىنسا ئەۋزەل بولىدۇ؟' دېگەنىدى، رەسۇلۇللاھ: 'سۇ' دېدى. ئاندىن سەئد بىر قۇدۇق كولاپ: 'بۇ قۇدۇق كولاپ: 'بۇ قۇدۇق سەئدنىڭ ئانىسى ھەققىدە ۋەخپە بولسۇن ' دېدى**". بۇ ھەدىسنىڭ مەزمۇنىدىن مېيىتلەرگە ئەگەر راستىنلا نەزىر بەرمەكچى بولسا شۇ ئىقتىسادنى خەلقنىڭ پايدىلىنىشى ئۈچۈن قۇدۇق كولاش، يۇرت-مەھەللىلەرنىڭ ئېچىملىك سۇيىنى ياخشىلاشقا ياكى بولمىسا، ئەرەب خەلقىنىڭ سۇغا ئېھتىياجى بولغانلىقى ئۈچۈن قۇدۇق كولاشقا بۇيرۇلغىنىدەك، بىز ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئېھتىياجى بولغان ئىلىم-پەن، مائارىپ ئىشلىرىنى راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن مائارىپقا ئىئانە قىلسا ياكى يېتىم-يېسىر، مېيىپ-ئاجىز، غېرىپ-غۇرۋالارغا بېرىلسە بولىدىغانلىقىنى ئېنىق ئايدىڭلاشتۇرۇۋالالايمىز.

يۇقىرىقى ھەدىسنى رىئال تۇرمۇشقا تەدبىقلاپ چۈشەندۈرەلەيدىغان خېلى كۆپ ئالىم-ئۇستازلىرىمىز كەڭ ئېتىقادچى ئاممىغا ئالاھىدە ئۆلگە يارىتىپ بەرمەكتە. مەسىلەن كورلا شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى مەرھۇم ئېلى قارىي ھاجىنىڭ پەرزەنتلىرى مەرھۇمنىڭ ۋەسىيەتنامىسىدىن ئاساسەن ئاتىسىنىڭ يەتتە نەزىرىنى ئۆتكۈزۈشكە تەييارلىغان 5000 يۈەن پۇلنى ئوبلاستلىق ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ باشقۇرۇشىدىكى ئىسلام دىنى ئوقۇتۇش سىنىپىغا ئىئانە قىلدى دەپ «جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى» ژۇرنىلىنىڭ 2000-يىللىق 1-سانىنىڭ 6-بېتىدە) خەۋەر بېرىلگەنىدى. مەرھۇمنىڭ بۇ ۋەسىيەتلىك تۆھپىسىنىڭ خەۋىرىنى ئوقۇغان نۇرغۇن كىشىلەر ئۇنىڭ ئىش-ئىزلىرىنى قولىلاپ-قۇۋۋەتلىمەكتە ۋە جامائەت سورۇنلىرىدا تەشۋىق قىلماقتا.

يۇقىرىقىدەك خەيرلىك ئىشلارنى تۆۋەندىكى ھەدىس ئالاھىدە كۆچكە ئىگە قىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: **"ئىنسان ئۆلۈپ كەتسە سەدىقە جارىيە، پايدىلىق ئىلىم ۋە ئۇنىڭغا دۇئا قىلىپ تۇرىدىغان ياخشى پەرزەنتتىن ئىبارەت ئۈچ نەرسىدىن باشقا بارلىق ئەمەللىرىدىن توختاپ قالىدۇ"**. بۇ ھەدىس ھەشەمەتچىلىك بىلەن ئۆتكۈزۈلۈۋاتقان نەزىر-چىراغلار بۇ ئۈچ ئىشنىڭ ھېچقايسىسىغا كىرمەيدىغانلىقىنى ئىسپاتلايدۇ.

ئاللاھ تائالا بارلىق مۇسۇلمانلىرىمىزغا تەۋھىد بىلەن شېرىكنى، سۈننەت بىلەن بىدئەتنى، ھالال بىلەن ھارامنى، ھەق بىلەن ناھەقنى پەرق ئېتەلەيدىغان ئىلىم-ھېكمەت ئاتا قىلغاي، ئامىن!

پايدىلانغان ماتېرىياللار:

(1) مۇھەممەد سالىھ، «قۇرئان كەرىم»نىڭ ئۇيغۇرچە تەرجىمىسى، مىللەتلەر نەشرىياتى1986-يىل نەشرى.

(2) مۇھەممەد ئىبنى جەمىل زەينۇ، «رەسائىلۇتتە ۋە جىھانۇلئىسلام»، مەككە نەشرى(ئەرەبچە).

(3) «سۈننەنى ئىبنى ماجە» (ئەرەبچە)

(4)مۇھەممەد سالىھ، «قۇرئان كەرىم ۋە ھەدىسلەردىن تاللانما»، مىللەتلەر نەشرىياتى 1993-يىل نەشرى.

(5)«جامىئى تىرمىزى» (ئەرەبچە)، 1-قىسىم.

(6)«سەھىھۇل مۇسلىم» (ئەرەبچە)،2-قىسىم.

(7) ئۇيغۇرچە«جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى» ژۇرنىلىنىڭ مۇناسىۋەتلىك سانلىرى

(ئاپتور: قەشقەر شەھىرىدىن؛
تەھرىرلىگۈچى: شە مشىدىن ھاجى)

بۇۋى پاتىمەنىڭ تويلۇقى ۋە تۇرمۇشى

ئابدۇۋاھىد توختى (ۋاھىدى)

بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىم

(ناھايىتى ئىپچەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىزى بۇۋى پاتىمە بالاغەتكە توشۇپ، ھەزرىتى ئەلى شاھى مەردانغا جۈپتى ھالال ياتلىق بولۇشقا ھەقلىق، رازى-رىزا بولدۇ. تويلۇق تۇچۇن نېمە ئېلىش، تويىنى قايسى دەرىجىدە قىلىش مەسلىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىجازىت بېرىشىگە تەقەززا بولىدۇ. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۇممەتلىرىگە ئېغىر بولۇپ قالماسلىقنى كۆزدە تۇتۇپ، تويلۇق تۇچۇن ئۇچ جىڭ ئارپا ئۇنى، بەش جىڭ خورما، ئۇچ دانە خام (ماتا) بېرىپ، توي پاتىھەسنى ئوقۇتۇپ، ئاددىي توي مۇراسىمنى قىلىپ بېرىدۇ.

تويدىن كېيىن بىرنەچچە يىل جاپالىق تۇرمۇش كەچۈرگەن پاتىمە بىر كۈنى دادىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ ھال-ئەھۋالىنى ئېيتىدۇ. "كەرەمليك دادا، مەن ھەر كۈنى تۇچ قېتىم تاغقا ئوتۇن تېرىشكە چىقىپ، ئوتۇن تېرىپ، ئۆيگە ئەكىلىپ ئاش ئېتىمەن، چاي قاينىتىمەن. مانا كۆرۈپ تۇرۇپلا "پاتىمەنىڭ كۆينەكى، سەكسەن يەردە ياماقى" دېگەندەك ، بەدەنلىرىم كۆرۈنۈپ قالدى. جاپالىق تۇرمۇش مېنى قىينىاپ ھېچ ھالىمنى قويمىدى. سىلىدەك بىر كاتتا پەيغەمبەرنىڭ قىزى تۇرۇپ موشۇنداق جاپالىق تۇرمۇش كەچۈرگىنىم تۇچۇن باشقىلار مېنى مازاق قىلىشتى. شۇنىڭ تۇچۇن ئوتۇن تېرىپ كېلىش ۋە ئۆينىڭ ئېغىر ئىشلىرىغا ياردەم بېرىشكە بىر ئەر خىزمەتكار بوۋاي ياللاپ بېرىشكە رۇخسەت قىلسىلا ئىكەن" دەيدۇ ۋە يىرتىق كۆينىكىنى تۇزەشتۇرۇپ كۆز يېشى قىلىدۇ.

"قىزىم بۇۋى پاتىمە ،- دەيدۇ رەسۇلۇللاھ مېھرىبانلىق بىلەن،-تۇرمۇشىڭز راست جاپالىق، بۇنى مەنمۇ كۆرۈپ تۇرۇپتىمەن. بۇ جاپانى يېڭىشكە ئاللاھ مەدەت بېرىدۇ. جاپادىن قاچسىڭز ھورۇن، تىرىكتاپ بولۇپ قالارسىز. ناۋادا سىزگە مەن چاكار ياللاپ بەرسەم ئۇممەتلىرىم 'پەيغەمبەر بولغاچقا قىزىغا چاكار ياللاپ بەردى' دەيدۇ. شۇڭا چاكار بېرىشكە بولمايدۇ. ئۇزىڭز غەيرەت قىلىپ جاپانى يېڭىڭ".

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۈيئوغلى ھەزرىتى ئەلى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆيگە كەلگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ كۆرۈشۇپ، ئۆيگە تەكلىپ قىلىپ، ئاستىغا كۆرپە سالغان ۋە قولىغا سۇ بەرگەن. ساھابىلار بۇنى كۆرۈپ: "سىلى پەيغەمبەر تۇرۇپ كۈيئوغۇلىنىڭ تېگىگە كۆرپە سېلىپ، قولىغا سۇ بەرگەنلىرى نېمىسى؟" دەيدۇ. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام: " شۇنداق قىلماي بولمايدۇ. ئۇ بىر تاغار پوقنى ئېرىغدىدى ئەمەسمۇ" دېگەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ پاتىمەنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىغا كېلىدۇ. قارىسا ھويلا ئىشىكى ئوچۇق ئىكەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھويلىغا كىرىدۇ، قارىسا دالان ئۆينىڭ ئىشىكىمۇ ئوچۇق، تىمتاس. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۆيگە كىرمەي پۇتنىڭ ئوچىدا ئاستا دەسسەپ دەرىزىدىن قارىسا پاتىمە (ئەر-ئايال) ئىككىسى بوينىغا گىرە سېلىشىپ ئوخلاپ ياتقۇدەك. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بۇنى كۆرۈپ خاتىرجەم بولۇپ، يەنە پۇتنىڭ ئوچىدا دەسسەپ قايتىپ كېتىۋېتىپ: "بۇلارنىڭ ھال كۈنى جاپالىق بولغان بىلەن تۇرمۇشى كۆڭۈللۈك ئىكەن "دېگەن.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاشۇنداق ئۇلگە كۆرسەتىشى كېيىنكى ئەۋلادلار ئوچۇن ماددىي ۋە مەنىۋي ئاساس ئىدى. ئاردىدىن 1400يىل ئۆتكەن بۈگۈنكى كۈندە بىزنىڭ بۇ دىيارىمىزدا تويلۇقنىڭ ئېغىرلىقىدىن بىر مۇنچە يىگىتلەر توي قىلالماي قېرى يىگىتلەرگە، بىر مۇنچە قىزلا ئەرگە تېگەلمەي قېرى قىزلارغا ئايلىنىپ قالماقتا. تويى بولغا بىر مۇنچە يىگىت-قىزلار قەرزگە بوغۇلۇپ، قەرزنى تۆلىيەلمەي تويدىن كېيىن جىددىل تۇگىمەي، نىكاھتىن ئايرىلىپ، باللار يېتىم، ئائىلە ۋەيران بولماقتا. تويدا قىز يۆتكەش ئوچۇن قەشقەردە ئالتە، ھەتتا باشقا بەزى جايلاردا 20-30 پىكاپنى كىراسىنى قىممەت سېتىۋېلىپ قىز يۆتكىمەكتە. 80-يىللارنىڭ بېشىدا قەشقەر ۋىلكوم مائارىپ باشقارما باشلىقى ئېزىز خۇدابەردى قىزىنىڭ تويى بولغاندا ئۆزى باشلامچى بولۇپ، بىر نەچچە ئۇرۇغ-تۇغقانلىرى بىلەن پىيادە مېڭىپ، قىزىنى مەھكىمىدىن گېزىتخانا قورۇسىغا يۆتكەپ بەرگەندى. ھازىر بۇ ئىشلار گويا بىر چۇش بولۇپ قالدى.

ھازىر بىر مۇنچە كىشىلەردە ئىمان (نىيەت)، ئىنساپ (دىيانەت) يوقالماقتا. نىكاھ تويى ۋە ئازراق ئاداۋەت تۇپەيلى شېرىم تۇغقانلار ۋە قۇدا باجىلار ئارازلىشىپ، يىللاپ گەپلەشمەي، بېرىش-كېلىش، كىرىش-چىقىش قىلماي ياتلىشىپ، ئاداۋەت ساقلاپ گۇناھى كەبىر سادىر قىلماقتا. بىز مۇسۇلمانلار ئىچىدىكى شەخسىيەتچىلىك، ئىتتىپاقسىزلىق، مەزھەپچىلىك، ئاچكۆزلۈك، رەھىمسىزلىك، ھىيلە-مىكىر، سۇيقەستلىك، زومىگەرلىك، بەدنىيەتلىك، ۋىجدانسىزلىق ئىللەتلىرىگە كۆرە ئاللاھدىن ئىمان، ئىنساپ، دىيانەت، شەرمى-ھايا تىلەيمىز، ئامىن! (ئاپتور: قەشقەر شەھىرىدىن)

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ بىگى تارىسى

ئەھلى ئىلىملەر ئوبرازىغا نۇقسان يەتكۈزىدىغان ئىللەتلەردىن قەتئىي ساقلىنايلى

ئابدۇرەھمان ئىسمائىل

بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىم

(ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن)

ھەر قايسى دەۋرلەردىكى ھەر خىل تەبىقىدىكى ئىگىلەيدۇ.

ئادەملەرنىڭ جەمئىيەتتىكى ئوبرازى ئوخشاش بولمايدۇ، بۇ شۇ تەبىقىدىكى كىشىلەرنىڭ ھەقىقىي ساپاسىنىڭ يۇقىرى-تۆۋەن بولۇشىغا مۇناسىۋەتلىك. مەسىلەن، ئىلىم ئەھلىلىرىنى مىسالغا ئالىدىغان بولساق، مەھمۇد كاشغەرى، يۈسۈپ خاس ھاجىپ، ئابدۇقادىر داموللا قاتارلىق ئالىملار ياشىغان دەۋرلەردە ئالىملارنىڭ سانى ئاز بولسىمۇ ساپاسى يۇقىرى بولغاچقا، ئۇلارنىڭ كىشىلەر قەلبىدە تېكىلگەن ئوبرازىنىڭ يۈكسەك ئىكەنلىكىنى ھېس قىلالايمىز.

ھازىرقى دەۋردە ئىلىم ئەھلى سان جەھەتتىن خېلى كۆپ سالماقنى ئىگەللىسىمۇ ئەمما ئۇلارنىڭ بىر مۇنچىسىنىڭ ساپاسى تۆۋەن بولغاچقا جەمئىيەتتىكى ئوبرازىمۇ تۆۋەن بولماقتا. ھازىر بىر سورۇندا موللا-ئالىملارنىڭ گەپ-سۆزى تىلغا ئېلىنسا كىشىلەر قەلبىدە ئۇلار توغرۇلۇق بۇ دۇنيادا پەقەت جان بېقىش يولىغا كىرىۋالغان، ھەقىقەتنى سۆزلەشكە توغرا كەلسە كىشىلەرنىڭ رايىغا بېقىپ ھەقىقەتنى بۇرمىلايدىغان، مۇقىم مەيدانى يوق، ئىقتىسادى جەھەتتە نامرات، تاماخور، چۈشكۈن بىر ئوبراز نامايان بولىدىغان ھالەت شەكىللىنىپ قالدى.

ئەلۋەتتە، ئۆزىنىڭ ماددىي تۇرمۇشىغا ئەھمىيەت بېرەلمەي تۇرمۇشتا قىيىنچىلىق تارتىش، ئېغىر جاپا-مۇشەققەتلەرنى تارتىش بەدىلىگە ئىجتىھات بىلەن ئىلىم ئىگىلەپ، ئاللاھ رىزالىقى ئۈچۈن، دىنىي خىزمەت ئۈچۈن ئۆزىنى بېغىشلاپ ئىنسانلارنى گۈمراھلىقتىن قاراڭغۇلۇقتىن ھىدايەتنىڭ پارلاق نۇرىغا يېتەكلەشتە غەيرەت-شىجائەت بىلەن خالىس تۆھپە قوشۇۋاتقان كۆپلىگەن ئالىملىرىمىزنىڭ بارلىقىنى ئىنكار قىلالمايمىز، لېكىن بۇنداقلارنىڭ سانى بارلىق ئەھلى ئىلىملەرنىڭ ئىچىدە تولىمۇ ئاز نىسبەتنى ئىگىلەيدۇ.

ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم»دە مۇنداق دېگەن: **"ئېيتقىنكى بىلىدىغانلار بىلەن بىلمەيدىغانلار باراۋەر بولامدۇ؟"** («زۇمەر» سۈرىسى[39-سۈرە]، 9-ئايەت) دېمەك ئاللاھ تائالا بىلىدىغانلار (ئالىملار)نىڭ بىلمەيدىغانلاردىن دۇنيادىمۇ، ئاخىرەتتىمۇ ئۈستۈن تۇرىدىغانلىقىنى بايان قىلغان. يۇقىرىقى ئايەتتىكى "بىلىدىغانلار" بىلەپ تۇرۇپ ئەمەل قىلمايدىغانلارنى ئەمەس، ئۆگەنگەن ئىلمىگە ئەمەل قىلىدىغان ھەقىقىي ئىلىم ئەھلىلىرىنى كۆرسىتىدۇ.

ئالىم، ئۆلىما دەپ ئاتالغان بەزىلەر باشقىلارغا نەسىھەت قىلىشقا شۇنداق ئۇستا، لېكىن ئۆزى ئەمەل قىلمايدۇ ياكى تولۇق ئەمەل قىلمايدۇ، ھەتتا ئەكسىچە ئىش قىلىدۇ. "موللامنىڭ دېگىنىنى قىل، قىلغىنىنى قىلما" دېگەن ماقال دەل شۇنىڭدىن كېيىلىپ چىققان. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **"كىشىلەرنى ياخشى ئىشقا بۇيرۇپ ئۆزەڭلارنى ئۇنتۇپ قالامسىلەر؟"** («بەقەرە» سۈرىسى[2-سۈرە]، 44-ئايەت). **"ئۆزەڭلار قىلمايدىغان ئىشنى نېمە ئۈچۈن سۆزلەيسىلەر؟ سىلەرنىڭ قىلمايدىغان ئىشلارنى سۆزلىشىڭلار ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ئەڭ ئۆچ كۆرۈلىدىغان ئىشتۇر"** («سەپ» سۈرىسى[61-سۈرە]، 2-، 3-ئايەت).

جەمئىيەتىمىزنى كۆزىتىدىغان بولساق، ھازىر بىر قىسىم دىنىي زاتلىرىمىز «قۇرئان كەرىم» ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ ئەنئەنىۋىي گۈزەل ئەخلاقىنى مەنسىتمەي، ئۆز ئايالىدىن باشقا قىز-ئايالىلارغا بىنورمال مۇئامىلىدە بولۇپ، ئېچىپەش تارتىشىپ، بەزىدە ئاشكارىلىنىپ قېلىپ رەسۋا بولۇپ، ئۆز ئوبرازىغا داغ تەككۈزۈۋاتقانلىقتەك ئەھۋاللارنىمۇ يوق دېيەلمەيمىز. ئاز-تولا بىر نەرسە بىلگەنلەردىن

بەزىلەرنىڭ ئەھۋالى شۇنداق بولۇپ كەتسە، باشقىلارنىڭ ئەھۋالى قانداق بولار؟! ئىلىم ئەھلىلىرىنىڭ ئوبرازىغا داغ چۈشۈرۈۋاتقان ئىللەتلەر يەنە:

1) ھەر دېسە روھانىيلىقنىلا تەرغىب قىلىپ، ئىنسانىنىڭ بۇ دۇنيالىق نورمال تۇرمۇشىنى نەزەردىن ساقىت قىلىش. ئىسلام دىنىدا كۆرسىتىلگەن ئىبادەتلەر قۇرۇق نەزەرىيە ۋە شەكىلدىنلا ئىبارەت ئەمەس، ھاياتلىقتا قانداق ئىش بىلەن شوغۇللىنىشتىن قەتئىينەزەر، باشقىلارنىڭ ھوقۇق-مەنپەئەتىگە ۋە ئىززەت-ھۆرمىتىگە دەخلى يەتكۈزمەي، قۇرئان ۋە ھەدىسنىڭ روھى بويىچە ئىش قىلغانلىقمۇ ئىبادەت بولىدۇ، شۇنىڭدەك ھالال كەسىپ بىلەن شوغۇللىنىپ پۇل-مال تېپىپ ئۆزىنىڭ تۇرمۇشىنى قامدىغانلىقمۇ ئىبادەت بولىدۇ. ئىسلام دىنىدىكى ئىبادەت ئۇچ تۈرگە بۆلىنىدۇ.(1) ئىبادەت مەنسۇبىيە. بۇ دېگىنىمىز دىلى ۋە تىلى ئارقىلىق ئاللاھنى ياد قىلىش، ئۆز ئارا سالاملىشىش، باشقىلارغا نەسىھەت قىلىش، ئەپۇچان، كەڭ قورساق بولۇش، ئۆزىنىلا ئويلىماي كۆپچىلىكنىڭ مەنپەئەتىنىمۇ ئويلاش ھەم ئۇنىڭغا ئۆزىنى بېغىشلاش روھى بولۇش، ئۇششاق-چۈششەك ئىشلار بىلەن ئۆزىنى چۈشەپ قويماي، ئاللاھ رىزالىقى ئۈچۈن، ئىسلام دىنى ئۈچۈن چوڭ-چوڭ ئىشلارنى قىلىشتەك ئۈلۈغۋار غايە-پىلانىنى كۆڭلىگە پۈكۈش، قەلبى گۈزەل بولۇشتىن ئىبارەت. (2) ئىبادەت بەدەنىيە. بۇ دېگىنىمىز ئاللاھ كۆرسەتكەن بويىچە نورمال دىنىي پائالىيەت ئېلىپ بېرىش، شۇنداقلا بۇنىڭغا دەخلى-تەرۇز قىلغان دىن دۈشمەنلىرىگە قارشى تۇرۇش جەريانىدا ئۆزىنىڭ جىسمانىي كۈچىنى بېغىشلاش (دىن دۈشمەنلىرىگە ھازىر قانۇنمۇ قارشى تۇرىدۇ)، جىسمانىي كۈچ-قۇۋۋىتى ئارقىلىق باشقىلارغا ياردەم بېرىش، يەنى خەلقە، جەمئىيەتكە پايدىلىق ئىشلارنى قىلىشتىن ئىبارەت. (3)ئىبادەت مالىيىيە. بۇ دېگىنىمىز ئۆزىنىڭ ئىقتىسادىي بايلىقى ئارقىلىق نامراتلارغا يار-يۆلەك بولۇش، ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن مۇسۇلمانلارغا پايدىلىق ئىشلارغا پۇل-مال سەرپ قىلىش، تېپىۋاتقان پۇل-مېلىنىڭ كېلىش مەنبەسىنىڭ ھالالدىن ياكى ھارامدىن ئىكەنلىكىنى تەكشۈرۈپ تۇرۇش قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

2) مۇتەئەسسىپلىك قىلىش. يەنى خەلقە پايدىلىق بولغان يېڭى تەرەققىياتلارنى قوبۇل قىلىشتىن باش تارتىش ۋە ئۆنى ئىنكار قىلىش. بۇنىڭغا بىر ئەمەلىي مىسال كەلتۈرەي. مەن تاھارەت ئالغاندا ھەم ئەتىگەن-ئاخشامدا چىش چوتكىلاش ئۈچۈن بىر كىچىك چىش چوتكىسى سېتىۋالغانىدىم، بۇنى بىر دىنىي زات دوستۇم كۆرۈپ: «سۈننەتنى ئىشلەتمەي ياغاچتا مىسۋاك ئىشلەتكەن، سىلىمۇ شۇنداق قىلسىلا بولمامدۇ» دەپ كايىدى. مەقسەت زادى ئېغىز ۋە چىشنى تازىلاش ئەمەس-مۇ؟! رەسۈلۈللاھ ھازىر بولغان بولسا بەلكىم چوتكىنى ئىنكار قىلماس ئىدى. دىنىي زاتلىرىمىز موشۇنداق قاتمال، قالاق ئىدىيىدە كېتىۋېرىدىغان بولسا تەرەققىياتتىن سۆز ئېچىش ئۇ ياقتا تۇرسۇن، جامائەتلىرىمىز يېڭى نادانلىق ۋە قاششاقلىققا پېتىپ قالىدۇ، خالاس.

3)تازىلىقا ئەھمىيەت بەرمەسلىك. ھازىر بىر قىسىم دىنىي زاتلىرىمىزنىڭ كىيىنىشى تولىمۇ رەتسىز، كىيىمى كىرلىشىپ تەر پۇراپ كەتسىمۇ كىيىۋالىدۇ، تۇن-پەشمەتلىرىنىڭ تۇگمىسىنى ئەتمەي توزۇنىڭ قانىتىدەك يېيىۋالىدۇ ، مەسەلكالىچى يىرتىلىپ كەتسىمۇ پۇتىدىن چۈشۈرمەي كالاپ-كۇلۇپ ئاۋاز چىقىرىپ ماڭىدۇ...بۇ ھالىمىزنى باشقا يۇرت-ئىقلىمدىكى مۇسۇلمانلار كۆرسە نېمىمۇ دەر؟ ئىبادەتنىڭ ئالدىنقى شەرتى قەلب پاك بولۇشتىن باشقا بەدەن ۋە كىيىملەر پاكىز بولۇشى كېرەك، ناپاكلىق ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا مەقبۇل ئەمەس. ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم»دە: "**كىيىمىڭنى پاك تۇتقىن**"(«مۇدەسسىر» سۈرىسى[74-سۈرە]، 4-ئايەت) دەپ، تاشقى قىياپىتىمىزنى پاكىز، گۈزەل تۇتۇشقا بۇيرۇغان. ئىسلام دىنى بىزنى قەلبى گۈزەل، بەدىنىدىن خۇشپۇراق كېلىپ تۇرىدىغان، كۆزىدىن نۇر يېغىپ تۇرىدىغان، كۆتىرەڭگۈ روھلۇق مۇسۇلمانلاردىن بولۇشقا چاقىرىدۇ.

ئاللاھ تائالا بارلىق مۇسۇلمانلارنى، جۈملىدىن ئىلىم ئەھلىلىرىنى ئىللەت-نۇقسانلارنى تۇگىتىپ، ئىمانىنى پاكلاشقا نېسىپ قىلغاي-ئامىن!

(ئاپتور: مارالبېشى ناھىيىسىدىن)

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurktap.com ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ بىگى نادىرسى

ئسلام دىنغا يات بۇنداق بىمەنە ئىشلار قاچان تۈگەر؟

خۇرشىدە قادىر

بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىم

(ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن)

دۇنيادىكى ئۇچ چوڭ دىننىڭ بىرى بولغان ئىسلام دىننىڭ تارقىلىشى كەڭ بولۇپ، ھازىر دۇنيادىكى بىر مىليارت نەچچە يۈز مىليون ئىنسان بۇ دىنغا ئېتقاد قىلماقتا. ئىسلام دىنى ئاللاھنىڭ ۋەھيسى بىلەن پەن-تېخنىكا ھەقىقىتى ئوتتۇرىسىدا توقۇنۇش، زىددىيەت ھاسىل قىلىدىغان دىن بولماستىن، بەلكى ئىنسانلارنى ئىلىم تەھسىل قىلىش ۋە ئىزدىنىشكە دەۋەت قىلىدىغان دىندۇر.

ئىسلام ئەنئەنىۋى تىبابىتى خېلى بۇرۇنلا بارلىققا كەلگەن بولۇپ، ئۇلار، ئادەم ئالەمدىكى ئاللاھ ياراتقان مەۋجۇداتلار ئىچىدىكى ئەڭ پەزىلەتلىك مەخلۇق، ئۇ بىر جانلىق گەۋدىسى بولغان ماددىي ئادەم بولۇپلا قالماستىن ، يەنە جېنى ۋە روھى بار پەزىلەتلىك ئادەمدۇر، شۇڭا كېسەل داۋالاش ھەم داۋالىنىش ئىنتايىن مۇھىم دەپ قارىغان. شۇ دەۋرلەردە داۋالاش ئوسكۇنلىرى كەم، داۋالاش شارائىتى ناچار، تىببىي خادىملارنىڭ كەسپى سەۋىيىسى تۆۋەن بولسىمۇ، داۋالاش-داۋالىنىش ئىشلىرى ياخشى بولغانكەن. ئەمما ھازىرچۇ؟ ھەممە نەرسە تەرەققىيات باسقۇچىدا تۇرغان، داۋالاش ئوسكۇنلىرى ھەم داۋالاش شارائىتى تولۇق بولغان موشۇ ئىلغار جەمئىيەتتە داۋالاش، داۋالىتىش ئىشلىرى قانداق بولۇۋاتىدۇ؟

ئاغرىپ قالغاندا داۋالىتىش، داۋالىنىش، كېسەل يوقلاش، تەسەللىي بېرىش، ئائىلىدىكىلەر، ئۇرۇق-تۇغقانلار، دوست-ئاغىنىلەر بېرىپ يوقلاش، كېسەلگە قۇربى يەتكىنچە ماددىي ۋە مەنىۋىي ياردەم قىلىش بىز مۆمىن مۇسۇلمانلارنىڭ ئىسسىل پەزىلىتى ئىدى. ئەمما بەزى كىشىلەر ئاغرىپ قالسا قەستەن جاھىللىق قىلىپ، داۋالىنىشنى "ئاللاھنىڭ بەرگەن كېسىلىگە شۈكرى قىلماسلىق، ئاللاھقا قارشى تۇرغانلىق" دەيدۇ، بۇ ئىسلام ئەقىدىسىگە يات بىر نادانلىق. دۇنيا يېڭى ئەسىرگە كىرگەن، ئىنسانىيەتنىڭ ئاڭ سەۋىيىسى ئۆسۈپ بىلىم قۇرۇلمىسى مۇكەممەللىشىۋاتقان، كىشىلەر تەرەققىيات رىقابىتىدە كۈرەش قىلىپ تەر ئاققۇزۇۋاتقان موشۇنداق جەددىي زامانلاردىمۇ ئۇلارنىڭ خۇددى فالۇن تەرىقەتچىلىرىگە ئوخشاشلا داۋالىنىشنى رەت قىلىشتەك دىن ۋە پەنگە يات بىدئەت، بىمەنە ئىشلارنى مۇقەددەس ئىسلام دىنىغا سۆرەپ كىرىشى ئادەمنى تولىمۇ ھەيران قالدۇرىدۇ ھەم ئېچىندۇرىدۇ. ئاللاھ «قۇرئان كەرىم»دە مۇنداق دەيدۇ: **"ئاغزىنىڭلارغا كەلگەن يالغانىنى سۆزلەشتىن ئۆچۈن (ھېچقانداق دەلىلسىز) 'بۇ ھالال، بۇ ھارام' دېمەڭلار. چۈنكى (مۇنداقتا) ئاللاھ نامىدىن يالغانىنى ئويدۇرغان بولسىلەر، ئاللاھ نامىدىن يالغانىنى ئويدۇرغۇچىلار ھەقىقەتەن (دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە) مەقسىتىگە ئېرىشەلمەيدۇ. (ئۇلار دۇنيادىن پەقەت) ئازغىنا بەھرىمەن بولىدۇ. ئۇلار (ئاخىرەتتە) قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ"** («نەھل» سۈرىسى[16-سۈرە]، 116-، 117-ئايەت).

ئىسلام دىنى دۇنياغا تارقالغاندىن بۇيان ئۆزىنىڭ بۇيۇك ھېكمەتلىرى بىلەن مۇسۇلمان قېرىنداشلارنىڭ دىلىنى قۇياش نۇرىدەك يورۇتۇپ كەلدى. ئەمما بىر قىسىم ناچار كىشىلەر ئاشۇ پارلاق نۇر ئاستىدىمۇ تەمتىرەپ ماڭالماي، ئۆزىدىكى ناچار ئىللەتلەرنى تۈگىتىشنىڭ ئورنىغا ، بىر مۇسۇلماندا بولۇشقا تېگىشلىك خىسلەتلىرىنمۇ يوقۇتۇپ ئۆزىنىڭ شەنىگە داغ چۈشۈرمەكتە. مەسىلەن، قىممەتلىك ھاياتىنى ھەم ئالتۇندەك ياشلىق باھارىنى، گۈزەل ئارزۇ-ئارمانلىرىنى ئائىلىدىن ئىبارەت بىر كىچىك دۇنياغا ئاتاپ، شۇ ئائىلىنىڭ بەختى، خۇشاللىقى ئۈچۈن ئۇزاق يىل جاپا چېكىپ ئىشلىگەن ئاياللىرى ياكى ئەرلىرى ئوتتۇرا ياشقا بارغاندا تەسادىپىي ئاغرىپ ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالسا، ئۇلارنى قۇدرىتىنىڭ يېتىشىچە داۋالىتىشتىن قورقىدىغان، كېسەلگە ھەمراھ بولۇشتىن ھەم تەسەللىي ئېيتىشتىن قاچىدىغان، "كېسەل كۆرۈپسى" دەپ ھەتتا ئۇلاردىن بىزار بولىدىغان، يىرگىنىدىغان، ئەر-خوتۇن ئاجرىشىپ كېتىدىغان ئەھۋاللار يۈز بەرمەكتە. تۇۋا، موشۇمۇ بىر مۇسۇلمانغا خاس ئىشمۇ؟ ئۇلارنىڭ ئۆزۈن يىل تارتقان جاپاسى بىلىنمەي، ئەكسىچە كېسەلنى داۋالاش پۇلى قورساق ئاغرىتامدىغاندۇ؟!

يەنە بەزىلەر كېسەل بولغاندا دوختۇرخانىغا بارماي، داخان-پىرىخونلارغا كۆرۈنۈپ، داۋالاش پۇرستىنى كەتكۈزۈپ قويغانىنىڭ ئۈستىگە كېسىلىنى تېخىمۇ ئېغىرلاشتۇرۇپ، ھەتتا ئۆز جېنىغا زامىن بولماقتا. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىشىچە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: **"ئاللاھ بىر كىمگە بىرەر كېسەلنى بەرگەنىكەن، داۋاسىنمۇ بىللە قوشۇپ بېرىدۇ"**. (ئاخىرى 56-بەتتە)

شىنجاڭ تارىخىدىكى تۇنجى مەسچىت

ما پىنيەن

مىلادىيە 622-يىلى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مەدىنىدە ئىسلام دىنى تارىخىدىكى تۇنجى مەسچىت ــــ مەسچىدىي قۇببەنى سالدۇرغانىدى. مانا شۇنىڭدىن ئېتىبارەن مەسچىت مۇسۇلمانلار ئۈچۈن ئۇقۇيدىغان ۋە دىنىي پائالىيەت ئېلىپ بارىدىغان سورۇنغا ئايلاندى. ئىسلام دۇنياسىدىكى تارقىلىشىغا ئەگىشىپ، دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدا، ئومۇمەن مۇسۇلمانلار ياشاپ تۇرىدىغان قىلۋاتقان جايلارنىڭ ھەممىسىدە مەسچىتلەرنى ئۇچراتقىلى بولىدۇ.

ئىسلام دىنىنىڭ شىنجاڭغا تارقىلىپ كىرگىنىگە مىڭ يىلدىن ئاشتى، مەسچىتنىڭ شىنجاڭدا پەيدا بولۇشى بىلەن ئىسلام دىنىنىڭ شىنجاڭغا تارقىلىپ كىرىشى ئاساسىي جەھەتتىن بىر مەزگىلگە توغرا كېلىدۇ. شىنجاڭدا ئەڭ بالدۇر سېلىنغان مەسچىتكە مىڭ يىلدەك بولۇپ قالدى. نۆۋەتتە شىنجاڭدىكى ئەڭ قەدىمىي مەسچىت قەشقەردىكى ھېيتگاھ جامەسى بولۇپ، مىلادى 15-ئەسىردە سېلىنغان. روشەنكى، ھېيتگاھ جامەسى ھازىرقى زامانداشكى ئەڭ قەدىمىي مەسچىت ھېسابلىنىدۇ. ئەمما بۇ مەسچىت ئىسلام دىنى شىنجاڭغا كىرگەن چاغدىكى مەسچىت ھېسابلانمايدۇ، ئەلۋەتتە شىنجاڭ تارىخىدىكى تۇنجى مەسچىتمۇ ھېسابلانمايدۇ. ئۇنداقتا، شىنجاڭ تارىخىدىكى ئەڭ بالدۇر سېلىنغان مەسچىت قايسى؟ ئۇنى كىم، قايسى ۋاقىتتا، قەيەرگە سالدۇرغان؟ بۇ مەسچىت چوقۇم ئىسلام دىنىنىڭ شىنجاڭغا تارقىلىپ كىرگەن ۋاقتىنى دەللىلەپ بېرەلەيدىغان شاھىت بولىدىغانلىقى ئۈچۈن، مەن شىنجاڭ ئىسلام دىنى تارىخىنى يېزىشقا تۇتۇش قىلغان چاغلىرىمدا بۇ مەسىلىگە بەك باش قاتۇرغانىدىم. بىر قانچە يىللار تىرىشىش ئارقىلىق تەلىيىم ئۆڭدىن كېلىپ بۇ مەسىلىگە ئاخىر جاۋاب تاپتىم.

13-ئەسىردە ئۆتكەن ئاتاقلىق ئۇيغۇر ئالىمى جامال قارشى قەشقەرىيە خان جەمەتى كۆتۈرىخانىسىدىن تاپقان 11-ئەسىردە ياشىغان ئاتاقلىق ئەرەب لۇغەتشۇناسىنىڭ ئەسىرى «سۆزخهاھ»نىڭ قول يازما نۇسخىسىغا ئاساسەن، پارسچە ئىزاھلىق لۇغەت ــــ «سۇررا ھ لۇغتى»نى تەرجىمە قىلىپ تۈزۈپ چىقىدۇ. كېيىنكى بىر مەزگىلگە كەلگەندە قەشقەردىكى دىنىي ساھە زاتلىرىنىڭ تەكلىپىگە ئاساسەن «سۇررا ھ لۇغتى»نىڭ تولۇقلىمىسى»نى يېزىپ چىقىدۇ. «تولۇقلىما»نىڭ مەزمۇنىغا شىنجاڭ ۋە ئوتتۇرا ئاسىيا تارىخىدىكى بەزى خاندانلىقلارنىڭ تارىخىدىن پارچىلار، جايلاردىكى داڭلىق دىنىي داھىيلار ھەققىدىكى رىۋايەتلەر، شۇنىڭدەك بىر قىسىم شەھەرلەرنىڭ يول، قۇرۇلۇش، ئۇرۇپ-ئادەت ۋە مەھسۇلاتلىرى قاتارلىقلار كىرگۈزۈلىدۇ. بۇ لۇغەتكە شىنجاڭدىكى تۇنجى مەسچىتنىڭ سېلىنىش جەريانىمۇ كىرگۈزۈلگەن بولۇپ، بۇ ھەقتە مۇنداق بىر قىزىقارلىق رىۋايەتمۇ سۆزلەنگەن.

9-ئەسىرنىڭ ئاخىرقى مەزگىللىرىدە بۈگۈنكى ئوتتۇرا ئاسىيا ۋە شىنجاڭ تەۋەسىدە ئىككى كۈچلۈك ھاكىمىيەت باش كۆتۈرۈپ چىقىدۇ. بۇنىڭ بىرى بۇددا ۋە مانىي دىنىغا ئېتىقاد قىلىدىغان قاراخانىلار خانلىقى، يەنە بىرى ئىسلام دىنىغا ئېتىقاد قىلىدىغان سامانىلار سۇلالىسى بولۇپ، دەسلەپكى چاغلاردا بۇ ئىككى تەرەپ ھۆكۈمرانلىرى ئوتتۇرىسىدا خەت-ئالاقىلەر ئۈزۈلمەي، ئالاقە خېلى قويۇق بولىدۇ. كېيىنكى ۋاقىتلارغا كەلگەندە سامانىيلار سۇلالىسى بارغانچە كۈچەيىپ، قاراخانىيلار سۇلالىسىغا جىھاد نامى بىلەن توختىماي جەڭ ئېلان قىلىپ تۇرىدۇ، ئىككى تەرەپنىڭ مۇناسىۋىتىدە بارا-بارا يامانلىشىش كېلىپ چىقىدۇ. قاراخانىلار خانلىقىنىڭ 3-ئەۋلاد خانى ئوغۇلچاق ھاكىمىيەت يۈرگۈزۈۋاتقان مەزگىللەرگە كەلگەندە، ئوغۇلچاق سامانىيلار سۇلالىسى بىلەن باردى-كەلدى ئالاقىسىنى ئۈزىدۇ ھەمدە پەرمان چۈشۈرۈپ، قاراخانىلار خاندانلىقى تەۋەسىدە ئىسلام دىنىنى تارقىتىشنى، ئۆز پۇقرالىرىنىڭ ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلىشىنى قاتتىق چەكلەيدۇ. مىلادى 893-يىلى سامانىلار سۇلالىسى قاراخانىلار دۆلىتىگە يەنە بىر قېتىم جىھاد قىلىپ، قاراخانىلار خانلىقىنىڭ 2-پايتەختى تالاس (ھازىرقى قازاقىستاننىڭ جامبۇل شەھرى)نى بېسىۋالىدۇ؛ ئوغۇلچاقنىڭ خوتۇنى ۋە 15 مىڭ لەشكىرىنى ئەسىرگە چۈشۈرىدۇ ھەم بۇنىڭ ئىچىدىكى 10 مىڭ لەشكەرنى ئۆلتۈرۈۋېتىدۇ. ئوغۇلچاق پايتەختىنى قەشقەرگە يۆتكەشكە مەجبۇر بولىدۇ. ئۇزاق ئۆتمەي سامانىلار پادىشاھلىقىدا ئىچكى ماجرا يۈز بېرىدۇ، بۇ ئىچكى ماجرادا مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىغان شاھزادە ناسىر ئىبنى مەنسۇر (رىۋايەتلەردە تىلغا ئېلىنىدىغان ئەبۇ ناسىر سامانىنى كۆرسىتىدۇ)سودىگەر قىياپىتىگە كىرىۋېلىپ، قاراخانىلار خانلىقىغا قېچىپ بېرىپ سىياسىي پاناھلىق تىلەيدۇ. ئىسلام دىنىغا ئەزەلدىن ئۆچمەنلىك بىلەن قاراپ كەلگەن ئوغۇلچاق سامانىلار پادىشاھلىقىنىڭ ئىچكى ماجراسىدىن پايدىلىنىپ بۇ كونا رەقىبىنى ئاجىزلاشتۇرۇش ۋە ئۇنىڭغا زەربە بېرىش ئۈچۈن، بۇ مۇسۇلمان شاھزادىنى كاتتا زىياپەتلەر بىلەن كۈتۈۋالىدۇ ھەمدە ئۇنىڭغا: ”سىز بۇ يەرنى ئۆز ئۆيىڭىزدەك

ئۇيغۇر كتاب تورىيكتى www.uyghurkitap.com

بىلىڭ، ئىنىڭىز سىزگە رەھىمسىزلىك قىلغان بولسا، مەن سىزگە دوستلارچە مۇئامىلە قىلىمەن'' دەيدۇ. ئوغۇلچاق ئۇنى ئاتۇشنىڭ ئەمەلدارلىقىغا تەينىلەيدۇ.

شاھزادە ئەبۇ ناسىر ئاتۇشنىڭ ئەمەلدارى بولغاندىن كېيىن، ئاتۇش ئوتتۇرا ئاسىيا سودىگەرلىرى توپلىنىدىغان جايغا ئايلىنىدۇ، كارۋانلار بۇخارا ۋە سەمەرقەنتلەردىن بۇ يەرگە كۇندىلىك بويۇملار ۋە رەخت-گەزمالالارنى توپ-توپى بىلەن ئەكىلىپ توشقۇزۇۋېتىدۇ. بۇ مۇسۇلمان سودىگەرلەر ئاتۇشقا سودا بويۇملىرىنى ئەكىلىپلا قالماي، بەلكى ئىسلام دىنىنىڭ تەسىرىنمۇ ئېلىپ كېلىدۇ. شاھزادە ئەبۇ ناسىر ۋە مۇسۇلمان سودىگەرلەر نامراز ئوقۇش ئۈچۈن ئاتۇشقا بىر مەسچىت سېلىشنى تەقەززالىق بىلەن كۇتىدۇ. بۇ نىيەتنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن، شاھزادە ئەبۇ ناسىر ئوغۇلچاقتا ئۇ ياخشى كۆرىدىغان تاۋار-دۇردۇندىن تىكلىگەن كىيىم-كېچەك، قۇمشېكەر قاتارلىق نەرسىلەرنى سوۋغات سۇپىتىدە پات-پات ئەۋەتىپ تۇرىدۇ ۋە ئۇنىڭغا كۇچىنىڭ باربچە خوشامەتچىلىك قىلىدۇ، شاھزادە ئەبۇ ناسىر ئاخىر ئوغۇلچاقنىڭ ئىشەنچىسىگە ئېرىشىدۇ.شۇنىڭ بىلەن شاھزادە ئەبۇ ناسىر پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ، بىر مەسچىت سېلىپ ئاللاھقا ئىبادەت قىلىش مەقسىتىدە ئوغۇلچاقتىن بىر پارچە كالا تېرىسى چوگلۇقىدىكى يەرنى بېرىشنى تەلەپ قىلىدۇ. ئوغۇلچاق ئۇنىڭ تەلىپىگە ماقۇل بولىدۇ ۋە ئۇنىڭغا: ''ساڭا قايسى يەر لازىم بولسا شۇ يەرنى لازىم قىلىۋەر'' دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن شاھزادە ئەبۇ ناسىر ئۇزىنىڭ ''كالا تېرىسى پىلانى''نى ئىشقا ئاشۇرۇشقا كىرىشىپ ئۇ بىر كالىنى سويۇپ، ئۇنىڭ تېرىسىنى ئىنچىكە تىلىپ بىر بىرىگە ئۇلاپ ئۇزۇن ئارغامچا ياسايدۇ ۋە بۇ ئارغامچا بىلەن ئاتۇشتىكى ياخشى بىر پارچە يەرنى تام سالغاندەك ئوراپ كۆرۈپ، شۇ جايغا بىر مەسچىت سالدۇرىدۇ. ئوغۇلچاق بۇ ئىشتا ئۆزىنىڭ ئالدانغانلىقىنى بىلگەن بولسىمۇ، بىراق شاھزادە ئەبۇ ناسىرنىڭ ئەقىل-پاراسىتى ۋە غەيرىتىدىن ھەيران بولىدۇ. كېيىنكى ۋاقىتلارغا كەلگەندە بۇ يەردە ئوغۇلچاق ۋە قاراخانىلار خانلىقىنىڭ تەقدىرىنى ئۆزگەرتىدىغان بىر ئىش يۈز بېرىدۇ. ئوغۇلچاقنىڭ جىيەن ئوغلى سۇتۇق بۇغراخان شاھزادە ئەبۇ ناسىرنىڭ نەسىھىتى بىلەن ئىمان ئېيتىپ مۇسۇلمان بولىدۇ ۋە ئاندىن ئوتتۇرا ئاسىيا مۇسۇلمانلىرىنىڭ قوللىشى ئارقىسىدا ئوردا سىياسىي ئۆزگىرىشى قىلىپ، ئوغۇلچاقنى ئاغدۇرۇپ تاشلايدۇ. شۇنىڭ بىلەن قاراخانىلار خانلىقى مەملىكىتىمىز تارىخىدا تۇنجى يەرلىك ئىسلام ھاكىمىيىتى بولۇپ قالىدۇ.

شاھزادە ئەبۇ ناسىر ''كالا تېرىسى پىلانى''نى ئىشقا سېلىپ سالدۇرغان بۇ مەسچىت شىنجاڭ تارىخىدىكى تۇنجى مەسچىت ھېسابلىنىدۇ. بۇ مەسچىت تاكى جامال قارشى ياشاۋاتقان دەۋرلەرگە كەلگەنگە قەدەر ''ئاتۇش جامەسى'' دەپ ئاتىلىپ، نامى تەرەپ-تەرەپلەرگە تارقالغاندى.

(تەرجىمە قىلغۇچى: كېرەم ئابلىز)

(بېشى 54-بەتتە)

مەن بىر تىببىي خادىم بولغاچقا كېسەل ئازابىدا ياتقان نىمجان تەنلەرنى، نادانلىقنىڭ قۇربانى بولۇۋاتقان بىچارە كېسەللەرنى كۆرگەندە تولىمۇ ئېچىنىمەن، بۇ ئەھۋال نېمىشقا داۋاملىشىۋېرىدۇ؟ دەپ ئەلەم بىلەن ئويلىنىمەن. بولۇپمۇ ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى سەبى غۇنچىلەرگە تەگكەن بىمەھەل ئۆشۈشۈكتىن يۇرىكىم تېخىمۇ ئېچىشىپ كېتىدۇ. ئۇلار ۋەتەننىڭ، مىللەتنىڭ كەلگۈسى ئۈمىدلىرى ئەمەسمىدى!؟

جاھان تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ مۇسۇلمانلارمۇ ئۆز ئەقلى-پاراسىتىنى ئىشقا سېلىپ باشقا ئىنسانلار قاتارىدا قەد كۆتۈرۈشى كېرەك. موشۇنداق بىر تەرەققىيات دەۋرىدە ھەر بىر مۇسۇلمان كىشى ئۆزى خالىغانچە پەتۋا چىقارماي ئاللاھ بۇيرۇغانىنى قىلىشى، ناتوغرا ئىشلارنى ئۆزىگە ۋە باشقىلارغا يۇكلەپ بەزى نادان، ساددا مۇسۇلمانلىرىمىزنى ئېزىقتۇرۇپ، ئۇلارنىڭ ماددىي ھەم مەنىۋىي زىيانغا، شۇنداقلا ھاياتىنى خەۋپكە ئۇچراتماسلىقى لازىم.

ساغلاملىق بىباھا گۆھەردۇر شۇنداق،
بىباھا گۆھەرنى ئۇرمايلى تاشقا.
ئىسلامغا بىمەنە قارىنى سۇركەپ،
گۇناھنى تاغارلاپ ئارتمايلى باشقا.

سالامەت تەنلەرنىڭ قەدرىگە يېتىپ،
ھاياتنى گۈللىتىپ ئۆتەيلى بىزلەر.
ھاياتلىق قىممەتلىك ۋاقتىمۇ ھەم شۇ،
بولماڭلار نادانلار قۇربانى سىزلەر.

(ئاپتور: قەشقەر شەھىرىدىن)

هاراقنىڭ هارامليقى هەققىدە هېكايەت

دېھقانى

هەقىقاتالا هەممەيلەننى هالالدىن هوزۇرلىنىشقا، هارامدىن هېيقىشقا هۆكۈملىدى. هالال هەم هارام هەققىدە هېسابسىز هەقىقەت-هېكمەتلەر هېكايەتلەندى. هاسىلكالام، هەسەل هەزىلەنسە هەممىزنى هوزۇرلاندۇرۇپ هەربىرىمىزگە هەمكارلاشقاچقا هالال هېسابلاندى؛ هاراق هالال هوسۇلنى هدلاندۇرۇپ هازىرلانغاچقا هەممىزنى هۇشسىزلاندۇرۇپ، هاياتىمىزنى هالاكەت هاڭلىرىغا هەيدىگەچكە هارام هېسابلاندى.

هېلىقى هەجەرنىڭ هالال هەمراهى هەبىۋللا هۇنىرىدىن هايات هوزۇرىغا هەسسىلەپ هۆرلۈك، هويلىسىغا هۆسۈن هەمدەملەيدىغان، هەجەرنىڭ هەم هەقە مسايىلەرنىڭ هۆرمىتىگە هەقلىق هەقىقىي هۇنەرۋەن هېسابلىنىتتى. هەيرانمەنكى، هەبىۋللا هايالشمايلا هاراقنا هەمدەملىنىپ، هاراقكەشلەرگە هامىيلاندى. هامان هاراقتىنلا هوزۇرلىنىدىغان، هارامدىن هېيقمايدىغان هورۇن هەزىلكەشلەر هەبىۋللاغا هەمدەملىنىپ، هاراقتىن هۇشسىزلىنىشتى. هاراقكەشلەر هەبىۋللانىڭ هويلىسىغا، هوجرىسىغا، هەجەرنىڭ هۆسنىگە هەۋەسلىنىشىپ هاياسىز هۇجۇملارغا هازىرلىنىشتى. هاراقتىن هەپتە-هەپتىلەپ هوزۇرلىنىشلار هەبىۋللانى هايۋاندەك هۆكۈرەتتى، هالسىراتتى. هەبىۋللا هاراقتىن هامان هۇشسىزلىنۇەرگەچكە هاياتى هالاكەت هاڭغا هەيدىلۇاتقاندا هاياتلىق هەمراهى ـــ هەمشىرىلەر هەبىۋللانى هاياتلىققا هازىرلاشقا هەرىكەتلەندى. هەمدۇل هاجممۇ هەبىۋللاغا هالال-هارام هەققىدىكى هېكمەتلەرنى، هالالنىڭ هاياتلىققا، هارامنىڭ هالاكەتكە هەمدەملىكىنى هېكايەتلىدى. هەبىۋللا هۆرمەتلىك هەمدۇل هاجمنىڭ هېكمەتلىك هېكايەتلىرىنىڭ هەقىقىتىنى هۇش-هېسسىياتىغا هەقلىق هالدا هۆكۈملىدى، هەقىقىي هۇنەرۋەنلىككە هەم هايالىق هەمرىيى هەجەرنىڭ هالىغا هەمدەملىنىشكە هازىرلاندى.

هەبىۋللانىڭ هاراق هەقىقىدىكى هېكايىسىدىن هۆكۈملەيمىزكى:

هالاللىق هاياتلىققا هەمراھ، هاياتقا هوزۇر،

هارام ـــ هاياتقا هەسرەت، هاياتقا هاڭدۇر.

(ئاپتور: خوتەن قارىقاش ناھىيىسىدىن؛

تەھرىرلىگۈچى: ئەنۋەر مۇھەممەد)

كىشىلەرنىڭ پۇل-مېلىغا چېقىلماسلىق توغرىسىدا

نىزامىدىن قارى

ئىسلام دىنىمىز بارلىققا كەلگەندىن تارتىپ ئىنسانلار ئارىسىدىكى ئاچكۆزلۈك، نەپسانىيەتچىلىك، چىرىكلىشىشتەك رەزىل قىلمىشلارنى چەكلەپ كەلگەن. بۇ يامان ئىللەتلەر هازىرقى جەمئىيەتتىمۇ مەۋجۇت بولۇپ، يامراپ كېتىۋاتىدۇ. نۇرغۇن تەيياراتلار ئادەملەر بارىكى، باشقىلارنىڭ هالال ئەمگىكى ۋە قان-تەر بەدىلىگە كەلگەن پۇل-مالىلىرىنى هەر خىل رەزىل ئۇسۇللار بىلەن ئىگىلىۋېلىشقا ئۇرۇنىدۇ، بەزىلىرى هەتتا يانچۇقچىلىق، ئوغرىلىق، بۇلاڭچىلىق، قاتىللىق قىلىدۇ. ئۇلار «قۇرئان كەرىم» دىكى: **"ئاللاه (پەيغەمبەرلەر ئەۋەتىپ) يەر يۈزىنى تۈزىگەندىن كېيىن يەر يۈزىدە بۇزۇقچىلىق قىلمىغىلار"** («ئەئراف» سۈرىسى [7-سۈرە]، 56-ئايەت) دېگەن ئايەتنىڭ ئاگاھلاندۇرۇشىغا پىسەنت قىلمىغان بۇزۇقلاردۇر. ئۇلار قىيامەتتە جەزمەن جازاغا تارتىلىدۇ.

ئىسلام دىنىدا چەكلەنگەن پۇل-مىللار:

1) يېتىملارنىڭ پۇل-مىللىرى؛
2) ئوغرىلىغان پۇل-مىللار؛
3) ئايالدىن زورلۇق بىلەن ئېلىپ قالغان تويلۇق كىيىم-كېچەكلەر؛
4) جازانىخورلۇق قىلىپ تاپقان پۇل-مىللار؛
5) كىشىلەردىن ئالدامچىلىق ۋە ساختىلىق بىلەن ئالغان پۇل-مىللار؛
6) سوتقا ئەرز قىلىپ ناھەق ئېرىشكەن پۇل-مىللار؛
7) قەرز ئېلىپ بەرمەي يېگەن پۇل-مىللار؛
8) ئامانەتكە خىيانەت قىلغان پۇللار؛
9) ئۇچرىغاندا ئىگىسىگە تونۇتماي ئېلىۋالغان پۇل-مىللار.
10) باشقىلارنى ئىشقا سېلىپ هەققىنى بەرمەي ئېرىشكەن پۇل-مال؛
11) بۇلاڭچىلىق قىلىپ تاپقان پۇللار؛
12) يالغاندىن قەسەم قىلىپ ئېرىشكەن پۇل-مىللار.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يىگانە تورىسى

لۇئىيە ئىسلام دەئۇەت جەمئىيىتى ۋەكىللەر ئۆمكى جۇڭگودا زىيارەتتە بولدى

جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ تەكلىپىگە بىنائەن، لۇئىيە ئىسلام دەئۇەت جەمئىيىتىنىڭ باش كاتىپى دوكتۇر مۇھەممەد ئەھمەد شەرىف باشچىلىقىدىكى ۋەكىللەر ئۆمكى 2001-يىلى7-ئايىنىڭ31-كۈنىدىن 8-ئايىنىڭ 5-كۈنىگىچە مەملىكىتىمىزنىڭ بېيجىڭ ۋە تىيەنجىن شەھەرلىرىدە دوستانە زىيارەتتە بولدى. جەمئىيىتىمىزنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى قوشۇمچە باش كاتىپى مۇھەممەد ئەلى يۈي جېنگۇي، مۇئاۋىن باش كاتىپى قوشۇمچە خەلقئارا بۆلۈمىنىڭ مۇدىرى مۇستاپا ياڭ جىبو مېھمانلارنىڭ جۇڭگودىكى زىيارىتىدە تولۇق ھەمراھ بولدى.

مېھمانلار جۇڭگودىكى زىيارىتىدە يۇقىرى ئىزچىل-ئىكرامغا سازاۋەر بولدى، مەملىكەتلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى بەي لىچېن، دۆلەت دىن ئىشلىرى ئىدارىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى چى شياۋفېي، جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى ھىلالىددىن چېن گۇاڭيۈەن باشچىلىقىدىكى ئەزالار بىلەن كۆرۈشتى. مېھمانلار بۇ قېتىمقى زىيارەت ئارقىلىق جۇڭگونىڭ ئىسلاھات ئېچىۋېتىشتىن كېيىن بارلىققا كەلگەن چوڭ ياخشى ۋەزىيەتتىدىن مەمنۇن بولدى، جۇڭگو ھۆكۈمىتى قوللىنىۋاتقان دىنىي ئېتىقاد ئەركىنلىكى سىياسىتىگە ئاپىرىن ئوقۇدى. مېھمانلار يەنە لۇئىيە ئىسلام دەئۇەت جەمئىيىتى بىلەن جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى ئوتتۇرىسىدىكى دوستلۇق مۇناسىۋەت ھەم بۇ ئارقىلىق ئىككى دۆلەت خەلقى ۋە مۇسۇلمانلىرى ئوتتۇرىسىدىكى دوستانە مۇناسىۋەتنىڭ تېخىمۇ ئالغا قاراپ يۈكسىلىشى ئۈچۈن تىرىشىدىغانلىقىنى ھەمدە جۇڭگو مۇسۇلمانلىرىنىڭ مائارىپ ئىشلىرىغا ھەمكارلىشىشنى خالايدىغانلىقىنى، شۇنىڭدەك جۇڭگو مۇسۇلمانلىرىنىڭ لۇئىيە ئىسلام ئۇنىۋېرسىتېتىگە بېرىپ بىلىم ئاشۇرىشىنى قىزغىن قارشى ئالىدىغانلىقىنى بىلدۈردى. ۋەكىللەر ئۆمكى جۇڭگودىكى دوستانە زىيارىتىنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ئاياغلاشتۇرۇپ 8-ئايىنىڭ 5- كۈنى لۇئىيەگە قايتىپ كەتتى. (ئادىل ھاجى كېرەم)

جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى ۋەكىللەر ئۆمكى بروناي دارۇسسالامدا ئۆتكۈزۈلگەن خەلقئارالىق ئىسلام مەدەنىيىتى كۆرگەزمىسىگە قاتناشتى

2001-يىلى 8-ئايىنىڭ 17-كۈنى، جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى ھىلالىددىن چېن گۇاڭيۈەن باشچىلىقىدىكى يەتتە كىشىدىن تەركىپ تاپقان جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى ۋەكىللەر ئۆمكى بروناي دارۇسسالامدا دوستانە زىيارەتتە بولدى ھەمدە شۇ يەردە ئۆتكۈزۈلگەن تۇنجى نۆۋەتلىك خەلقئارالىق ئىسلام مەدەنىيىتى كۆرگەزمىسىگە ئىشتىراك قىلدى.

بۇ قېتىمقى كۆرگەزمىنى بروناي دارۇسسالامنىڭ دۆلەت ۋەزىرى ئىشخانىسى قارمىقىدىكى مۇفتى ئىشخانىسى ئۇيۇشتۇرغان بولۇپ، ئۇ سودا-تىجارەت مەسلىھەت يىغىنى ۋە ئىسلام مەدەنىيىتى كۆرگەزمىسىدىن ئىبارەت ئىككى قىسىمغا بۆلۈنگەن. شەرقىي جەنۇبىي ئاسىيا، ئەرەب ئەللىرى ۋە ياۋروپا ، ئامېرىكىدىن كەلگەن ئىككى يۈزدىن ئارتۇق ۋەكىللەر ۋە كارخانىچىلار بۇ قېتىمقى كۆرگەزمىگە ئىشتىراك قىلدى . 8-ئايىنىڭ 18-كۈنى بروناي دارۇسسالامنىڭ دۆلەت مۇفتىسى ئېچىلىش مۇراسىمىغا رىياسەتچىلىك قىلدى، بروناي دارۇسسالامنىڭ سۇلتانى بۇلقىيە ئېچىلىش مۇراسىمىغا قەدەم تەشرىپ قىلدى.

جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى ۋەكىللەر ئۆمكى جۇڭگودىن ئېلىپ كەلگەن يېزىق-سۈرەتلىك كىتاب-ژۇرناللار ۋە ئۈن-سىن بۇيۇملىرىنى كۆرگەزمىگە قويۇپ، زىيارەت قىلغۇچىلارغا جۇڭگو ئىسلام دىنى ۋە مۇسۇلمانلىرىنىڭ ئەھۋالىنى تونۇشتۇرۇپ، ئۇلارنىڭ قىزغىن قارشى ئېلىشىغا ئېرىشتى.

ۋەكىللەر ئۆمكى ئەزالىرىنىڭ بىر قىسمى جەمئىيەت رەئىسى ھىلالىددىن چېن گۇاڭيۈەننىڭ باشچىلىقىدا بروناي دارۇسسالامدىكى دوستانە زىيارىتى ۋە كۆرگەزمە پائالىيەتلىرىنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ئاياغلاشتۇرۇپ سىنگاپوردا زىيارەتتە بولدى. سىنگاپور ئىسلام دەئۇەت جەمئىيىتى، ئىسلام مەركىزى ۋە سىنگاپور مۇسۇلمانلىرى جەمئىيىتىنىڭ مەسئۇللىرى ۋەكىللەر ئۆمكىمىزنى ئايرىم-ئايرىم ھالدا كۈتۈۋالدى ھەمدە سەممىي دوستانە سۆھبەتتە بولدى. (ئادىل ھاجى كېرەم)

جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى ۋەكىللەر ئۆمكى كورىيەدە زىيارەتتە بولدى

كورىيە مۇسۇلمانلىرى تەشكىلاتىنىڭ تەكلىپىگە بىنائەن، جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى مۇھەممەد سەئىد ما يۈنفۇ باشچىلىقىدىكى بەش كىشىدىن تەركىپ تاپقان جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى ۋەكىللەر ئۆمكى 2001-يىلى 9-ئايىنىڭ 6- كۈنىدىن 13-

كۈنىگىچە كورىيەدە دوستانە زىيارەتتە بولدى. جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى ۋەكىللەر تۈمكىنىڭ بۇ قېتىمقى زىيارىتى كورىيەگە بولغان تۈنجى قېتىملىق زىيارىتى بولۇپ،كورىيە مۇسۇلمانلىرىنىڭ قىزغىن قارشى ئېلىشىغا ئېرىشتى.

جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى ۋەكىللەر ئۆمىكى كورىيەدىكى زىيارىتىدە، كورىيە ئىسلام تەشكىلاتىنىڭ مەسئۇللىرى بىلەن قىزغىن سۆھبەتتە بولدى. كورىيەدىكى مەسچىتلەر ۋە مۇسۇلمانلارنى زىيارەت قىلدى. ۋەكىللەر ئۆمىكى يەنە كورىيە ئىسلام تەتقىقات ئاكادېمىيىسى كورىيە چەتئەل تىلى ئۇنىۋېرسىتېتە ئۆتكۈزگەن " جۇڭگو ئىسلام دىنىنىڭ تارىخى، ھازىرقى ئەھۋالى ۋە ئىستىقبالى" دېگەن تېمىدىكى مۇھاكىمە يىغىنىغا ئىشتىراك قىلدى، ئۆمەك باشلىقى مۇھەممەد سەئىد ما يۈنفۇ تەكلىپكە بىنائەن سۆز قىلىپ، جۇڭگو ئىسلام دىنى تارىخى ۋە جۇڭگو مۇسۇلمانلىرىنىڭ ئەھۋاللىرىنى تونۇشتۇردى. جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى ۋەكىللەر ئۆمىكى كورىيەدىكى دوستانە زىيارىتىنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ئاياغلاشتۇرۇپ9-ئاينىڭ 13-كۈنى ۋەتەنگە قايتىپ كەلدى. (ئادىل ھاجى كېرەم)

ئىسلام جەمئىيەتلىرى پائالىيەتلىرى

★ئىسلام دىنىنىڭ جۇڭگوغا تارقالغانلىقىنىڭ 1350 يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن جۇڭگو ئىسلام دىنى تارىخى ۋە تەرەققىياتى ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى بېيجىڭدا ئۆتكۈزۈلدى. مىلادى651-يىلى ئىسلام دىنى جۇڭگوغا تارقالغاندى، بۇنىڭغا بۇ يىل دەل 1350يىل بولدى. بۇ مۇناسىۋەت بىلەن **جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى** 11-ئاينىڭ 6-كۈنىدىن 8-كۈنىگىچە بېيجىڭدا«جۇڭگو ئىسلام دىنى تارىخى ۋە تەرەققىياتى» دېگەن تېمىدا ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى ئۆيۇشتۇردى. يىغىنغا مەملىكەت بويىچە 14ئۆلكە، ئاپتونوم رايون ، شەھەر ۋە مەركەزدىكى مۇناسىۋەتلىك ئىلمىي تەتقىقات ۋە ئوقۇتۇش ئورۇنلىرىدىن خۇيزۇ، ئۇيغۇر، دۇڭشياڭ، سالار، خەنزۇ مىللەتلىرىدىن بولۇپ، 70كە يېقىن مۇتەخەسسىس-ئالىم ۋە جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى مەسئۇللىرى قاتناشتى. يىغىندا جۇڭگو ئىسلام دىنى تارىخى، ئىسلام مەدەنىيىتى، غەربىي رايونلارنى كەڭ دائىرىدە تەرەققىي قىلدۇرۇش بىلەن ئىسلام دىنى ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ مۇناسىۋىتى قاتارلىقلار دائىرىسى بويىچە 40 نەچچە پارچە ئىلمىي ماقالە ئوقۇپ ئۆتۈلدى. (ئۆزى مۇخبىرىمىز)

★**خوتەن** ۋىلايەتلىك ئىسلام دىنى 3-قېتىملىق ۋەكىللەر يىغىنى 2001-يىل 7-ئاينىڭ 9-كۈنى داغدۇغىلىق ئېچىلدى. يىغىنغا 200دىن ئارتۇق مۇسۇلمانلار ۋەكىلى ھەم ۋىلايەت،ناھىيە(شەھەر)لىك بىرلىكسەپ، مىللەتلەر- دىن ئىشلىرى تارماقلىرىنىڭ مەسئۇللىرى قاتناشتى. يىغىندا دېموكراتىك سايلام ئارقىلىق بۇ نۆۋەتلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ45 ھەيئەت ئەزاسى، 21دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى بارلىققا كەلدى؛ ئابدۇلېتىپ داموللا ھاجى رەئىسلىككە، يالقۇن سراجى، دۆلەت ھاجى، ئابلەت مەخسۇم، ئابلىز قارىي مۇئاۋىن رەئىسلىككە، يالقۇن سراجى قوشۇمچە باش كاتىپلىققا سايلاندى. (مەتنىياز ئىمىن)

★بۇ يىل 9-ئاينىڭ 11-كۈنى **خوتەن** ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمئىيىتى 3- نۆۋەتلىك 2- سانلىق دائىمىي ئەزالار يىغىنى ئېچىلدى. يىغىنغا دائىمىي ئەزالار ۋە ناھىيە (شەھەر)لىك ئىسلام جەمئىيەتلىرىنىڭ باش كاتىپلىرى قاتناشتى. يىغىندا ئاساسلىقى جۇڭگو ئىسلام دىنى ئىشلىرىغا يېتەكچىلىك قىلىش ھەيئىتى تۈزۈپ تارقاتقان «يېڭى ۋەزىتەبلىغلەر» دېگەن كىتابتىكى ۋەزىتەبلىغلەرنى ئاممىغا يەتكۈزۈش مەسلىسى قارالدى ۋە «جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى»ژۇرنىلى سۆھبەت يىغىنىنىڭ روھى يەتكۈزۈلدى. (يالقۇن سراجى، ئابدۇلئەھەد ئالىم)

★**سانجى** ئوبلاستلىق ئىسلام جەمئىيىتى 7-ئاينىڭ 10-كۈنىدىن 11-كۈنىگىچە سانجى شەھىرى ياجوڭ مېھمانخانىسىدا تۇنجى نۆۋەتلىك ۋەزىتەبلىغ مۇسابىقىسى ئۆتكۈزدى، مۇسابىقىگە ئوبلاستنىڭ ھەر قايسى ناھىيە(شەھەر)، يېزا-بازارلىرىدىن ئۇيغۇر، خۇيزۇ، قازاق، ئۆزبېك، تاتار، دۇڭشياڭ قاتارلىق مىللەتلەر ئاخۇن-موللىلىرى ئېچىدىن تاللانغان 54 ۋەزچى قاتناشتى. مۇسابىقە خەنزۇ تىلى ۋە ئۇيغۇر، قازاق تىلى گۇرۇپپىسى بويىچە ئېلىپ بېرىلدى. خەنزۇ تىلى گۇرۇپپىسىغا 32 خۇيزۇ ۋەزچى ئۇيغۇر، قازاق تىلى گۇرۇپپىسىغا 22 ۋەزچى قاتناشتى. (مايۇچى)

★**كېرىيە** ناھىيىلىك ئىسلام جەمئىيىتى 2-قېتىملىق ۋەكىللەر يىغىنى 2001-يىل 8-ئاينىڭ 13-كۈنى چۈشتىن كېيىن ئېچىلدى، يىغىنغا مۇسۇلمانلار ۋەكىللىرى ۋە دىن خىزمىتى كادىرلىرى ، ناھىيىلىك پارتكوم، خەلق ھۆكۈمىتى ۋە مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلارنىڭ مەسئۇللىرى قاتناشتى. يىغىندا دېموكراتىك سايلام ئارقىلىق 78 ھەيئەت ئەزاسى، 23 دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى بارلىققا كەلدى؛ ئىممىن ھاجى رەئىسلىككە،دۆلەت ھاجى، يۈسۈپ قارىي ھاجى، ئادىل ئەمەر مۇئاۋىن رەئىسلىككە، ئادىل ئەمەر قوشۇمچە باش كاتىپلىققا سايلاندى. (ئادىل ئەمەر)

ئۇيغۇر كتاب تور بېكتى www.uyghurkitap.com ئۇنىۋېرسال كتابلارنىڭ بېكى تارقىتىسى

ئسلام مائاريبى

★دۆلەتلىك دىن ئىشلىرى ئىدارىسىنىڭ تەستىقلىشى ۋە شىنجاڭدىكى مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ يېقىندىن ھەمكارلىشىشى بىلەن **جۇڭگو ئىسلام دارىلفۇنۇنىنىڭ شىنجاڭ تولۇق كۇرس سىنىپى** بۇ يىل قايتا ئەسلىگە كەلتۈرۈلۈپ ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلدى. شىنجاڭدا ئىسلام دارىلفۇنۇنى قۇرۇلغاندىن كېيىن بېيجىڭدىكى جۇڭگو ئىسلام دارىلفۇنۇنىنىڭ بۇ سىنىپى توختاپ قالغانىدى. بۇ يىل شىنجاڭدىكى ھەر دەرىجىلىك مۇناسىۋەتلىك تارماقلار مەركەزنىڭ ۋە ئاپتونوم رايونىنىڭ جۇڭگو ئىسلام دارىلفۇنۇنىغا شىنجاڭدىكى ئۇيغۇر قاتارلىق مىللەتلەردىن ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىش ھەققىدىكى ئۇقتۇرۇشنى تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن، ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىش شەرتلىرى بويىچە ئىمتىھانغا قاتنىشىشنى تەلەپ قىلغۇچىلار ئىچىدىن ئىمتىھانغا قاتناشقۇچىلارنى ئەستايىدىل تاللاپ كۆرسەتتى. موشۇ ئاساستا شىمالىي شىنجاڭ ۋە جەنۇبىي شىنجاڭ رايونى بويىچە ئۇرۇمچى ۋە قەشقەردە ئىككى ئىمتىھان مەيدانى تەسىس قىلىنىپ 200دىن ئارتۇق ئوقۇغۇچى ئىمتىھانغا قاتناشتۇرۇلغانىدى. ئاپتونوم رايونلۇق دىنىي ئىشلار ئىدارىسى ۋە قەشقەر ۋىلايەتلىك دىنىي ئىشلار ئىدارىسىنىڭ مەسئۇللىرى بۇ ئىككى مەيداندىكى ئىمتىھان ئىپلىش ئىشلىرىغا بىۋاستە يېتەكچىلىك قىلدى. جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ بىرىنچى مۇئاۋىن رەئىسى، شىنجاڭ ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى ھاروۇنخان مەخسۇم ھاجى قەشقەردىكى ئىمتىھان مەيدانىغا مەخسۇس بېرىپ ئىمتىھان مەيدانىنى كۆزدىن كەچۈردى. ئىمتىھان نەتىجىسى ۋە سالاھىيەت شەرتلىرىنى ئىنچىكىلىك بىلەن تەكشۈرۈش ئارقىلىق ئاخىر ئۇيغۇر، قازاق، ئۆزبېك، سالار مىللەتلىرىدىن بولغان 26 نەپەر ياش جۇڭگو ئىسلام دارىلفۇنۇنىنىڭ 2001-يىللىق بەش يىللىق تولۇق كۇرس سىنىپىغا رەسمىي تالىپلىققا قوبۇل قىلىندى. بۇ تالىپلار بىرىنچى يىلى مەخسۇس خەنزۇ تىل-يېزىقى ئۆگىنىدۇ، ئىككىنچى يىلىدىن باشلاپ ئەرەبچە ۋە دىنىي دەرسلەرنى ئوقۇيدۇ، ئاخىرقى يىلى مەلۇم مىقتاردا ئىنگلىزچىلى ئۆگىنىدۇ. دەرسلەر 70% دىنىي دەرس، 30% مەدەنىيەت ۋە سىياسىي قانۇن دەرسلىرى بويىچە ئورۇنلاشتۇرۇلدى. 10-ئاينىڭ 8-كۈنى دەرس باشلاش مۇراسىمىغا جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى مەسئۇللىرى ۋە دۆلەتلىك دىن ئىشلىرى ئىدارىسىنىڭ مۇناسىۋەتلىك مەسئۇلى قاتناشتى. ھازىر تالىپلار پۈتۈن زېھنى ۋە قىزغىنلىقىنى سەرپ قىلىپ خەنزۇ تىلى-يېزىقى ئۆگەنمەكتە. (ئۆز مۇخبىرىمىز)

★**شىنجاڭ ئىسلام دارىلفۇنۇنى** 3-قېتىملىق ۋەز ـتەبلىغ مۇسابىقىسى 6-ئاينىڭ14-كۈنى دارىلفنون زالىدا ئۆتكۈزۈلدى، مۇسابىقە سورۇنىغا ئۇستاز-تالىپ ۋە تەكلىپ بىلەن كەلگەنلەر بولۇپ جەمئىي 220دىن كۆپرەك كىشى قاتناشتى. 10 تالىپ مۇسابىقىگە چۈشتى، ئاخىر97-يىللىقتىن شېرىپ ھاجى بىرىنچىلىككە، 97-يىللىقتىن ئابدۇمىجىت ناسىر، 2000-يىللىقتىن ئابدۇللا ئىككىنچىلىككە،98-يىللىقتىن نۇرئەلى ، 2000-يىللىقتىن ئابدۇقادىر، 97-يىللىقتىن ئىمام ھەسەن ئۆچىنچىلىككە ئېرىشتى ۋە نەق مەيداندا مۇكاپاتلاندى.
(مۇسا ئىمىن)

★2001-يىل 7-ئاينىڭ 6-كۈنى **قەشقەر** ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمئىيىتى باشقۇرۇشىدىكى **دىنىي مەكتەپ** 8-قارارلىق تالىپلارنىڭ ئوقۇش پۈتتۈرۈش مۇراسىمىنى ئۆتكۈزدى. بۇ قارار ئوقۇش پۈتتۈرگەن تالىپ 40 بولۇپ،ئۇلار ئۆچ يىللىق ئوقۇش داۋامىدا بەلگىلەنگەن 27 خىل دىنىي كىتابنى ۋە مۇناسىۋەتلىك مەدەنىيەت ھەم سىياسەت، قانۇن دەرسلىرىنى تولۇق ئوقۇپ لايىقەتلىك ئوقۇش پۈتتۈردى. ئۇلار چەت-يىراق جايلاردىكى ئىمامى كەم مەسچىتلەردە دىنىي ۋەزىپە ئۆتەيدۇ. (ياقۇپ ھاجى مۇھەممەد)

★2001-يىل 9-ئاينىڭ 20-كۈنى **قەشقەر** ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمئىيىتى باشقۇرۇشىدىكى **دىنىي مەكتەپ** 10-قارارلىق تالىپلارنىڭ ئوقۇش باشلاش مۇراسىمىنى ئۆتكۈزدى. بۇ قارارغا قوبۇل قىلىنغان ئوقۇغۇچى 50 بولۇپ، ئۆچ يىل ئوقۇيدۇ. (ياقۇپ ھاجى مۇھەممەد)

★ **بايىنغۇلىن** موڭغۇل ئاپتونوم ئوبلاستلىق ئىسلام جەمئىيىتى ئاچقان تۇنجى قارارلىق ئىسلام دىنى ئوقۇتۇش سىنىپى 2001-يىل 7-ئاينىڭ 17-كۈنى ئوقۇش پۈتتۈرۈش مۇراسىمى ئۆتكۈزدى. بۇ سىنىپ 1999-يىل 4-ئايدا ئوقۇش باشلىغان بولۇپ، 30 ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىنغان. ئۇلار ئىككى يېرىم يىللىق ئوقۇش جەريانىدا ئوقۇتۇش پىلانىدىكى دەرسلەرنى تولۇق ئوقۇپ، ئوقۇشنى لايىقەتلىك پۈتتۈردى. (مەھەممەت تۇرسۇن)

★ **مەكىت** ناھىيىلىك ئىسلام جەمئىيىتى ئاچقان 5-قارارلىق دىنىي زاتلارنىڭ بىلىم ئاشۇرۇش كۇرسى يېقىندا ئوقۇش تاماملاش مۇراسىمى ئاچتى. بۇ قېتىم ئوقۇش پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچى 40 نەپەر بولۇپ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى نۇقتىلىق جۇمە مەسچىتلىرىدە دىنىي ۋەزىپە ئۆتەۋاتقان، دىنىي بىلىمى بىر قەدەر تۆۋەن بولغان دىنىي زاتلاردۇر. (ياقۇپ ھاجى مۇھەممەد)

★**يەكەن** ناھىيىلىك ئىسلام جەمئىيىتى ئاچقان 13-قارارلىق دىنىي ئىز باسارالارنى تەربىيىلەش كۇرسى 2001-يىل 5-ئاينىڭ 25-كۈنى ئاخىرلاشتى. بۇ قېتىمقى كۇرسقا قاتناشقان دىنىي زات 100نەپەر بولۇپ، ئۇلار ئالتە ئايلىق ئۆگىنىش كۇرسىنى لايىقەتلىك تۈگەتتى. 2001-يىلى 6-ئاينىڭ 11-كۈندىن 8-ئاينىڭ 12-كۈنىگىچە ناھىيىلىك ئىسلام جەمئىيىتى يەنە يەتتە قارار كۇرس ئېچىپ،

جەمئىي 575 خانىپ-ئىمامنى تەربىيىلىدى. (ياقۇپ هاجى مۇھەممەد)

★**پوسكام** ناھىيىلىك ئىسلام جەمئىيىتى بۇ يىل 5-ئاينىڭ 17-كۈنىدىن باشلاپ ناھىيىنىڭ ھەر قايسى يېزا-بازارلىرىنى بىرلىك قىلىپ غەسسالارنى(مېيىت يۇغۇچىلارنى) تەربىيىلەپ كۈرسى ئاچتى. بۇ قېتىمقى ئىككى كۈنلۈك كۈرس ئالتە قارار ئېچىلدى، ھەر قاردا 40 تىن بولۇپ 240 غەسسال تەربىيىلەندى. (ياقۇپ هاجى مۇھەممەد)

★**قەشقەر كونىشەھەر** ناھىيىلىك پارتكوم بىرلىكسەپ بۆلۈمى، مىللەتلەر-دىن ئىشلىرى ئىدارىسى ۋە ئىسلام جەمئىيىتى2008-يىلى ئۆتكۈزۈلىدىغان بېيجىڭ ئولىمپىك تەنتەربىيە پائالىيىتىنى قوللاش يۈزىسىدىن 7-ئاينىڭ 15-كۈنىدىن 31-كۈنىگىچە ھەر قايسى يېزا-بازارلاردا دىنىي ساھەدىكىلەر ئارىسىدا ۋالىبول، ئارقان تارتىش مۇسابىقىسى ۋە شېئىر-مەرسىيە ئوقۇش قاتارلىق مەدەنىي پائالىيەتلەرنى ئېلىپ باردى، بۇ پائالىيەتكە ھەر قايسى يېزىلار بويىچە 1130 دىنىي زات قاتناشتى. (ياقۇپ هاجى مۇھەممەد)

★**پوسكام** ناھىيىسىنىڭ تۇغچى يېزىسىدا ئاممىنىڭ ئارزۇ-تەلىپىگە ئاساسەن تۇنجى قارارلىق غەسسالە (ئايال مېيىت يۇغۇچى)لەر كۇرسى ئېچىلدى، كۇرسقا لاياقەتلىك توشقان20 ئايال قاتناشتى، ئۇلار ئىككى كۈن دەرس ئاڭلاش ئارقىلىق مېيىت يۇيۇش جەھەتتىكى بىلىملەرنى ئۆزلەشتۇرۇۋالدى؛ يەنە سەيلى يېزىسىدا ئاممىنىڭ ئارزۇسىغا ئاساسەن بۇ يىل 5-ئاينىڭ 25-، 26-كۈنلىرى غەسسالەلەرنى تەربىيىلەش كۇرسى ئېچىلدى، كۇرسقا سالاھىيىتى توشقان 29ئايال قاتناشتى. (تۆمۈر دوستالى، ئابلىمىت ئابدۇخالىق)

★**گۇما** ناھىيىسى بۇ يىل 8-ئاينىڭ 14-كۈنىدىن 26-كۈنگىچە دىنىي زاتلارنىڭ ھوقۇق-مەجبۇرىيىتى ھەققىدە ئۆگىنىش كۇرسى ئاچتى، كۇرسقا ناھىيىگە قاراشلىق 15يېزا-بازار ۋە ئىككى مەيداننىڭ بىرلىكسەپ كادىرلىرى، جۈمە مەسچىتلىرىنىڭ ئىمام-خاتىپلىرىدىن بولۇپ 120 كىشى قاتناشتى. (ئابدۇكېرىم قۇربان)

★**قارا شەھەر** ناھىيىسىنىڭ ئۇيغۇر چوڭ مەسچىتىدە 2001-يىل 5-ئاينىڭ 31-كۈنى دىنىي زاتلارنىڭ تالىپ تەربىيىلەش ئوقۇش باشلاش مۇراسىمى ئېچىلدى. بۇ قېتىم ئالتە دىنىي زاتقا 18 تالىپنى تەربىيىلەش ۋەزىپىسى تاپشۇرۇلدى. ھەر بىر دىنىي زاتقا ئۈچ تالىپ تەربىيىلەش ۋەزىپىسى بېرىلگەن بولۇپ، بۇ تالىپلار ئۈچ يىلدىن بەش يىلغىچە ئوقۇيدۇ . (ئوسمان تۇرسۇن)

★ **بىگتۇەن** 2-قارارلىق ياش دىنىي زاتلارنى تەربىيىلەش كۇرسى2001-يىل 5-ئاينىڭ 1-كۈنى يېزا ئىگىلىك 3-دېۋىزىيە 51-تۇەنندە ئوقۇش باشلاپ، 8-ئاينىڭ 2-كۈنى بەلگىلەنگەن دەرسلەرنى تولۇق تاماملاپ مۇۋەپپەقىيەتلىك ئايالاشتى. كۇرسقا قاتناشقان30 نەپەر ياش دىنىي زاتنىڭ ھەممىسى لاياقەتلىك ئوقۇش پۈتتۈردى. (ھەسەنجان قۇربان، مۆمىنجان قادىر)

تۆھپىكار دىنىي زاتلار

▲ **شىخەنزە** شەھرى كونا بازار ئۇيغۇر مەسچىتى ھەيئەت مۇدىرى مۇھەممەد شاھ هاجى مەرھۇم ئانىسىنىڭ ۋەسىيىتىگە ئاساسەن. مەرھۇمنىڭ يەتتە نەزىرىگە ئاتىغان 5000يۇەننى شەھەرلىك6-مىللىي ئوتتۇرا-باشلانغۇچ مەكتەپكە ئىئانە قىلدى. (مەخمۇت مۇھەممەت)

▲ **ئاتۇش** شەھەرلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى، شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى، ئۇستۇن ئانۇش يېزىسى ئىكساق كەنت جامەسىنىڭ خاتىپى ھەببۇللا قارىي هاجى مەرھۇم ئايالىنىڭ نەزىر-چىراغ ئىشلىرىغا ئاتىغان 3000يۇەن پۇلنى ئىكساق ئوتتۇرا مەكتىپى ۋە باشلانغۇچ مەكتەپلەردىكى قىينىچىلىقى بار ئوقۇغۇچىلارغا ئىئانە قىلدى.
(غالىپجان مۇھەممەد)

▲ **پوسكام** ناھىيە سەيلى يېزا يېڭى باغ كەنت مەسچىتىنىڭ خاتىپى مۇھەممەد ئابدۇكېرىم باشچىلىقىدىكى 12 دىنىي زات بۇ يىل 3-ئاينىڭ ئاخىرىدا 1200 يۇەن چىقىرىپ، شۇ كەنت مەكتىپىدىكى قىينىچىلىقى بار 60 ئوقۇغۇچىنىڭ ئوقۇش بەدەل پۇلىنى تۆلىگەن؛ يەنە شۇ كەنتتىن مەلۇم ئوتتۇرا تېخنىكومدا ئوقۇۋاتقان، قىينىچىلىقى بار بىر ئوقۇغۇچىغا 300يۇەن ئەۋەتىپ بەرگەن. شۇنداقلا مىڭلىق كەنتىدىكى دىنىي زاتلار تۇرمۇشتا قىينىچىلىقى بار ئوقۇغۇچىلارغا 1000يۇەن ياردەم قىلغان. يىلقا يېزا 6-كەنت4-مەھەللە مەسچىتىنىڭ ئىمامى ئىبراھىم ياسىن قاتارلىق ئۇچ دىنىي زات 300يۇەن چىقىرىپ، شۇ كەنت باشلانغۇچ مەكتىپىگە ئۇچ دانە سۇ تۇڭى ئېلىپ بېرىپ، ئوقۇغۇچىلارنىڭ سۇ ئىچىش مەسلىسىنى ھەل قىلغان. كۆيۈاغ يېزا خانىبېرىق كەنت مەسچىتىنىڭ ئىمامى موللا قۇۋان، ئىسلام قۇربان 350 يۇەن پۇل چىقىرىپ شۇ كەنتىكى ئۇچ نامرات دېھقانغا 350 كىلوگرام خىمىيىۋى ئوغۇت ئېلىپ بەرگەن. مەلۇم يېزىدىكى بىر دىنىي زات يول قۇرۇلۇشى ئۈچۈن 3000يۇەن ياردەم قىلغان. يەنە بىر قىسىم دىنىي زاتلار نامرات ئائىلىلەرگە ئاشلىق، كۆمۈر، كىيىم-كېچەك قاتارلىقلارنى ياردەم قىلغاندىن باشقا ئۇلارنىڭ يېرىنى ھەقسىز ھەيدەپ بەرگەن. (ياقۇپ هاجى مۇھەممەت)

▲ **مەكىت** ناھىيە بازارلىق خەلق ھۆكۈمىتىگە قاراشلىق سەككىز مەسچىتتىكى 18 دىنىي زات 7-ئاينىڭ 18-كۈنى 4150 يۇەن پۇل يىغىش قىلىپ، مەكىت زەرەپشان دەريالىسىنىڭ شەرقىي قىرغىقىدا كەلكۈنگە تاقابىل تۇرۇش ئۈچۈن جاپالىق ئىشلەۋاتقان ئىشچى-دېھقانلارغا نان، قوغۇن-تاۋۇز قاتارلىق لازىمەتلىكلەرنى ئاپىرىپ بېرىپ ھال سورىدى. بازارلىق خەلق ھۆكۈمىتىگە قاراشلىق دېھقانچىلىق

مەيدانى مەسچىتىنىڭ ئىمام-مەزىنلىرى 1200يۈمەن يىغىش قىلىپ، بىر كىسەلگە شاپائەت قولىنى سۇندى. يەنە مەكىت ناھىيە باغ خەلق ھۆكۈمىتى 3-ئاھالىلار كومىتېتىنىڭ مەسچىت باشقۇرۇش ھەيئەت ئەزاسى ئابدۇرېشىت ئابدۇرېھىم 7-ئاينىڭ 26-كۈنى بىر يېنىدىن 1000يۈمەن چىقىرىپ قېينىچىلىقى بار توققۇز ئائىلىگە ئىئانە قىلدى. (توختى ئاۋۇت، تۇرسۇن ئوسمان)

▲ **لوپ** ناھىيە گۈزەلنۇر مەسچىتىنىڭ ئىمامى ئادىل قارى ھاجى يېقىنقى تۆت-بەش يىل ئىچىدە ھاككىيا يېزىلىق ياشانغانلار سانانوريىسىدىكى ئىگە-چاقسىز 26نەپەر ئاجىز-مېيىپقا ۋە يېتىم-يېسىرغا داۋاملىق خالىس ھالدا 750يۈمەن قوممىتىدە ئاشلىق، كىيىم-كېچەك نەق پۇل ياردەم قىلدى. (ھىدايەت ئەخمەت)

▲ **توقسۇن** ناھىيىسىدىكى دىنىي زاتلار بۇ يىل قارابوران ئاپىتىگە ئۇچرىغان خەلقە، مائارىپقا، يېتىم-يېسىر ۋە ئاجىزلارغا، ياشانغانلار سانانوريىسىگە 7756يۈمەن پۇل، 3322يۈەنلىك ماددىي بويۇم، 1050كىلوگرام ئاشلىق، بىر ماشىنا كۆمۈر ياردەم قىلدى. (شاھمەردان ئىمىننىياز)

▲ **كۇچار** ناھىيىسى چىمەن يېزىسىدا 2001-يىل 4-ئايدا قارابوران ئاپىتى بولغاندا 10دىنىي زات ئۆز مەھەللىسىدىكى 10 نامرات دېھقانغا 1939 يۈمەن پۇل، 1400كىلوگرامدىن ئارتۇق بۇغداي ياردەم قىلدى. (روزى مويدۇن)

▲ **خۇشۇت** ناھىيە تېۋىلغۇ بازارلىق ئۇيغۇر مەسچىتىدىكى دىنىي زاتلار ۋە جامائەت نامرات ئائىلىلەرگە كۆمۈر، ئۇن ئېلىپ بەردى ھەم 293يۈمەن پۇل ياردەم قىلدى، ئۇچ نامرات ئوقۇغۇچىنىڭ چىقىمىنى ئۆز ئۈستىگە ئالدى. سۇزۇك سۇ يېزا ئىگىلىك مەيدانى 2-دۇيدىكى دىنىي زاتلار ۋە بىر قىسىم جامائەت ئىككى يېتىم ئوقۇغۇچىنىڭ ئوقۇش پۇللىرىنى كۆتەردى. چۇققۇ يېزا تەۋلىكىدىكى ئۇچ مەسچىتتىكى جامائەت خۇشۇت ناھىيىلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى ئابلا ھاجىنىڭ تەشەببۇسى بىلەن ئىقتىساد توپلاپ ئىككى ئوقۇغۇچىنىڭ يوقىرىلاپ ئوقۇشىغا يول ھازىرلىدى. ئۇششاقتال خۇيزۇ مىللىي يېزىسى ئۇيغۇر مەسچىتىدىكى دىنىي زاتلار 250يۈمەن پۇل چىقىرىپ،ئىككى ئوقۇغۇچىنىڭ ئوقۇش پۇلىنى تۆلىدى. بورتا چارۋىچىلىق مەيدانىدىكى جامائەت دوستلۇق مەسچىتىنىڭ ئىمامى ياسىن ئالىنىڭ باشچىلىقىدا ئالتە نەپەر ھەر مىللەت ئوقۇغۇچىسىغا بىر مەۋسۈمگە يېتەرلىك ئوقۇش قوراللىرى ئېلىپ بەردى. (ھامۇتجان)

ساخاۋەتلىك مۇسۇلمانلار

▲ **تۇرپان** شەھىرى ئۆزۈمچىلىك يېزا چىلانلىق كەنتىدە ئولتۇرۇشلۇق ئابدۇكېرىم ھاجى ئون يىلدىن بېرى ھەر يىلى ئاخىرىدا ئۆزۈملىرىنى سېتىپ بولغاندىن كېيىن، ئىككى مىڭ يۈەندىن ئارتۇق نەق پۇل ئاجرىتىپ ئاجىزلارغا ۋە كەنتىنىڭ مائارىپ ئىشلىرىغا ياردەم قىلىپ، ئوقۇشسىز قالغان بالىلارنىڭ مەكتەپ قوينىغا قايتىپ كېلىشىگە شارائىت يارىتىپ بەرمەكتە، ئۇنىڭ موشۇنداق خالىسانە ياردەم پۇلى 20 مىڭ يۈەندىن ئاشىدۇ. ئۆتكەن يىلى ئۇ روزا ھېيىت ۋە قۇربان ھېيىت ھارپىسىدا ئۆز مەھەللىسىدىكى قارىغۇچىسى يوق كېسەلچان، ئاجىز، مىسكىنلەرگە 2600يۈمەن قوممىتىدە ئۇن، ماي ئېلىپ بەردى، توي قىلىشتا قىسىلىپ قالغان ئىككى كىشىگە مىڭ يۈەندىن ياردەم قىلدى. (ھاجى ياقۇپ ئۆمەر)

▲ **يېڭسار** ناھىيە چولپان يېزا غەيۇسىن 1-كەنتىدە ئولتۇرۇشلۇق ئوبۇلقارى ھاجى ئالتە يىل ملەينىدە نامرات 21 كىشىگە4300 يۈمەن نەق پۇل بەردى، يەتتە ئائىلىگە 443 يۈمەن قوممىتىدە 12 قۇر قىشلىق ھەم يازلىق كىيىم قىلدۇرۇپ بەردى، 14 كىشىگە 240 يۈمەن قوممىتىدە 14 تۇماق ئېلىپ بەردى. يەنە تۆت ئائىلىگە 1.5تونىنا كۆمۈر ئېلىپ بەردى، يەتتە يىلدىن بېرى ئۆزۈقلۇق ئاشلىقى يېتىشمىگەن 15 ئائىلىگە 3000كىلوگرام ئاشلىق، 15 كىلوگرام ياغ،27 كىلوگرام گۆش ياردەم قىلدى. پۇلى يوق داۋالىنالماي قالغان بىر كىسەلگە 495 يۈمەن ئىئانە توپلاپ بەردى، يەنە قىشتا مەكتەپكە بارالمىغان 12 ئوقۇغۇچىغا 12 قۇر قىشلىق كىيىم ئېلىپ بەردى. ئۆز يېزىسىدىكى بىر باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ كېرەكتىن چىققان بىر سىنىپىنى.3110يۈمەن پۇل سەرپ قىلىپ ئۆلچەمگە لايىق سالغۇزۇپ بەردى. (ئابدۇرەھىم مۇھەممەد)

قىسقا خەۋەر: شىخەنزە شەھىرى كونا بازار مۇسۇلمانلار مەسچىتى كونىراپ خەتەرلىك بولۇپ قالغانلىقتىن، شەھەرلىك ھۆكۈمەت دىنىي ئىشلار ئىدارىسىنىڭ تەستىقلىشى، كەڭ جامائەتنىڭ ئىقتىسادىي ياردىمى ۋە مەسچىت ھەيئەتلىرىنىڭ تىرىشچانلىقى بىلەن 2000-يىلى 4-ئايدا مەسچىتنى قايتا سېلىش قۇرۇلۇشى باشلىنىپ، شۇ يىل 11-ئاينىڭ 25-كۈنى رەسمىي ئىشلىتىشكە ئۆتكۈزۈپ بېرىلدى. بۇ مۇناسىۋەت بىلەن ئۆتكۈزۈلگەن مۇراسىمدا كەڭ جامائەت ئۆز ئىختىيارى بىلەن مەسچىتكە 22800 يۈمەن نەق پۇل، 34 پارچە گىلەم، جايىناماز ئىئانە قىلدى. ئىئانە پۇلىنىڭ بىر قىسمى مەسچىتكە قالدۇرۇلدى، قالغىنى قېينىچىلىقى بار ئائىلىلەرگە تارقىتىپ بېرىلدى. يېڭى مەسچىت ئۇچ قەۋەت، كۆركەم، ئازادە بولۇپ،شەھەرلىك ھۆكۈمەت دىنىي ئىشلار ئىدارىسىنىڭ تەستىقى بىلەن ئۇنىڭغا" شىخەنزە شەھىرى كونا بازار ئۇيغۇر مەسچىتى" دېگەن نام بېرىلىپ، ئۇيغۇرچە،خەنزۇچە ئىككى خىل يېزىقتا ۋېۋىسكا ئېسىلدى. (مەخمۇت مۇھەممەد)

2001-يىللىق ئۈيغۇرچە «جۇڭگومۇسۇلمانلىرى» ژۇرنىلىنىڭ ئاساسلىق مۇندەرىجىسى

ئالاھىدە خەۋەرلەر

رەئىس لى رۇيخۇەن مەملىكىتىمىزنىڭ دىنىي تەشكىلاتلار رەھبەرلىرى بىلەن چاغانلىق سۆھبەت ئۇتكۇزدى.....(1.4)
يېڭى ئەسىردە يېڭىچە، قەدەم باسايلى .....«جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى» ژۇرنىلى ئۇيغۇر تىلىدا بۆلۈمى (1.8)
مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ۋە ئۆتەننىڭ بىرلىكىنى قوغداپ، ئىسلام دىنىنى سوتسىيالىستىك جەمئىيەتكە ئۇيغۇنلىشىشقا پائال پېتىپكىلىي..... ئىسمائىل ئەھمەد (2.4)
جۇڭگو ئىسلام دىنى ئىشلىرىغا يېتەكچىلىك قىلىش ھەيئىتى بېيجىڭدا قۇرۇلدى..... بارات رەجەپ (2.12)
4- نۆۋەتلىك مەملىكەتلىك قىرائەت مۇسابىقىسى بېيجىڭدا ئۆتكۇزۇلدى..... ئۆز مۇخبىرىمىز (3.4)
جۇڭگو ئىسلام دىنى ئىشلىرىغا يېتەكچىلىك قىلىش ھەيئىتىنىڭ «يېڭى ۋەز- تەبلىغلەر» كىتابىنى ھەدىيە قىلىش مۇراسىمى شىنجاڭدا ئۆتكۇزۇلدى..... بارات رەجەپ (4..4)
ئۇيغۇرچە «جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى »ژۇرنىلى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەنلىكىنىڭ بەش يىللىقى سۆھبەت يىغىنى ئۇرۇمچىدە ئۆتكۇزۇلدى.....بارات رەجەپ (4.6)

ئىسلام ئىلمى تەتقىقاتى

ئىسلام دىنىنىڭ ئېكىلوگىيىلىك ئەدەپ-ئەخلاق ئىدىيىسى ۋە ئۇنىڭ دەۋرىمىزدىكى ئەھمىيىتى توغرىسىدا....فېڭ خۇەيشىن (2.18)
ئىمان ۋە بەخت.....سابىر ئىمام (3.6)
ۋاقىت، پۇل ۋە بىلىم توغرىسىدا..... ئابدۇۋۇايىت خۇدابەردى (3.9)
ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرى ۋە سۈپەتلىرى ..... مۇھەممەد سالىھ داموللا ھاجى (4.13)

«قۇرئان كەرىم» تەتقىقاتى

«قۇرئان كەرىم» بىلىملىرى خەزىنىسى — «قۇرئان كەرىم»نىڭ تىلى، تەلەپپۇزى ۋە قىرائەت قىلىنىشى.....ھاجى يەھيا سەنۇبەرلىن سۇئال (1.16)
سۈرە «فاتىھە»نىڭ مەزمۇن ۋە ئەدەبىيلىك جەھەتتىكى تەكشۈرۈلىشى..... رىشىت ئاخۇن (1.37)
«قۇرئان كەرىم»بىلىملىرى خەزىنىسى— «قۇرئان كەرىم» تەپسىرلىرى ۋە بۇ ھەقتىكى ئىزدىنىشلەر..... ھاجى يەھيا سەنۇبەرلىن سۇئال (2.43)(3.16)
«رەھمان»سۈرىسىدە قوللىنىلغان تەكرارلاش ئۇسۇلى توغرىسىدا قىسقىچە مۇلاھىزە .....جارۇللا يۈسۈپ (3.37)
«قۇرئان كەرىم»نىڭ نازىل بولۇشى ھەققىدە.....يۈسۈپجان سەمەت(4.18)

ۋەز- تەبلىغ

جىھاد دېگەن نىمە؟ جىھادنى قانداق چۈشەنگەندە توغرا بولىدۇ؟..... ئابدۇۋۇھاب سۇئال ئېنلىن (1.42)
ۋەز سۆزلەش قائىدىسى ..... مۆھتەرەم ھاجى (2.27)
ئىسلام دىنى تاماكا چېكىشنى مەنئىي قىلىدۇ.....قۇربانجان مەمتىمىن (3.46)
ئىسلامدا ئەر-ئاياللارنىڭ باراۋەرلىكى.....ياقۇپ ئوسمان (3.50)
مۇسۇلمانلارنىڭ ئىتتىپاقلىقى ئاللاھنىڭ چاقىرىقىدۇر.....سابىر ئىمام(4.36)

ئىسلام ئەدەب-ئەخلاقى

سالامنىڭ ھېكمىتى، پەزىلىتى ۋە ئەدەب قائىدىلىرى.....تاھىرجان ھاجى ياقۇپ (1.49)
ھايا توغرىسىدا..... تاھىرجان ھاجى ياقۇپ(3.41)
مىسۋاك ئىشلىتىش (چىشنى چوتكىلاش) مۇھەممەد ئەلەبھىسسالامنىڭ بۇيرۇق سۈننىتى..... ئىسمائىل ياقۇپ (3.43)

ئانىلارنىڭ ھەم بالىلارنىڭ تەربىيىلىنىشىگە ئەھمىيەت بېرەيلى..... ياقۇپ ھەمدۇللا (4.43)
ئانىلارنى ھۆرمەتلەش توغرىسىدا .....ئابلىكىم ئابلىز (4.43)
ئىسلام دىنىدىكى پەرزەنت تەربىيىلەش توغرىسىدا ..... ئەخمەتجان ئابلىمىت(4.45)

ئالىم- ئۆلىمالار

ئىسلام دىنى، يۇسۇپ خاس ھاجىپ ۋە «قۇتادغۇبىلىك» ..... مۇھەممەدجان ئىبراھىمجان (4.21)

ئىسلام قائىدە-يوسۇنلىرى

قەبرە زىيارەت قىلىش ھەققىدە.....ئىسمائىل ياقۇپ (4.46)
بۇۋى پانىمەنىڭ تويلۇقى ۋە تۇرمۇشى.....ئابدۇۋاھىد توختى (4.51)

مەسچىت-مەدرىسلەر

قەشقەر ھېيتگاھ جامەسى.....ھۇسەنجان تۇرسۇن (1.51)
شىنجاڭ تارىخىدىكى تۇنجى مەسچىت.....ماپىنىيەن (4.55)

ئىسلام دىنى ۋە ئۇيغۇرلار

دۇنيا تىرىكچىلىنى توغرا يولدا قىلايلى.....ئوسمانجان جۇمە (1.58)
«قۇرئان كەرىم» روھىدىن ھازىرقى زامان نەزىرىچىراغ ئۆتكۈرۈش ۋە ئۆلۈم-يېتىم ئۇزىتىش ئىشلىرىمىزغا بىر نەزەر..... ئابدۇراخمان ئىسمائىل (3.52)
ھەشەمەتچىلىكنى قاچانمۇ تۈگىتەرمىز.....ئابدۇرەھىم ئەمەت (3.56)
ئەھلى ئىلمىلەر ئوبرازىغا نۇقسان يەتكۈزىدىغان ئىللەتلەردىن قەتئىي ساقلىنايلى.....ئابدۇراخمان ئىسمائىل(4.52)
ئىسلام دىنىغا يات بۇنداق بىمەنە ئىشلار قاچان تۈگەر؟.....خۇرشىدە قادىر (4.54)

ئىسلام ئاسارە- ئەتىقىلىرى

قەيس خوجام مازىرى.....ھاجى يۇنۇس سادىق (1.61)

ئۇيغۇرچە «جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى» ژۇرنىلى دۆلەتلىك دىن ئىشلىرى ئىدارىسى قارىمىقىدا جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنىپ دۆلەت ئىچى ۋە خەلقئارا ئاشكارا تارقىتىلىدىغان پەسىللىك ژۇرنال بولۇپ، تاق باھاسى تۆت يۈەن، يىللىق باھاسى16 يۈەن، يىللىق توپلام باھاسى 25 يۈەن(تەھرىر بۆلۈممىز ئارقىلىق تارقىتىلىدۇ). ژۇرنىلىمىز پوچتىخانا، يەرلىك ئىسلام جەمئىيەتلىرى ۋە تەھرىر بۆلۈممىز ئارقىلىق تارقىتىلىدۇ. پوچتا ۋاكالەت نومۇرى 167—58.

كەڭ مۇسۇلمانلارنىڭ، ژۇرنىلىمىز زوقمەنلىرىنىڭ، ئىدارە-تەشكىلات، مائارىپ-مەدەنىيەت تارماقلىرىدىكى مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلارنىڭ پائال مۇشتەرى بولۇشىنى قىزغىن قارشى ئالىمىز.

«جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى»ژۇرنىلى ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمى

ئۇيغۇرچە «جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى» ژۇرنىلى گە سلىگە كەلتۈرۈلگە نلىكىنىك بەش يىللىقى
سۆھبەت يىغىندىن كۆرۈنۈشلە ر

مۇدىر ئابدۇللا ھەمدۇللا يىغىندا سۆز قىلماقتا.

يىغىن مۇزاكىرىسىدە ۋەكىللەر قىزغىن پىكىر ئالماشتۇرماقتا.

مۇئاۋىن رەئىس، باش مۇھەررىر شەمشىدىن ھاجى يىغىندا نوتقلات بەرمەكتە.

مۇنەۋۋەر ئاپتورلار

ژۇرنال تارقىتىشتىكى ئىلغار ئورۇنلار ۋەكىللىرى

ژۇرنال تارقىتىشتىكى ئىلغار شەخسلەر

يىغىن قاتناشچىلىرى نەسەن سايامەت رايونىدا